

ПЕРИОДИЧЕСКО СПИСАНИЕ

НА

БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО

ВЪ СРЪДЕЦЪ. .

РЕДАКТОРЪ Т. ПЪБЕВЪ.

Умъ царува,
Умъ робува,

.

Нар. пословица.

КНИЖКА X.

СРЪДЕЦЪ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1884.

СЪДЪРЖАНИЕ.

	Стран.
I. Пятни бѣлѣжки за Срѣдня Гора и за Родопскитѣ планини. (Продълж. отъ кн. IX). Съобщава Д-ръ Конст. Иречекъ.	1
II. Материяли по геологията и минералогията на България. Отъ Г. Н. Златарски.	52
III. За изнемоощѣванъето на главния мозъкъ. Отъ Д-ръ Д. Молловъ. . .	79
IV. Паметни бѣлѣжки за Срѣдецъ. Съобщава Хр. П. Константиновъ . .	93
V. Стихотворения: <i>Нашитѣ дѣди</i> (<i>Боянъ магесникътъ, поплъ Божумилъ</i>). Отъ автора на <i>Suspiria de Profundis</i>	103
VI. Народни пѣсни. По Долно Дабнишки говоръ въ Плѣвенско). Съобщава О. Пановъ.	108
VII. Книжнина: I. Критика. По поводъ на Плачковата критика върху прѣводътъ на Джевонсовата Логика отъ г-жа Каравелова. Написалъ Ив. П. Славейковъ; II. Рецензии: 1. „ <i>Найда</i> “ (селска приказка) отъ К. Величкова. (Наука кн. V и VI 1884 год.) П. П—въ; 2. <i>Стихотворения</i> отъ Хр. Ив. Дюкмеджиевъ. Пловдивъ 1884 г. П. П—въ; 3. „ <i>Не мили не драги</i> .“ Повѣсть отъ Ив. Вазовъ. (Наука год. 2, кн. XI и XII; год. 3, кн. I, II, III и IV). П. П—въ; 4. „ <i>Записки по българскитѣ възстания</i> “ (разказъ на очевидци) 1870—1876 г. Отъ З. Стояновъ. Томъ I. Пловдивъ 1884 г. и „ <i>Миналото</i> “ (белетристически и исторически очерки изъ областъта на българскитѣ революционни движения отъ 1870—1877 год.). Отъ С. Займовъ. Книжка първа. Варна 1884 год. П. П—въ; III. Книгописъ: 1. Книги подарени за библиотеката на „Българското Кн. Дружество;“ 2. Журнали, които се приематъ прѣвъ тек. 1884 год. въ редакцията на „Пер. Списание.“	111
VIII. Главно Събрание на „Българското Кн. Дружество“: А. Тържественно заседание на 29 Юлий 1884 год.; Б. Управителни заседания на 30 и 31 Юлий и 1, 2, 3, 4, 6, 7 и 8 Августъ 1884 год.	145
IX. Записка до Височайший Покровитель на „Българското Кн. Дружество“ Н. В. Вългарский Князь Александръ I отъ Управителний Съвѣтъ на Дружеството.	189
X. Уставъ на „Българското Кн. Дружество.“	190
XI. Списъкъ на членоветъ на „Бълг. Кн. Дружество“	198
XII. Печатни погрѣшки.	203

ПЪТНИ БЪЛЪЖКИ

82

Срѣдня гора и за Родопскитѣ планини.

Съобщава Д-ръ КОНСТ. ИРЕЧЕНЪ.

(Продължение отъ книжка IX).

Между слѣдитѣ на минжитѣ врѣмена любопитно е продължението на оня старий пѣть, който сме видѣли въ Гйопсата. Той минва подъ самото подножие на Стара планина, нѣколко километра на сѣверъ отъ Калотеръ, близу подъ мѣнастира срѣдъ горитѣ. Жителитѣ много добръ знахтъ тоя старъ „калдъръмъ“ или „джадѣ“ и посоката му. Той излиза на Казанлъжското поле при Голѣмо село, гдѣто се намиратъ и три калета за защитата му. Едно отъ тѣхъ, което лежи въ долината на Тѣжа между високи скали, се счита за *мѣнастирище*. Въ него сж се ископали недавно два надписи, които сж пренесени въ околийското управление въ Казанлъжъ; споредъ единъ чертежъ, който видѣхъ, единиятъ е латински, единъ олтаръ на Аполлона, а другия гърцки, доста почупенъ и безъ ясенъ смисълъ. Врѣмето и размѣртъ на моето пѣтувание не ми е допуснѣло да посѣтѣ това мѣсто, но споредъ описанието на Барта, който е ходилъ до тие развалини, това мѣнастирище по-вече прилича на една крѣпость, съградена въ четвероугълникъ отъ слокове камънѣ и тухли, едно надъ друго.¹⁾ Преданието приказва, че тамъ се е намиралъ въ старобългарско врѣме старий

¹⁾ Бартъ казва, че край Тѣжа имало по-напрѣдъ една пѣтека, гдѣто се стигало отъ Казанлъжското поле въ 6 часа въ Ново село, въ 10 ч. въ Ловечъ. *Reise durch das Innere der Europ. Türkei* стр. 33.

Калоферският манастиръ, който отъ послѣ сж го пренесли на Акдерѣ подъ Гюмрукчалъ. Приказвали ми още, че имало освѣтъ това и нѣкакво „кале“ на сѣверния склонъ на Марагидика и едно градище въ Сръдния гора при селото Марибасъ (Омаръ-овасж) на югъ отъ Калоферъ.

За минжлото на Калоферъ се чуватъ слѣдующитѣ предания. Найстарото поселение е билъ Звъниградъ,¹⁾ който лежалъ на Акдерѣ между Стражата и манастира въ една долина между гористи брѣгове, гдѣто и до сега се ископавали основи на къщи, къпове съ просо и остатъци отъ воденици и ковачници. Рѣката се викала пб-напрѣдъ Звъниша. Мѣстоположението, до колкото го видѣхъ, неприлича на сръдновѣковни укрѣпени положения на градове и крѣпости. и по-е сходно съ нинѣшния Калоферъ, растегнатъ на половинъ часъ покрай рѣката Тунджа. Слѣдъ падението на Звъниградъ при турското завоевание се е основалъ Калоферъ (жит. Калѡферецъ, Калѡферка, прил. калѡферски). Той има, като древнееллиниски градове, единъ герой-основателъ (ἥρως ἐπώνυμος) Калоферъ войвода. Името му е гръцко и се срѣща и между Византийцитѣ; на пр. 1373 г. се спомена единъ боляринъ Йоаннъ Ласкарисъ Калофиросъ (Καλὸφύρος).²⁾ Преданието разказва, че този Калоферъ-войвода е уловилъ въ тия мѣста единъ везиринъ, който пътувалъ презъ тука, но пусналъ го пакъ и съ конѣтъ му, натоварени съ хазната, та заради това великодушне ужъ е приелъ отъ султана ферманъ съ позволение да основе селото. Показали ми и гроба на Калоферъ войвода, въ двора на една къщичка надъ десния брѣгъ на Тунджа: една неизгладена камена плоча, до единъ човѣшки бой висока и горѣ заострена, безъ надписъ.

Калоферъ, споредъ други предания, най-напрѣдъ е билъ распърсенъ на колиби по горитѣ и послѣ се е събралъ.

¹⁾ И Григоровичъ (Очеркъ путешествія, 2 изд. 142) пише: „Калоферъ, по преданію Звенигородъ.“

²⁾ Hopf, Gesch. Griechenlands im Mittelalter, Ersch-Gruber's Encycl. Bd. 86 стр. 41.

на едно мѣсто. Той е принадлежалъ, казватъ, къмъ Казанлъжската нахия и къмъ Чирменский санджакъ.¹⁾ Турцитѣ го наричали и *Узунъ улукъ* (дълго корито) или *Алтънъ — Калюберъ* (златний). Жителитѣ му сж имали привилегии, които ужъ царь Селимъ II (1566—1575) е искалъ да унищожи, но царь Мурадъ III (1575—1594) пакъ ги потвърдилъ. Помни се, че тѣ сж принадлежали къмъ *дербенджилитѣ* и се приказва, че ужъ Турчинъ не е смѣялъ да мине презъ селото съ кованъ конь, нито да се погребее тука, нито е смѣяла Туркиня да роди въ селото, и че жителитѣ не сж давали харачъ чакъ до послѣднитѣ реформи. Тия приказки съдържаватъ доста прекалени нѣща. За привилегиитѣ на дербенджилитѣ найвѣрно се научаваме отъ онова румелийско капун-намѣ отъ 16 вѣкъ, което сме споменѣли вече по-горѣ, като говорихме за войниците. Ето какво се чете въ него: „Стражаритѣ на проходите *дербенджилеръ*, ако биждѣ тжпана само на едно мѣсто, броятъ 30 кжця, ако го правятъ на двѣ мѣста — 60 кжця и пр. Тѣзи стражари плащатъ споредъ единъ старъ обичай не 25, а 12 аспри испендже, едно киле ичимикъ и едно киле пшеница; за това сж освободени отъ всичкитѣ държавни ангарии. Несмѣе да имъ се взима нито сено нито слама, нито хлѣбъ нито пиле. Много отъ тия дербенджии иматъ *царски фермани*, съ които имъ е повѣрена грижата на тия проходи.“²⁾ Стражитѣ, както ги описватъ пътниците още въ минжлото столѣтие, сж сѣдѣли въ малки колиби отъ слама и биели отъ врѣме на врѣме едно тжпанче, за да вдѣхнжтъ на пътниците довѣрие къмъ сигурността на пжтя и въ случай, че сж се появили разбойници, да повикатъ за помощъ съ по-силно биение.

¹⁾ Чирменский санджакъ наистина е билъ доста голѣмъ; въ превода на Хаджи Халеа отъ Хаммера е описанъ погрѣшно, по причина на нѣкакво си побъркване листовѣтъ въ турский оригиналъ.

²⁾ Hammer, Osm. Staatsverfassung 304, 313, 321, 327 (за Никополский, Видинский, Елбассанский санджакъ).

Че презъ тукашнитѣ мѣста отъ давна е минувала търговията, види се отъ разни стари монети, ископани въ околноститѣ; показахъ ми на пр. една пара на цара Юстина (518—527) и единъ сребренъ „дукатъ“ (ducatus) на венециански доже Алойсий Контарено (17 столѣтие). Въ старата селска черква отъ 1714 год. е имало разни рѣкописи съ любопитни забѣлѣжки, но всичко това е пропаднало въ послѣдната война. Въ началото на минжлото столѣтие се е основалъ тука единъ женский мѣнастирь, отъ който послѣ сж станжли два. Много е пострадалъ Калоферъ въ врѣме на Кърджалиитѣ. Въ 1799 г. Индже войвода съ 2—300 Кърджалии ненадѣйно дошелъ презъ Марагидикъ отъ Новоселотѣмо на Рождество Христово. Найнапрѣдъ билъ проводилъ до чорбаджинитѣ, да му испратжтъ веднага „три фесалтѣни“, другояче че ще дойде самъ да си ги вземе, но тѣ не го направили, защото не сж се надѣвали, че той ще може да стигне тѣй бързо въ дълбокитѣ снѣгове. Щомъ се разгласило, че Кърджалиитѣ иджтъ отъ планината, всичкитѣ жители презъ нощъта избѣгали въ Карлово, което бѣше добрѣ укрѣплено. До недавна живѣехъ очевидци на тия събития, между тѣхъ и единъ дѣдо, който тогава като дѣте пеленаче е минжлъ едно лошо промеждие; майка, като бѣгала, въ отчаяние го хвърлила въ снѣга, но други бѣженци, които слѣдвали по-подирѣ, намѣрили дѣтето още живо и взели го съ себе си, та се свѣстило и живѣло съ добро здравие до висока старостъ. Кърджалиитѣ намѣрили селото праздно, та го исплячкали и изгорили. Сжщо това направили при едно второ нашествие 1804 год. Поцъ Константинъ 1819 год. пише за Калоферъ, че „това село по-напрѣдъ е било по-голѣмо, но когато и то е било изгорено отъ разбойниците, сега възобновено едвამъ брѣи 500—600 кжци“ и прибавя, че тука имало търговия съ кордовани (сахтияни, работени кожи), че женитѣ работили вълнени аби (μαλλίνα ύφάσματα, γρούζα) и сжщо, че тукашнитѣ два женски мѣнастири произвождали шаяци (ράσα).

Слѣдъ разоренията на кърджалийското врѣме Калоферъ много се е подигналъ. Тукашнитѣ търговци, види се, още и по-напрѣдъ наченжли да ходятъ на Цариградъ, Букурещъ, Виена и подирѣ и въ Одесса. Преди войната се броили тука 1160 български фамилии (споредъ други 1300 вѣнчила) и селото съ цвѣтуща индустрия (шаяци и гайтани), съ хубавитѣ си кжщя, добри училища, три черкви и събудени жители е правило впечатлѣние на всичкитѣ чужди пътници. Въ 1877 год. е било съвършено унищожено отъ Турцитѣ, но Калоферцитѣ, които добръ сж се защищавали, сж могли у врѣме да се оттеглятъ презъ Марагидикъ въ запланинскитѣ мѣста, заети отъ рускитѣ войски. Сега Калоферъ вече доста много е подновенъ и споредъ румелийската статистика брои 1561 кжщи (вѣроятно и съ пуститѣ), 1075 семейства и 3191 жители.

Сжщото разорение е постигнало 1877 г. и мъжеският манастиръ Рождение на Пресвета Богородица, който лежи $1\frac{1}{4}$ ч. (или 6 километра) на сѣверозападъ въ единъ прекрасенъ предѣлъ между високитѣ гористи брѣгове на рѣката Акдерѣ подъ политѣ на могъщественний Гюмрукчалъ. Черквата, направена 1818 год. отъ камъкъ и тухли, стои пуста, но манастирскитѣ здания, които ѝ окръжаватъ, доста сж поправени. На срѣща презъ рѣката се намира въ сѣнката на нѣколко огромни орѣхи една аязма, съградена 1825 г., съ единъ кладенецъ студена планинска вода; отъ нея се отваря единъ чудесенъ погледъ на найвисокния връхъ на Стара планина, който съ зеленитѣ си пасбища и бѣлитѣ си снѣгове високо си издига главата надъ близкитѣ бърда и рѣтове, обраснали съ гжста прохладна гора. Манастирътъ въ турско врѣме е билъ едно срѣдоточие за тази частъ на България; тука се събирахж Българе отъ Калоферско, Карловско, Казанлъшко, Старозагорско и Чирпанско и свободно се срѣцахж и се веселихж. Разни семейства и еснафи имахж свои собствени „одаи“ въ манастира. Имало едно врѣме и ржкописи, на пр. поменници и нѣкоя ужъ българска исто-

рия (хронографъ?) съ черни и червени слова, но сега всичко е пропаднало. Като се отдалечишъ отъ манастира горѣ по рѣката, влизашъ въ прелестни планински тѣснини. Въ сѣнката на стари буки и липи рѣката съ вѣченъ проглушителенъ шумъ скаче презъ пресипи отъ планинско камънѣе и живо си играе съ клонове на огромни дървета, довлечени тука отъ по-високи мѣста. Не се вижда планината нито по-лето, само рѣката, горитѣ и синьото небо отгорѣ; въздухътъ се движи отъ постояненъ вѣтрецъ, който се спуща низъ водата и който разнася силната миризма на здравеца и на други цвѣтя, що растятъ на брѣга между лѣскитѣ и младитѣ буки.

Врѣмето не ми е позволявало да се помая по-вечко въ тази планинска природа. Следъ единъ день търгнахъ отъ Калоферъ по шосето къмъ югозападъ найнапрѣдъ за *Карловскитѣ бани*. Около стражата излѣзохме вѣнъ въ полето, и вървѣхме между нивя, пълни съ житни кърстци, между кории отъ орѣхи и джби и презъ джбовия шумакъ на Чаталтепе, всичко 2¼ часъ. Предъ очитѣ на пътника простира се Гйопса съ Карлово, обградена отъ стѣнитѣ на Стара планина, която се свършва най-на-задъ съ Вежена. и отъ зелената Срѣдна гора съ видния Богданъ. Селото Бая лежи 10 километра на югъ отъ Карлово, още вътрѣ въ Гйопсенската котловина, — едно мѣсто безъ сѣнка съ досадителна лѣтна жегга. Самитѣ извори, два басина съ температура отъ + 44° С., сж нѣщо по-на-югъ вѣнъ отъ селото. Тѣ принадлежатъ къмъ оня поясъ на топли источници, който наченва у Анхиялъ при Черното море и отъ тамъ се простира въ два реда, вътрѣшния въ долинитѣ между Стара планина и Срѣдна гора и външния покрай южния склонъ на Срѣдна гора, чакъ до изворитѣ на Марица, гдѣто захваща втория поясъ отъ такива *лѣджи*, които окръжава Рилскитѣ планини отъ всичкитѣ страни.

Отъ Карловскитѣ Бани веднага слѣдвахме пътя си за Хиссара. Петъ минути отъ селото миняхме рѣката Гйопса

по единъ дълъгъ дървенъ мостъ. На югъ отъ него се намира проходъ, гдѣто рѣката налива въ Пловдивското поле. Ние сме минjali презъ него, та несъмъ могълъ да видѣ единъ латински надписъ, недавно ископанъ въ селото Михалци. До источната страна на прохода въздига се крайния хълмъ на Караджадагъ, нареченъ съ поетическото име *Πεσμονόη* (вече на Бартовата карта Resperoî Tere), съ основитѣ на едно старо градище на върха. Ние ударихме презъ найкрайнитѣ рѣтове на западната Срѣдня гора направо за Хиссара (1½ ч. отъ Банитѣ). Като минешъ рѣтоветѣ, отваря се погледъ на широкото поле и задъ него се възвишава далеката преграда на Родопскитѣ планини — единъ величественъ профилъ съ три ясно забѣлжителни долини, които излизатъ дълбоко вътрѣ изъ планинитѣ край тритѣхъ рѣки, Пещерската, Кричимската и Станимашката. Предъ насъ чудно впечатлѣние прави огромния четверожгълникъ на почернѣлитѣ отъ вѣковетѣ хиссарски стѣни. Около двѣ хубави села, Хиссаръ-Киселери и Зинджирлии, окръжени отъ прекрасни нивя и лозя, стигаме предъ чудесната старовремска ограда на Хиссара.

Положението на това градище е слѣдующето. Едно равно и нѣщо по-високо мѣсто (364 м.) недалеко отъ южнитѣ поли на Срѣдня гора е оградено на изтокъ отъ единъ малкъ долъ, на западъ отъ долинката на една рѣчица, на сѣверъ отъ единъ нарочно направенъ окопъ, на югъ отъ природния склонъ на земската повърхность къмъ полето. На това мѣсто стои оградата на единъ старовремски градъ, направена въ видъ на единъ четверожгълникъ, съвсѣмъ правиленъ освѣнъ едно криво мѣсто на югозападния жгълъ. Вѣрка една страна на квадрата е 600 метра дълга (споредъ едно приблизително измѣрzenie съ подометра). Въ стѣнитѣ, до 5—6 метра високи, правилно се изреждатъ слоеве отъ камъне и тухли; камънѣто най-повече не е притесано, а тухлитѣ сж 4 сантиметра дебеди, наслагани обикновенно по 6 реда и свързани съ дебелъ орованъ. Насждъ се виж-

датъ дупки, останжли отъ скелето при градението. Тъкмо въ срѣдата на всѣка страна на четвероугълника се намира една порта. Развалинитѣ на южната порта стоятъ още; край неж се вижда и стълбата за въскачване горѣ върху стѣната. Найдобрѣ е спазена западната съ хубавия си сводъ; при неж стѣната е найвисока (11 слоеве, кое камъкъ кое тухли). Сѣверната споредъ диритѣ ѝ е била малка и источната съвсѣмъ е изчезнала. На югозападъ, гдѣто е найдълбокото мѣсто на цѣлото градище, имаше единъ дворъ за истичание на водитѣ отъ банитѣ, но оградата тамъ вече напълно е пропаднала. Найдобрѣ стоятъ стѣнитѣ още на сѣверозападъ и югоистокъ; сѣверната страна почти съвсѣмъ е съборена. Въ турското врѣме отъ стѣнитѣ навсѣдѣ се вземалъ строителенъ материялъ и то отъ долу, тъй щото сж се образували отвори като врата и прозорци, които увеличаватъ живописността на тия развалини. Дѣби и външи растягатъ клоноветѣ си покрай стѣнитѣ, които иматъ една черносива боя, между която отъ далеко ясно личатъ правилнитѣ хоризонтални пояси на червенитѣ тухли. Отъ стѣнитѣ се види близката Срѣдня гора, полето съ Пловдивъ тъкмо на югъ (4 часа на кола, 6—7 ч. на конь) и Родопитѣ задъ него. Всичка тази ограда напоменава остатъка на старозагорскитѣ стѣни и прочутото четвероугълно римско градище „Гамзиградъ“ до Зайчаръ въ Сърбия, само че послѣдното има въ стѣнитѣ си въ навѣстни разстояния и кръгли кули.

Вжтрѣшността на четвероугълника е заета въ сѣверозападния ъгълъ отъ малкото селце *Ляджа Хиссаръ* съ 120 найповече развалени къщи и 180 жители Турци. Другитѣ три четвърти на пространното землище сж завзети отъ лозя и нѣколко распиленѣ гостилници. Всичко е пълно съ стари основи, римски тухли, работено и необработено камънь. Главнитѣ двѣ улици на стария градъ, въ равни линии отъ порта до порта, още се кърстосватъ въ прави ъгли. А найдрагоцѣнното съкровище на мѣстото, което е дало поводъ

къмъ основанието на тази крѣпость и къмъ посѣщаване на *Хиссара* до нинѣшно врѣме, сж топлиѣ источники. Три отъ тѣхъ сж много стари каменни басейни се намиратъ единъ до други близу до сръдата на градището (Хавузъ + 47° С., Чолуджа + 40°, Инджевъ + 40°); два сж вѣнка отъ градището (Кюпчезъ предъ западнитѣ врата и Къзларъ). Заради тѣхъ служи Хиссарътъ и до днесъ за лѣтно пребивание на Пловдивченетѣ.

Намиратъ се много римски монети, най-повече отъ II и III столѣтие. Единъ дълъгъ надписъ (17 редове) отъ римско врѣме на гръцкий езикъ лежи въ стѣната на западната порта, гдѣто е билъ туренъ за допълнение на калдъръма въ портата, но десната му страна влиза вжтрѣ подъ стѣната, тѣй щото неможе да се прочете напълно. Преписали и издали го, до колкото е раскритъ, Гръкъ Цукаласъ и Французитѣ Лежанъ и Дюмонъ.¹⁾ Види се, че е надгробенъ надписъ на нѣкакво длъжностно лице и думитѣ *χωραρχίας* (селско управление) и *φύλης* (племе) даватъ надѣжда, че, ако той се открие напълно, съдържанието му ще бѣде любопитно и за старата география на страната. У Дюмонта има отъ тука още единъ латински и единъ гръцки надгробенъ надписъ. Не се съмнѣвамъ, че раскопки би могли да изваджтъ на явѣ още едно множество важни паметници.

Българетѣ наричатъ това голѣмо градище *Трояновъ градъ*²⁾ и Турцитѣ го приписватъ на „Дженевизлеръ“. За начина на строенieto му се чуе сжщата приказка за зазиданата жена на наймладия майсторъ, която се приказва за Кадинъ мостъ при Кюстендилъ и въ сърбската пѣсенъ за видание на градъ Скадъръ.³⁾ Нѣма съмнѣние, че постройката е римска и че тукашния градъ е билъ едно видно мѣсто въ Тракия подъ римско управление. Четверожгълникътъ, стѣнитѣ

¹⁾ Dumont, Inscriptions et monuments figurés de la Thrace (Paris 1877) p. 14.

²⁾ За разни язвания съ името на царя Трояна вижъ Бълг. Ист. 93—96.

³⁾ Ср. Пер. Спис. VII стр. 128 и преданието за Хиссара, съобщено отъ чева въ „Наука“ III стр. 25 бѣл.

ориентирани споредъ странитѣ на хоризонта, правилнитѣ порти и главни улици — всичко това е планътъ на римският лагеръ, преобърнатъ въ постояненъ градъ. Самата ограда има бѣлѣзи на византийска поправка. Азъ вече предпнѣколко години искавахъ мнѣние, че Хиссарътъ е римската *Диоклецианополис* и сръдовѣковната *Алексиополис*.¹⁾ Това съображение ще разправя тука нѣщо по-подробно.

Римската карта *Tabula Peutingeriana* показва, както споменяхме вече по-горѣ, единъ друмъ отъ Пловдивъ на сѣверъ къмъ Дунава, диритѣ на който още личатъ въ полето до Хиссара и отъ него презъ Сръдния Гора и Гѣопса до Троянският преходъ презъ Стара планина. Но за жалостъ въ този паметникъ не се споменава никакъвъ градъ чакъ до политѣ на Стара планина. Тамъ, 41²⁾ римска миля (по 1482 френски метра) отъ Пловдивъ, което точно съпада съ истинското разстояние отъ Пловдивъ презъ Хиссара до Текия, е забѣлѣжена една станция *Sub radice*, „подъ подножието“ (старото кале при Текия) и 6 милии по-далече друга *Monte Emno*, „на Емската планина“ — старата крѣпостъ горѣ на Троянският преходъ. Но има и други источники, които даватъ повече свѣтлина. Отъ врѣме на царя Юстиняна има единъ списъкъ на провинциитѣ и по-главнитѣ имъ градове, съчиненъ въ 527—535 г. отъ граматика Иерокла. Въ провинция Тракия, която се простираше отъ Капуджика до околноститѣ на Харманлии и отъ Стара планина до Родопитѣ, се споменаватъ петъ градове: Филиппополисъ, Верреа, Диоклецианополисъ, Севастополисъ, Диосполисъ³⁾. Знаемъ първия, втория (Стара Загора) и петия (Ямболъ). За *Διοκλητιανοῦ πόλις* има едно важно свѣдѣние у лѣтописца Теофилакта Симокатта,⁴⁾ който при-

¹⁾ Heerstrasse von Belgrad nach Constantinop. und die Balkanpässe (Prag 1877) p. 156.

²⁾ Въ оригинала има xii милии, което е погрѣшка на преписвача мѣсто xli (ср. Heerstrasse 157 бѣл.).

³⁾ Hieroclis Synecdemus, ed. Parthey (Berlin 1866).

⁴⁾ Περιέχεται δὲ καὶ τὴν Διοκλητιανοῦ πόλιν (свѣдъ като напустялъ обсадата на Веррѣ) κατὰ τὸ картῶν, ἀντετάχτο δὲ καὶ ἡ πόλις ἐς τὰ μάλιστα, καὶ προσέβλεπεν

казва, какъ хаганътъ на Аваритѣ въ 587 год. тръгналъ по Дунава долу чакъ до Аппиариа (между Русе и Тутраканъ), отъ тамъ се обърналъ въ Тракия и ударилъ на Верреа. Когато веррейскитѣ граждане храбро сж го отбили отъ стѣнитѣ си, минжалъ подъ Диоклецианополъ и усилено го обсадилъ, но града дѣятелно се защищавалъ и съ катапулти и други машини за хвърление камъци или голѣми стрѣли направилъ стѣнитѣ си недостъпни. Слѣдъ такава една юнашка защита ханътъ, излѣганъ въ надѣждитѣ си, сърдито тръгналъ и се упжилъ къмъ Филиппополъ, но и тамъ билъ отблъснатъ; най-подирѣ се дигналъ къмъ Адрианополъ. Самото направление на похода показва, че Диоклецианополъ е билъ нѣйдѣ въ полето на сѣвероистокъ или на сѣверъ отъ Пловдивъ, гдѣто никждѣ нѣма такива голѣми староврѣмски остатъци като на Хиссара. Сжщо и въ най-старитѣ списъци на черковнитѣ епархии подъ Филиппополеский митрополитъ се споменава между тримата епископи и *Диоклецианополеский*, край Севаступолеский и Диосполеский; Верреа имаше особенъ архиепископъ.¹⁾ Но името Диоклецианополъ не е първобитното, а е турено въ врѣме на царя Диоклециана (284—305), който, види се, възобновилъ или укрѣпилъ града²⁾.

Отъ срѣдний вѣкъ имаме за тия мѣста едно любопитно свѣдѣние у византийската царска писателка Анна Комнина. Царъ Алексий Комнинъ (1081—1118), като е свършилъ своитѣ расправни съ еретическитѣ арменски Павликяне въ Пловдивъ, събралъ ония, които се раскаяхж, „и

ἀπαργεν ἐπ' αἰείας. Καταπέλται γὰρ ἐν τοῖς τεύχεσιν ἀνεστήσαντο ἄλλα τε ἀμυντήρια, καὶ ἀπρόσβατον ἦν τοῖς βαρβάροις ἐξ ὁπορίου συμπλέκεσθαι. Ἀπῆλαι τοίνυν ἀσχυάλλων, καὶ τὸ διηλεγόμενον, τὸ τοῦ λύκου παθόν. κεναὶς γὰρ ἔκχεχ' ἑλπίσι. Παρευθὺ δ' ἐπὶ τὴν Φιλίππου πόλιν μεταβάλλε. Теофилактъ Симокатта, Бонско изд. стр. 102.

¹⁾ Каталогъ на Епифания у Tafel, Constantinus Porph, de pr. provinciis 42—44.

²⁾ И Костуръ се наричалъ едно врѣме Диоклецианополъ. Procopius de aedificiis, ed. Boiss. p. 273. — Любопитно е, че съврѣмenniкътъ на Иерокла Прокопъ въ списъка на подиовениитѣ отъ Юстиниана градове неспоменава въ Тракия нито Диоклецианополъ нито Севастополъ, а 44 други кастели, най-повече съвсѣмъ непъ между тѣхъ ще има и тия два града съ други по-стари имена.

основалъ за тѣхъ единъ градъ нѣйдѣ близу до Филиппополъ и като ги населилъ тамъ оттатѣкъ (пѣрѣхъ) рѣката Евръ (Марица), нарѣкълъ градътъ *Алексиуполисъ* или още *Неокастронъ*¹⁾. Подарилъ имъ съ единъ хрисовулъ сѣщо и нивя, лозя и кѣщи.¹⁾ Този новий градъ вѣроятно е билъ само подновенъ въ римската ограда на Хиссара, близу до която и до нинѣ се намиратъ села на „Павликияне“, които сега обаче сѣ Българе и католици.

Отъ Хиссара се упѣтихъ не направо за Пловдивъ а съ една забикалка къмъ западъ. Слѣдъ 3 часа стигнахъ покрай политѣ на Срѣдня гора между нѣзки хълмове, покрити съ млади джбови джбрави, нивя и трандафили. до *Ново село* (турски Чюмлекъ Еникъой) при рѣката Песченикъ подъ върха на Чифира. По пѣтъ се виждахъ презъ Срѣдня гора и Калоферскитѣ и Сопотскитѣ върхове а презъ полето Родопскитѣ стѣни и снѣжната Рила. При Паничѣрево има една стара могила. Казахъ ми, че на югъ единъ часъ отъ Ново село на едно мѣсто наречено *Оризѣръ* имало старо селище и керемиди, а че Ново село (332 кѣщи) често се е мѣстило. Единъ часъ на западъ отъ Ново село дойдохме до *Крастовската Бѣня* (406 м.) съ единъ топълъ источникъ отъ + 45°С., прибранъ въ два съвсѣмъ грубо направени камени хавузи; гоститѣ стоехъ нѣкъ-повече около банята въ сламени колибки покрай гората. Нѣколко минути по-далече лежи селото *Крастово*²⁾, гдѣто коприщенскій пѣтъ за Пловдивъ се спуща отъ планината. Тамъ се раздѣлихъ съ моя съпѣтникъ и търгнахъ за Пловдивъ (5 ч. къмъ югоистокъ на кола), край рѣката Песченикъ. Слѣдъ единъ часъ влиза се при селото Геренъ отъ низкитѣ расклонения на Срѣдня гора вѣнъ въ полето. Нѣкъ-напрѣдъ се виждатъ уединени стари орѣхи и джби, тукъ-тамъ събрани въ приятни джбрави, но послѣ страната става досадно пуста. Окото на пѣтника се занимава съ височинитѣ на

¹⁾ Анна Комнина ed. Parisina p. 455.

²⁾ Не е Краставо, а Крастово, може би Кръ'стово.

Родопитѣ отъ срѣща и съ погледа на Пловдивскитѣ хълмове и на звонообразнитѣ Кююнтепета отъ десно. При Насфаткѣой захващатъ многобройнитѣ низки могили, распиленни като купчини сено. Нѣма сѣнка и горѣщината все става по-тежка. Селата ми се видѣхъ сиромашки, безъ лозя, и земята малко обработена. Оттатѣкъ Строево, единъ половинъ часъ предъ Пловдивъ, минава се около една висока могила; при неж се намира една чешма и единъ кжсъ добръ запазенъ калдърѣмъ, тъкмо три метра широкъ — стария пѣтъ отъ Пловдивъ за Хиссара.

За минжлото на областната столица¹⁾, която има една любопитна история, нѣма да се распростираме, защото вече другъ пѣтъ обширно сме писали за неж.²⁾ Само това ще повторимъ, че старий Филиппополъ обнемалъ тритѣхъ хълмове Небетъ-тепé, Джамбазъ-тепé и Таксимъ-тепé, което съвсѣмъ е свързано съ второто³⁾, и се располагалъ между тѣхъ и Марица, като е билъ и ограденъ съ стѣна отъ огромни камъне, често подновявана въ римскитѣ и византийскитѣ времена. Махалата на Павликианетѣ предъ Станимашката порта е била 1205 г. на същото мѣсто, гдѣто е сега, но вънъ отъ собственния градъ. Крѣпостъта е стояла на Джамбазъ-тепé, защищена особно отъ стѣрмнинитѣ му къмъ югъ. Турцитѣ не сж съборили неж нито градскитѣ стѣни веднага слѣдъ превземанieto, както се види ясно отъ разказа на Константина Философа за борбитѣ между царъ Баязидовитѣ синове Муса и Сулеймана въ 1410 г.⁴⁾ Тогавъ „Филиповъ градъ“ много е пострадалъ. Мѣстнитѣ мусулмани били за Муса и заради това Сулей-

¹⁾ Хохштетеръ опредѣлява висинитѣ въ Пловдивъ: Марица 163 м., Сахаттепе 209, Джамбазтепе 212, Бунарджикъ 234. Австрийската щабна карта дава на града 177 м. Въ къщата на Г-на Юванча Чомакова, при градската градина, намѣрихъ съ повторени наблюдения съ анероида 203 метра.

²⁾ Пѣтешествие по Источна Румелия въ Osvěta 1882, I, 497 — 512 (бълг. преводъ отъ А. Тодорова въ „Марица“).

³⁾ Сахатъ-тепé не е влизало въ старий градъ.

⁴⁾ Животъ на деспота Стефана Лазаревича, съчиненъ 1431 г., изд. Ягичъ, Гласникъ т. 42 стр. 299, 300.

манъ единъ пжтъ запалилъ града. Християнетъ обаче, види се, били за Сулеймана, и заради това Муса далъ да заколжтъ митрополита Дамияна и да хвърлжтъ тѣлото му „низъ стѣны града“. Въ тия борби се споменава *кулата* на града, сирѣчь крѣпостъта, която единъ Мусовъ войвода взелъ съ измама (въ самою коулоу ноцию лъстию въшъдъ). въ която се събирали защитниците на града (въ коулоу же въ-зидоше) и която е била ключъ на цѣлата позиция (ниже града затворъши и обладаючи въ коулѣ соутъ). Една голѣма крѣпостъ (château) на сръдния хлѣмъ, но вече съборена, е видѣлъ още 1433 г. рицаръ Бертрандонъ. Въ 16 вѣкъ върховетъ на тепетата сж били вече пусти, сжщо както е сега търновския Царевецъ. Мѣстото на старата крѣпостъ се викало тогава *Курбанъ-калеси*.¹⁾ Чакъ въ минжлото столѣтие сж наченжли да правятъ кжщя върху хълмоветъ и то християнетъ.

IV. Родопскитъ планини.

Голѣмото пространство между Пловдивското поле и бѣломорското крайбрѣжие изпълняватъ великолѣпнитъ Родопски планини, които въ главната си посока сж едно продължение на Рилскитъ върхове къмъ истокъ чакъ до до-нята Марица. Отъ многосложния лабиринтъ на тѣхнитъ рѣтове е завзето всичкото мѣсто между рѣкитъ Марица и Места и Бѣлото море, пълно съ стърми и високи върхове, пространни зелени пасбища и прекрасни стари гори, най-повече борови. Отъ многочисленнитъ долини, които сж тѣсни и сравнително не яко населени, най-забѣлѣжителната е оная на рѣката Арда, изворитъ на която лежжтъ при източното подножие на най-високия родопски връхъ Крушова (около 2300 метра). На югъ отъ Родопитъ лежи между тѣхното подножие и морскиятъ брѣгъ една не много широка плодonoсна равнина, която отъ най-старитъ врѣмена

¹⁾ Венециянецъ Benetti у Матковича, Putovanja po balkanskom poluotoku. Rad jugosl. akad. 62 стр. 63.

всѣкога е била добръ заселена, та е имала въ всѣко врѣме и по-голѣми и по-познати градове.

Името ѣ Родѣπη четемъ вече у най-стария еллинский историкъ Иродотъ, който ѣ описва като „високи планини, гѣсто покрити съ всѣкакви гори и съ снѣгове“.¹) То се удържало до днесъ, но по-вече презъ книгата, отъ колкото въ паметта на жителитѣ. Българетѣ го пишжтъ сега споредъ новогърцкото произношение (Родѣπи) най-повече въ множественно число *Родопитѣ*, макаръ че правилно трѣбало би да се казва *Родона* (ед. число).

Многобройни сѣ споменитѣ за Родопитѣ въ древнитѣ еллински и латински списания, прозаически и поетически. Старитѣ Еллини сѣ запознали съ тия предѣли много рано и то отъ морскій брѣгъ, гдѣто сѣ основали цѣлъ единъ редъ градове, отъ които нѣкои, като Еносъ и Марония, до днесъ сѣществуватъ и съ древнитѣ си имена. Между тракийскитѣ жители на планинитѣ презъ всичкото врѣме на старий вѣкъ, отъ Иродота до послѣднитѣ римски царѣ, първото мѣсто е занемало племето на *Бесситѣ*, което е сѣдѣло въ западнитѣ Родоπи и е било прочуто заради своята воинственностъ и своитѣ рудници.²) Славната бесска светиня, храмътъ на бога Дионисия „върху най-високитѣ планини“, вѣроятно се намирала на върха Гѣозтепѣ при селото Наиплии, 8 часа на югъ отъ Батакъ, отъ гдѣто, както ми расправяхъ Помацитѣ, се съглежда морето и гдѣто стоятъ развалини на единъ „царски палатъ“ съ една „царска могила.“³) Столицата на Бесситѣ се наричала *Бессапара*, „градътъ на Бесситѣ“ (*пара* въ тракийскитѣ имена отговаря на санскритското *пури* градъ, и гърц. *πύρις*) и е стояла още въ врѣмето на царя Юстиниана до пжтя отъ Пловдивъ за Срѣдецъ. Положението ѣ по-напрѣдъ търсехъ въ

¹) Иродотъ кн. 7 гл. 111.

²) За Бесситѣ и рудокопството имъ вижъ Neograssie 39 слд. (ср. Период. Списание кн. II, 1882 стр. 16).

³) Положението на този храмъ е опредѣлилъ, споредъ даннитѣ на Захариева, вече Дриновъ, Заселение балк. полуострова Славянами стр. 4.

Баткунъ, гдѣто въ византийскитѣ врѣмена е имало една важна крѣпость и гдѣто попъ Константинъ (1819) и Захариевъ забѣлѣжаватъ остатъци на нѣкакъвъ си старински градъ. Въ най-последньо врѣме г-нъ Славейковъ е доказалъ, че въ Баткунъ не е имало такъвъ голѣмъ градъ, и търсилъ Бессапара при Пастуша, до Перущица.¹⁾ Но въпросътъ може най-точно да се рѣши съ помощта на подробнитѣ данни въ римскитѣ официални „итинерария“ (описания на държавнитѣ друмове). Споредъ тѣхъ²⁾ Бессапара е била отдалечена отъ Пловдивъ 22 римски милии (по 1482 метра), сирѣчь 32½ километръ, по римския друмъ, който се намиралъ на югъ отъ Марица подъ планинитѣ. Това разстояние ни води тамъ, гдѣто низкитѣ „Баба-баири“ на сѣверъ отъ Пещера допиратъ до самата Марица, сирѣчь нѣйдѣ между Симентлии и Текиркюй, на югоистокъ отъ Татаръ-Пазарджикъ. Не съмъ ималъ случай да слѣдъ диритѣ на римский пѣть и да кърстосвамъ реченото мѣсто, но знамъ че при постройката на желѣзницата тука сж се отерили много старински гробове, и самъ Захариевъ³⁾ забѣлѣжава на югъ отъ Симентлии стари гробища, стълпове и едно ужъ езическо капище. Освѣнъ това важността на Бессапара е произлизола безъ съмнѣние отъ това, че тя е лежала тамъ, гдѣто най-важния пѣть отъ Македония излизалъ въ полето, и това не е било, по природата на мѣстото, нито при Чепино нито на Кричимъ, а по срѣдата имъ, тамъ гдѣто до сега още неврокопския пѣть презъ Батакъ и Пещера слиза къмъ Пазарджикъ — на ония Баба-баири.

Даннитѣ, които имаме отъ римско и отъ византийско врѣме за вѣтрѣшността на Родопитѣ, не сж яко обилни и представяватъ доста мѣнотни, защото нинѣшната география на тия мѣста заедно съ старинитѣ имъ не е още доста изслѣдвана. Особно долната на Арда, съ предѣлитѣ Ахъръ-

¹⁾ Наука II 1882, 379.

²⁾ Текстоветѣ вижъ въ приложенията на Heerstrasse.

³⁾ Захариевъ стр. 74.

Челеби и Султан-Ери (сега въ Одринский вилаетъ), заслужва едно внимателно разгледване, което обаче сега, при новитѣ граници, не е лесно.

Споредъ римското административно раздѣление, наречено отъ царя Диоклецияна (297), е имало между шестѣхъ провинции на *diocesis Thraciae* и една *provincia Rhodope*, която е обнemasла планинитѣ отъ Места до Марица заедно съ морското крайбрѣжие. Сѣверното подножие на планината къмъ полето тогава, както и послѣ, съ свонтѣ крѣпости е принадлежало подъ Пловдивъ, столицата на собственната *provincia Thraciae*. Градоветѣ, които се споменватъ въ родопската провинция,¹⁾ почти всичкитѣ сж били въ приморската равнина: *Еносъ* (*Alvos, Aenus*), *Траянополисъ*, която още въ врѣме на латинското царство въ Цариградъ е била населена, но у Кантакузина се споменва вече като пусто градище (сега голѣми развалини при Деде-Агачъ), *Максимианополисъ*, въ византийската история много пжти спомената чакъ до 13 столѣтие подъ име Мосинополисъ (*Messinople* на кърстоносцитѣ), но въ Кантакузиново врѣме сжщо вече развалена (сега едно пусто градище Месинъ-калеси при Гюмюрджина), *Анастасиополисъ* при морето, ужъ тѣждественна съ византийския Периторъ,²⁾ подирѣ *Авдира* (Полистилонтъ на Византийцитѣ), *Марония* и *Топиросъ* при долната Места. Къмъ градове отъ римско основание сж принадлежали безъ съмнѣние и споменжтитѣ у византийскитѣ лѣтописци *Клавдиополисъ* (у Акрополита) и *Грацианополисъ* (у Кантакузина), и двѣтѣ въ Гюмюрджинското поле, наречени съ имена на римски царие, тѣхни основатели или поднови-

¹⁾ Ср. Аммиана Марцеллина 27, 4, Прокопия, Иерокла, списъци на най-старитѣ черковни епархии и пр.

²⁾ Кантакузинъ I 541 казва, че Периторъ е основалъ младий Андроникъ на мѣстото на Анастасиополъ (ср. Прокопия, de aedificiis 303), но тази тѣждественность е много съмнителна, като вземеме предъ видъ, че вече между епископитѣ на Траянополскій митрополитъ ок. год. 886—907 (въ врѣме на цара Льва) се споменватъ *δ' Αναστασιόπολεως* и *δ' Περίτωριου* единъ край други, и освѣтъ това че Периторъ живѣлъ и *Fulcherius Carnotensis* въ описанието на кърстоносний походъ 1096 год. (Pretoria) и Акрополита въ 13 вѣкъ.

тели. Въ вътрѣшността имало е само единъ голѣмъ градъ. *Nicopolis ad Nestum*, послѣпний *Καίσαρὸπολις* на Византийцитѣ. сегашний Неврокопъ при рѣката Места, който до сега има едно старо градище „Никополъ“ отъ срѣща си. Споменватъ се още имена на разни други малки кастелли, но за тѣхното положение не можемъ сега нищо да кажемъ.

Отъ по-старото византийско врѣме първи обстоятелни свѣдѣния за Родопитѣ намираме въ единъ списъкъ на черковнитѣ епархии отъ врѣмето на царя Лъва Философа (886—907).¹⁾ Тогава въ Родопскитѣ планини сж се срѣщали границитѣ на три митрополии. Траянополскиятъ митрополитъ, който послѣ е ималъ и титлата *πάσης Ῥοδόπης*, е владѣлъ осѣмъ епископски епархии, за които (освѣтъ една непозната) сигурно знаемъ, че сж биле въ приморската равнина.²⁾ Филиппийскій митрополитъ, който е сѣдѣлъ въ староврѣмския градъ Филиппи въ Драмското поле, е ималъ седѣмъ епископи,³⁾ отъ които двоица безъ съмнѣние сж били вътрѣ въ Родопитѣ, Кайсарополскій (въ Неврокопъ) и ὁ Σμολαίνων. На филиппополскій митрополитъ най-подирѣ сж били подчинени десетъ епископски сѣдалища.⁴⁾ Отъ тѣхъ първитѣ четири, *Ἀγαθονίκη*, *Διοτίτσα*, *Σκοῦτάριον*, *Λεύκη*, споредъ други византийски свѣдѣния сж били въ околноститѣ на Одринъ. *Βλεπτόν* и *Δραμίτσα* не сж познати. *Ἰωαννίτσα* се споменава като епископски градъ 1339 год. край Перпиракионъ въ долината на срѣдната Арда. *Κωνσταντία* вѣроятно е Костенецъ при изворитѣ на Марица. *Βελικεία* въ списъка сжщо се споменава между епархиитѣ на филиппийската митрополия, види се по погрѣшка.

¹⁾ Печатанъ у Тафела, *Constantinus Porph. de provinciis* 44—51 а въ *Hieroclis Synecdemos et notitiae graecae episcopatum*, ed. G. Parthey, Berlin 1866 (ср. *Neerstrasse* 72 бѣл.)

²⁾ Дядимотихонъ, Макри, Мисинополь, Анастасинополь, Пори, Ксантия, Пертеорионъ, *Θωδορίου*.

³⁾ *Θωρίου*, Полистилонъ, *Βελικείας*, Христополь (Кавала), Смолени, Кайсарполь, Анакторополь.

⁴⁾ Ср. обширно за тѣхъ *Neerstrasse* 72—73.

та не се съмнѣвамъ, че е била нѣйдѣ на границата между двѣтѣ митрополии. ВоѹхоѢа не се срѣща другаѣ.¹⁾

По-подробни свѣдѣния за областитѣ на Родопитѣ и за главнитѣ имъ градища има отъ 12—14 столѣтие. Една областъ е обнемала Пловдивъ съ крѣпоститѣ, що сж покрай сѣверното подножие на планинитѣ, между които на първо мѣсто сж стоели Станимака и Чепино. Този предѣлъ, съ главнитѣ твърдини Стенимахосъ, Перущица, Кричимъ и Чепино, и съ други „градовце и тържища (πολιχνα καὶ κωμὸπόλεις), лежащи подъ Родопа“ два пъти се споменва въ 13 вѣкъ у Акрополита, който казва, че „всички тия твърдини лежатъ предъ лицето на Родопската планина и варджатъ всичко, което е задъ тѣхъ.“²⁾ Много данни за тази областъ има у Кантакузина, който ѣ нарича втората родопска епархия (първата е била Морра) и казва, че тя се зовяла съ името на главнитѣ си крѣпости *Станимашка* и *Чепинска областъ*, макаръ че споредъ неговитѣ думи и самия Пловдивъ е влизалъ въ неѣ.³⁾ На едно мѣсто даже исчислява всичкитѣ крѣпости на тоя предѣлъ: „*Бѣлѣ деветъ: Чепино и Кричимъ, Перущица, света Юстина, Филиппуполисъ, градъ чудесенъ и голѣмъ, Стенимахосъ, Аетосъ (Ἀετός), Беадносъ (Μπέανθος) и Козникъ (Κόσνικος).*“⁴⁾ Първитѣ шестъ сж познати до днесъ та ще имаме случай и по-подробно да се позанимаемъ съ тѣхъ; послѣднитѣ три (списъкътъ върви сѣвсѣмъ по редъ отъ западъ къмъ истокъ) сж лежали вѣроятно на истокъ отъ Станимака, въ нинѣшния предѣлъ Конушъ, може би сжщо покрай подножието на планината.⁵⁾ Освѣнъ тѣхъ е имало още и други

¹⁾ Има едно село Буково въ Неврокопско.

²⁾ Акрополита, Бонско изд. стр. 84, 119, 120.

³⁾ Ἐν Ροδόπῃ ἑτέρα (вънъ отъ Морра) ἐπαρχία Ῥωμαίους ὑπάρχουσα, Στενιάχου καὶ Τζεπαίνης προσηγορευμένη, Кант. II 405. Τὰς κατὰ Στενιάχου καὶ Τζεπαίναν πόλεις II 406. Родопскитѣ епархии съ Стенимахъ и Чепино I 135, 176.

⁴⁾ Кантакузинъ II 406.

⁵⁾ Μπέανθος може да се тълкува (Heerstrasse 97) за селото Воденъ при Станимака, което споредъ попа Константина (1819) е било едно врѣме снабдено съ крѣпость.

по-малки твърдинки, както се види и отъ нинѣшнитѣ нмѣ остатъци и отъ самитѣ думи на Кантакузина.¹⁾ Византийцитѣ споменватъ единъ градъ *Прусинъ* (*Προυσινόν*), нѣидѣ до Станимака, гдѣто Византийцитѣ (1189) сж искали да слѣзжтъ отъ планината, за да ударжтъ на кръстоносцитѣ въ Пловдивъ, но сж биле разбити²⁾, послѣ една твърдинка *Βατραχοκάστρον* (жабья крѣпость) между Кричимъ и Баткунъ,³⁾ и най-подирѣ самия градъ или село *Βατκουν* подъ Чепинскитѣ планини.⁴⁾ Нѣколко имена на крѣпости сж забѣлѣжени у латинскитѣ лѣтописци на третий кръстоносенъ походъ (1189), но тѣ не сж съвършено сигурни и въ разни издания различно се четжтъ.

Вжтрѣ въ планинитѣ се споменватъ четире предѣли: *областьта на Смолянитѣ, Меропи, Ахридосъ и Морра*. Нѣмский географъ Тафелъ въ своитѣ обяснения до византийскитѣ паметници преди 40 години за първъ пжтъ е обърнжлъ вниманието къмъ тѣхъ и полагалъ Ахридосъ въ сѣверната, Морра въ западната и Меропи въ южната частъ на планинитѣ.⁵⁾ Въ своята книга за стария друмъ отъ Бѣлградъ до Цариградъ⁶⁾ показахъ тжждественостъта на Ахридосъ и Морра и помѣстихъ ги въ дългата долина на рѣка Арда; Меропи търсихъ на югъ отъ Морра, а Смолянската областъ при рѣката Места. Сега можъ да расправа тия нѣща още по-вѣрно и по-подробно, макаръ че несъмъ иматъ възможностьта да посѣтж самата вжтрѣшность на планинитѣ.

Областьта на *Смолянитѣ* видѣхме вече между епархиитѣ на Филиппийския митрополитъ въ врѣме на царя

¹⁾ Καὶ τῶν ἄλλων προυρίων οὐκ ὀλίγω ὄντων, Кант. I, 135.

²⁾ Никита Акоминатъ 534. Проф. Томашекъ (Oest. Gymnasialzeitschrift 1878, стр. 208) мисли, че Прусинъ е тжждественъ съ Регис на кръстоносеца Ансберта.

³⁾ Никита стр. 679.

⁴⁾ Никита сжщо м., Акрополита (*Βατραχόνιον*, πόλις и послѣ κόμη) 128 слѣдъ Βασόν у Ансберта.

⁵⁾ Tafel, Via Egnatia Comm. II 46, Symbolae crit. ad geogr. Byz. 1, 84.

⁶⁾ Heerstrasse p. 96—98.

Лъва Философа (886—907), като епархия Σρολαίνων. Въ края на 11 вѣкъ живѣлъ εἰς μέρη τῶν Σρολένων гръцкий отшелникъ Филиппъ, съчинительтъ на „Дионтра“.¹⁾ Въ края на 12 вѣкъ Никита Акоминатъ два пъти споменва провинция τὸ θέμα τῶν Σρολένων.²⁾ Послѣ не става вече дума за неж. Отъ Никитовия разказъ за възстаннето на Иванка (1199), какъ се е распространило то отъ сѣверното подножие на планинитѣ чакъ до Ксантия и Мосинополъ, като е обнемало и Смолянската областъ, се види, че тя е била въ нинѣшния предѣлъ Ахжръ-Челеби на горнята Арда. И тамъ наистина има едно голѣмо село, наречено *Смиланъ* (турски Исмиланъ), съ стари развалини, вѣроятно сръдоточие на старата Смолянска областъ.³⁾ Смоленската епархия несъществува по-вече; въ послѣднѣо врѣме ксантийската епархия обнемала нейнитѣ предѣли и се сръщала въ пловдивската при селото Широка-Лъка въ Рупчосъ.

Въ сжщия предѣлъ се пада *Меропи* (Μερόπη), която се споменва 150 години слѣдъ оная послѣдня бѣлѣжка за Смолянитѣ, въ мемоаритѣ на царя Кантакузина. Отъ неговитѣ думи се разбира, че това име е принадлежало най-напрѣдъ на една *планина* и послѣ и на нейната околностъ. Той въ неж споменва освѣтъ „други села, не малко на брой“ и двѣ крѣпости (φρούρια), наречени *св. Ирина* (ἁγία Εἰρήνη) и *Ποτιστός* (Ποτιστός). Въ „сжщата планина“ (τὸ αὐτὸ ὄρος) сж живѣли номади „въ неукрѣплени села“, сирѣчь номадически пастири Българе, съотечественници на юнака Момчила, който отъ Кантакузина е билъ назначенъ за меропский управитель. За положението на тоя предѣлъ се научаваме още, че той е допиралъ къмъ истокъ до Морра, къмъ югъ до Ксантия.⁴⁾ Отъ тия данни излиза на явѣ, че Меропи е обнемала долината на горнята Арда, нинѣшния

¹⁾ Дриновъ, Заселение балк. полуострова Славянами стр. 165.

²⁾ Никита 679, 708.

³⁾ Показвахъ вече въ Пер. Спис. II. 68.

⁴⁾ Кантакузинъ II 402, 403, 421, 530.

предѣлъ Ахъръ-Челеби. Оня Повисдѣсъ може да е, както мислѣхъ вече преди нѣколко години¹⁾, погърчения видъ на словѣнското име *Подвисъ*, което доста често се срѣща на разни мѣста. А сега се научихъ²⁾, че въ Ахъръ-Челеби недалеко отъ Смилянъ къмъ сѣверонтокъ има едно село Подвисъ, съ стари развалини, между селата Устово, Трънъ и Тикале при рѣката Чатакъ-дерѣ, която втича въ Арда отъ лѣва страна.

Нѣма съмнѣние, че Смолянската област и Мерови сж двѣ имена за единъ и сщщй предѣлъ; първото е взето отъ племето на Смолянитѣ, което е сѣдѣло тука, и второто принадлежи на една частъ на Родонскитѣ височини, а именно на най-високитѣ върхове около изворитѣ на Арда, като планинско име. Мислж, че името на Меровскитѣ планини (безъ началното *ме*, което нѣма ударение) стои въ близка свръзка съ названieto на нинѣшния предѣлъ *Рупчосъ* на сѣверъ отъ Ахъръ-Челеби, който захваща съвсѣмъ близу до оня Подвисъ, та и съ народнитѣ имена на *Рупченцитѣ*, *Рупцитѣ*, *Рупалинитѣ* и *Рупалинитѣ*, както се ви-катъ сега родонскитѣ Българе отъ Перушица чакъ до Еносъ.

*Ахридѣсъ*³⁾ се споменва въ 11—13 вѣкъ,⁴⁾ и споредъ Акрополита испърво е било сжщо едно планинско название. едно име на Родонитѣ.⁵⁾ Акрополита споменва въ тази областъ шестъ крѣпости, отъ които положението на три е доста ясно. Крѣпостъта *Ефраїмъ*, която е била споредъ него по-близу до Одринъ, срѣща се като *château l'Efraim* у маршала Вилхардуина (1206), 5 денье пжтъ отъ Одринъ, та

¹⁾ Heerstrasse p. 98.

²⁾ Кава ми г-нъ Илия Бѣлковски, който е учителствувалъ по тия мѣста.

³⁾ Формитѣ: пом. 'Ахридѣсъ Акрополита стр. 42, gen. 'Ахридѣ Никита и Акp., dat. êv 'Ахридѣ, асс. тѣv 'Ахридѣ Анна Комнина.

⁴⁾ Анна Комнина I, 199. Никита 535. Акрополита 42, 77, 119, 126. Provincia Philippopolis, Verois, Moras et Achrydu въ хрисовулътъ, даденъ отъ Алексия III на Венециянитѣ 1199 (Tafel, Symb. crit. I 1849).

⁵⁾ Тоѣ тѣс 'Ροδόπης ὄρος, ἔπαρ καὶ 'Αχρίδος ὀνόμασται. Акp. 42.

нѣма съмнѣние, че се намирала до нинѣшното село Евре-
мкой при долната Арда, тамъ гдѣто отъ десно изъ предѣла
(Ултанъ-Ери дожда рѣката Бургазъ-дерѣ (отъ нѣкакъвъ
си πόρος, нѣкоя стара развалина). Μνελαχός на Акрополита,
сѣщо се спомена у Вилхардуина като château Moniac (бълг.
вѣроятно Мънякъ), два денѣ пжтъ на западъ отъ Ефремъ,
въ една хубава долина до рѣката Арда (fleuve de l'Arte).
Този градъ трѣба да се търси между разнитѣ развалини
по срѣднѣото течение на Арда.¹⁾ Перπεράκιον, гдѣто е имало
въ 14 столѣтие и владика, безъ съмнѣние е градището при
десния брѣгъ на Перперекъ-дерѣ, притокъ на Арда.²⁾ Οἰστρά
(види се *Остра*) между Мънякъ и Перперакионъ, Κρυβοῦς
между Перперакионъ и Ефремъ и „сѣвѣмъ мъничката твър-
динка“ (πάνυ σμικρότατον) Πάτριος „въ Ахридосскитѣ планини“
за сега неможъ да опредѣлж. Споредъ всичко това излиза
на явѣ, че Ахридосъ се викала долината на срѣдната и
долната Арда, вѣнъ отъ Ахжръ-Челеби, къмъ истокъ отъ
него. Отъ нинѣшнитѣ имена приличатъ на Ахридосъ на-
званието на *Ахжръ-Челеби* при най-горнята Арда и на Помази
Ахряне въ сѣщия предѣлъ и при горнѣото течение на кри-
чимската Вѣча, макаръ че и едното и другото не е влизало
въ предѣлитѣ на оная стара областъ.

Въ втората половина на 13 столѣтие името на Ахри-
досъ се губи и у писателитѣ на 14 столѣтие, у Пахимера
и Кантакузина, се явява друго име, Μόρρα. За пръвъ пжтъ
го четемъ край Ахридосъ въ единъ хрисовулъ отъ 1199:
провинция Μογας et Achrydu.³⁾ Отъ свѣдѣнието на Канта-
кузина, който спомена ония нѣкогажъ ахридосски крѣпости
Ефремъ и Ὑπερπεράκιον като градове на Морра, излиза на
явѣ тѣждествеността на двѣтѣ области. Види се, че Морра
е била по-напрѣдъ една частъ на Ахридосъ (може би ни-

1) Villehardouin ed. Wailly p. 259. — На Carte de nouvelles frontières etc. par Kiepert, Berlin 1881 има на срѣдната Арда двѣ села Hissaralti и едно Hissar-ustu-keui.

2) Градището на картата на Viquesnela. — Acta patriarchatus I, 190.

3) Ср. по-горѣ бѣл. 4 на стр. 22.

предѣлъ Ахжръ-Челеби. Оня Повисдосъ може да е, както мислѣхъ вече преди нѣколко години¹⁾, погърчения видъ на словѣнското име *Подвисъ*, което доста често се срѣща на разни мѣста. А сега се научихъ²⁾, че въ Ахжръ-Челеби недалеко отъ Смилянъ къмъ сѣверонтокъ има едно село Подвисъ, съ стари развалини, между селата Устово, Трънъ и Тикале при рѣката Чатакъ-дерѣ, която втича въ Арда отъ лѣва страна.

Нѣма съмнѣние, че Смолянската област и Мерови сж двѣ имена за единъ и сжщия предѣлъ; първото е взето отъ племето на Смолянитѣ, което е сѣдѣло тука, и второто принадлежи на една частъ на Родопскитѣ височини, а именно на най-високитѣ върхове около изворитѣ на Арда, като планинско име. Мислѣхъ, че името на Меровскитѣ планини (безъ началното *ме*, което нѣма ударение) стои въ близка свѣръзка съ названието на нинѣшния предѣлъ *Рупчосъ* на сѣверъ отъ Ахжръ-Челеби, който захваща съвсѣмъ близу до оня Подвисъ, та и съ народнитѣ имена на *Рупченицитѣ*, *Рупцитѣ*, *Рупаланитѣ* и *Рупалиитѣ*, както се викатъ сега родопскитѣ Българи отъ Перущица чакъ до Еносъ.

*Акридосъ*³⁾ се спомена въ 11—13 вѣкъ,⁴⁾ и споредъ Акрополита испърво е било сжщо едно планинско название. едно име на Родопитѣ.⁵⁾ Акрополита спомена въ тази областъ шесть крѣпости, отъ които положението на три е доста ясно. Крѣпостъта *Ефраѣмъ*, която е била споредъ него по-близу до Одринъ, срѣща се като *château l'Efraïm* у маршала Вилхардуина (1206), 5 дѣне пѣтъ отъ Одринъ, та

¹⁾ Heerstrasse p. 98.

²⁾ Каза ми г-нъ Илия Бѣлковски, който е учителствувалъ по тия мѣста.

³⁾ Формитѣ: ном. *Ἀκριδός* Акрополита стр. 42, ген. *Ἀκριδοῦ* Никита и Акр., dat. ἐν *Ἀκριδῷ*, асс. τῶν *Ἀκριδῶ* Анна Комнина.

⁴⁾ Анна Комнина I, 199. Никита 535. Акрополита 42, 77, 119, 126. Provincia Philippopolis, Verois, Moras et Achrydu въ хрисовультъ, даденъ отъ Алексия III на Венецианцитѣ 1199 (Tafel, Symb. crit. I 1849).

⁵⁾ Τοῦ τῆς *Ροδόπης* ὄρους, ἐπὶ καὶ *Ἀκριδός* ὀνόμασται. Акр. 42.

нѣма съмнѣние, че се намирала до нинѣшното село Евремноу при долнята Арда, тамъ гдѣто отъ десно изъ предѣла Султанъ-Ери дожда рѣката Бургазъ-дерѣ (отъ нѣкакъвъ си пѣрѣс, нѣкоя стара развалина). Μνείαχος на Акрополита, сѣщо се спомена у Вилхардуина като château Moniac (бълг. вѣроятно Мънякъ), два дѣне пжтъ на западъ отъ Ефремъ, въ една хубава долина до рѣката Арда (fleuve de l'Arte). Този градъ трѣба да се търси между разнитѣ развалини по срѣднѣото течение на Арда.¹⁾ Перперάχιον, гдѣто е имало въ 14 столѣтие и владика, безъ съмнѣние е градището при десния брѣгъ на Перперекъ-дерѣ, притокъ на Арда.²⁾ Οὔστρα (види се *Остра*) между Мънякъ и Перперакионъ, Κρυβοῦς между Перперакионъ и Ефремъ и „сѣвсѣмъ мѣничката твърдинка“ (πάνυ σιμυρότατον) Πάτρος „въ Ахридосскитѣ планини“ за сега неможъ да опредѣлж. Споредъ всичко това излиза на явѣ, че Ахридосъ се викала долината на срѣдната и долнята Арда, вѣнъ отъ Ахжръ-Челеби, къмъ истокъ отъ него. Отъ нинѣшнитѣ имена приличатъ на Ахридосъ названието на *Ахжръ-Челеби* при най-горнята Арда и на Помаци *Ахряне* въ сѣщия предѣлъ и при горнѣото течение на кричимската Вѣча, макаръ че и едното и другото не е влизало въ предѣлитѣ на оная стара областъ.

Въ втората половина на 13 столѣтие името на Ахридосъ се губи и у писателитѣ на 14 столѣтие, у Пахимера и Кантакузина, се явява друго име, Μόρρα. За пѣрвъ пжтъ го четемъ край Ахридосъ въ единъ хрисовулъ отъ 1199: провинция Moras et Achrydu.³⁾ Отъ свѣдѣнието на Кантакузина, който спомена ония нѣкогажъ ахридосски крѣпости Ефремъ и Ὑπερπυράχιον като градове на Морра, излиза на явѣ тѣждествеността на двѣтъ области. Види се, че Морра е била по-напрѣдъ една частъ на Ахридосъ (може би ни-

¹⁾ Villehardouin ed. Wailly p. 259. — На Carte de nouvelles frontières etc. par Kiepert, Berlin 1881 има на срѣдната Арда двѣ села Hissaralti и едно Hissar-ustu-keui.

²⁾ Градището на картата на Viquesnela. — Acta patriarchatus I, 190.

³⁾ Ср. по-горѣ бѣл. 4 на стр. 22.

нѣшния предѣлъ Султанъ-Ери при Бургазъ-дерѣ), но послѣ името ѝ се пренесло на всичката областъ. Отъ Кантакузина се научаваме още, че Морра се простирала на сѣверъ до Станимашката областъ, на истокъ до Чърномѣнъ (Чирменъ) и близу до Одринъ, на югоистокъ до околноститѣ на Дямотика, на югъ до приморската равнина, въ която жителитѣ ѝ сж пращали стадата си за зимовище, и че на западъ допирала до Мерови.¹⁾

За населението на Родопитѣ въ срѣднитѣ вѣкове знаеме отъ византийскитѣ свѣдѣния, че то е било най-повече пастирско и номадическо, сирѣчъ е ходило съ стадата си долѹ при морето на зимовище.²⁾ Споменватъ се Българе и Власи.

Отъ българскитѣ племена сж сѣдѣли тука познатитѣ *Драговици* при сѣверното подножие и *Смолъне* въ вѣтрѣшността. Границитѣ на българский елементъ отъ тогава не сж се промѣнили яко много. Вилхардуинъ разказва, какъ е билъ убитъ въ 1207 год. Бонифаций, краля солунский, въ планинитѣ единъ день пѣтъ отъ Мосинополъ отъ „мѣстнитѣ Българе“ (li Bougte de la terre), когато е предприелъ единъ малъкъ походъ срѣщу тѣхъ, по побуждение на гърцкитѣ граждане въ речений градъ. Отъ Кантакузиновитѣ разкази за Момчила се види, че е имало Българе до самата Ксантия. А въ нашието врѣме помашкитѣ села се свършватъ близу до сжщата Ксантия (Ескиджие), та има и стари български села чакъ близу до развалинитѣ на Траянополъ, до Фере и до Еносъ.

На старата българска държава сж принадлежали Родопскитѣ планини само нѣколко пѣти и то не цѣли, а за кратко врѣме. Нѣма съмнѣние, че голѣма частъ на планинитѣ и съ Пловдивъ е влизала въ границитѣ на България при царя Симеона и царя Петра. Въ врѣме на второто царство ги владѣлъ Калоянъ. Послѣ, слѣдъ битката при

¹⁾ Пахимеръ II. 605. Кантакузинъ I 191, II 161, 404 (Ефрежъ), 426 (Перперекъ). 433, 436, 461, 530; III 251.

²⁾ Кант. I 146, II 402, 421, III 251.

Клокотница (нин. Семизче) отново ги освоилъ Асѣнъ II; сѣверното подножие (Станимака, Чепино и пр.) е било българско 1230—1246, а Ахридѣсъ си оставалъ на Византийцитѣ.¹⁾ Въ 1246 г. царъ Ватацесъ завоювалъ всичкитѣ Родопи. Царъ Михаилъ Асѣнъ въ 1254 г. превзелъ не само сѣверното подножие, но и Ахридѣсъ. Акрополита разказва, какъ тогава „жителитѣ, които бѣхж Българе, притичахж къмъ своитѣ съотечественници (τοῖς ὁμοφύλοις προσέτρεχον) и отхвърляхж игото на иноезичницитѣ“ (τὸν ζυγὸν τῶν ἀλλογλώσσων).²⁾ Но царя не е могълъ да удържи своето завоевание. Послѣ Константинъ Асѣнъ едно кратко врѣме пакъ е билъ господаръ на Пловдивъ и Станимака. Най-подирѣ Иоанъ Александръ 1344 г. трайно е завзелъ Пловдивъ съ цѣлото подножие, но Морра не е могълъ да освои. И тѣй си останѣли границитѣ до турското завоевание.

Другояче Родопитѣ, особно долината на Арда, се намирали най-повече подъ византийска властъ, която е оставила разни дири въ родопскитѣ нарѣчия, разни гърцки думи, които другояче не се срѣщатъ въ българский езикъ: *хъркома* (χάλκομα) бакъръ, *лепѣда* (λεπίς) ножъ безъ черенъ, *по-сѣтъ* (φωσάτον) лагеръ, опълчение у Византийцитѣ) оружје и пр.

Любопитни сж въ историята на българщината по Родопитѣ трима юнаци и тѣхнитѣ държави или движения: Иванко, Славъ и Момчило. Подробноститѣ на тѣхнитѣ сждбини сж добръ познати и заради това ние тука ще попригледнемъ само къмъ нѣкои географически фактове.

Болѣринъ *Иванко*, убиецътъ на царя Асѣна I, най-напрѣдъ е билъ византийский управитель на Пловдивъ и на крѣпоститѣ покрай родопското подножие. За него приказва лѣтописецъ Никита Акоминатъ, който като бивший управитель въ Пловдивъ добръ е билъ запознатъ съ тия мѣстности, какъ вече тогава градилъ нови (νεοῦργεῖν) крѣпости

¹⁾ Акрополита стр. 77 (Ватацесъ управитель въ Ахридѣсъ).

²⁾ Сжщий стр. 114.

и градовце на згодни мѣста, какъ събиралъ български войници и какъ отдалечавалъ Гърцитѣ отъ себе си. Слѣдъ самото въстание главната му крѣпость е билъ Кричимъ. Византийскій пълководецъ Камицесъ най-напрѣдъ ударилъ на неж, и слѣдъ упорита борба ѝ превзелъ, но послѣ самъ билъ уловенъ отъ Иванка между Ватрахокастронъ и Баткунъ. Слѣдъ това цѣлитѣ Родопи до Мосинополъ, до Авдира и Ксантия и до планината Пангеосъ (въ Сѣрско) и съ Смолянската областъ минжли въ ржцѣтъ на Иванка. Еднородцитѣ (δμογενεῖς) на драго сърдце се присѣдинявали къмъ него. Споредъ разказа на Никита, при своитѣ угощения давалъ да колятъ уловени Гърци за по-голъма тържественностъ. Най-подирѣ царь Алексій III самъ тръгналъ срѣщу него, превзелъ Станимака и нѣйдѣ въ околноститѣ ѝ заробилъ Иванка съ измама, като го прелѣстилъ съ клетви и даже съ испращанне едно евангелие, да дойде на едно свиждане (1199).

Деспотъ *Славъ* е билъ най-напрѣдъ управитель на родопскитѣ предѣли въ името на своятъ уйчо, царя Калояна. Слѣдъ смъртта му (1207) е ималъ неприятелство съ братовчеда си царя Борила, който се възкачилъ на търновскій престолъ. Споредъ латинскій лѣтописецъ Henri de Valenciennes причината на това неприятелство е била тя, че Борилъ е искалъ да вземе Славовата земя, но Славъ се въспротивилъ на това и отнемалъ на царя крѣпости, хора и приятели. Слѣдъ нещастното за Борила сражение при Пловдивъ (1208) латинскій царь Генрихъ се срѣцналъ съ Слава на Кричимъ, гдѣто, види се, му било сѣдалището, и послѣ е ималъ преговори съ него въ втората му крѣпость Станимака. Славъ послѣ това презъ зимата се оженилъ въ Цариградъ съ една незаконна дъщеря на Генриха и станжалъ съюзникъ на Латинитѣ. Споредъ Акрополита той държалъ и Мелникъ и предѣлитѣ на Ахридосъ. Още въ 1228 год. споменава се „всичката земя на Слава“ (totam terram de Slave) между земитѣ, подвластни на латинското царство. Живѣлъ е въ-

роятно до 1230 г., до битката при Клокотница, и женилъ се втори път за една роднина на епирския владѣтель Теодоръ Комнинъ, отъ фамилията на Петралифа. Послѣ се подчинилъ на Асѣна II и споменва се между цариятъ и тѣхнитѣ роднини и въ българскитѣ поменници.¹⁾ Името на този почти независимъ български господаръ е останжло свързано съ Родопитѣ за дълги врѣмена. Още въ 16 вѣкъ Родопитѣ се викали български *Славиеви гори*. Константинъ Философъ въ своето животописание на сърбскій деспотъ Стефанъ Лазаревичъ (съчинено 1431 г.) приказва, какъ султанъ Муса 1410 г. въ борбата противъ брата си Сулеймана проводилъ единъ войвода, който прошедь *Славиевы горы* ударилъ на „Филипповъ градъ“ (Пловдивъ) и го превзелъ, и какъ сжщия Муса 1412 г. тръгналъ отъ Солунъ *Славиевыми горами* на *Индригановъ градъ* (Одринъ). А пѣтникъ Вранчичъ още 1553 г. чулъ и си записалъ, че планинитѣ на югъ отъ Пловдивското поле се викали „*Zlaviévi gori*.“²⁾

Найголѣма слава въ народната паметъ си е приобрѣлъ *Момчило* войвода. Всичката му история има си зрѣлището въ Родопитѣ и родопското приморие. Споредъ Кантакузина той билъ родомъ Българинъ, но като го испхдили отъ България заради разбойничества и грабежи, постжпилъ на византийска военна служба, ами и тамъ правилъ само главоболие на пограничитѣ византийски началници край българската граница, защото си позволявалъ лошавини отатѣкъ границата, макаръ че имало миръ. Когато найпосрѣдирѣ искали да го накажжтъ, отишелъ къмъ Сърбитѣ и останжлъ тамъ доста врѣме. Послѣ е постжпилъ въ войската на царя Кантакузина. Когато Кантакузинъ ударилъ на Периторъ при морето, защищаванъ отъ привърженни-

¹⁾ Villehardouin ed. Wailly p. 309, 331 Акрополита стр. 42. Ср. Бълг. История стр. 327.

²⁾ Константинъ Философъ изд. Ягича, Гласникъ томъ 42 стр. 299, 306. Verantius изд. на Венгерската академия I, 331.

цитъ на другий царь Іоанъ V Палеологъ, между обсадата меропскитѣ крѣпости и села доброволно се му подчинили, като сж били и по-напрѣдъ служили подъ неговитѣ заповѣди, когато е билъ още „великий domestikosъ“ (военачалникъ). Сжщеврѣменно сж поискали отъ него управитель. Кантакузинъ проводилъ Момчила, вече защото е билъ тѣхенъ еднородецъ (διδυμοςъ). Момчило въ меропскитѣ села събралъ една войска отъ 300 конни и 5000 пѣши¹⁾, но съ тази сила само кратко врѣме е спомагалъ на господаря си; като „станжалъ голѣмъ“ и прочутъ, направилъ се независимъ, слѣзнжалъ въ приморието, изгорѣлъ при Авдира корабитѣ на турскитѣ Кантакузинови съюзници отъ Анатолия и ненадѣйно нападнжалъ самага царя между развалинитѣ на Мосинополъ, тѣй щото Гърцитѣ едвамъ сполучили да се оттеглятъ въ близката Кумуцена (Гюмюрджина). Съ това още по-вече се прочулъ, като опитенъ въ войната и почти непобѣдимъ, и удостоилъ се отъ Кантакузина, който искалъ да се отърве отъ неговото неприятелство, даже съ севастократорската титла. За сѣдалището си избралъ Ксантия, единъ старински градъ при прохода, гдѣто слиза пѣтя отъ горнята Арда, отъ меропскитѣ предѣли, долу въ крайморската равнина. Найподирѣ Кантакузинъ съ помощта на турския си съюзникъ Омаръ-бегъ, владѣтель на Смирна, разбилъ Момчила подъ стѣнитѣ на Периторъ (1345). Момчило юнашки погинжалъ въ борбата. Кантакузинъ слѣдъ това трѣгнжалъ на Ксантия. Ксантийцитѣ, който сж биле участвували въ походитѣ на родопский севастократоръ, се предали. Къмъ жената на Момчила, която е била отъ България, Кантакузинъ се отнесълъ съвсѣмъ великодушно; заповѣдалъ, да ѝ се неотнема нищо и оставилъ ѝ на воля, да си остане съ всичкия свой имотъ въ ромейската земя или да се завърне въ отечеството си, но тя е предпочела послѣдното. Вече отъ думитѣ на найблизкия и най-вѣрния

¹⁾ Никифоръ Григорасъ II 702 говори само за 2000 души отбрана конница, Българе и Сърби, готови да умрѣтъ за своятъ юначенъ войвода.

свидѣтель, самия Кантакузинъ, и отъ съчинението на свършенния Никифоръ Григорасъ се види, какво голѣмо впечатление е направила въ онова врѣме личността на Момчила съ ненадѣйното си въздигане и съ бързата си юнашка кончина. Това впечатление заягкнжло е въ народната поезия, въ българския и сърбския народенъ епосъ, и въ него живѣе и до днесъ.¹⁾

Освѣнъ Българе имало въ Родопитѣ, както и сега, номадически Власи. За тѣхъ намираме едно свѣдѣние сжщо у Кантакузина. Когато въ борбата на двамата Андрониковци „стратигъ“ (управителъ) на Родопитѣ Андроникъ Палеологъ преминжлъ отъ младия царъ къмъ стария (1322), затворилъ едного Влаха отъ номадическитѣ пастири, на име *Шарбана*, и далъ да го жигосатъ въ лицето.²⁾ Но Шарбанъ побѣгнжлъ изъ тъмницата, събралъ чети на легко въоръжени номадически пастири и провъзгласилъ се въ полза на младия царъ. Гражданетѣ въ родопскитѣ крѣпости (*οἱ ἐν ταῖς πόλεσι*) се уплашили отъ това движение на селенитѣ (*ἀγρόται*), затворили стратига и преминжли къмъ младий Андроникъ. Шарбанъ самъ отишелъ при младия царъ и за голѣмо очудване на Гърцитѣ го молилъ на колѣнѣ, да прости на стратига вината му. Освѣнъ този любопитенъ епизодъ има и други дири на старо постоянно влашко население; на лѣвий брѣгъ на Места нѣкои български, сега помашки села иматъ влашки названия, като *Сингуръ* (влашки сѣмъ; срѣща се и като лично име), *Крбулъ*.

Въ византийското врѣме имало въ Ахридѣсъ вече въ 11 вѣкъ и *Турци*³⁾. Такива турски колонии, взети отъ анатолскитѣ Селджуци съ военна цѣль и покърстени, сж били населени на нѣколко мѣста, като около Солунъ така на-

¹⁾ Вижъ Дринова въ Пер. Спис. IV, 146—149.

²⁾ Ἐνα δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Δαχικῆς γένους νομάδα Σαρρίανον ἀνομαζόμενον. Кантакузинъ I, 146.

³⁾ Τὸν περὶ τὴν Ἀχρίδω οἰκοῦντων Τοῦρκων. Анна Комнина I, 199. Вече Тафелъ тълкувалъ това мѣсто за Родопитѣ, а не за Охридъ.

реченитѣ Вардариоти, които сж имали и особенъ владика, или други около Верреа (Стара Загора), които сж заварили кръстоносцитѣ 1189 г. Отъ тия християнски Турци, населявани отъ византийскитѣ императори, мислѣж, произлизатъ нинѣшнитѣ *Сургуци* около Одринъ, християне, който говорѣтъ турски.¹⁾

Слѣдъ турското завоевание сж станжли голѣми промѣнѣния въ Родопитѣ. Едно отъ найважнитѣ е приеманieto на ислама отъ една твърдѣ голѣма частъ на българскитѣ планинци. Землище, по което сега сж распространени Помацитѣ, е твърдѣ значително: единъ широкъ поясъ, който се простира отъ Пловдивъ до Солунъ, отъ сръднѣото течение на рѣката Арда чакъ до македонскій Вардаръ. Въ него влизатъ предѣлитѣ Рупчосъ, Ахжръ-Челеби, Доспатскитѣ планини, Чепино, Неврокопско, Разложско, и една голѣма частъ на сръднѣята Македония, Джумайско, Пиянешко, Малешевско, Тиквешко, Кукушко, Моглена и пр.

За българската история много е важенъ въпросътъ, кога е станжло потурчванието на тия Българе. Има свѣдѣния, които ни каратъ да вѣрваме, че това се случило доста отъ давна, но никакъ не веднага слѣдъ падението на старитѣ християнски държави. Наистина, при самото завоевание е имало много случаи на доброволно потурчване, но това, види се, никждѣ не е било общо. Йоасафъ Бдинскій приказва, че слѣдъ превзиманieto на Търново мнозина сж преминжли къмъ Мохамедовата вѣра, или, каже, отъ страхъ или прелѣщени съ ласкания или отъ надѣжда за придобиване почести и имоти или най-подирѣ отъ простота.²⁾ Цамблакъ разказва, че патриархъ Евтимій, като е живѣлъ слѣдъ падението на царството въ Тракия въ заточение, съ своитѣ проповѣди е сполучилъ, щото мнозина отбѣгвали не само ереситѣ, но и „саракинскаго нечестіа

¹⁾ За *куманското* происхождение на черноморскитѣ Гагаузи мислѣж да проворжъ въ една особна статия.

²⁾ Пер. Списание I (1882) 44.

тмы¹⁾ А отъ друга страна знаемъ на пр. отъ Владислава грамматика (1469), че въ него врѣме въ Крупникъ (при р. Струма) сѣдѣлъ още владика, когато въ нашитѣ денѣе селото отдавна е чисто помашко. Български по-нови лѣтописни бѣлѣжки²⁾ отнасятъ потурчванието на „Доспатъ планина, Чепина, Крупникъ, Кочани“ въ врѣмето на султана Селима I (1512—1519), едно нѣщо, което съмъ чулъ нѣколко пѣти и отъ устнитѣ приказки на тракийскитѣ Българе. Захариевъ, безъ да опредѣля отъ кждѣ е почерпилъ своето свѣдѣние, отнася приеманието на ислама отъ родопскитѣ Помаци въ денѣтъ на царя Баязида II, въ 1495 год.³⁾ А отъ Г-на Славейкова съмъ се научилъ, че въ гръцкий Бачковский мѣнастирь (на югъ отъ Станимака) имало преди много години единъ поменикъ, отъ който се виждало, въ коя година кое отъ сегашнитѣ помашки села въ близкий Рупчосъ е престанжло да дохажда въ мѣнастиря, слѣдователно че това приемане на ислама е било постъпено. Самитѣ родопски Помаци иматъ за това събитие само тъмни предания. Тѣ приказватъ, че потурчванието не е било на сждѣ сжщеврѣменно. Въ западнитѣ планини най-напрѣдъ се потурчилъ ужъ Доспадъ, послѣ Наиплии, Девленъ и тамкашнитѣ села и най-послѣ Чепино. Това послѣдното се потвърждава отъ нѣкои писменни свидѣтелства. Чепинци иматъ една *санѣр-ламѣ* за своитѣ межди, издадена при потурчванието имъ, съ една дата, която показва, че това е станжло преди 227 (арабски) години. То напълно се посрѣща съ познатия българский записъ, напечатанъ у Захариева, споредъ който това събитие се случило въ врѣме на султана Мохаммеда IV и на великий му везиринъ Мохаммедъ Кюприли (1656—1661).⁴⁾

¹⁾ Житие на Евтимия, Гласникъ 31, стр. 288.

²⁾ Ср. Период. Спис. VII стр. 9.

³⁾ Захариевъ 74.

⁴⁾ Захариевъ 67. Г-нъ Славейковъ е распитвалъ въ Бѣлово за този записъ и напиритѣ, че той е съвършено истински, само че у Захариева елика е малко по-малчѣвнѣтъ.

Неподлежи почти на никакво съмнѣние, че потурчването на Родопитѣ се е наченжло въ врѣмето, когато борбата противъ християнскитѣ държави на полуострова е била вече довършена и когато Турцитѣ сж били неоспорими господари на цѣлия полуостровъ. А това начало е било въ врѣмената на Баязида II и на Селима I, когато се е потурчила черквата на св. Димитрий въ Солунъ (1499 или митрополията на св. Георгий въ София,¹⁾ когато на християнетѣ се отнемали всичкитѣ каменни богослужебни здания и се оставяли само дървени черквици и когато жестокият Селимъ I споредъ самитѣ турски свѣдѣния си наумилъ да истреби или да потурчи всичката рая.²⁾ Послѣ това ислама се е разпространявалъ по Родопитѣ още въ 17 вѣкъ, когато Мохаммедъ IV дохаждалъ на ловъ на „Деспотъ-йласъ“.

Има едно обстоятелство, което вѣроятно е имало голямо влияние върху разпространението на ислама тѣкмо по Родопитѣ и по источната Македония. То е дохожданието на едно множество анадолски Турци. Стария Ахридѣсъ, сирѣчь Султанъ-Ери съ долната долина на Арда, както и Хаскюйско и приморската равнина сж сега единъ горѣ долъ турски предѣлъ. Но не сж биле тие Турци, постоянно заселени по селата, които сж повлияли тѣй силно на българскитѣ планинци, живущи на западъ отъ тѣхъ. Тамъ въ западната частъ на Родопитѣ нѣма почти никакви по-значителни османски колонии, освѣнъ нѣколко градове (Пещера, Неврокопъ и пр.), а постоянното население до днесъ е чисто българско. Но тамъ сж се движили воинственнитѣ турски пастири, до сега познати подъ името *Коняри* или *Юрѹци*, които толковъ много се споменватъ въ устнитѣ

¹⁾ Период. Спис. VII стр. 119 бѣл. — Tafel, de Thessalonica eiusque agro, Verolini 1836 p. 133 знае, че черквата св. Димитръ около 1480 е била още въ рццѣтъ на християнетѣ, но за потурчването ѝ не е издирилъ нищо. Г. 1499 иматъ сѣрбскитѣ лѣтописи: Шаѣарикъ, Ramátky стр. 82.

²⁾ Hammer, Осм. история, фр. прев. IV 364.

предания на доспадскитѣ Помаци. Вече преди преминаването си въ Европа Турцитѣ сж живѣли по Мала Азия отчасти като номадически пастири, които зимѣ ходили по крайбрѣжията, лѣтѣ по височинитѣ.¹⁾ Слѣдъ завоеванието на европейскитѣ земи тѣ сж наченжли да дохождатъ въ Тракия и Македония, да зимуватъ при морето отъ Еносъ до Солунъ и да лѣтуватъ по Родопитѣ и по разни македонски планини. До днеска има тука двойни номадически пастири, християнски Власи, старожили на полуострова, и мусулмански Турци. Селата на турскитѣ пастири, заедно съ зимовищата имъ, се намиратъ около Гюмюрджина, отъ (ѣръ до Кукушъ и Солунъ, въ Моغلена и пр. Името Коняри ми тълкувахъ нѣкои отъ турското *коюнз* (овца), други отъ българското *конъ*, но види се, че то произхожда отъ анадолияския градъ Коніе (Иконионъ), който лежи срѣдъ голѣмитѣ равнини на вътрѣшната Мала Азия. Тѣ сами не допускатъ да се наричатъ съ това име, а се зовѣтъ *Юруци* (отъ *юрюмекъ*, ходж). Говорѣтъ турски съ едно нарѣчие по нѣщо отдѣлно отъ обикновенния османский езикъ. За врѣмето, кога сж дошли на Балканский полуостровъ, нѣма точни свѣдѣния. Пжтешественникъ Ханъ е чулъ въ Македония, че това е станжло преди 300 — 350 години, слѣдователно въ началото на 16 столѣтие, и прибавя, че споредъ мѣстнитѣ предания въ Македония много християне сж приемали исламътъ, за да се отърватъ отъ притѣсненията на новитѣ гостѣе, на пр. въ Моглена.²⁾ Менѣ ми разказвахъ, че тия Коняри сж дохождали въ южна Македония постѣпенно, нѣкои преди 200 години и по-вече, нѣкои сега преди 50. Диритѣ имъ отиватъ доста далеко на сѣверъ. Въ Осоговскитѣ планини при Кюстендилъ ми показъ „Юручки гробища“, едно множество стоящи камънѣ върху една висока поляна, остатъкъ отъ нѣкое юрушко лѣтовище. На родопскитѣ „яйли“ (Помацитѣ турското *яйла*,

¹⁾ На пр. въ Витиния 1328: Каятакузинъ I 341.

²⁾ Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar, Wien 1867 p. 261.

пасбище, казватъ български *планина*, а гориститѣ планини наричатъ съ една турска дума *балканъ*) има пълно предания, отъ които се вижда, че тия мусулмански пастири сж били единъ пътъ доста многочисленни и влиятелни. На Доспадъ, между Батакъ и Неврокопъ, приказватъ, че „Коняритѣ“ единъ пътъ сж броили тука даже до 70000 „оджаѣи“ и сж имали колиби, распилѣни на десетъ часа пътъ, въ които испърво сж и зимували, но послѣ сж видѣли, че планинската зима е много остра, и сж наченжли да слезатъ на зимовище при морето, въ Солунско.¹⁾ Сега дохаждатъ въ съвсѣмъ малко число и пасжтъ своитѣ конѣ и овце тукъ-тамъ и близу до румелийската граница. Отъ Помацитѣ съмъ чулъ, че въ Солунъ имало една махала Карлъкъ-махалеси, наречена отъ Коняритѣ, които лѣтували на Карлъкъ-планина между Доспадъ и Батакъ. Единъ траенъ споменъ е оставило боравението на Коняритѣ въ географическитѣ названия. Онова множество турски имена на върховетѣ, което се вижда забѣлжено на картитѣ отъ Одринско и Димотишко чакъ до изворитѣ на Искъръ и даже и по Перинъ-планина, никакъ не е помѣстено по нѣкое недоумѣние на научнитѣ пътници (Викенела и др.). Тия имена се употрѣбаватъ отъ Турци и Българе безъ разлика и сж остатъкъ отъ турскитѣ пастири. Карлъкъ. Мусалла, Гьол-тепѣ и други видни върхове сега нѣматъ българско име, а само турско, дадено отъ Юруцитѣ.

Забѣлжително е, че край българскитѣ мусулмане има и гърци. Голѣмото село Лялово (90 къщи) на югъ отъ Неврокопъ е населено отъ мусулмански Гърци, а нѣкои

¹⁾ Числото на 70.000, разбира се, много и премного е увеличено. Marsigli, *Stato militare dell' imperio ottomano*, Amsterdam 1732 p. 129 полага въ описа на турскитѣ военни сили числото на всичкитѣ Юруѣи, единъ ужъ номадическия пастирскій народъ, споредъ турски свѣдѣния на 1702 семейства, които испращали 298 войници. Седемтѣхъ имъ бегове споредъ него сж били въ Виза, Ямболъ, Текирдагъ (Родосто-Солунъ (400 сем.), „Aghra, Cogiak, Nalauchen“ (?). Riccaut, *Histoire de l'état présent de l'empire ottoman*, Amsterdam 1672 p. 612 счита „Юруклеръ“ даже само на 129 семейства.

Помази сж ми разказвали, че и жителитѣ на други двѣ близки села Ловникъ и Корникъ сж били испърво сжщо Гърци, а като сж станжли мусулмане, сж се побългарили и се приподобили къмъ сжсѣднитѣ имъ български поклонници на ислама.

Слѣдъ тия исторически бѣлѣжки върху минжлото на Родопитѣ врѣме е, да се върнемъ пакъ къмъ нашето пжтувание. Не съмъ влизалъ въ Рупчосъ или даже презъ границата въ Ахъръ-Челеби или Доспадъ, а съмъ минжалъ само покрай сѣверното подножие, гдѣто лежи цѣлъ единъ редъ любопитни стари градища.

Отъ Пловдивъ най-напрѣдъ посѣтихъ *Станимака*. Върви се 15 километра къмъ юго-истокъ по една сълнечна равнина между пуститѣ сега чалтици (оризови нивя). Окото на пътника се занимава съ погледа на планината, която тука е украсена съ единъ редъ бѣли мѣнастири и цвѣтущи села. За тѣхъ ще споменж само едно нѣщо, което Дубровчанинъ Лукаритъ забѣлѣжва за *Марково*. Казва, че султанъ Баязидъ II подарилъ на Исмаилъ-оглу, послѣдния селджукскій князь на Синопе, село Марково, че потомцитѣ на тоя владѣтель още тамъ държали старото си име и че той самъ (на края на 16 вѣкъ), като е дохаждалъ въ Пловдивъ, се запозналъ съ братия Селгиметъ (?) и Смаилъ, които сж живѣли, каже, съ по-добри обичаи отъ колкото другитѣ „варвари“.) Тази фамилия на синопския Смаилъ-бегъ сжществува въ Пловдивъ и до днесъ и още си държи своятъ *мютевелликъ* въ село Марково; забѣлѣжителното въ неж е това, че на челото на рода стои не бащата, а едно лице избрано отъ всичкитѣ мжжки роднини.

Станимака лежи до самия входъ въ планинитѣ, тамъ гдѣто *Чепеларската рѣка* излиза отъ единъ тѣсенъ проходъ вънъ въ полето. Тя е единъ голѣмъ градъ, съ 1918. кжщи

*) Luccari, Annali di Ragusa (1605) p. 106.

и 9425 жители, 6819 Гърци, 1852 Българи и 703 Турци.¹⁾ Источната махала се вика *Ампело*.²⁾ Между населението преобладава гърцкият елементъ. Производданието вино и ракия и търговията съ тия пития сж главнитѣ занятия на жителитѣ. Наоколо по скалитѣ стои едно множество оброчища, малки каменни параклиси (св. Илия, св. Георги и пр.). Лѣтната жегга се умирява отъ *вечерникъ* (и гърцки *вечерникосъ*), единъ вѣтъръ, който отъ 6 часа слѣдъ пладнѣ до 8 часа заранѣта вѣе отъ планината. Него има и въ всичкитѣ други тѣсни долини, които отъ Родопитѣ се спущатъ на сѣверъ въ полето. Физическата му причина лесно се обяснява: топлия въздухъ, който денемъ се згрѣва надъ полето, на вечеръ се дига на горѣ и на мѣстото му слиза по-студения въздухъ отъ планината — сжщото явление, което на сѣдѣ се срѣща при морскитѣ крайбрѣжия, гдѣто на вечеръ топлия земскій въздухъ и по-хладния морскій се изравняватъ съ единъ вѣтрецъ (*brise*), който се дига отъ морето.

Долината, стѣснена между страшно стѣрми голи скалини, представлява единъ любопитенъ погледъ въ планинитѣ. Най-назадъ въздига се на лѣвия брѣгъ едно старо градище. Има до него половинъ часъ или до 2 километра пѣтъ³⁾ и то много лошъ пѣтъ, единъ видъ стѣлба, по-згодна за мулета и магарета, отъ колкото за човѣци и конѣе. Градището (130 метра надъ Станимака) стои на единъ уединенъ високъ острогъ между пѣтеката и дълбоката провала на рѣката. На около се виждатъ голи стѣрмнини, тукъ тамъ разрѣзани отъ коритата на долчинитѣ. На сѣверъ съглежда се Станимака съ червенитѣ ѝ стрѣхи, задъ неж полето (Пловдивъ е закритъ) и най-далеко Стара-планина

¹⁾ Официална статистика на Ист. Румелийското население. Пловдивъ 1880, стр. 14.

²⁾ Въ Бълг. История (Одеско изд.) стр. 746 погрѣшно турихъ А. като село.

³⁾ Близу 2000 метра по подометра, който носихъ съ себеси за мѣрение малки разстояния.

съ Гюмрукчалъ и Сопотскитѣ върхове. На югъ погледа иде може би единъ часъ далеко. Тамъ има покрай рѣката и на терраси, съ трудъ размѣстени по каменититѣ скали, още нѣщо лозя, но по-горѣ се вижда само дива природа, голѣми гори, буки и *чамлякз* (борове); само тукъ-тамъ се жытѣжтъ снопитѣ на нѣкое уединено нивице. Въ тая посока се дохожда за 3 часа въ Бачковскій мѣнастиръ, въ единъ день, всѣ край сжщата рѣка, въ Чепелари, централното село на Рупчоската околия, въ 20 часа въ Ахжръ-Челеби, въ 3—4 денье въ Гюмюрджина.

Самата крѣпостъ е отъ ония, които сж могли да зарадватъ сърцето на единъ срѣдовѣковний рицаръ или бо-лѣринъ: преди изобрѣтението на огнестрѣлното оржжие едно мѣсто непристъпно и непобѣдимо. Върху една гладка скалина, на западъ къмъ пѣтя до 30 метра висока и почти наклонена на напредъ, стоятъ стѣнитѣ на единъ четверо-жъленъ кастелъ, съградени отъ грубо, нетесано камънье. Отъ тая страна нѣма пристѣпъ. Трѣба да се мине по една тѣсна пѣтечка около една отдѣлна кула, която е стояла при южната страна, за да се дойде на тѣсния дворъ, който лежи между високото градище и провалата на рѣката. Отъ тамъ можешъ да се качишъ между търнье, храстѣ, счупени тухли и камънье горѣ въ крѣпостта; но менъ ми се маеше главата отъ слънцето и заради това се отказахъ отъ желанието да се катерж горѣ въ самото орлово гнѣздо. На сѣверна страна стои подъ скалата, вжтрѣ въ укрѣпленията на градището, една стара черква, сега пуста, наречена у Гърцитѣ *η Παναγία τῶ Καλέ*. Основитѣ на зданието, което е 23 раскраче дълго, стоятъ на скалата. Долу има единъ като подрумъ и надъ него стои черквата, единъ хубавъ паметникъ на византийската архитектура, съграденъ отъ плоски тухли и правилно притесано камънье (всѣкога 3 реда тухли и 3 реда камънье). Надъ западнитѣ врати имало единъ видъ камбанария; кубето на срѣдата е провалено, но апсидата, обърнѣта къмъ рѣката, си стои. Отъ вѣнъ

и отъ вѣтрѣ има старъ живописъ съ грѣцки надписи (про-
кописъ, ефимия), но очитѣ на лицата сѣ искъртени отъ Тур-
цитѣ. Никждѣ нѣма надписъ, за да ни развѣщѣе, отъ
кого и кога е билъ граденъ този храмъ, който сега доста
лесно би могълъ да се възобнови, но мислѣхъ, че той не ще
бѣде по-старъ отъ врѣмето на Комнинитѣ.

Въ това градище е имало още единъ паметникъ и то
български паметникъ, но менѣ ми се паднахъ скърбната
участъ, да намѣрѣхъ, че тази старина сега слѣдъ освобожде-
нието на България е била унищожена отъ една безбожна
рѣка. Съ собственитѣ очи се увѣрихъ, до какъдѣ може да
стигне грѣцкиятъ фанатизмъ въ борбата срѣщу българ-
щината. На 21 юлий (1883) слѣдъ пладниѣ отидохъ да видѣхъ
„калето“. Съ мене бѣхъ станимашкии околийскии начал-
никъ г-нъ Куртовичъ, полицейскии комисаръ г-нъ Топу-
зовъ, г-нъ Иванчо Чомаковъ отъ Пловдивъ, г-нъ учителъ
Мишевъ и нѣколко български ученици. Исклахъ преди всичко
да ми покажѣтъ стария надписъ отъ царя Асѣна, който
впрочемъ въ научната литература вече отколѣ е познатъ.
Той бѣше втесанъ въ скалата отдолу подъ основитѣ на
крѣпостта отъ южната ѣ страна на едно високо мѣсто, до
което обаче можеше да се излѣзе по стѣрмото камѣнье. Но
надписа бѣше заличенъ. Познавахъ се само мѣстата на ре-
довѣтъ му, които отъ далеко се бѣлѣхъ върху възчерната
скала. Най-напрѣдъ помислихъ, че е замазанъ съ варъ, но
послѣ се увѣрихъ, че буквитѣ съвсѣмъ сѣ унищожени
съ тесла, и то недавно; работата бѣше още прѣсна и дѣждъ
не бѣше още омилъ бѣлитѣ ѣ слѣди. Въ послѣдньо врѣме
бѣхъ дохаждали мнозина, да видѣтъ тази българска ста-
рина. Това, види се, е разгнѣвило нѣкои прекалени грѣцки
патриоти въ Станимака и тѣ се рѣшили да затриятъ тази
диря на българското царствование, спазена въ землището
на еллинскиятъ имъ градъ. По скалата се виждахъ прѣсно
втесани имена на нѣкои грѣцки младежи; моитѣ другари
ми заподозрихъ, че сѣщата тѣхна тесла е свършила и онова

черно дѣло, може би двѣ три недѣли преди нашето дохажданіе.¹⁾

Надписътъ е познатъ. Едно изображение е съхранилъ единъ старъ пѣтникъ, който го начърталъ, безъ да знае, какво значи тая старина. Французскій лѣкаръ Paul Lucas, който по заповѣдъ на краля Людовика XIV е предприелъ нѣколко научни пѣтешествия на истокъ, въ 1706 г. презъ юния мѣнѣлъ отъ Пловдивъ презъ долината на горнята Арда за Драма и Сѣръ. Единъ половинъ часъ отъ Станимака е видѣлъ развалинитѣ на една силна крѣпость съ една хубава черква отъ страна. „На една друга страна, нѣмше, съгледахъ върху скалата единъ надписъ, буквитѣ на който ми се струвахъ най-повече като нѣщо съвсѣмъ особно. Жителитѣ на страната вѣрватъ въ простотията си, че този надписъ съдържа тайната на камъка на мѣдрецитѣ. Когато видѣхъ, че го преписвамъ, дойдохъ много лица, които искахъ да ги научъ, какъ се прави злато“. Люка не е знаелъ, какво казва надписа, за който тогавашнитѣ Станимакалии сѣ мислѣли, че съдържа таинственни алхимически указания за правение злато, но помѣстилъ единъ чертежъ отъ него въ пѣтописанието си.²⁾ Отъ словѣнскитѣ учени го намѣрилъ въ книгата на Люка и го прочелъ П. И. Шафарикъ.³⁾ Въ най-послѣднѣо врѣме надписа отново билъ преписванъ и напечатанъ въ „Гайдата“ на Славейкова и въ „Марица“.⁴⁾ Споредъ сравнението преписа на Люка съ тия копии той бѣше написанъ въ де-

¹⁾ Отъ „Московскія Вѣдомости“ 1884 No. 4 научавамъ се, че г-нъ В. В. Качаовски, който е пѣтувалъ тука нѣколко недѣли преди мене, още видѣлъ този надписъ на Асѣна П. „Замѣчательно что надписъ эта носить слѣды весьма свѣжей, преднамѣренной порчи какимъ то тупымъ орудіемъ, оказавшимся однако безсильнымъ скрыть для археолога важныя для него начертанія“. Споредъ това вандалската работа тогава бѣше едвамъ наченѣта съ нѣкои скромни опитвания, които послѣ се продължаваха до пълното истребление на надписа.

²⁾ Paul Lucas, Voyage dans la Grèce, l'Asie Mineure, la Macédoine et l'Afrique, Paris 1710 (нѣм. Hannover 1715) надписъ No. 46.

³⁾ Šafařík, Památky jihoslovanského písemnictví, 2 изд. стр. 94.

⁴⁾ Гайда 1864, 8 Юний (I бр. 23 стр. 182). Марица бр. 275, 7 Апр. 1881.

ветъ редове съ слова грубо изтесани и помежду си свързани, които се четохъ така:

† Кѣѣт: ѡѡ: лѣ
 енд ѣѡ вѣздви
 женѣи цр: асѣнѣ
 блзгаромѣ. игрък
 омѣ. таже и прочим
 ѡ странамаѣ. постав
 и алекскѣ севаста
 и зизда сѣигра
 дѣ:

Смисъла е както слѣдва: К ѣѣт(о) ѡѡлѣ. енд(икта) .д. в(ог)ѡ(мѣ) вѣздвиженѣи ц(а)р(ѣ) асѣнѣ блзгаромѣ и Гръкомѣ, та же и прочимѣ странамаѣ постави алекскѣ севаста и зизда сѣи градѣ. Годината 6739 отъ сътворение мира по византийското лѣточисленіе се пада отъ 1 септемврий 1230 до 1 септемврий 1231, и на истина имаше индиктионѣ 4. На пролѣтъ 1230 царъ Асѣнѣ II, както е познато, разбилъ епирскій деспотъ Тодоръ Комнинѣ при селото Клокотница, сега Семизче. между Пловдивѣ и Одринѣ, и завоевалъ всичката страна до Солунѣ и Драчѣ. Въ това врѣме назначилъ „Алекскѣ севаста“ (който едвамъ може да се счита за едно лице съ Александра севастократора, брата царева), видн се, за управителъ на тие мѣста и „дзиздалъ градѣ“ на Станимака. сирѣчь възобновилъ и укрѣпилъ старото градище на Иванка и на Слава.

Попъ Константинѣ въ своето описание на Пловдивската епархія отъ 1819 год. казва, че тази развалина едно врѣме се наричала *Πετριός* и прибавя, че мѣнастирската черква въ Бачково се зовѣла *θεοτόκου τῆς Πετριονίτσας*. Слѣдователно старото име на крѣпостъта е било ужъ *Петричѣ*. У Анна Комнина въ животописание на царя Алексія I (1084—1118) дважди се споменва една крѣпостъ *Πετριός*. но и двѣтъ свѣдѣнія показватъ, че тя трѣба да се търси

нѣйдѣ до Срѣдецъ и че не е сѣща съ онова родопско градище.¹⁾ Въпросъ е, да ли она Петричъ на попа Константина е Станимашкото кале или нѣкое укрѣпление при самия Бачковский мѣнастиръ, едно нѣщо, което може да се рѣши само съ разгледвание на старитѣ за сега непристъпни мѣнастирски книги.

Бачковский мѣнастиръ лежи, както споменѣхме вече по-горѣ, три часа отъ Станимака на югъ въ сѣщата долина, на пѣтъ за Ахъръ-Челеби и Ксантия. Името си има отъ едно близко село Бачково (167 кжщи). За основанието му се намиратъ подробни свѣдѣния въ книжката на попа Константинъ. Основали го двама братия Грузинци въ врѣме на царя Алексия Компила, споменвани и отъ съврѣменната Анна Комнина, членове на фамилията *Вакурани*, погрѣчено Πακουριανός, севастъ и „великий доместикъ“ (пѣлководецъ) Григорий и великий „магистръ“ на источнитѣ провинции Апасиосъ въ година 1084 (6592 инд. 7), съ единъ царскій хрисовулъ (διὰ χρυσοβούλλων βασιλικῶν). Мѣнастира отъ нѣхъ билъ снабденъ съ великолѣпни имущества: всичкитѣ мѣста отъ Стенимахосъ чакъ до Ксантия и Перитеорионъ, послѣ земи въ Кесарополъ (Неврокопъ), въ Съръ и до Солунъ едно село, наречено Πηλόγιον. Освѣнъ това отъ тѣхно врѣме е имало въ мѣнастира единъ старъ типикъ на кожа, писанъ на три езици, гърцки, грузински и арменски.²⁾ Нѣма съмнѣние, че Константинъ въ 1819 г. е видѣлъ хрисовулътъ и типикътъ, и че и двѣтъ старини, може би съ други ржкописи,

¹⁾ Походъ срѣщу Куманитѣ. превъ Филиппополъ καὶ εἰς τὸν λεγόμενον Περιτζῶν καὶ Τριάζιτζαν на Нишъ и Браничево. Анна Комн. изд. Пар. 449. Диогенъ искалъ да дойде отъ Христополь (Кавала) ἢ εἰς Πέρνικον (Перникъ въ Радомирско) ἢ εἰς τὸν Περιτζῶν. Анна изд. Бониско I, 442.

²⁾ Ἐγχερίδιον παρὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλίππουπόλεως ἢ περιγραφὴ αὐτῆς, συνθεσεία ὑπὸ τοῦ αἰθεσιολογιωτάτου Οἰκονόμου Κυρίου Κωνσταντίνου ἱερέως Φιλίππουπόλεως печ. на разносиктѣ на Пловдивскій владика Пайсий въ Виена въ печатницата на Сърбина Дим. Давидовича 1819 (61 стр. съ карта). За съжалѣние нѣмамъ тази рѣдка и забравена книжица при ржцѣ, а само бѣлѣжки, които си направихъ отъ единъ екземпляръ преди деветъ години. За Бачково стр. 54. Ср. Цукаласъ, Περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλίππουπόλεως (Виена 1851) стр. 60.

существовать до днесъ. Отъ старо врѣме имаме още три свѣдѣнія за този мѣнастирь отъ грузинско основание. Въ врѣмето на крѣстоносний походъ 1189 г. крѣстоносцитѣ сж превзели крѣпостъта и мѣнастирь Scribention и игумена, който е билъ родомъ отъ Hibernia (сирѣчь Hiberia, Ἰβηρία, Грузия), привели къмъ царя Фридриха Барбаросса въ Пловдивъ, който поприказвалъ съ него и го пропуснѣлъ.¹⁾ Българинъ Константинъ Философъ (1431), като споменва за Станимака, казва, че това мѣсто „нѣкыхъ братѣи тоу живущихъ, иже вѣше въ врѣмена благочестивыхъ царей, подписано и дано светому градоу Иверосолиму“, което мислиж, че трѣба да се тълкува не на Станимака а на мѣнастиря, задушие на грузинскитѣ братия.²⁾ Лукаричъ забѣлѣжава за царя Иоанна Александра: „неговия ликъ въ природна величина (ritratto al naturale съмъ видѣлъ въ мѣнастиря св. Мария въ околноститѣ на Станимака (Stanimaca), градъ на Тракия, която сега се казва Романия, отъ новия Римъ, сирѣчь Цариградъ; тая черква, съградена отъ единъ иверскій краль (re di Hiveria), е била уголѣмена и надарена (accresciuta e bonificata) съ много доходи отъ оня Александръ.“³⁾ Слѣдователно царъ Александръ, слѣдъ като е превзелъ (1344) Пловдивъ съ близкитѣ родопски предѣли, е станѣлъ благодѣтель на Бачковскій мѣнастирь, и още въ врѣме на Лукарича, кждѣ края на 16 вѣкъ, калугеритѣ сж го споменвали като подновителъ на тѣхната обитель. Че ликътъ на царя Александра сжествува въ мѣнастиря и до днесъ или поне е сжществувалъ до нашитѣ днѣе, това го знаемъ отъ Захариева⁴⁾, та съмъ го чулъ и отъ други лица, които сж го видвали въ не давно врѣме. Lucas 1706 г. намѣрилъ въ мѣнастиря „Васи“ до 100 калугери, едно укрѣплено здание като крѣпостъ една черква, възобновена каже отъ царя „Маврикия“, ликъ

¹⁾ Ansbert ed. Pangerle p. 34. Изд. на Добровски има Sebention.

²⁾ Изд. Ягича, Гласникъ т. 42 стр. 300.

³⁾ Lucari, Annali di Ragusa (1605) стр. 52.

⁴⁾ Захариевъ стр. 65.

на Пресв. Богородица, начъртанъ ужъ отъ евангелиста Лука, послѣ едно книгохранилище съ стари рѣкописи. Въ найново врѣме, преди 40 години, сж били настоятели на мѣнастира разни коприщенски бегликчии, ликоветѣ на които сж исписани по стѣнитѣ на черквата. Тогава можяхъ да се видѣтъ старинитѣ му, но не се е случилъ нѣкой наученъ пѣтникъ, нито Григоровичъ не го е посѣтилъ. Въ послѣднитѣ години, слѣдъ избухването на гърцко-българската черковна борба, калугеритѣ сж наченжли да затварятъ паметницитѣ си и да отклоняватъ въпроситѣ за тѣхъ съ краткия отговоръ, че такова нѣщо нѣмало. Надѣвахъ се, че въ Бачково ще можъ да намѣрж нѣкакво голѣмо обяснение за срѣдовѣковната география на Родопитѣ, но като чухъ, че и лица снабдени съ препорѣчителни писма отъ гърцкия въ Пловдивъ владика не сж могли да видѣтъ старитѣ хрисовули и рѣкописи, отказахъ се отъ посѣщението на мѣнастира и оставихъ го за други пѣтъ.¹⁾

Първия споменъ за *Стенимахосъ* (Στενίμαχος), *Estanemas* на Латинитѣ, „тѣсно вранство“ споредъ тълкуването на Константина Философа (отъ στενός и μάχη), се намира въ Бачковскій хрисовулъ отъ 1084 г., както разбираме отъ бѣлѣжкитѣ на попа Константина въ неговото отъ насъ често споменѣто описание. Името е византийско и ясно изобяжава назначението на крѣпостъта, да брани тѣсната и скалистата долина съ пѣтя отъ Пловдивъ къмъ Арда и морето. Вторий пѣтъ чуеме за Стенимахъ у Никита Хонията въ историята на Иванка. Царь Алексій III търгналъ къмъ Стенимахъ, „въ който бѣхж побѣгнжли много отъ варваритѣ“, та го обсадилъ и приелъ на сила (κατὰ κράτος), види се, слѣдъ една храбра защита отъ страна на Българетѣ. Слѣдъ това Иванко нѣйдѣ на близу е билъ

¹⁾ Отъ една бѣлѣжка въ „Московскія Вѣдомости“ 1884 № 4 виждамъ, че г-нь Качановски, като е посѣтилъ мѣнастира съ пловдивскій гърцкый владика, е сполучилъ да види едно гърцко евангелие отъ 4—5. столѣтие, единъ дълги словѣнски надписъ съ глаголки слова на една чудотворна икона и много рѣкописи словѣнски и гърцки. Бѣлѣжката неспомена нищо за хрисовулитѣ нито за типикътъ.

уловенъ отъ царя съ измама при едно свиждане. Прочуто е станжло името на крѣпостъта въ врѣме на латинското царство въ Цариградъ. Рицаръ Рение де Тритъ отъ белгийската Фландрия въ 1204 г. приелъ Пловдивъ и околнитѣ крѣпости, които до тогава сж били въ византийски рѣцѣ. Когато Латинитѣ послѣ се свадилн съ българскитѣ царь Калоянъ и изгубили голѣмата битка при Одринъ (1205), Рение се държалъ съ помощта на арменскитѣ Павликияне (Papelicans). Но скоро и тѣ го напуснжли и привикали царя Калояна. Рение, дружината на когото бѣше се разбѣгала, тѣй щото му останжли само 15 рицари и едно отдѣление „сержантн“ (ратници), напуснжлъ Пловдивъ, изгорѣлъ при излизанието отъ южнитѣ врата павликиянската махала, която слѣдователно е била тамъ, гдѣто до нинѣ сѣджтъ сегашнитѣ български, католически Павликияне, и се оттеглилъ на Станимака, една твърдиня споредъ Латинитѣ много силна.¹⁾ Въ крѣпостъта останжлъ до 13 мѣсеци, като е билъ постоянно държанъ въ обсадно положение отъ единъ, каже, много добъръ градецъ, който е лежалъ подъ крѣпостъта — нинѣшната Станимака.²⁾ Цариградскитѣ Латини дълго врѣме не сж знаели нищо за участиа на Рениера. Най-подирѣ на 28 Юний 1206 царь Генрихъ търгнжлъ съ една отбрана войска по рѣката Ардагорѣ, минжлъ около крѣпостъта Ефремъ и спрѣлъ се подъ града Мънякъ. Отъ тамъ испроводилъ едно отдѣление съ най-храбритѣ рицари, между тѣхъ и маршала Вилхардуина (лѣтописеца), и съ една чета Венециянци, да виджтъ, какво е станжло съ Рениера. Три денъе вървѣли презъ неприятелската земя, догдѣто на 11 юлий съгледали Станимашката крѣпостъ. Рениеръ стоялъ на стѣнитѣ и двоумилъ се, кои сж тия конници, които слизатъ отъ плани-

¹⁾ Estanemac, qui était un château très fort. Villehardouin ed. Wailly p. 205. Бѣше 3 lieues одъ Пловдивъ (p. 239).

²⁾ Une très bonne ville, qui était au pied du château et qui tenait toujours le château assiégé. Сжщия п. 263.

нитѣ, да не сж Гръци, които тогава се били сдружили съ Калояна. Вилхардуинъ, който е водилъ авангардата, испроводилъ нѣколко самострѣлци (arbalétriers) къмъ крѣпостъта, да видятъ, да ли сж Французитѣ още въ неж или да ли не сж вече давно изгинжли. Съ огромна радостъ посрѣщнахъ Рение своитѣ избавители. Войската се расположила въ оня градецъ подъ крѣпостъта и вече на утрѣшний день тѣргнахъ назадъ, заедно съ Рениера и неговитѣ другари, и въ два денѣ стигнахъ пакъ подъ Мънякъ при царя, отъ гдѣто всичкитѣ сж се върнали на Одринъ.¹⁾ Напуснатата крѣпостъ е минжала въ ржцѣтъ на Българетѣ. Двѣ години послѣ ѝ намираме въ ржцѣтъ на Слава, който при неж е ималъ свиждане и преговори съ царя Генриха (1208).²⁾

Въ послѣшно врѣме Станимака се спомена не рѣдко. Царь Асѣнъ II, както видѣхме отъ надписа, 1231 год. е подновилъ и укрѣпилъ стѣнитѣ. Акрополита ѝ спомена между крѣпоститѣ, за които царь Ватацесъ и царь Тодоръ II Ласкарисъ успѣшно сж се борили съ българскиятъ царь Михаилъ Асѣнъ.³⁾ Послѣ царь Константинъ Асѣнъ пакъ се спомена като господаръ на Пловдивъ и Стенимахосъ, но билъ принуденъ да се откаже отъ тѣхъ.⁴⁾ Въ 14 вѣкъ чуеме за тази крѣпостъ нѣколко пѣти отъ Кантакузина, като главното укрѣпление на цѣлата областъ при сѣверното подножие на Родопитѣ, догдѣто най-послѣ (1344) ѝ взелъ царь Іоаннъ Александръ.⁵⁾ Не много врѣме слѣдъ това ѝ отнели отъ българскитѣ ржцѣ Турцитѣ при завоеванието на цѣлата Тракия.

Крѣпостта е служила още въ първото турско врѣме. Константинъ Философъ разказва, какъ 1410 год. въ борбата между Баязитовитѣ синове султанъ Муса разорилъ

¹⁾ Villehardouin p. 259 слд.

²⁾ Henri de Valenciennes въ сжщото издание на Villehardouina стр. 333.

³⁾ Акрополита стр. 84, 114, 119.

⁴⁾ Пахимиръ I, 210.

⁵⁾ Кантакузинъ I 135, 176, II. 404, 406.

Пловдивъ, но като се приближавалъ султанъ Сулиманъ. „вѣже, оврѣте мѣсто глаголемое Стенимахо, иже по нашимъ языкоу „тѣсно бранѣство“ глаголетъ се, жестокоу соущоу, мнози градъ отъ древнаго окръсть църкви много избраныя“, и като оставилъ „посада“ въ него, уклонилъ се къмъ Одринъ.¹⁾ Отъ това се види, че тогава още е служилъ „градъ“ (крѣпостъ), въ старо врѣме направенъ на „жестоко“ мѣсто около видната и до нинѣ „много избрана“ (превѣсходна) черква. Сърбинъ Михаилъ Константиновичъ, който е живѣлъ нѣщо по-късно, споменва, че царъ Мохаммедъ II далъ на Смаилбега отъ Синопъ Станимака съ областта ѝ *въ българската земя* — сирѣчь близкото Марково, както имаме случай да изложимъ по-горѣ.²⁾ Когато Турцитѣ отдалечили християнетѣ отъ Пловдивъ,³⁾ Станимака, сирѣчь градеца подъ калето, е била прибѣжището за потомцитѣ на старитѣ гърцки граждани, които въ византийско врѣме сж пазили Пловдивъ за ромейската империя, и съ това е станжала новъ центръ за еллинизма въ Тракия. Гражданитѣ говорятъ едно особно гърцко нарѣчие, съ много старински думи. Лукас 1706 описва „Stenemas“ като едно голѣмо чисто християнско мѣсто, което сжщо като сега се занимавало съ винодѣлие; съзрѣлъ тука огромни бѣчви, 40 педи дълги и до 7 стопи високи, а наоколо до 12 черквици. Въ кърджалийското врѣме „хайтитѣ“ изгорили Станимака и близкитѣ села и мѣнастири, — опустошения, които се споменватъ почти на всѣка страница у попа Константина (1819), съврѣменника на онова разбойническо върлувание.

Слѣдъ като видѣхъ Станимака, отпавихъ се (23 юлнѣ) отъ Пловдивъ въ направлението къмъ Перущица. Единъ часъ вървѣхъ край Марица, десния брѣгъ на която е тука по-високъ отъ лѣвий. По пѣтя се слѣдятъ остатѣци на единъ старъ калдѣръмъ; чухъ, че имало по-видни дири отъ него

¹⁾ Иад. Ягича, Гласникъ т. 42 стр. 300.

²⁾ Вижъ стр. 35. — Гласникъ т. 18 стр. 127.

³⁾ Ср. Пер. Спис. III 76 и VII 111.

подъ планинитѣ до селото Злати трапъ и единъ мостъ на него при Паша-махлеси между Пловдивъ и Станимака. Предѣлтъ, пусти чалтици съ нѣщо върби при рѣката, щѣше да е страшно еднообразенъ, ако да не ни привличаше погледа на далекитѣ върхове на Стара планина и Сръдняя гора и на близкитѣ Родопи, на които се жълтѣхтъ нивитѣ между горитѣ чакъ до голѣма висина, до селото Чурянъ, гдѣто захващатъ „непредаденитѣ села“. Минжхъ устието на рѣка *Върлещица* (дожда отъ Дермендере), обърнжхъ се предъ турското село Айранли на лѣво, кръстосахъ железницата и между нивя съ царевици и просо, оградени отъ гъсти живи плетове, се упжтихъ къмъ планинитѣ. На лѣво се бѣлѣхъ къщитѣ на селото *Брестовица* (тур. Дереджикюй), подъ самата планина; върха надъ него се вика *Кесаръ* и тамъ нѣйдѣ има *Лештенската чешма*.

Два часа отъ Пловдивъ стигнжхъ въ българското селце *Пастюша* (18 къщи съ 79 жит.). Петъ минути на югъ отъ него, до единъ километръ отъ планината, изненади ме въ едно по-низко мѣсто тъмночервената развалина на една голѣма стара черква, заградена отъ зеленото листье на огромни орѣхи. Това е така наречената *Червена църква*, която е била, казватъ, едно врѣме мѣнастиръ св. Богородица. Зданието не е било голѣмо, съ диаметръ отъ истокъ къмъ западъ до 20 раскраче, четвъртисто съ една главна (олтарна) и двѣ побочни апсиди и едно много високо кубе. Сѣверната страна стои още на 6 човѣшки боя високо, една ягка сграда само отъ тухли, като св. Илия при Пирдопъ. На стѣнитѣ има остатъци отъ живописъ съ гърцки надписи (γεωργίῳ τῷ παλ...). Види се, че наоколо имало и други здания. Никой не помни, кога е била черквата още цѣла, и въобще въспоминанията за тази забѣлѣжителна зграда почти напълно сѣ се изгубили. Попъ Константинъ 1819 г. на кратко споменава село *Пастюша* съ една старинска огромна черква, нинѣ развалена (νῦν δὲ ἐρείπιον).

Въ околноститѣ има и други старини. Кждѣ сѣверо-западъ на едно мѣстище наречено *Стара Пастуша* се намиратъ пълно тухли и голѣми кюпове. Турцитѣ въ Устина ми приказвали, че Перушица, Пастуша и Куртово Конаре сж биле едно врѣме единъ голѣмъ градъ. На сѣверъ отъ селото стоятъ нѣколко голѣми могили, между тѣхъ една *Банова могила*, при която още до войната сж се ископали нѣкакви „желѣзни кола“ съ цѣли скелети на конѣе и на човѣци, види се гробове на герои, погребени и съ военнитѣ си конѣе и колесници. Научихъ се, че тогава се ископала тука и една металическа плочица съ надписъ, която е прибралъ тогавашний Фраицузский консулъ въ Пловдивъ, — единъ римски воененъ дипломъ.¹⁾ Отъ всичко това се види, че въ тракийско, римско и християнско врѣме е имало тука едно пб-видно население, може би оная *Σεξτοπόλις* между тракийскитѣ градове на Иерокла и нѣкои отъ ония стари, сега загубени епископски градове на Пловдивската митрополия въ 9 вѣкъ.²⁾ Турцитѣ сж заварили това мѣсто вече пусто, както се види отъ това обстоятелство, че не сж имали причина да се населяватъ въ него.

Единъ четвъртъ часъ пб-на-югъ стои селото *Перуш-тица* (ж. Перуштенецъ, Перуштенка, прилаг. перуштенски). вече до подножието на планинитѣ, при една безименна рѣка,³⁾ която втича въ Кричимската *Вѣча*. Преди възстанието 1876 година е било представително съ хубави здания и заможни жители. Въ възстанието е било съвършено разорено и стояло до три мѣсеци пусто, тѣй щото буренъ и трѣва никнжли по улицитѣ и по развалинитѣ на кщцята. До 320 човѣци загинжли въ борбата и до 500 измрѣли въ слѣдующата зима. Имало двѣ черкви, отъ които долнята (пра-

¹⁾ Мисля, че това е дипломъ, даденъ отъ царя Елгабала на нѣкои войници отъ преториянскитѣ кохорти, намѣренъ въ околноститѣ на Пловдивъ, описанъ въ Момасеновитѣ *Ephemerides epigraphicae* II 464, но тоя журналъ не ми е при радъ.

²⁾ Бессапара не може да се търси тука, защото бѣше, както рекохъме, отделена отъ Пловдивъ 32 километра, а Пастуша е само 20.

³⁾ Самото име Перушица, по окончанието си (-ица), е рѣчно име.

вена преди 40-ина години), едно голѣмо каменно здание съ видни разрушения на турскитѣ топове, стои още като развалина и паметникъ на ония исторически дѣе. Кжщята, до 330, горѣ долу пакъ сж направени, а жителитѣ има споредъ румелийската статистика 1673 души, все Българе, които се занимаватъ съ винарство и копринарство. Тукашното вино се носи въ София, Копривщица и пр. Самото село, казватъ, че е по-ново и че преди не много врѣме е имало само 120 кжщи. Приказватъ сжщо, че е горѣло нѣколко пѣти, но най-повече сж го упропастили Кърджалиитѣ или както ги казватъ тука „хайтитѣ“, които сж върлували 18 години; единъ мѣстенъ жителъ е ималъ единъ писанъ лѣтописъ за това врѣме, но той е пропадналъ въ възстанието, сжщо както и старитѣ ржкописи въ тукашнитѣ черкви. На около има нѣколко оброчища.

Перущица (Περυσίτζα) се споменава у Акрополита между главнитѣ родопски крѣпости, които царь Михаилъ Асѣнъ е отървалъ отъ Гърцитѣ, като наслѣдие на баща си Йоанна Асѣна II, завладѣно беззаконно отъ царя Ватацеса; но царь Тодоръ Ласкарисъ пакъ му ж отнелъ (1254), а то съ обсадни машини (μηχανήματα). Вторий пѣтъ чуеме за неж между деветѣтѣхъ градове и крѣпости, които царь Йоаннъ Александръ (1344) е заелъ въ сѣвернитѣ Родопи.¹⁾ При нашествието на Турцитѣ е била въ български ржцѣ.

Кждѣ е била тази стара крѣпость? Стари градища има около Перущица нѣколко. Едно голѣмо се намира на сѣверозападъ къмъ Вѣча, между селата Пастуша и Куртово Конаре, вече вѣнъ въ полето на низекитѣ отдѣлни хълмове, които лежатъ тамъ предъ Родопитѣ, на едно стърмо мѣсто. На югъ отъ Перущица въздигатъ се самитѣ брѣгове на Родопитѣ, каменити стѣрмнини, остри върхове отъ трахитъ (еруптивно камѣне) съ тѣсни долини и борови гори, които представляватъ единъ много живописенъ погледъ; джбовата гора, казватъ, е допирала едно врѣме

¹⁾ Акрополита 84, 114, 119. Каятакузинъ II 406.

до самото село. Тамъ въ една скрита долинка лежи мѣнастирището св. Тодоръ, въ врѣме на попа Константина (1819) пусто и сега слѣдъ възстанието отъ ново запустѣло; преданието казва, че сж го основали калугери отъ Червената църква въ Пастуша. Надъ него стои пѣ-на-югъ на една канара второ едно градище съ великолѣпенъ изгледъ по полето. Пѣ-високо между огромни провали лежи върху единъ остъръ непристъпенъ връхъ третето градище *Момица* или *Момино калѣ*, за което има разни приказки, но името му вѣроятно произлиза отъ недостъпността му, която е такава, че и моми би могле да го защитавагъ. Азъ несъмъ успѣлъ да посѣтж всички тия развалини, но споредъ всичко срѣдовѣковната Перушица е била вѣроятно онова градище при мѣнастирището св. Тодоръ. Забѣлжителни сж още гърцкитѣ названия на нѣколко нивя и поляни въ околноститѣ: *Мавроги* (μαυρόγη, черна земя). *Кѣкино* (κόκκινο, червено).

Отъ Перушица трѣгнжхъ за въ селото *Устина*, което лежи $\frac{1}{2}$ ч. на югозападъ, сжщо подъ самата планина, съ 301 кжца, 1079 жители Турци и 269 Българе. Положението му е едно отъ най-приятнитѣ: отъ къмъ югъ и истокъ страшно стѣрми скалини отъ голѣма височина а подъ тѣхъ единъ кжтъ съ едно чудесно плодородие. Круши, орѣхи, сливи, вишни и други плодови дървеса, оградени съ плетица отъ лѣски, шипѣци, кжпини и малини, съставлявагъ около селото една голѣма градина, пълна съ прохладни сѣнки и обилни планински водици. Тукашнитѣ Турци сж били прочути заради своята люта вражда срѣмо християнетѣ, особно Перушичене. Казвагъ, че най-напрѣдъ Турцитѣ сж сѣдѣли пѣ-горѣ въ планината въ едно село *Волга* (отъ бѣлг. валѣгъ, падина) и че ги испждилъ отъ тамъ нѣкакъвъ хайдушки войвода Страхинъ (Помакъ?) та сж слѣзали въ селото, гдѣто се помни първата кжца, въ която сж се населили. Послѣ Българетѣ почти сж изчезнали отъ селото, но слѣдъ войната пакъ наченжли да се умножавагъ.

На югъ отъ селото стои върху една висока остра скалина една кула или калѣ, което изгледа като съвсѣмъ непристъпно. Това безъ съмнѣние е *света Юстина* (ἁγία Ἰουστίνη), която, споредъ думитѣ на Кантакузина, българскій царь Иоаннъ Александръ (1344) е превзелъ заедно съ Пловдивъ между другитѣ родопски крѣпости.¹⁾ Отъ нейното име произлиза нинѣшното название на *Устина*, за което Турцитѣ иматъ свои тълкувания. Пб-долу има нѣколко оброчища, имената на които се помнятъ, та и къмъ св. Тодоръ (отъ тука на истокъ) не е далеко, а и Момино калѣ се види отъ селото. Намиратъ се и стари монети. Въ Устина чухъ разни предания отъ кърджалийското врѣме. Българетѣ ми приказвали, че Кърджалиитѣ, когато изгорѣли Перушица, търгнжли на Устина, но Устинцитѣ, християне и мусулмане, се заградили съ кола, и като се наченжло сражението, единъ Устинець, скритъ въ едно дупло дърво, сполучилъ да спогоди съ пушката си началника на Кърджалиитѣ, които съ една кърпа давалъ знакъ въ борбата. Турцитѣ прибавятъ, че началницитѣ на Кърджалиитѣ сж били Синапъ и Исоглу. Приказва се и за края на Кърджалиитѣ. Последниятъ имъ войвода Еминъ ага е търгнжлъ отъ Хаской на западъ, и споредъ Българетѣ билъ разбитъ при Пастуша, гдѣто ужъ сж закопани неговитѣ съкровища, но Турци Устинчене казватъ, че не е било така, а че Еминъ ага е билъ убитъ въ Балканитѣ единъ день отъ Видинъ, като е вървѣлъ къмъ Пасванъ оглу.

¹⁾ Кантакузинъ II 406.

(Слѣдва).

МАТЕРИЯЛИ ПО ГЕОЛОГИЯТА И МИНЕРАЛОГИЯТА НА БЪЛГАРИЯ.

IV. Геологически и палеонтологически бѣлѣжки между Плѣ- венъ и Троянски Балканъ.

Отъ
ГЕОРГИ Н. ЗЛАТАРСКИ.

Най-старитѣ скали, които се откриватъ около Плѣвенъ, принадлежатъ исклучително на горнята частъ на кредна периода. Тѣ сж по-вечето варовити и само на нѣкои мѣста биватъ примѣсени съ кременни пѣскови зърна или съ глина. Тѣзи формация, която играй важна роля въ сѣверната частъ на Балкана, лежи тукъ непосредно подъ миоценскитѣ срѣдоземни (медитерански) пластове на терциарната котловина¹⁾ и въ видъ на високи брѣгове се издига около Плѣвенъ. Варовититѣ бѣли, кредни скали виждатъ се най-вече на истокъ и на югъ, а по-малко на сѣверъ и западъ отъ града.

Преди още да оставишъ Плѣвенъ, къмъ края на града и отъ лѣвата страна на Ловченското шосе, показватъ се тѣзи, почти водоравно лежащи, кредни скали. Тѣ сж варовити, а пластовитѣ имъ ясни; зърната на камъка сж срѣдня голѣмина и доста хубаво сж слепени помежду си. Въ практическия животъ тѣзи варовити камъни иматъ голѣмо предпочтение надъ другитѣ, тъй като тѣ могатъ лесно да се дялатъ и режатъ; най-хубавитѣ здания въ Плѣвенъ сж направени отъ този варовикъ. Камъка е обикновенно безцвѣтенъ или бѣлъ, но по-горнитѣ му пластове

¹⁾ Сравни Период. Списание, кн. VII, стр. 92—95.

биватъ отъ части шарени отъ кременнитѣ бѣли и синкави зърна, които се намиратъ смѣсени въ варовититѣ скали. Пѣсечивия бѣлъ, хубавъ варовикъ при Свинарь, който описахъ въ една отъ предидущитѣ книжки на Пер. Списание ¹⁾, почти въ нищо се не различава отъ Плѣвненския и той може просто да се счита като продължение на Плѣвненския.

Въ тѣзи части на кредна периода, дѣто влизатъ като съставенъ дѣлъ кременнитѣ зърна, не намираме онова множество вкаменености, както въ пѣд-долнитѣ пластове, които лежатъ подъ тѣхъ. Обаче това никъкъ не припътствува за да можемъ да опредѣлимъ точно староста на горнитѣ пластови, тъй като тѣ лежатъ подпжлно конкордантно надъ вторитѣ и безъ ясна граница преминаватъ еднитѣ въ другитѣ, тѣ сж слѣдователно *Сенонски пластове* (*l'étage sénonien d'Orbigny*), както и онѣзи подъ тѣхъ, които се отличаватъ по богатството на вкамененоститѣ си.

Недалечъ отъ шосето, въ долината на Тученица — Каялъка, само полвинъ километъръ отъ града и на сѣверъ отъ воденицата, намиратъ се отворени каменоломи, дѣто ний ще проучимъ пѣд-добрѣ състава и вкамененоститѣ на втория катъ. Камъка е съвършено бѣлъ варовикъ, изпълненъ съ животински отпечатки, съ остатки и съ каменни ятки; той може да се назове конгломератъ отъ морски животни. Въ него се виждатъ изобилно и калцитни зърна, тѣсно стиснжти помежду си, които съ гладкитѣ си плочици, като малки огледала отбиватъ свѣтлината. Скалата е пѣвечето гръмадна, отколкото наслагана; не е набита, както първата, която надъ нея видѣхме, но малко шупла. Тѣзи камъни, които иматъ срѣдняя твърдина, употребяватъ ги тоже за зидание въ Плѣвненъ.

Вкамененоститѣ, които събрахъ тукъ, сж многобройни. Азъ ще опишж отъ тѣхъ само онѣзи, които най-често се срѣщатъ въ този пластъ.

¹⁾ Вижъ кн. VII, стр. 89.

Hemipneustes striato-radiatus d'Orb. — Това вкаменено морско животно, което много прилича на костенурка, е едно отъ най-распространенитѣ въ напоменѣтия пласть. Има сърцевидна форма и забѣлѣжителна голѣмина. Дължината му е равна на 95 —, широчината на 80 —, а височината на 60 м. м. Предницата на вкаменеността, макаръ и вертикално прерѣзана, доволно е заоблена; задницата е под-стиснѣжта, но затѣпена. Горнята частъ на чурупката доволно е испъкнѣжла, и най-високата точка лежи въ предната първа третина, отъ дѣто испъкнѣжлата повърхностъ постепенно се спуща на назадъ, като се завършва къмъ задния отворъ. Долната частъ може да се земе за равна, макаръ къмъ срѣдата да е малко подута, като нѣкой заобленъ покривъ; на едина край на тѣзи частъ лежи задния, а на другия предния отворъ или устата. Амбулакралния върхъ стои къмъ срѣдата на дължината, слѣдователно нѣщо под-назадъ отъ най-високата точка на чурупката. Устата (peristome) сѣ положени *попречно* въ първата четвъртъ и сѣ продълговато завити въ видъ на обѣрѣжто съ крайницитѣ на долу С. Задния отворъ (periprocte, anus) е продълговатъ; отгорѣ се не види, а отдолу доста добръ (supramarginal). За другитѣ бѣлѣзи на тѣзи вкамененостъ неговоря, защото трѣбало би да се впуснѣ въ строго палеонтологическо описание, нѣщо, което мисля на друго мѣсто да направя.

Описания отъ d'Orbigny *Holaster striato-radiatus* d'Orb.² изъ бѣлата креда въ Франция, само по величина се различава отъ Плѣвненския. Освѣнъ въ Франция, намира се и въ Белгія около Maestricht, но на друго мѣсто до сега не е познатъ. Отъ сѣщтата кредна зона (der unter Quader) Geinitz описва изъ Саксония, Белгія и Швейцария, *Holaster suborbicularis* Deffr., и *Holaster carinatus* Lam., но тѣзи се различаватъ доста много отъ нашия *Hemipneustes striato-radiatus* d'Orb.

²) Paléontologie française, terr. crétacée, t. VI, p. 113, pl. 802, 803.

Pholadomya aequivalvis Goldf. sp. — Отъ това животно имамъ запазени само отпечатыци. Долната частъ на чурупката е стисната и сплюсчена, горната е окръгла. Върха (Umbo, Wirbel, Buckel, crochet) се намира къмъ срѣдата на скойката и е завитъ въ видъ на кука; отъ него се спущатъ 25—30 доста на близо положени зраки; брѣзднитѣ сж пд-тѣсни отъ зракиѣ. Тѣзи зраки не се простиратъ равномерно по цѣлата кжщичка на тѣзи скойка, въ долната ѣ частъ ги нѣма никакви, защото е подпълно гладка.

Цѣлата *Pholadomya* е дълга 22, а широка 21 м. м.

Cardium alternatum d'Orb. — Има дългнесто-валчеста форма и е покритъ съ радиялни зраки, между които се намиратъ два вида брѣздни: единѣ пб-широки и снабдени съ дългнести, правилни и еднакви брадавички (tubercules) а другитѣ пд-тѣсни и гладки. Последнитѣ брѣздни, като тѣсни и доволно дълбоки, едвамъ могатъ да се забѣлѣжатъ въ отпечатыциѣ. Тѣзи скойка прилича на *Cardium productum*, но различава се отъ неж по брадавичкиѣ си, защото при *Cardium alternatum* тѣ сж равни и правилни, а при *C. productum* само прѣзъ два или три реда сж еднакви или нееднакви.

Cytherea polymorpha Zitt. е една отъ най-изобилнитѣ при Плѣвентъ. Намира се само въ каменни ятки (Steinkerne, moule), както пд-вечето отъ вкамененоститѣ, които се намиратъ въ тѣзи частъ на кредна формация. Тѣзи скойка е валчесто дългнеста, нееднакво-странна и слабо издута. Предната частъ е заоблена и за половината пб-кратка отъ задната; задната, напротивъ, като да е прерѣзана. Външната повърхностъ е гладка. Лѣвата чурунка има три дивергирающи склопни зъби (Schlosszähne), отъ които преднитѣ два сж явки и добрѣ развити, а задния слабъ. На сжщата чурунка се забѣлѣзва и четвърти доста дебелъ зъбъ (Lunularzahn), който почти хоризонтално лежи; на този отговаря въ дѣсната чурунка, една продълговата ямица. Мускулнитѣ отпечатыци (Muskeleindrücke) слабо се виждатъ.

Макаръ да означавамъ нашата *Cytherea* като *polymorpha*, обаче тя се различава доста отъ тѣзи по формата си, така щото тя може да се земе съвършено като нова форма. Но да не оголѣмявамъ и тѣй вече претрупаната номенклатура въ палеонтологията, азъ рѣшихъ да останѣ при сѣщото име, като покажѣ само разликата която сѣществува между тѣхъ. *Cytherea polymorpha* има обикновенно обла, тригълна форма и твърдѣ рѣдко се намира продълговата, нашата, напротивъ, има дългнеста заоблена четверогълна форма. Освѣнъ това и величината на нашата *Cytherea* е по-малка отъ другата, която споредъ Zittel-а има 50—60 м. м. дължина и 45—55 м. м. височина.

Pinna cretacea Schloth. — Каменния образецъ на нашата *Pinna*, продължава се въ пирамида, съ ромбиченъ прерѣзъ въ широкия дѣлъ и съ квадратенъ къмъ тънкия. Тѣзи вкамененостъ не е отъ най-рѣдкитѣ. Въ Пондишери (источна Индия) намира се въ Сенонъ, въ Вестфалия въ горнитѣ пластове на кредния мергелъ, въ Франция въ Туронскитѣ (Touronien) пластове и пр.

Vola quinquecostata Sow. sp. — Похлупцитѣ на тѣзи вкамененостъ покрити сѣ съ ситни и тънки концентрични чѣрти. Горнята чурупка е почти равна и само малко вдълбена; покрита е съ 6 слабо испъкнѣли зраки. Помежду тѣзи намиратъ се плитки, но широки и гладки брѣздни. Долната похлупка доста много е изгърбена и има завитъ като кука върхъ (Umbo). И тукъ, както и въ горнята похлупка, забѣлѣзватъ се 6 правилни и еднакво почти испъкнѣли радиални зраки. Между тѣхъ, въ празното пространство, виждатъ се други четири по-слабо развити зраки, които сѣ и по-тѣсни и по-низки отъ първитѣ. Само срѣднитѣ сѣ малко по-широки отъ крайнитѣ. Второстепеннитѣ брѣздни раздѣлени сѣ съ твърдѣ тѣсни, по-дълбоки брѣздни.

Нашата *Vola* има малки, кратки и нееднакви ушнички.

Споредъ Gümbel-а този видъ се намира въ Бавария отъ Сеноманъ (Cénomanien) до горний Туронъ (Touronien). Въ

Франция характеризира долните части на *étage touronien* или на *craie chloritée*. Въ същитѣ пластове намира се въ Англия и Германия. Въ Белгия се намира въ *Sénonien* и въ *craie de Maestricht*.

За да се неотвличамъ по-вече въ описванието на събранитѣ вкаменености, азъ мисля да изложжъ тука само имената имъ. Тѣзи сж слѣдователно петрефактитѣ, които съмъ можалъ до сега да открия и събержъ при воденицата на истокъ отъ Плѣвентъ:

Echinoidea.

Hemipneustes striato-radiatus d'Orb.

Annelidae.

Serpula ootatoorensis Stol.

Serpula conjuncta Gein.

Serpula gordialis Schloth.

Lamellibranchiata.

Sponditus sp.

Pecten sp.

Vola quadricostata Sow.

Vola quinquecostata Sow. sp.

Vola aequicostata Lam. sp.

Gervillia sp.

Pinna cretacea Schloth.

Pectunculus obsoletus Goldf.

Pectunculus sp.

Pectunculina cf. *Guerangeri* d'Orb.

Eriphyla lenticularis Goldf. sp.

Sphaerulites cf. *Styriacus* Zitt.

Cardium productum Sow.

Cardium alternatum d'Orb.

Cytherea polymorpha nov. for.

Tellina semicostata Reuss.

Pholadomya aequivalvis Goldf. sp.

Glossophora.

Lenticularium medium Sow.*Lenticularia* cf. *pusilla* Sow.*Lenticularia* cf. *perspectiva* Mant.

Когато разгледаме по-точно местонахожденията на горните вкаменености въ другите страни на свѣта, ще видимъ че много отъ тѣхъ, освѣнъ въ Сенонъ, намиратъ се въ Туронъ и Сеноманъ. Тука се явява прочее единъ доста важенъ въпросъ, можемъ ли приспособи и у насъ това раздѣление както и въ Франция, или имаме да направимъ друго нѣкое мѣстно раздѣленне, тъй като вкамененостите отъ Сенонъ се мѣсятъ съ вкамененостите отъ Туронъ, а де нейдѣ и съ Сеноманъ? Колкото деликатенъ и колкото мъченъ да е въпроса, допуца поне отъ части да се разрѣши. Но за това преди да се произнесежъ, азъ съмъ на мнѣние, да разгледамъ най-първо скалите, които се намиратъ надъ и подъ пластовете съ вкамененостите.

По-горѣ казахме, че надъ тѣзи пластове намиратъ се други, тоже варовити, въ които се намиратъ чисти кременни зърна. Но надъ този варовикъ, къмъ село Радишево, лежи доста силна бѣла и ужълта креда (тебеширъ), която споредъ казванието на нѣкои господа отъ Плѣвентъ, заема доста голѣмо пространство на истокъ отъ града. Макаръ и самъ да не съмъ виждалъ тѣзи мѣста, но като имяхъ случай, да разгледамъ по-отблизо, даже и съ микроскопъ да изследвамъ тѣзи креда, иска ми се да вѣрвамъ, че тамъ съществува сжца креда. Друго едно доказателство, че надъ горните варовити пластови се простира чиста бѣла креда, е и това: преди нѣколко мѣсеци г. Др. Молловъ, има добрината да ми донесе изъ Никополско единъ хубавъ кремененъ откъслякъ (Flint), прирасълъ въ чиста бѣла, но твърда креда. Споредъ казванието на г. Моллова този откъслякъ е отсеченъ отъ Никополските скали, които се издигатъ тамъ въ голѣмъ размѣръ надъ Дунава. За съществуването слѣдо-

вателно на сжщинска креда на северо-истокъ отъ Плѣвентъ, при такива ясни доказателства, немогж вече никакъ да се съмнѣвамъ и за това огъ сега могж да кажж, че тритѣ горни раздѣления, които намираме въ сѣверна Франция, съществуватъ и въ България, но тѣ немогжтъ така точно да се различжтъ, както въ Франция, понеже Сенонъ тѣсно е свързанъ съ Туронъ, а този съ Сеноманъ. И тѣй онѣзи пластови, съ извънрѣдното богатство на вкаменености, могжтъ да се считатъ като на границата между Сенонъ и Туронъ, защото въ тѣхъ се намиратъ вкаменености както отъ едина, така и отъ другия катъ.

Подъ богатитѣ на фосилни пластове, на юго-истокъ отъ първото мѣсто, откриватъ се единъ видъ варовито-доломитни скали, които се отличаватъ отъ първитѣ по шупликавоста и боята си. Тѣзи сж отчасти сиво-синкави, иматъ ситенъ слогъ и неправилно напукани се виждатъ. Тѣ лежжтъ конкордантно подъ първитѣ и се спущатъ подъ сжщия незначителенъ жгълъ къмъ сѣверъ.

Послѣднитѣ варовити скали най-добрѣ могжтъ да се разгледатъ въ долината на Тученица, дѣто се издигатъ и отъ двѣтѣ страни. Предѣла е тука живописенъ. Скалитѣ сж почти вертикално прерѣзани и доста високо се издигатъ надъ плодовитата и добрѣ обработената долина; на нѣкои мѣста скалитѣ достигатъ 30 метра, ако не и по-вече. Варовика е гръмаденъ и никъкво слоѣние въ него се незабѣлзва; канаритѣ вертикално сж раздѣдени и нашарени отъ водитѣ, които сж текли нѣкоги тамъ и които даже и днесъ още сълзятъ. На нѣкои мѣста въ скалитѣ се намиратъ доста много пещери, между които нѣкои отъ тѣхъ се отличаватъ по голѣмината си. Такава една голѣма пещера намира се къмъ срѣдата на долината и отъ лѣвата страна на потока Тученица, дѣто Плѣвненци, прѣзъ лѣтнитѣ горещи дни, правятъ своитѣ увеселения. Въ тѣзи пространна пещера, отъ една висока пукнжтина, извира вода, която съ голѣмъ шумъ

пада въ едно, нарочно тамъ приготвенно, водохранилище (резервоаръ).

Въ Плѣвентъ ми разказвахъ и за друга една не маловажна пещера, която носи името Царева дупка. Тъзи пещера се намира при село Карагуй на югъ отъ Плѣвентъ. Въ тѣзи Царева дупка намирала се естествена масса, столъ и на массата чапа; сичко отъ камъкъ било. Горнитѣ случайни фигури станжали сж прѣдметъ на разни баснословни тълкувания.

Но да се завърнемъ пакъ къмъ Ловчанското шосе и да продължаваме на югъ изслѣдванията си къмъ Балкана.

Когато преминешъ моста, най-първо виждашъ бѣли варовити, но глинени скали съ ситнозърнестъ слогу. Този глинентъ варовикъ стои въ по-низко ниво отъ горѣ описанитѣ пластови, и като основа може да се земе на първитѣ слоеви. Макаръ никъкви вкаменености да не намѣрихъ въ него, азъ не се съмнѣвамъ, че той неще бѣде Туронски. Неговитѣ слоеви бързо се скриватъ подъ обработената прѣстъ и не се показватъ, прѣди да се отдалечишъ 8 километра отъ Плѣвентъ: тукъ, на лѣво отъ пътя, намиратъ се отворени каменоломни (кариери), на които материяла е варовитъ и само отъ части глинентъ. Скалитѣ сж бѣли и дребно-зърнисти, а наслагванието имъ съвършено ясно; най-дебелитѣ слоеви ненадминаватъ по-вече отъ 10—20 с.-м. По между варовититѣ пластове има и глинено-варовити, които сж много по-тънки отъ първитѣ. Сичко пада, подъ незначително слабъ жгълъ ($1-2^\circ$) къмъ сѣверъ; безъ нуждния за тѣзи цѣль наклономѣръ (клинометѣръ), челоуѣкъ би помислилъ, че пластовитѣ сж подпълно водоравни. Тѣзи варовито-глинени пластове, азъ приборявамъ къмъ онѣзи, които видѣхме щомъ миняхме моста; тѣ сж слѣдователно Туронски. Ако изслѣдваме подробно тѣзи скали, ще видимъ, че въ тѣхъ се намиратъ сиво-черни, като пятна, точки, които се простиратъ въ прецѣпа на скалата. Зърната на варовика не сж на сѣкадѣ еднакви, на нѣкои мѣста тѣ би-

ватъ по-дребни, а на други по-едри. По-дребнезърнестия варовикъ е ужълтъ, но захаровиденъ и по-твърдъ отъ другия. Топи се лесно въ хидрохлорна киселина, като оставя само малко нерастопена глина.

Подъ този варовикъ, къмъ срѣдата на пѣтя между Плѣвенъ и Ловечъ, тъкмо при хановетъ, откриватъ се отъ лѣвата страна на пѣтя, покрай единъ малкъ потокъ, други варовити камъни, които иматъ сивкаво-синкавъ цвѣтъ. Този варовикъ, макаръ и глинестъ или мергеленъ, превъсходно възвира съ киселинитъ, има съвършенъ скойкастъ изломъ и богатъ се вижда на растителни дребни остатъци: най-по-вече съдържа гранчици. Цвѣта на тѣзи гранчици е червеникавъ. Между горнитъ пластови на варовититъ скали намиратъ се тънки мергелни, сивкави слоеви, въ които има довольно много варъ. Горнитъ пластове не сж много дебели, но долнитъ биватъ по-дебели, дѣто въ една дълбочина отъ 20—25 метра камъка става почти грѣмаденъ. Нетрѣба да забравяме, че мергелния тукъ варовикъ е преплетенъ съ сѣтъкви неправилни пукнатини.

Въ Мергелнитъ варовити скали намиратъ се кременни откъсящи въ неправилни форми и разни голѣмини. Нѣкои отъ тѣзи откъсящи иматъ шуплива повърхностъ; по-вечето сж восъчено ужълти и червеникави; черни неможихъ да видя.

Отъ хана къмъ Попова шума, варовититъ скали изчезватъ подъ чернозема, въ който има много бѣли конкреции.

Щомъ превалишъ Плѣвненския баиръ, преднитъ варовити скали съвършенно се изгубватъ и мѣсто тѣхъ излиза сивкавъ, почти растрошенъ пѣсченикъ, който освѣтъ кременнитъ черни и бѣли зрънца, съдържа още люспи отъ бѣла слюда, довольно глина и зелени глауконитни зрънца. Този пѣсченикъ, на който пластовитъ само слабъ жгълъ затварятъ къмъ сѣверъ, има забѣлѣжителна дебелина. Вижда се отъ най-високата точка на пѣтя дори до Сетовския ханъ,

а може и по-ниско, така щото дебелината му ще бжде повече отъ 130 метра. Ако гледаме отъ една страна на стратиграфското отношение и на минералогическия съставъ на тѣзи пластове, а отъ друга, ако сравнимъ горнитѣ скали съ пѣкои части на Франция, ще се увѣримъ че тѣзи глинени и полурастрошени пѣсчени скали иматъ приличното си мѣсто въ Сеноманъ. По-долу ний ще видимъ, че подъ тѣхъ се намиратъ други, подобни на тѣзи пѣсченици, които споредъ вкамененоститѣ си могатъ да се приброятъ въ Голтъ (gault).

И тѣй отъ Плѣвене до Ловченската равнина, ний видѣхме добри развити по-главнитѣ части на горня кредна периода. Сега се намираме на границата, между долня и горня креда, именно въ срѣднитѣ катове, които трѣба по-добри да разгледаме.

На южното подножие на Попова шума настанва Ловченското пространно равнище, изпълнено съ пѣсечивъ варовито-глиненъ материялъ, нанесенъ отъ съсѣднитѣ хълмове; напълно съмъ убѣденъ, че този дилuviумъ неще има голѣма дебелина, и че подъ него ще се намѣрятъ пакъ сжщитѣ пѣсченици отъ срѣдня кредна формация. Ний неможемъ слѣдователно, да проучимъ тукъ точно землището, тѣй като нѣмаме отворени разрѣзи, но ще търсимъ това на западъ отъ Сетово, къмъ Залково. Недалеко послѣдното село, въ дола, тамъ именно дѣто пороитѣ сж измили скалитѣ, намиратъ се открити сиво-пѣсчени плочи, въ които между другитѣ елементи и варовицата завзема прилично мѣсто. Въ този мергеленъ пѣсченикъ лжцятъ се и бѣли слюдни люспи и черни неясни вегетабилни късчета. Отъ вкамененитѣ животни, които се виждатъ въ този пѣсченикъ, ще споменѣ голѣмото изобилие на *Orbitolites*, а за останжалитѣ нищо нещѣ да говоря, тѣй като тѣ недопуцатъ почти никакво опредѣление. Пѣсчениитѣ пластове се цѣпятъ въ доволно тънки плочи, а селенитѣ твърди добри умѣли, да се въсползватъ отъ това тѣхно свойство; съ тѣхъ покриватъ

домовѣтъ си, както това виждаме на много мѣста въ България, дѣто има подобни плочи. Помежду тънкихъ пѣсчени катове намира се наслагани и възсивкава глина или по-точно мергелъ, въ който, както при Залково така и на други мѣста въ Ловченско, има тънки вжглищни жилки, на които разработването не ще може никакъ да се рентирира. Вжглищата сж лигнитни, лжщятъ се хубаво и иматъ скойчастъ изломъ; тѣ горятъ доста добрѣ. Ако вземемъ прочее въ внимание сичките тѣзи бѣлѣзи на нашия пѣсченикъ, ще се увѣримъ, че той прилича много на Карпатския, за който говорихме обширно въ една отъ предидущитѣ книжки на списанието.

Подъ на югъ сжщитѣ пѣсченици добиватъ по-голъмо развитіе; за да оправдая това, ще припомнимъ тукъ на единъ разрѣзъ (профилъ), който се намира край рѣкичката Чернелка при село Пърдилово. На дѣсния брѣгъ на Чернелка четемъ отъ горѣ на долу слѣдующето: 50 с. м. черно-червеникава плодна почва; 5—6 метра ронливъ пѣсченикъ съ сиво-ужълто червеникъвъ цвѣтъ, подобенъ на онази при стърмината на Попова шума надъ Сетово. Наслаганието му е ясно и въ него се забѣлѣзватъ тънки разно-обогрени илшки. Кременнитѣ бѣли зърна преудолѣватъ, чернитѣ по-рѣдко се виждатъ; бѣлата слюда лжщи въ него, а въ замаза му има и доволно варовица. Зърната на пѣска тѣсно сж свързани съ дебелината на пластоветѣ; под-дебелитѣ пластови съставяни сж отъ по-ситни зърна, а по-тънкихъ отъ по-едри. Подъ тѣзи иде 1 метъръ синкъвъ, твърдо-цементиранъ пѣсченикъ. Въ този има и по-вече слюда, отъ колкото въ първия. Подъ този пластъ, до 3 м., пакъ ронливия прѣвъ пѣсченикъ, но само че тукъ има по-вече глина.

Слѣдва пакъ пластъ отъ твърдъ синкъвъ пѣсченикъ и подъ него ронливъ и глиненъ пѣсченикъ и тѣй нататъкъ, дѣто въ една дебелина отъ 80—100 метра, най-отдолу,

въ коритото на Чернелка виждаме само синкава мазна глина или мергель, който селенитѣ наричатъ синя хума.

Къмъ Мирашъ, Катунецъ, Курумаслийтѣ и Калиникъ сжщитѣ пластове, но синята хума подъ пѣсченика видяхъ само при послѣдното село, дѣто въ нея на пѣкон мѣста има и каменни вжглища, както и при Залково.

И тъй срѣдня кредна формация, която Френцитѣ наричатъ *Albien*, а Англичанитѣ *Gault* твърдѣ голѣми размѣри заема въ тѣзи частъ на нашето отечество. На западъ тя се открива между Агленъ и Торосъ, а види се, далеко да отива къмъ истокъ, дѣто на едни мѣста се вижда открита, а на други остава закрыта подъ другитѣ кредни пластови. Въ *Turquie d'Europe* на Ами Буе, виждаме, че тѣзи частъ на кредна формация играе важна роля въ источнитѣ части на Балкана, именно около Камчията, но той ѣж споменува още и около Търново, Елена, Османъ-Пазаръ, Ески-Джума и пр.; като се основавамъ на собственитѣ си изслѣдвания, азъ немогъ да се съглася съ него, особено за послѣднитѣ мѣста, и мисля обстоятелствено да говоря за това, когато дойде реда за описванието на тѣзи мѣста. за сега ще се ограничъ, да приведа нѣколко рѣчи отъ него за Ловчанската околностъ. „Около Ловечъ, казва незабравимия Буе, намиратъ се въ варовититѣ скали *Orbitolites*, които принадлежжтъ на единъ новъ видъ *Orbitolites bulgarica*; но тѣзи не сж тукъ еднитѣ вкаменености, съ тѣхъ заедно иджтъ иглокожи, (*Ectinodermes*), Серпули (*Serpules*) и Полипи (*Polypes*). При сѣверния излазъ на Ловченския проходъ, виждаме този бѣлизнявъ варовикъ, да лежи върху мергеленъ синкѣвъ пластъ, въ който между другитѣ вкаменености намиратъ се още кости и зжби отъ пълзящи животни (*Reptiles*).“¹⁾

Добрѣ развити Орбитолинни пластове намиратъ се и при Царибродъ, между рѣката Лукавица и истоименното селце. Тукъ пластоветѣ сж варовити, но извънредно бо-

¹⁾ *Ami Boué. — La Turquie d'Europe t. I, p. 239.*

гати на глина и пѣсѣкъ, тъй щото ний можемъ, да го наречемъ и варовито глиненъ пѣсченикъ. Скалитѣ сж непеляно-зеленикави и лесно се трошжтъ. Отъ тукъ събрахъ разни видове вкаменености, между които най-изобилни се виждатъ *Orbitolina bulgarica* Desh. *Orbitolina* Blumenb. разни корали и прочее.

Подобна формация намира се и въ Голо-Бърдо, между София и Самоковъ, но тукъ никъкви вкаменености не бѣхъ честитѣ да намѣря, защото има развити само глиненитѣ ужълти и червени пластове.

Освѣнъ описанитѣ пѣсчено-мергелни пластове, при Ловечъ има и варовити скали. Последнитѣ се издигатъ най-вече отъ дѣсната страна на рѣката Осма, край града, и се простиратъ на истокъ къмъ Търново. Тукъ е потрѣбно, да забѣлѣжж, че варовититѣ пластове не отиватъ непрекъснато къмъ тѣзи частъ на княжеството, но отсѣтствуватъ на много мѣста. Тѣзи скали твърдѣ богати се виждатъ на вкаменености, въ тѣхъ играятъ най-важна роля *Хамидеи* (*Chamidae*) *Рудисти* (*Rudistae*) и *Неринеи* (*Nerineidae*). Подвечето отъ тѣзи вкаменености твърдо сж прирасли въ скалитѣ и никъкъ неможтъ да се извадятъ; но щастливъ можъ да се считамъ че на едно мѣсто, азъ сполучихъ да извадя нѣкои вкаменености, които най-лесно доказватъ че тѣзи пластове сж *Капротинско-Ургонски*. Отъ тукъ имамъ събрани и нѣкои нови видове *Requienia*, които по-долу мисля, да опишж. Подъ тѣхъ слѣдватъ глинено-варовито-пѣсчени пластове съ *Spongiae* и *Bryozoa*, а подъ тѣзи иджтъ пакъ варовити пластове съ Капротини и Неринен. Четвъртиятъ, отъ горѣ на долу, е варовито пѣсченъ, а най-долния, въ коритото на Осма, синкаво-мергеленъ.

Пластовитѣ, които сега описахъ носятъ по-главнитѣ бѣлѣзи на горний Некомъ или, както ги наричатъ още, Ургонъ (*Urgonien*). Тѣ стоятъ подъ пѣсченицитѣ съ Орбитолини, и слѣдователно тѣ сж по-стари отъ тѣхъ.

Отъ събранитѣ тукъ вкаменености ще опишѣ само три, отъ които двѣтѣ сж съвършенно нови видове.

Requienia Lovčensis nov. sp.

Дiameterъ 12.5 с. м.; височина 11.3 с. м.

Тъзи дебелостенна скойка има тригълна, или по-точно сърцевидна форма. Лѣвата или долната половина има почти сжщата дължина, каквато има и горнята; сплюсчена е отъ една страна и се завършва въ кратка окръгла спираля. Горнята или дѣсната половина, не само че е испъкнѣла, но и прилича на полукълбо; най-високата точка лежи върху прѣдната третина на тъзи половина. Върха (crochet, Wirbel) на малката чурупка слабо е завитъ, а на голѣмата по-вече. Съединенитѣ ржбове (Mundrand) на двѣтѣ похлупци сж испъкнѣли.

Дѣсната похлупка, макаръ и гладка, показва слаби концентрични, но не и еднакво отдалечени чърти; лѣвата на противъ има съвсѣмъ груби и дълбоки брѣздни. Цѣлата послѣдня похлупка покрита е съ дебели плочи (lamelle), които сж съставени отъ безбройно много, тънки второстепенни плочици или листове. Ако разгледаме по-отблизо тъзи чурупка, ще забѣлѣжимъ, че тя състои отъ нѣколко слоя; най-външния е и най-дебелия слой (8 м. м.), на него сж положени грапавитѣ брѣздни, които сж тоже концентрично распределѣни. Слѣдующитѣ слоеви сж гладки, но много по-тънки отъ външния слой.

Формата на цѣлата скойка и на сѣка половина отдѣлно. нейната външна направа, малкия, стиснатия и окръглия завои на долната похлупка, както и други още бѣлѣзи, които по-горѣ споменѣхъ, доволно сж да различѣтъ винаги нашата *Requienia* отъ останѣлитѣ познати. Истина е че *Requienia Archiaciana* d'Orb. и *R. subaequalis* d'Orb. иматъ почти еднакви похлупци, както и нашата, но първата се различава отъ *R. Lovčensis*, по това, че има по-високи похлупци, отъ колкото широки, и че горнята половина е искорубена.

както и долната. *R. subaequalis* има и двѣтъ си чурупки гладки и еднакво завити, а освѣнъ това нейната форма е почти окръгла и никъкъ жглеста, както при нашата. Най-послѣ диаметра на *R. subaequalis* ненадминава никоги 7 с. м., когато нашата нова *Requienia* има 12 и по-вече сантиметра дължина. Отъ *R. Lonsdalii* Sow. и други различава се прѣмногo, тъй щото ненамирамъ нужда, да изброявамъ тука тѣзи разлики.

Отъ тѣзи *Requienia* само единъ по-добръ запазенъ експляръ имамъ, който се пази въ държавната геологическо-минералогическа сбирка.

Понеже настоящата вкамененостъ е намѣрена най-първо въ околноститѣ на градъ Ловечъ, то азъ и давамъ името *R. Lovčensis*.

Requienia Drinovi nov. sp.

Диаметъръ 13—16 с. м., височина 10—11 с. м.

Има продълговата форма. Състои отъ двѣ нееднакви похлупци: горнята по-малка и по-кратка отъ долната и се завършва въ кратка спирала. И двѣтъ полвини сж гладки, обаче както на дѣсната, така и лѣвата виждатъ се доста тънки черти, концентрично положени. Преднята страна на скойката е сплочена, заднята издута. Горнята похлупка пѣпчесто е испѣкнжла, а върха ѝ се завършва въ кука, само малко на страна завита. Това се вижда най-хубаво, когато се откърти твърдата чурупка и остане само каменната ятка (*moule*, *Steinkern*), инъкъ съ похлупката заедно, слабо испѣкнжлъ се вижда върха. Заключалката (*Schloss*) има добръ развитъ жбъ, но косо положенъ на вѣнъ. Чурупката е доволно дебела и ягка.

Долната полвина на скойката е жглеста и съставена отъ двѣ лица, които се съединяватъ подъ единъ заобленъ, близо 90° жгълъ. Едната страна на тѣзи полвина е равна или слабо издута, другата е доволно испѣкнжла (конвексна). Каменната ятка е гладка и нѣма никакви удужни

брѣздни, както е това при *Requienia Lonsdalii* Low., *R. gryphoides* Math. и други. Нашата *Requienia* различава се отъ първата, че има по-слабо завита долната си половина, освѣтъ това повърхността ѝ не е толкова гладка, както при нашата. Тя се отличава отъ втората, дѣто има горнята си похлупка испъкнѣла, а не равна или слабо надута, както при *R. gryphoides*. Отличава се още отъ нея и по гладката си повърхностъ. Много по-вече прилича настоящата *Requienia* на *R. Toucassianus* d'Orb., но при тѣзи долната половина почти два пѣти е по-голѣма отъ горнята и по-вече е завита отъ нея. Отъ *R. laevigata* d'Orb. различава се само по горнята похлупка; при *R. laevigata* е низка и сплюсчена, а при *R. Drinovi* издигнѣта.

Посвѣщавамъ този новъ видъ на многоученния български историкъ, професора Марина Ст. Дринова.

Настоящата скойка намѣрена е заедно съ предидущата въ Ургонскитѣ пластове, на 2 километра юго-источно отъ Ловечъ.¹⁾

Отъ сѣщото мѣсто искамъ да опишѣ още

Nerinea Renauxiana d'Orb.

1842. *D'Orbigny — Paléontol. française. Terr. crét. t. II, p. 76. pl. 157.*

Има дългнеста кѣщичка. Завонтѣ сѣ конкавни, но не и високи, долната имъ частъ е надута и окрасена съ брадавички. При едни тѣзи брадавички добръ се виждатъ, при други слабо; тѣхния брой бива обикновено 13.

Nerinea Renauxiana принадлежи на ония видове, които иматъ широко *ombilic*, раздѣленъ въ конически станчки. Различава се отъ Неринентѣ изъ étage valangien, а приближава се на *N. Coquandiana* d'Orb., et *N. traversensis* Pictet et Campiche, които сѣ отъ étage urgonien. *N. Renauxiana* и *N. Coquandiana* много си приличатъ; често се случва, дѣто едната

¹⁾ Съжалявамъ прѣ-много, дѣто, по независащи отъ мене причини, рисункитѣ на тѣзи нови видове неможиха да се приложатъ при текста.

вмяненостъ се замѣнява съ другата, но ако внимаваме добръ, ще намѣримъ слѣдующитѣ разлики: а) *N. Coquandiana* има по-вече испъкнжли брадавички (tubercules), но по-малко на брой отъ колкото при *N. Renauxiana*; б) *Ombilic*-а на *N. Renauxiana* е по-широкъ отъ колкото при *N. Coquandiana*; в) височината на завонитѣ въ отношение къмъ диаметра е само 0.30 при първата и 0.45 при втората; тѣзи разлика е твърдѣ важна. Истина че и при *N. traversensis* това отношение е 0.45, но тя нѣма брадавички.

N. Renauxiana намѣрили сж най-първо *Renaux* и *Requien* при Оргонъ въ пластоветѣ на *Caprotina ammonia* d'Orb. и въ горнитѣ части на Неокомъ. При S^{re} Croix намѣрена е въ Капротинския Ургонскъ варовикъ и пр.

Въ България намѣрена е заедно съ описанитѣ нови видове *Requienia* при Ловечъ. Понеже е въ малки екземпляри (12 м. м. дължина, диаметръ 7 м. м.) немогътъ отъ гънъ да се видятъ брадавичкитѣ, но разрѣзанъ прѣзъ срѣдната, споредъ вътрѣшнитѣ лоби (lobes) нашитѣ екземпляри доволно приличатъ на *N. traversensis*.

Отъ Ловечъ къмъ югъ до Абланския ханъ имаме почти всичитѣ пластове. Подъ Капротинския варовикъ лежи другъ варовикъ, въ който се намиратъ разни пентакринитни Корали и Теребратули. На мѣста Коралитѣ биватъ толкова зобилни, щото правятъ скалата мозаична. По-близкото заознаване на фосилитѣ е невъзможно. Подъ коралния варовикъ, близо Папшалова чешма, излиза другъ сивкъво-червенъ варовикъ. Колкото гръмадни да сж тѣзи варовити скали, тѣ пакъ показватъ на едно мѣсто, че пластоветѣ мѣ се спущатъ подъ 15° къмъ сѣверъ h. 2.

Щомъ прегазнишъ на лѣвия брѣгъ на р. Осъмъ, къмъ мѣлика, надъ варовититѣ скали се показватъ пѣсчени пластови, които въ дискордантно положение стоятъ къмъ варовититѣ скали. До като тѣзи падатъ къмъ сѣверъ, пѣсченика се спуща къмъ югъ. Слоевитѣ му биватъ най-отгорѣ мѣста дебели, а по-долу тънки (10—30 с. м. само); освѣнъ

това помежду слойевитѣ се намира и сивкава мѣгка глина. Последнитѣ бързо изчезватъ и по стърмината на Стръвна, къмъ Абланския ханъ, излиза пакъ варовикъ, който има съвършено другъ характеръ, отъ колкото Капротинския. Той е сивкавъ, нечистъ варовикъ, който прилича много на пѣсченикъ. Слога му е дрѣбнозърнестъ и доста богатъ се вижда на глина; той съдържа по нѣщо и пѣськъ. Между тѣзи скали виждаме варовикъ и съ набитъ слогъ и съ червеникъвъ цвѣтъ. Въ зърнестия варовикъ намираме и вкаменености, на които опредѣлението и распознаването е почти невъзможно.

Малкитѣ изворчета, които отъ врѣме на врѣме текать по стърминитѣ на Стръвна, съдържатъ толкова много раstopенъ варовикъ, щото тѣ творять тамъ, постоянно, нови варовити скали, които като шупли и изпълнени съ дървени клончета, листове и др. носятъ името бигоръ (Tuf).

Варовититѣ наслагани скали, които малко по-горѣ разгледахме, сж по-млади отъ пѣсченика, а по-стари или истоврѣменни съ Капротинскитѣ скали. До колкото разбирамъ, тѣ ще бѣдѣтъ сжщитѣ ония, които видѣхме между Капротинскитѣ скали и които почиватъ надъ синкавия мергель при Ловечъ.

Отъ Абланския ханъ отваря се край Осѣма малка, тѣсна, продълговата долина, изпълнена съ плоденъ материятъ. Само на дѣсния, а на мѣста и на лѣвия брѣгъ на рѣчената рѣка, имаме възможность да разгледаме състава на скалитѣ. Тѣ сж пѣсчени и почти сжщитѣ, каквито ги видѣхме предъ Стръвна; наставитѣ имъ сж тънки и разставени съ синкава глина. Подъ тѣхъ въ Калашката рѣкичка, която прѣцѣпва рѣчената долина, виждатъ се сини мергелни пластове. Последнитѣ пѣсчени и мергелни пластове по положение и съставъ много приличатъ на Росфелдскитѣ въ Салцбургскитѣ Алпи (Rossfelder Schichten) или на тѣхнитѣ еквиваленти: Тешенскитѣ въ Шлезкитѣ Карпати (Teschener Schichten) или Лаботланскитѣ въ Унгария (Labotlaner Schichten). Тѣзи чер-

гелни пѣсченици, които споредъ минералогическия си съставъ и външнитѣ си бѣлѣзи, макаръ много да приличать на Карпатския или Балканския пѣсченикъ, но понеже лежатъ въ по-низко ниво отъ първитѣ, ний неможемъ и не смеиме никъкъ да ги смисами, защото инъкъ мѣсто редъ, може да послѣдва нередъ въ распредѣлението на формациитѣ. Ако н. пр. А. Буге ги е считалъ сички за Карпатски пѣсченици, ний трѣба да избѣгваме отъ това, за да не става помѣсване на понятията.

Колкото се касай до стратиграфското или тектоничното отношение на тѣзи пѣсченици и мергели, азъ могъ да кажъ, че тѣ сж претърпѣли важни измѣненія отъ хоризонталния натискъ. Пластоветѣ, които до тукъ разгледахме отъ горня и срѣдня кредна периода, имахъ нагибъ къмъ сѣверъ и само слабъ жгълъ затваряха съ хоризонта, но тукъ имаме съвсемъ друго нѣщо. Мергелнитѣ пѣсченици виждаме ги най-първо, да падатъ къмъ сѣверъ, а послѣ къмъ югъ. Тѣхния жгълъ най-първо е слабъ и незначителенъ, както и при първитѣ, но той расте бързо, достига до 60° и по-вече; на нѣкои мѣста, както е при Калапския мостъ и предъ Троянския манастиръ, пластоветѣ стоятъ почти вертикално. Дѣйствието, слѣдователно, на хоризонталния натискъ е тука съвсемъ ясно, пластоветѣ сж стиснати, разнообразно завити и превити, а на мѣста и прехвърлени. Колкото по-вече приближаваме къмъ стърминитѣ на Балкана, толкова по-вече става набираннето на пластоветѣ. Отъ татъкъ Троянскій манастиръ тѣ сж почти вълнообразно завити.

Черния Осъмъ се слива въ Бѣлия при село Велковци. Инй ще слѣдимъ първата рѣка къмъ Балкана. И тукъ, край рѣката, имаме пѣсченици и сини мергели, но послѣднитѣ преудоляватъ надъ пѣсченицитѣ. Въ дъното на една равнина, покрай която съ бързина се спуща Черний Осъмъ, намира се Троянскій манастиръ, построенъ върху пѣсчавитѣ скали. Коритото на рѣката изпълнено е съ разнообразни заоблени камъни донесени отъ Балкана; между тѣхъ

освѣтъ диоритно-гранитни виждатъ се и порфирни скали или по-точно кварцъ-порфирни,¹⁾ които навѣрно сж донесени отъ върховетъ на Троянския Балканъ. Подобенъ на нашия порфиръ има въ южна Австрия при четирѣхъ братя, между Engensfeld-a и S-t Veit-a.

Между пѣсченицитъ, въ мергелнитъ пластови, въ Орѣшака при Тиховци, отъ дѣсната страна на рѣката и недалеко отъ мѣнастиря, показватъ се много тънки жилищи съ каменни вжглища, тѣзи вжглища невѣрвамъ да могатъ достигнж по-голъма дебелина въ тѣзи части на планината. Но за сега неотказвамъ категорически сжществованието на по-голъми количества вжглища, защото не съмъ проучилъ още землището, което се простира между Троянския мѣнастирь и Ново Село, дѣто трѣба и тамъ да се покажатъ, ако ги има въобще.

На югъ отъ мѣнастиря и недалечъ метоха свършватъ се пѣсченицитъ и мергелитъ отъ срѣдний Неокомъ; подъ тѣхъ излизатъ сивкаво-черни плжстеници (Schiefer, schistes), които на вѣрно ще принадлежатъ на най-долния катъ на Неокомъ, както ще видимъ по-долу. Тѣзи плжстеници, които въ много отношения приличатъ на Искрецитъ, различаватъ отъ тѣхъ по това, че първитъ сж по-слаби, по-бледо-черни и по-вече попиватъ вода отъ Искрецитъ. Разликитъ, на които сега показахъ, зависятъ най-вече отъ староста на формацията, въ която тѣ се намиратъ; Искрецитъ сж отъ прекарбонската, а Троянскитъ отъ долня кредна периода. Въ състава на тѣзи плжстеници най-вече влиза варовита глина и пѣськъ, но толкова въ ситни частици, щото това неможемъ никакъ да распознаемъ съ просто око. Бѣлата слюда е тоже изобилна, но като въ ситни люспици, само съ помоща на лупа или микроскопъ може да се распознай.

¹⁾ За подробности на този еруптивен камъкъ вижъ Пер. Списание, книжка IX. стран. 57.

Неплжстенитѣ скали въ Черно-Осъмската долина, изгубили прѣ-много отъ първобитното си положение; тѣ представляватъ многобройни превивания и разнообразни гънки, каквито твърдѣ рѣдко се срѣщатъ въ природата. Колкото се приближаватъ къмъ върховетѣ на Балкана, толкова по-съвършено бива стисванието и завиванието на пластовитѣ и при това, толкова по-вече бива и промѣнението на скалитѣ. Но тукъ не сж само тѣзи плжстеници; по между тѣхъ намиратъ се на мѣста по-дебели (до 30 с. м.) слоеви, които сж не само по-твърди, но и много по-пѣсечиви отъ плжстеницитѣ. Къмъ срѣдата на Зориовъ рѣтъ (тукъ иматъ сичкитѣ рѣтлини, сичкитѣ върхове имената си като Глушка, Трапи, Момковъ връхъ, Безводникъ, Зориовъ рѣтъ и пр.) намира се единъ видъ конгломератъ съ едри бѣли и синкави зърна, слепени съ тъмнопепеливъ, варовито-глиненъ и пѣсченъ замазъ, въ който има и ситни бѣли слюдни люспи. Освѣнъ заоблени, въ него има и рѣбати откъсляци, има и късове отъ тъмно-сивитѣ плжстеници. Конгломерата е ограниченъ на малко пространство; той се завършва тамъ, дѣто Краевата рѣкичка се втича въ Осъма и дѣто начева брѣга Глушка. Въ конгломерата не се забѣлѣзва наслаждане.

Такова е геологическото устройство на Черний Осъмъ. Пластоветѣ сж ясни и отъ двѣтѣ страни на рѣката, и много отворени разрѣзи се виждатъ уздужно и попречно съ рѣката; послѣднитѣ разрѣзи произвели сж малкитѣ поточета, които отъ страна се втичатъ и хранятъ главната рѣка. Нѣкои отъ тѣзи потоци текжтъ постоянно, други пресѣх-ватъ презъ горѣщитѣ дни на лѣтото; при послѣднитѣ виждаме коритата имъ изпълнени съ каменити рѣки, подобни на алпийскитѣ морени, дѣто най-лесно може човекъ да се упознай съ скалиститѣ елементи на Балкана. Но за да бжджтъ, колкото е възможно, по-точни бѣлѣжкитѣ ми, азъ ще се ограничж само на ония скали, които самъ съмъ видѣлъ на мѣстото имъ, а за другитѣ нецж ни да говоря.

Преди да влеземъ въ друга формация, азъ ще кажа още нѣколко думи за тъмно-сивитѣ плжстеници. Тѣзи скали отличаватъ се съ своето цѣпиво свойство, могатъ доста добрѣ да послужатъ за покриване на домоветѣ, както наистина това се и практикува въ тия страни. По-горѣ вече казахъ че тѣзи плочи нѣматъ тѣзи якостъ, какъзато Искрецикитѣ, а освѣнъ това тѣ се напояватъ бързо съ вода и распукватъ въ жарата. Ненздаватъ звонки гласъ, нито пъкъ сж толкова черни, колкото ония отъ по-старитѣ формации. За да можемъ по-ясно понятие, да си съставимъ за тѣзи плочи, най-добрѣ, мисля, ще направя, ако опиша другитѣ наши аспиди изъ Искърската долина. Слога на тѣзи послѣднитѣ е доста ситенъ, цѣпнятъ се, до като сж още прѣсени, въ тънки листове, съдържатъ ситни люспици бѣла слюда и иматъ сиво-черъ цвѣтъ. Плочитѣ сж доста твърди, тѣжки и звонки, нѣматъ свойството да поиватъ вода, макаръ и дълго време да стоятъ въ нея. Не се топятъ, нито кипятъ съ хидрохлорна киселина, което е добъръ знакъ, че въ тѣхъ нѣма варовикъ; въ голѣма и силна жара, вмѣсто да се напукатъ и распаднатъ, каквото се случва при Троянскитѣ, тѣ ставатъ напротивъ по-твърди и по-яжки. Отъ външноста имъ се вижда, че тѣ се лишаватъ отъ разнovidни, неправилни пукнатини, или пъкъ отъ кварцови бѣли жилки. Слчки тѣзи бѣлѣзи сж най-добра гаранция за превъсходното качество на Искърскитѣ плочи. и азъ мисля да ги препоръчамъ като единъ експлоатиренъ материялъ въ практическия животъ.

Отъ горнето сравнение, ний можемъ да си съставимъ най-добро понятие за качеството на черно-сивкавитѣ плочи въ Черно-Осъмската долина.

Горнитѣ неокотски пластове завършватъ се, при политѣ, на Жидовъ рѣтъ, съ сивкавъ едрозърнясто-глиненъ пѣсченикъ, въ който се намира разхвърленъ жълтъ пиритъ: послѣдния толкова е ситенъ, щото само съ лупа може да се распознай. На сѣверната страна на сжщия рѣтъ на-

мира се сръдне-зърнестъ сиво-червеникъво-пепеливъ доломитенъ варовикъ. Скалата е ясно наслагана, а пластоветъ ѝ се криятъ подъ сивитъ шифери. Пада отъ югъ къмъ сѣверъ и затваря жгълъ отъ 35°. При Стругарницата пластоветъ стоятъ почти вертикално и въ дискордантно отношение къмъ първитъ неокотски плжстеници. Въ този доломитенъ варовикъ нито слѣда ненамѣрихъ отъ животни или растения. Подъ него лежи едрокристализиранъ доломитъ, въ който има и доста голѣмъ процентъ желѣзенъ окисъ. Кристалнитъ плочи на чистия доломитъ свѣтятъ като огледало, и само съ помоща на киселинитъ можемъ да ги отлжчимъ отъ калцитнитъ. Тѣзи скали съ шаренъ, бѣло-червенъ видъ ставатъ въ по-дълбокитъ пластови извъпрѣдно богати на каменелини, но не и много на видове; освѣнъ *belemnites*, *terebratula*, *rhynchonella* други видове не видѣхъ. Между сичкитъ най-добрѣ се распознава *Rhynchonella* cf. *polymorpha* Suess. която, безъ разлика, се намира въ сичкитъ катове на Лиясъ формация (Юрска периода). Колкото се отива по на югъ или по-дълбоко, тѣзи доломитни скали биватъ по-богати на желѣзна хематитна руда, както това можемъ да забѣлжимъ по цвѣта или специфическата тяжестъ на камънитъ. Подъ доломитнитъ, слѣдователно, скали, слѣдва пластъ съ желѣзна хематитна руда, измѣсена съ глина. На нѣкои мѣста рудата е съвършенно чиста и състои единствено отъ дръбни зърнца — оолитична, или пъкъ е въ влакнесто състояние. Малко по-на югъ, непосредно подъ желѣзната руда, показва се изново горния ситнозърнястъ тъмно-пепеливъ доломитъ, съ неправиленъ изломъ. Въ масивно състояние киселинитъ недействуватъ на него; той възвира само когато е смѣнъ или едробенъ и то, по-вече когато е стоплена смѣсата. Този доломитъ съвършенно е чистъ и свободенъ отъ желѣзовъ окисъ, само повърхноста му е вапсана отъ червенитъ води, които въ дъждовно врѣме текжтъ по стърминитъ.

Желѣзната руда, за която тука се говори, понеже е въ значителенъ пластъ, може най успѣшно да се експлоатира, като дава добъръ процентъ хубаво, чисто желѣзо. Рудния пластъ не се ограничава само на това мѣсто, но отива отъ западъ къмъ истокъ, дѣто послѣднитѣ му дири намираме на югъ отъ Габрово при Червенъ брѣгъ. Но да ли на сѣко мѣсто, по сѣверното рамо на Балкана, има сжщата дебелина, да ли нейдѣ съвсѣмъ се нагуби или пъкъ се вижда въ по-дебели слойеви, това остава още въпросъ нерѣшенъ. Надѣвамъ се прочее, че тѣзи година ще можъ да разрѣшиъ този важенъ въпросъ и да се произнесъ за количество и распространението на желѣзната руда въ тѣзи страни на Балкана. Огромна ще бѣде ползата на държавата, ако рудния поясъ се простира далечъ на истокъ, къмъ въглищнитѣ Тръвненски пластове, защото на този начинъ имаме на сжщото мѣсто не само рудата но и горивото; другояче трѣба да се боримъ съ голѣми мѣхотии. Цѣната на желѣзната руда зависи нито отъ количеството, нито отъ качеството, нито пъкъ отъ леснотията съ която се тя вади изъ земята, но зависи най-вече отъ горивния черъ материялъ. Днесъ за днесъ много по-вече се предпочитатъ ония желѣзни руди, които се намиратъ близо до каменнитѣ въглища, макаръ и да сж по-бѣдни отъ сѣки други. Тамъ дѣто се намиратъ въглища, страната бива богата и силна: липсватъ ли тѣ, сичкитѣ други минерали, които тамъ се намиратъ (освѣнъ златото и среброто) не сж много полезни.

Недалечъ отъ желѣзната руда, по стърминитѣ на единъ доста високъ рѣтъ, намира се разсѣяна желѣзна сгория, която доказва, че нѣкоги и въ тѣзи частъ на отечеството ни е цѣвтяла желѣзната индустрия. Види се да сж вадили тукъ рудата и откисвали съ дървени въглища. Но кога е било това, никой не помни, даже нито предания сж запазени за рударството въ Троянския Балканъ.

По-горѣ казахъ че желѣзната руда се простира отъ истокъ къмъ западъ по сѣверното рамо на Стара планина. Това е наистина предположение, но предположение близу до истинната. Да погледнемъ само съ внимание най-новитѣ и подробни карти на Балкана и ний ще видимъ, че на юго-истокъ отъ Тетевенъ или тъкмо на сѣверъ отъ Рахманли (Южна-България) намира се Червенъ брѣгъ. Червена стена има на юго-истокъ отъ Троянъ, а Червена Локва на юго-западъ отъ Габрово. Червенъ брѣгъ има още на сѣверъ отъ св. Никола при Габрово, а Червена Локва нѣщо по-на-истокъ и пр. Ето слѣдователно названия които показватъ, че по тѣзи страни червената желѣзна руда се простира отъ западъ къмъ истокъ, но въ какъвъ размѣръ, неизвѣстно още. Азъ се надѣвамъ, че още тѣзи година ще можъ да разрѣшижъ този толкова важенъ въпросъ.

Споредъ Фритча,¹⁾ който по време на окупацията е минжалъ презъ тѣзи частъ на Балкана, подъ Юрскитѣ пластови (той ги преброява въ горня Юра или Титонъ, а споредъ монитѣ наследвания тѣ излизатъ като Лиясъ) и къмъ върха на Балкана слѣдва тъменъ варовикъ отъ Триясъ и червенъ, суръ пѣсченикъ отъ Кайперъ, които лежи непосредствено върху гнайсъ. По сѣка вѣроятность, тукъ ще има и червенъ конгломератъ отъ горний Диясъ или долний Триясъ, както това се вижда на южното подножие на Балкана.

Тука се завършватъ нашитѣ изслѣдвания.

Да хвърлимъ сега единъ бѣгълъ погледъ върху формациитѣ отъ Дунава до върха на Троянския Балканъ.

Отъ дѣсния брѣгъ на Дунава почева *Löss*, който прекрива състава на дунавската равнина. Тамъ дѣто водитѣ сѣ измълни плодната покривка на равнището, подъ *Löss-a* се откриватъ терциярни сарматски, а по-на-югъ има и терциярни морски (медитерански) пластове. Послѣднитѣ, освѣнитѣ

¹⁾ Fritsch.— Beitrag zur Geognosie des Balkan. Halle 1879.

при Плѣвентъ, на друго мѣсто не сж познати. Подъ тѣхъ слѣдва чистъ и мергеленъ варовикъ отъ горня —, глиненъ пѣсченъ съ орбитолини отъ срѣдня — и пѣсчени мергели. варовикъ, пѣсченици и плжстеници отъ долня кредна периода. Въ долината на Черний Осъмъ откриватъ се Юрскн. гесп. Лияски пластове, подъ тѣхъ има Триясъ и най-отдолу гнайсъ.

ЗА ИЗНЕМОЩЪВАНЬЕТО НА ГЛАВНИЙ МОЗЪКЪ.

(По Кусмауля, Ейленбурга и Манасеина).

Д-РЪ МОЛЛОВЪ.

Стигне ли дѣтето 4—5 годишната си възраст, испраща се въ училището, гдѣто веднага се измѣнява образа на живота му: отъ постояннитѣ дѣтски игри и воленъ животъ то прѣминува къмъ умственната гимнастика, безъ да се гледа, да ли тая гимнастика е споредъ интелектуалнитѣ сили на младий организмъ, безъ да се взема въ внимание, ще върви ли напрѣдъ духовното развитие, достигналъ ли е мозъкътъ до онова физическо състояние, което допуща нова душевна дѣятелность. Опитний педагогъ може лесно, по навикъ, още въ първитѣ дни на занятията си съ дѣтето да опрѣдѣли състоянието на умственната сфера на новий си възпитанникъ и скоро ще вземе тоя или онзи цѣлеисходенъ за случая методъ. Но първо такива педагози у насъ сж рѣдкость и второ, колкото ги има, тѣ сж прѣтоварени съ толкози възпитанници, щото не имъ остава врѣме за внимателно изучаване индивидуалнитѣ ствойства на всѣки възпитанникъ. Педагогията отдавна се е пропизнесла противъ такъвъ безъ разборъ способъ на възпитанието, какъвто сжществува по нашитѣ училища, а медицината прѣзъ послѣднитѣ 10—15 години много често взе да показва твърдѣ вреднитѣ сѣтнини отъ уморяването на мозъка, било отъ еднообразнитѣ умственни занимания въ училищата, било отъ врѣменно силно прѣтоваряне мозъка въ врѣме на испититѣ. Сжщеврѣменно много

медицински писателъе сж показвали на безброино число нервни болѣсти, разни разстройства въ растителната и душевна сфера, диспепсия, епилепсия и други, като слѣдствие отъ мовъчното уморяване. Психиатритѣ прѣзъ послѣднитѣ години пѳвече и пѳвече показватъ фактове на полудяване и самоубийства мѣжду дѣцата. Английскій психиатръ Мауделей въ послѣдното си съчинение за волята казва, че мисълта за умирање не примпрява пълното разслабление както на централната нервна система, така и на цѣлий организмъ изобщо. Оние людѣе, добавя той, на които мозъкътъ е въ състояние на диссолюция и не е способенъ къмъ никаква дѣятелность, не само че не се боѣтъ отъ смъртта, но я очакватъ на драго сърдце. До такова състояние въ наше врѣме дохаждатъ дѣцата на 8, 10, 12 години и младежитѣ, които при естественний вървежъ на развитието си, трѣба да сж съ пълни надѣжди и сили. Статистиката отъ друга страна показва, че бройтъ на самоубийствата и подлудяването отъ година на година става пѳ-голѣмъ. Прѣдъ видъ на тия фактове нѣкои невропатолози и психиатри утвърждаватъ, че освѣнъ непосредственното разболѣване, уморяването на мозъка въ училищата докарва у мнозина младежи не твърдо, непостоянно или немощно състояние на нервната система, което отъ своя страна ги прави некадърни да се борѣтъ съ различнитѣ външни вредни влияния. Людѣе съ такъва не твърда, не устойчива, немощна нервна система влизатъ въ живота, така да речемъ, безъ кърмилло, често сами не могатъ да кажѣтъ, какво ще сторѣтъ въ този или онзи опрѣдѣленъ случай, защото всѣко впечатлѣние може да имъ докара не строго подчинена дѣятелность на нервнитѣ центрове, а безпорядочна игра, при която могатъ да прѳдолѣжатъ такива елементи, които се намиратъ съвсѣмъ подчужди отъ дадения случай прѣдставления, чувства и стрѣмления. Мауделей изрично казва, че пѳвечето прѣстѣпници сж людѣе съ такъва *неустойчива* или патологическа нервна

система; защото въ основата на много нервни и душевни болѣсти лежи по-голѣмата или по-малка подвижностъ както на нервнитѣ елементи, така и на центроветѣ имъ въ мозъка. Всичкитѣ процеси на правилното развитие и растене на мозъка даватъ човѣку скжпитѣ социални качества: висока нравственностъ, единство, миръ и братска любовъ къмъ челоуѣческото общество. Напротивъ, обратнитѣ процеси, процесситѣ на разединението, разрушението на мозъчната тъканъ, докарватъ егоистическитѣ и противо-социални качества — отричанъето всѣка нравственностъ, всѣкакъвъ великъ идеалъ, и мжтжтъ въ себе си наклонностъ къмъ всѣкакви прѣстѣпления. Отъ такъва подвижна нервна система се ражда и оная особенна нервна болѣстъ — истерията, която твърдѣ често се срѣща. Отъ друга страна такъва подвижностъ на нервната система развива особито силно подражаванъето, което можемъ да забѣлѣжимъ както у дѣцата, така и у дивацитѣ, които, както е извѣстно, иматъ нестойка нервна система; скжщото се забѣлѣжва и мѣжду людѣ съ болѣстна нервна система. Пжтешественицитѣ по дивашкитѣ земли разказватъ, че при първо срѣщанъе съ дивацитѣ, послѣднитѣ повтарятъ всичкитѣ имъ гримаси, всичкитѣ движения и звукове, и това ги прави твърдѣ забавителни и смѣшни. Всѣкий знае, какъ дѣцата повтарятъ всичко, което виджтъ. А истерическитѣ людѣ по подражателностъ развиватъ всевъзможни психически епидемии, като общи треперки, хорото на св. Витта или общи халлюцинации, или пъкъ различни хипнотически и спиритически сеансове, разни фантастически и мистически идеи. Изъ болничнитѣ отчети направо може да се заключи, че числото на истеричнитѣ винаги е право пропорционално на разнитѣ поменжти психически епидемии.

Понеже сами по себе дѣцата иматъ физиологическа нестойка нервна система, слѣдва, че възпитанието трѣбва да прѣвѣрне тая нестойкостъ въ хармонична, строго дисциплинированна дѣятелностъ на разнитѣ сложни механизми

на мозъка, безъ което не е възможно никакво съсредоточено мислене, нито образуването на колко годъ пъленъ характеръ. А пъкъ всѣкакво прѣтоваряне нервната система тъкмо докарва нейната нестойкостъ даже и у възрастнитѣ. които вече горѣ долѣ иматъ дисциплинирана централна нервна система; у дѣцата такова прѣтоваряне нервната система трѣбва да влияе още по-вредително, толкова повече слѣд. се изисква да се избѣгва, до колкото се може, уморяването на дѣтския мозъкъ.

При това обаче не трѣбва да забравяме, че мозъкътъ се уморява и отъ еднообразнитѣ занимания, така щото и праздний, еднообразний животъ сжщо дѣйствуватъ вредително върху мозъка. За това не веднѣжъ се забѣлѣжава и стремлението за веселби и развлечения мѣжду богатитѣ хора, които нѣща се обясняватъ като инстинктивно подбуждане отъ тѣхна страна да прѣдвардятъ нервната си система отъ разрушителната празностъ и еднообразие. Шопенгауеръ казва, че колкото нѣкой по-малко знае да мисли, толкова повече има нужда отъ развлечения, а Уилксъ Самуель нарича развлеченията и свѣтската суета „прѣдпазителни клапи“, които избавятъ много людѣ отъ пагубнитѣ сѣтнини на праздний, еднообразний животъ, понеже тия развлечения, като даватъ много или малко нови впечатления и чувства, каратъ ги колко годъ да мислѣтъ. Твърдѣ сж любопитни наблюденията надъ морскитѣ свинчета, у които може искусвенно да се развие епилепсията. На тия животни, при еднообразний животъ въ кафеза, имъ припадало отъ 40 до 50 пжти, при всичко, че сж ги гледали най-добрѣ и изобилно хранили. Когато ги пуцали на свобода и животнитѣ сж имали както развлечения, така и лишения, припадѣцитѣ се намалили и слѣдъ нѣколко недѣли съвсѣмъ ги нѣмало — животнитѣ оздравѣвали.

Профессоръ Алтгаузъ описва уморяването на челнитѣ части на главний мозъкъ (въ които е органа на рѣчта и писмото) подъ името „астения (изнемоцѣване) на челнитѣ

части.“ Това състояние твърдѣ често се срѣща въ съврѣ-
менното цивилизирано общество, та е твърдѣ вѣроятно, че
то се започва още отъ школския чинъ. Такова уморява-
нѣ прави нервната система нестойка и може да докара та-
кова разслабление на мозъчните елементи, щото да се раз-
вие нѣкое, при най-малкото вредно влияние, тежко мозъчно
страдание. Като говори за пагубното влияние на мозъчното
уморяване, Кричтонъ Браунъ описва единъ случай, гдѣто
едно малокръвно момиче, при постоянно уморяване на мо-
зъка си, завардило умственнитѣ способности въ обикно-
венно състояние, доклѣ го уловила една лека кашлица,
гриппъ. Доста е била тая лека болѣсть за да излѣзе на
явѣ отдавно подготвеното страдание — дѣтето станжло
слабоумно (*dementia acuta*), прѣстанжло да говори, взело да
ходи самопроизволно, мислителнитѣ му способности почти
свършено се порутили. А колко такива случаи оставатъ
не забѣлжени и не разбрани! Почти всѣкой знае, че едни
и същитѣ болѣсти — тифусъ, скарлатина, пнеймония и др.
въ едни случаи прѣминуватъ твърдѣ леко, безъ всѣкакви
осложнения отъ страна на мозъка, а въ другѣ — съ твърдѣ
грозни и тежки мозъчни припадъци. Ако бихме знаели въ
всѣкий отдѣленъ случай по-прѣдишното състояние на цен-
тралната нервна система, ние бихме се убѣдили, че такива
осложнения дохождатъ у ония болни, мозъчната система на
които е била изнемошѣла. Както и да е, но опитний Крич-
тонъ Браунъ категорично казва, че е видѣлъ много дѣца,
прѣди здрави и отъ изнемошѣването на мозъка сѣтнѣ въ
училищата, заболѣвши отъ слабоумие. За вѣрното обсъж-
данѣ мозъчната астения или немощъ, трѣба да се има прѣдъ
видъ, че споредъ силата на закона за наследственността,
всѣкакво отклонение или нарушение правилното развитие
на мозъка не минава безнаказанно: то се отплаща първо
съ това, че здравieto на даденото поколѣние бива малко
или много разстроено, и второ у хора съ уморена нервна си-
стема се раждатъ и дѣца съ по-вече или по-малко небла-

гоприятни зачатъци, или съ други думи неустойчивостта на нервната имъ система е вече явление не физиологическо, но патологическо. Мауделей казва, че мозъкътъ на много дѣца е билъ прѣроденъ прѣди да е билъ още роденъ. Ще рече, че ако нашитѣ дѣца или младото поколение въ училищата уморява много мозъка си, съ това не само се подкосява тѣхното здравие, но и здравieto на слѣдущитѣ поколения, като се нанася вреда не само на здравieto на отдѣлни лица и семейства, но и на цѣлата държава. и още не само за опрѣдѣлено, но и за неопрѣдѣлено време. По тоя начинъ всѣкакво уморяване на мозъка неизбежно влачи подирѣ си разстройството на хармоничното, координирано работенъе на нервнитѣ центрове и елементи, къмъ диссолюцията или разъединението; а като слѣдствие на такъво състояние наддѣлватъ егоистическитѣ, разъединителни или анти-социални тенденции и наражданъето на човѣческия типъ. „Всѣкий човѣкъ, казва английскиятъ психиатръ, върви въ живота си или по пътя на постоянната еволюция на мозъка, или по обратния пътъ къмъ диссолюцията на мозъка и изражданъето на човѣшкия типъ, и своята наклонность къмъ тая или оная посока той сжщо прѣдава и на дѣцата си.“

Като имаме прѣдъ видъ таковото погубно и сериозно значение отъ всѣкакво уморяване, естествено дохожда питанъе, какъ да се опрѣдѣли количеството на умствената работа, която безъ вредъ могатъ да изпълняватъ разни лица?

У възрастнитѣ първитѣ признаци на изнемоощѣванъето на челнитѣ части въ писанъето и говоренъето сами могатъ да покажътъ опасността; но у дѣцата, които още върно не могатъ да пишътъ, какъ може да се отличи първата немощ на сжщитѣ части отъ простата дѣтинска небрежителность и невнимателность? Дѣцата още нѣматъ стойка нервна система, тѣ физиологически сж слаби, по тая причина тѣ не могатъ ни да съсредоточятъ вниманието си.

нито съсредоточено да мислѣтъ. Заради това задачата на възпитанието е да развие въ младото поколѣние навика къмъ дисциплинирана, строга редовна дѣятелностъ на нервнитѣ елементи и центрове, да развие въ тѣхъ вниманието и да имъ даде извѣстни отбрани прѣдставления, идеи и пр. Като имаме работа съ физиологически още слаби организи, какъ може да се опрѣдѣли първото появяване на мозъчното уморяване и какъ да се различи то отъ явленията на недоразвитието на мозъка и отъ естественното уморяване, било отъ мозъчна или мускулна работа? За правилното развитие на мозъка сжщо е потрѣбно правилно работене на отдѣлнитѣ му части, както и за развитието на мускулната система; но както при гимнастиката гледатъ да избѣгватъ всѣкакво безмѣрно уморяване, така и при упражненията на мозъка трѣба да се избѣгватъ всѣкакви уморявания. Какъ сега да се опрѣдѣли първото явяване на мозъчното уморяване у дѣцата? Готовъ способъ още нѣма, и това е твърдѣ естествено, защото отдѣлнитѣ науки отъ день на день се отдалечаватъ една отъ друга, а всѣкакво раздѣление мѣжду наукитѣ, както и въ обществото, спѣва и спира развитието; наопаки развитието върви много добрѣ отъ взаимната помощ на едни къмъ други. Въ медицинската литература има доста наблюдения расписани у разни автори, които показватъ, кой пжтъ трѣбва да се държи, съ какви способности да се ползуваме, за да дойдемъ до желаната цѣль.

Наблюдението надѣ здравитѣ людѣе отъ една страна (Гарнѣ, Виншгау, Експеръ и др.) и надѣ болнитѣ отъ друга (Такацъ, Ломброзо) показва, че колкото по-вече единъ човѣкъ е по-развитъ, толкова по-скоро дохождатъ до съзнанието му различнитѣ възбуждания; наопаки, колкото по-вече сж разстроени умственнитѣ сили, толкова по-полека достигатъ осѣщанията до съзнанието. Освѣнъ това знае се, че кога човѣкъ е уморенъ, за да си получи това или онова осѣщание въ ржката отъ нѣкакво опрѣдѣлено

движение, иска се толкова по-вече време, колкото по-вече е уморенъ човѣкътъ, върхъ когото се прави опитътъ. У младитѣ хора, около 20 години възраст, споредъ Экспера. времето на такъва реакция е мѣжду 0,1295 секунди и 0,3311 секунди; а у 77 годишенъ старецъ е равно на 0,9952 сек. Сжщо е несъмнѣнно, че вситѣ моменти, които бъркатъ за съсредоточване вниманието, доста удължаватъ времето на реакцията, а пъкъ всѣкой отъ собственний си опитъ знае, че кога е уморенъ, вниманието му ослабва твърдѣ силно.

Отъ наблюденията на астрономитѣ надъ тѣй нареченото „лично уравнение“, е извѣстно, че времето на реакцията има извѣстни индивидуални особености; напр. на руския астрономъ Струве реакционий периодъ е билъ по-дългъ отъ сжщия периодъ на Бесселя; разликата е била мѣжду 0,04 до 1,02 сек. и въ течението на 20 години е била въ полза на Бесселя. Отъ наблюденията на Дитля и Виншгау слѣдва, че подъ влиянието на силна печаль, времето на реакцията се удължавало на 0,011 до 0,027 сек. и това се е продължавало нѣколко дни. Сжщитѣ сж забѣляжливъ, че времето на реакцията прѣзъ силнитѣ лѣтни горещини е много по-дълго отъ колкото прѣзъ зимнитѣ студени мѣсеци; а пъкъ всѣки отъ опитъ знае, колко мързеливъ става лѣтъ, и Боклъ вече показва въ своята история на цивилизацията, до колко не спомага горѣщия климатъ за развитието на цивилизацията изобщо.

Слѣдъ такива фактове можемъ да кажемъ, че опредѣленieto времето на реакцията отъ ржка на ржка, отъ око на ржка и отъ ухо на ржка, ще ни даде възможность да слѣдимъ нормалний вървежъ за развитието у дѣцата и да забѣляжимъ първитѣ признаци на уморяването на мозъка. Това ще се показва отъ смаляването сръдната бързина на времето на реакцията. Трѣбва да вземемъ сръдната бързина, защото у едно и сжщото лице времето на реакцията трѣбва да се колебае споредъ времето на деня, душевното расположение и пр.; но такива колебания могатъ да се взематъ

въ нормалнитѣ физиологически граници. При това не трѣбва да се забравя, че ако е пиено кафе или спиритни пития, врѣмето на реакцията се смалява, слѣдователно такива нѣща при опита трѣбва да се отстраняватъ. Сжщо смаляватъ врѣмето на реакцията и упражненията, така напр. у помекътии горѣ старецъ врѣмето на реакцията слѣдъ 10 дневно упражнение се смалило отъ 0,9952 сек. до 0,3573, а слѣдъ шестъ мѣсеци до 0,1866 сек. При индивидуалнитѣ колебания врѣмето на реакцията споредъ Хирша, може да се равнява отъ 0,033 и до 0,064 сек., ще рече можтъ да бѣдѣтъ доста значителни тѣзъ колебания.

Най-сгодний способъ за опрѣдѣлание врѣмето на реакцията е слѣдующий: На лицето, което испитватъ, обясняватъ, че въ момента, когато осѣти допиранье въ ржката, или види искрата, или чуе звука, трѣбва да натисне кончето на електрическии механизмъ, направенъ за тая цѣль. Разбира се, че той трѣбва да сѣди така, щото прѣста му да е на кончето. При опиранье, да речемъ, до лѣвата ржка токътъ се склучва отъ това, че двата електрода се опиратъ не право до кожата, но на положената върху нея тънка и мека металическа дѣсчица, а отъ това моментътъ на тактилно то раздражение тутакси се отбѣлѣжва на тжпана.

Съ натисканье кончето испитуемото лице прави втора бѣлѣжка на тжпана, защото при това токътъ се отключва. Като имаме сжщеврѣменно кривита написанъ отъ камертина, който извършва извѣстно число колебания въ една секунда, можемъ направо да изброимъ колко врѣме е трѣбвало, едно тактилно впечатление да достигне до центроветъ, да влѣзе въ съзнанието като опрѣдѣлено осѣщание, и слѣдъ това испитуемото лице да даде потрѣбний импулсъ на волата за опрѣдѣлено движение и да го извърши. Кога се опрѣдѣля врѣмето на реакцията отъ окото на ржката, намѣсто тактилно осѣщание, испитуемий натиска кончето, когато види електрическата искра; а за врѣмето на реакцията отъ ухото на ржката, той забѣлѣжва появяванье то на звука въ телефона.

Като извадимъ отъ добититѣ цифри за общото време на реакцията онова време, което се изисква за центрострѣмителнитѣ и центробѣжнитѣ (които отиватъ и които се връщатъ отъ центроветѣ) импулси, ще получимъ така наречений „скратенъ периодъ на реакцията“, сирѣчь времето, което отива за процеситѣ въ централната нервна система. Но понеже опититѣ показватъ, че нервитѣ твърдѣ малко или съвсѣмъ се не уморяватъ, ще рече, че отъ тѣхъ не може да закъснѣе периодътъ на реакцията, и таково закъсняване зависи напълно отъ състоянието на центроветѣ.

За практицитѣ Д-ръ Эксперъ изнамѣрилъ особенъ инструментъ *нейрамебиометръ*, въ металическата пружина на който записва върхъ задимено стѣклъце колебанията си; стѣклото се мърда съ рѣжа. Испитуемия каратъ да натисне пружината, щомъ забѣлѣжи, че тя се мърда; натисканьето се спира, и споредъ числото на направенитѣ рѣзки сѣдятъ колко време е траяла реакцията. Разбира се, че особено точни наблюдения не могатъ да се добиѣтъ съ тоя *нейрамебиометръ*. При опититѣ за получаване точенъ резултатъ силата на раздражението трѣбва да е еднаква; защото, колкото е по-силно раздражението, толкова е по-краткъ въ известни граници периодътъ на реакцията.

Галтонъ първъ направилъ психометрически наблюдения. Опиталъ си той е правилъ така: на късъ хартия написвалъ 75 думи. Той оставялъ на страна хартията нѣколко дни, за да забрави думитѣ, и тогава започвалъ опита. Той турялъ хартията подъ една книга и я измѣквалъ така, щото всѣкой пжтъ да се отваря само една дума; момента на отваряньето забѣлѣжвалъ на хронографа, като натискалъ пружината и го пуцалъ да върви. Послѣ това той забѣлѣжвалъ появяваньето на свързани съ думата прѣдставления и идеи и, като припомни нѣколко, обикновено двѣ асоциации, той спиралъ хронографа, а асоциациитѣ записвалъ. Тѣй правилъ съ всичкитѣ 75 думи. Слѣдъ опита той скривалъ хартията и подиръ нѣколко време, (дни) повта-

рялъ сжщия опитъ до четири пжти. Тия повторения той сѣталъ потрѣбни за да разясни, колко често ще се срѣщатъ едни и сжщитѣ асоциации. У Галтона се явили 505 асоциировани прѣдставления и 13 пжти не можилъ да забѣлѣжи нищо опрѣдѣлено.

За появяванъето на 505 асоциации потрѣбвали 660 секунди, слѣд. въ една минута се падали 50 асоциировани прѣдставления, отъ които 289 били различни, а другитѣ били повторения. Отъ такова често повтаряние на едни и сжщитѣ асоциации Галтонъ прави заключение, че паметъта може да вмѣсти сравнително не твърдѣ много прѣдставления и идеи, и че за появяванъето на асоциациитѣ най-главно сж потрѣбни отжпкани отъ често упражнение пжтища.

Въ педагогическо отношение тоя фактъ е отъ голѣма важностъ. Той доказва 1-во нуждата за честото повтаряне въ класоветѣ на ония фактове и знания, които сж признати за безусловно нужни за ученицитѣ, и 2-ро, че прѣпълняне паметъта съ твърдѣ много дребни фактове и подробности не може да бѣде цѣлеисходно, защото въ най-благоприятний случай това ще докара само безплодна загуба на силитѣ, защото все едно ученицитѣ ще забравятъ много скоро всички такива знания. Но сжщеврѣменно безмѣрното, ако и врѣменно прѣтоваряне на паметъта, може да докара уморяване на мозъка съ всичкитѣ вредни сѣтнини.

Въ 124 случаи Галтонъ опрѣдѣлилъ врѣмето на появяванъето отдѣлнитѣ асоциации свѣрзани съ тая или оная дума, и по тоя начинъ станжло ясно, че прѣдставления, придобити въ дѣтинската и юношеска възраст, въ опититѣ му имало 48, на зрѣлия възраст имало 58 и всичко 19 асоциировани прѣдставления били отъ неотколѣшнитѣ събития на живота му. Любопитно е още и това, че отъ първата група, прѣдставленията отъ дѣтинството и юношеството — *една четвъртина* се повторили въ всичкитѣ четири опити; отъ прѣдставленията на втората група

една шеста се срѣщали въ всичкитѣ четири опити, а отъ третията група, сирѣчъ отъ послѣдното врѣме, не се повторило ни едно прѣдставление въ вситѣ четири опити. Галтонъ съ това доказва, че придобититѣ въ дѣтство и юность прѣдставления иматъ особена стойкостъ и твърдѣ лесно се асоцииратъ. При това Галтонъ се убѣдилъ, че твърдѣ силно наддѣлѣвали въ асоциациитѣ на языка жестовѣтѣ и мимиката. Така напр. думата „унижение“ извикала въ ума му прѣдставление за него сѣщия съ наведена глава, съ полузатворени очи и съ изражение на унизяване въ цѣлата фигура и лицето. Тоя фактъ отъ своя страна е любопитенъ, той потвърждава закона, който гласи, че най-рано придобититѣ впечатления въ централната нервна система сѣжъ най-стойки. Знае се сѣщо, че языкътъ на жестовѣтѣ и мимиката при болѣститѣ се запазва и слѣдъ изгубване рѣчьта. Пó-добри опити, направени не съ думи, а съ изображение на прѣдмѣти или картини показватъ, че числото на асоциациитѣ бива много пó-изобилно и че тѣвъ асоциации дохаждатъ много пó-скоро. Отъ това слѣдва какво голѣмо значение има нагледното прѣподаване за дѣцата. Всѣкакво уморяване, а още пó-вече мозъчното се отразява въ бързината на появяването на асоциациитѣ, както и на числото имъ, за това съ тоя способъ и могатъ да се опрѣдѣлятъ първитѣ признаци на уморяването на мозъка.

Бързината на несложни актове отъ мисленъето става съ помощта на видоизмѣненъ и упростенъ способъ, именно: дава се нѣкоя задача, напр. да избержтъ една отъ петтѣхъ гласни и да даджтъ сигналъ само тогава, когато чуужтъ гласътъ на избраната отъ напрѣдъ гласна. Сѣщо може нахѣсто искра да се показва нѣкаква фраза, която испитуемитѣ трѣбва бързо да прочете прѣди да натисне копчето. Като се знае обикновенното врѣме на реакцията у нѣкого, лесно може да се изброи колко врѣме е исхарчилъ за тоя или онзи простъ актъ отъ мисленъето.

Понеже разни хора мислятъ, говорятъ и четатъ съ разна бързина, отъ само себе се разбира, че мѣжду дѣцата сѣщо ще има такива, които не могатъ, както трѣбва, да възприематъ прѣподаваното, защото у едни ще става това или твърдѣ бързо или твърдѣ полека.

Вреднитѣ сѣтнини отъ това се виждатъ, и би трѣбвало да се опрѣдѣли за всѣкое лице съ каква бързина трѣбва да върви писмовното и устно прѣподаване, за да се присвоява то по-лесно. За сега още такъвъ способъ нѣма, но би могълъ да се приспособи за тая цѣль чекръкъ, на който върху затуленото съ перде и прозорче търкало се видѣтъ по редъ или отдѣлни букви или думи за избраната фраза. Чекръкътъ може да се върти по-бързо или по-полека и съ това ще може да се опрѣдѣли при каква бързина тоя или она схваща по-лесно и върно смисъла на тая или оная фраза. Ония дѣца, за които прѣподаването върви много бързо, колкото и да прилѣжаватъ, не ще могатъ да вървятъ съ класса и неправилно ще ги броятъ като мързеливи или неспособни. А до извѣстна граница, закѣсняването на хода на процеситѣ въ мозъка никакъ не доказва, че у такива дѣца не може да се развиатъ, както и у другитѣ, извѣстни умственни сили. За обществото проистича важна загуба отъ прѣподаването, което не отговаря на личнитѣ свойства и особености на това или онова дѣте. Сѣщата вреда може да докара и противното: Дѣцата, за които прѣподаването е твърдѣ бавно, полека ще станатъ невнимателни, нѣма да съсредоточватъ вниманието си на нищо, ще поематъ всичко повърхностно и слабо. Твърдѣ е мѣчно да накарашъ човѣкъ, който бързо мисли, да слуша нѣкое бавно четенье. Той ще се рѣсилва и ще свърши най-послѣ съ главоболъ.

Не трѣбва да забравяме и това обстоятелство, че ученикътъ не трѣбва да знае цѣльта на опититѣ, защото може да се прѣструва съ намѣрение да добие нѣкакво снисхождение. Въ такъвъ случай опитното око лесно ще отличи

истината отъ прѣструвката, понеже нарочнитѣ укѣснявания често биватъ неестественно дълги.

Въ заключение ще кажемъ, че тъй като еднообразното занимание докарва, както казахме горѣ, неминуемо изнемошћване на главний мозъкъ съ всичкитѣ му пагубни сѣтнини, а въ нашитѣ училища владѣе таково еднообразие, прѣтоваряне на мозъчнитѣ елементи съ всѣкакви научни дреболии, поради което липсва хармонията мѣжду духовното и тѣлесно възпитание, ние ще поговоримъ другъ пътъ за състоянието мѣжду тия два клона на възпитанието, като разгледаме сжществуващитѣ у насъ програми за първоначалнитѣ и срѣдни училища.

ПАМЕТНИ БЪЛЪЖКИ ЗА СРЪДЕЦЪ.

Съобщава

ХР. П. КОНСТАНТИНОВЪ.

Слѣдъ напечатванието паметнитѣ бѣлѣжки за Срѣдецъ (кн. VIII на Пер. Спис. стр. 127—129) Софійскій жителъ г-нъ Никола Митовъ книговецъ ми обади, че единъ тефтеръ съ забѣлѣжки за *стари работи* се намиралъ у нѣкой си кюркчия и че минжлата година го билъ прибралъ за завардване единъ бакалинъ. Г-нъ Митовъ прибави, че рѣчений тефтеръ може да се намѣри чрѣзъ Софійскій жителъ и търговецъ г-нъ Димитри Гърневъ, който ималъ грижата за завардванието му. Авъ се отнесохъ до г-на Гърнева и той има добрината да намѣри тефтера и да ми го прѣдаде, за да снемъ бѣлѣжкитѣ, като сжщеврѣменно се обѣща да го подари или на Народната Библиотека или на Книжовното Дружество.

Бѣлѣжкитѣ въ тоя тефтеръ сж записвани отъ нѣкой си Софійски свещенникъ „попъ Илия“ и синъ му „Годоръ попъ Илиевичъ“. Попъ Илия е бѣлѣжилъ за по-старитѣ работи, но много отъ бѣлѣжкитѣ му, види се, сж копирани отъ нѣкоя стара черковна книга, защото има въ тефтерътъ разни лѣточисления, находящи се въ черковни книги и требници. Мѣжду другитѣ бѣлѣжки, распрѣснжти по разнитѣ страници, има една съ слѣдующето съдържание: „Има ѿ голѣми с: Никóла ѿ цр̀квата 1: Трѣод или трипѣсненикъ. к̀панъ за 2160: Ёспри въ л: хр: 1724.“ Тогова може да се прѣдполага, че попъ Илия трѣба да е снелъ часть отъ своитѣ бѣлѣжки отъ споменжтий трипѣсненикъ, гдѣто може би по-стари нѣкои попове сж бѣлѣжили. Въ сжщий теф-

теръ има бѣлѣжка, написана отъ Тодора попъ Илиевичъ, че баща му, попъ Илия, се е поминжалъ въ 1837 година, Априлъ 18. „Тогѣва имало голема морія“, казва се въ бѣлѣжката за умиранието му.

Тодоръ попъ Илиевичъ е бѣлѣжилъ по-нови забѣлжителни случки, които си иматъ важността, а особено ония, които се отнасятъ до борбата срѣщу грѣцкото духовенство. Всичкитѣ бѣлѣжки сж писани съ черковно-словѣнски букви.

Азъ захващамъ отъ бѣлѣжкитѣ, които се отнасятъ до по-старото време.

I.

Еъ лѣто ѿ Ядѣма 7973: 6767: 3 отъ Хрѣста 1259: въ царство благочестѣвагѡ царѧ Бѡлгарскагѡ Констандіна Ясена, ктѣтори Колоенѣ севастократѡрѣ, ѿ Деспѣна савастократѡриса, созидали храмѡ ѡс село Боана, стѣгѡ Николѣм и стѣгѡ Пантѡлѡимѡна

II.

Еъ лѣто ѿ Хрѣста 1363: прѣѡлъ благодѣтѣю Божію, царство Бѡлгарское, Іоѡнъ Шишманъ, това време Гервѣа держалъ, князь Лазаръ, ѿ погиналъ на Кѡсовѡ полѣ, въ лѣто ѿ Хрѣста 1391.

III.

Еъ лѣто ѿ Хрѣста 1476: ѿ с. м. 6984: хрѣстолюбівъ Радѡславъ Мѡвер, ѿ подрѣжіе ѡго Бѣдѡ, ѿ сынове ѡгѡ Никѡла ѿ Стѣхна, потрѣднѡлъ ѿ пописѡлъ храмъ, стѣмъ Бѣмъ. выше Драгалевцы, въ царство Исмаѣла Мѡхметъ челебѣ.

IV.

Еъ лѣто ѿ Хрѣста. 1. 48:¹⁾ знѣти сѧ кога вѣха попъ Хрѡно ѿ поп: Младѣнъ ѡртѡцы ѡс: храмъ мали с: Никѡлаа, тогава вѣше кервасарѣта, керванъ ханѣ, ѿ вѣше мѣлкъ на хрѡно ѿ дѣклѣте на ѡколо, ѿ ѡдайте ѡс кервасарѣта, тѣ цѡ дохѡдеха торговцы ѡс хѡно, тѣмо ѿдеха ѡс церква, впитроп вѣше ханѣѣ Нѣшо

¹⁾ Тука годината не е добръ забѣлѣжена. Стотницата на числото не се познава, да ли е 1 или 4.

V.

Въ лѣто ѿ Христѣ 1563: септѣмвриа 1: денѣ, знѣти сѣ кога сѣ написало ѣвангеліето, що слѣжи ѡ хрѣмѣ мали Николѣа, въ мѣсто Кратово, по заповѣдѣхъ г: митрополита Мадѣа Ламвадаріа, свѣтѣа великіа цѣркве, Софій Гардакістѣй, въ днітѣ на благочестиваго княза Димітріа, правѣщѣже тогдѣ престолѣ владѣчествіа, въ Сѣрблнхъ корѣ Макаріѡ патриархѣ Ипѣкскомѣ, писѣ мѣншіи въ сѣчѣницѣхъ азѣ попѣ Іоаннѣ.

Въ горнята записка се говори за ржкописното Евангелие, упазено и до днесъ въ черквата Големи Св. Никола. Както се види, рѣченото Евангелие е било заржчано да се напише въ Кратово за Софійската черква Мали Св. Никола, но неизвѣстно кога и по какви причини то е прѣнесено въ черквата Голѣми Св. Никола, гдѣто го е видѣлъ прѣвъ Оній мѣсецъ мин. год. г-нѣ Д-рѣ К. Иречекъ, когато за-дво съ Ик. П. Тодора е прѣгледалъ всичкитѣ стари Софійски черкви (гл. Пер. Сп. кн. V стр. 130—131).

VI.

Въ лѣто ѿ Христѣ 1737: нѣжда голѣма выдѣ на христіанете, ѿ ара тѣрсакаго, Мехмѣта безвѣжнаго, въ това врѣме идѡха Тѣрцы и Москѡвѣ и матѣжѣ големѣ, а ѡтѣ западна странѣ прїидѡха ѣмцы на Нїшѣ, и го зѣха сѣ Божіе повелѣніе, и страхѣ Божїи іднѣ на Тѣрцы, и го дѣдоха вѣзѣ бой, и дѣволѣ настави Еврей, ѡни навѣнѣха Тѣрцы това е вѣмѣ ѿ христіане, и Тѣрцы почѣха ѣчити и вѣсати. милостїви христіане, подобни мѣченикѡмѣ за вѣра, въ тѣа днѣ доведѣнѣ выдѣ митрополитѣ самоковскій Симеѡнѣ, и въ денѣ недѣльный чѣсѣ пѣтый, повѣшенѣ выдѣ, и чѣдо мѣко, повѣшенїе сломїи се три пѣти и скончѣ дѣхѣ своѣ блаженїи Августѣ 21: денѣ

Тая записка ни прѣдставя черното тегло, що сѣ истїили христїанетѣ въ Софійско, слѣдѣ първото стѣпване на христїански войски въ Балканскїи Полуостровѣ дирѣ прѣвземанїето му ѡтѣ Турцитѣ. Ожесточенїето на

тия последнитѣ къмъ християнетѣ е било толкова по-голямо, защото войната, за която тукъ е думата, се е започнала съ испъжданието на турцитѣ отъ Унгария и съ навлизанieto на австрийскитѣ войски въ Сърбия. Както е естествено, бѣжанцитѣ, испъждени турци отъ Унгария, сж попълнили въ Софийско и сж правили разни пакости.

Това е ставало отъ 1689 год., когато Лудовигъ Баденскій надви турцитѣ при Нишъ и тоя градъ, Прищина и Видинъ сж се прѣвзели отъ австрийскитѣ войски и околноститѣ на София и Скопия сж били застрашени отъ австрийцитѣ, до 1737 год. Въ 1737 год. теглото на християнетѣ е било по-несносно, защото австрийцитѣ, слѣдъ като достигнали въ околноститѣ на Сръдецъ, турцитѣ ги нагънажли, надвили и пропъдили отвъдъ Сърбия и Мала-Влахия. По такъвъ начинъ свършена тая злочеста за християнетѣ война, не е мжно да си прѣдстави човѣкъ страданията на беззащитната рая въ Софийско, страдания описани въ горията записка.

За забѣлѣжванье е и това, че еврейтѣ въ Турско още отъ онова врѣме сж подстрекавали турцитѣ да мчатъ християнетѣ. Сжцето правихъ еврейтѣ въ Турско и прѣзъ 1876—1877 год., когато заедно съ турцитѣ се подиграваха съ нещастнитѣ Българе около бесилкитѣ и темницитѣ. Не е чудно за позорната смъртъ на Самовскій Митрополитъ Симеона въ 1737 год. да сж съдѣйствували и еврейскитѣ интриги.

VII.

Еъ лѣто ѿ Христѣ 1097: маѣарскѣо крѣль плѣнилъ Болгарѣа до Гофѣа зєлз ѿ моѣитѣ, нѣ с: 'Іоѣнъ Рѣлскѣй, ѿ вѣ йстата годѣна гѣ проводи пакъ ѡз Гофѣа.

VIII.

Еъ лѣто ѿ Христѣ 1195: кѣтѣ вѣше на престѣло нѣ бѣлгарскѣо цѣрство, 'Іоѣнъ Ясѣнъ вѣлагѣстѣвѣнъ цѣръ бѣлгарскѣй, прєнѣлъ моѣитѣ нѣ с: 'Іоѣнъ рѣлскѣй ѿ Гофѣа ѡз Тѣрново.

IX.

И въ лѣто ѿ Хріста 1470: съ повелѣніето на Калъ Маріа, чѣрка сѣрвскагѡ крала, пренѣли мощїте ѿ Тѣрново, въ монастиръ рилскій. пѣрго цю ї ѡѡ монастиро, направенъ во врѣмъ крала Стѣфана Дѡшана, сѣрвскагѡ, ѿ ктїтор Хрѣла, въ лѣто ѿ Хріста 1335:

X.

И въ лѣто ѿ Хріста 1806: знатиса кога ѡвирали пѣшките заради Царя Геѡрги.

Тука е казано, че обеворжжаванieto е станжло „заради Царя Геѡрги“, но по-вече ще да е станжло, защото въ 806 год. Русситѣ бѣхж захванжли да воюватъ съ Турцитѣ. Иакто приказватъ нѣкои стари Софнянци, оржжието на ристнанетѣ било задържано много години, та че чакъ пѣдъ Букурещкий миръ въ 1812 год. имъ е било позволено отново да иматъ и държжтъ оржжия. Отъ 1806 до 812 год. постоянно е имало войни мѣжду Руссия и Турция и въ 1810 год. Русситѣ били прѣвзели цѣла Бѣлгация мѣжду р. Дунавъ и Стара-Планина. По тая причина и раята не е било позволено да има оржжие.

XI.

Въ лѣто ѿ Хріста 1810: иѣліа и ѡвгвстѣ, ѡѡ тѣа двѣ мѣсецы испжхъ татархано, тѣ напжлнїхъ ѡѡ Гофїа, и по сѣлата, станѣ гладж иѣмж, тѣ ѡдѣхъ конѣ и млекото иѣмж.

Това сж вѣроятно татаре, избѣгали отъ Руссия въ иинитѣ мѣжду Руссия и Турция отъ 1806 до 1812. Калото въ горната записка „та ѡдѣхъ конѣ и млекото имъ“, отнася до татаретѣ, защото мѣстнитѣ жителѣ прѣвъ игоото гладотни и бѣдствия никѡга не сж яли конеско иѡ и кобилско млѣко.

XII.

Лѣто ѿ Хріста 1810: ѡктѡмвриа 19: дойдѣ Келї паша, седѣ 8: мѣ-
ы. станѣ скжпо ѡѡ Гофїа, гр: 5: 20 паница жїто, и масло гр: 5:

И това събитие е било прѣвъ Русско-Турската война въ 1810 год. Речений Вели паша е билъ дошълъ съ много войска, за да варди София. Скъпотията е станжала по причина на голѣмо накупление войски. Паница жито (15 оки) се е продавала по 5 гр. и 20 пари и ока масло по 5 гр., когато прѣди и слѣдъ това се е давало житото 2 гр., а маслото 2—3 гроша.

XIII.

1811: была голѣмата моріа.

Това е била първата прѣвъ текжщето столѣтне чума, която е изморила много свѣтъ по цѣла България.

XIV.

Еъ лѣто ѿ Хріста 1813: іюніа 29: день дойдѣ Рѣшитъ везіръ ѿ Гофіа, ѿ Байрамъ паша Рѣдо, та седеха ѿ Гофіа, ѿ испрацаха войска на Нишъ.

XV.

Еъ лѣто ѿ Хріста 1829: майа станѣ паша Гаидъ вѣгъ, ѿ хендеко правиха сося капіа, ѿ страхъ, Московице дойдѣ до Дѣнагъ. ѿ скжпо стана, паница жито гр: 10:

XVI.

Еъ лѣто ѿ Хріста 1829: септѣмвриа 8: денъ, Рѣхово, Еарна, Иерехилъ, Рѣзградъ, Шѣменъ, Ераца, Гофіа, Едрене, обиколі Московице, ѿ на Тѣрците ѡбра силѣхо.

Споредъ приказването на стари Софийнци, когато съ дохождали руситѣ на 1829 год. въ София, станжала е голѣма скжпия. Най-много сж подсжпнжли кожуситѣ. Кокошкитѣ станжли по грошъ едната, яйцата по едно за пара. когато по-прѣди били кокошкитѣ по 10—15 пари, а яйцата по 3 и 4 за пара.

XVII.

Еъ лѣто ѿ Хріста 1832: априліа 2: развѣлъ Гредѣцъ (Гофіа) на Лѣзарица, Кара Фезія Крѣжалина

Кържалиитѣ ненадѣйно нападнѣли града и властитѣ били безсилни да го защитѣтъ. Кържалиитѣ захванѣли да разсипватѣ къщитѣ и да обиратѣ имота на жителѣтъ. Плячкосването се продължавало три часа. Властитѣ успѣли да спрѣтъ нашественицитѣ и да ги пропѣждѣтъ безѣ да имѣ даджѣтъ да завлѣкѣтъ плячката, която слѣдѣ пропѣжданието на кържалиитѣ била накачена по пазаря, за да си я взематѣ назадѣ притежателѣтъ.

XVIII.

1: мартъ 1847: знатисѣ кога сѣ промени пазаро, ѡѣ вторникъ, първо бѣше ѡѣ неделѣ.

XIX.

10: юни 1855: фанѣ холѣрата да мори ѡѣ Гофѣа, ѣ измре много вѣтъ.

Прѣзѣ врѣмето на холерата Софѣянѣи сѣ се лѣкували ѣ едно билѣе наричано бѣлгарѣи *бабиѣа*, а турѣски — *кѣсачамудѣ*. Това билѣе расте на Куру-Багларѣ. Варили сѣ ѣ и водата му сѣ пили.

XX.

ѣз лѣто ѡ Христѣа 1856: 6. (18) (феврѣ): сѣчко, излезѣа царѣски акѡнъ, ѣменѣм „хѣтихѣмаѡнъ“.

XXI.

5: Априлѣа 1856: ѡѣ стрѣда, собрѣсе нароѣдо болгарѣскѣи, и фанѣа да растѣра вѣхтата цѣрѣкѣа на светѣи крѡль.

XXII.

4: септѣмврѣа 1858: вѣдѣ землетресѣне голѣмо ѡѣ Гофѣа та паѣѣа на ѣмѣите чанаѣкѣѣите, и стрѡхъ голѣмѣа вѣдѣ, ѣ на кѣри шѣа ѣмѣата падѣа тѣ прѣтисѣа, Исѣаа ахтарѣ. Богъ да го ѣсти

Тѣя записѣа се отѣнаѣа до третѣа и послѣдѣна голѣма тресавѣиѣа въ Софѣа. За тѣя тресавѣиѣа се говори въ обѣяснѣята ми върѣху записѣата за вторѣа тресавѣиѣа въ 1818

год.,¹⁾ че е била въ 1845 — 1846 споредъ неточното прѣсмѣтанье на нѣкои Софiянци, които ми расправяхъ за нея.

Горнята записка исправя погрѣшката ми и ни дава истинската дата на третата тресавица въ София.

XXIII.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1860: 3: (15) (апрѣліа) цвѣтенъ, нѣе Българете като видѣхъме, дѣлаѣта, на богопротѣкното грѣчко дѣхѣвенство, като ѿсфѣрлихъме ѿмето на патрѣкатъ ѿмъ, совсемъ се отрѣкохъме ѿтъ тѣа нѣши зломѣсленицы.

XXIV.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1861: 5: ѿнѣа знѣтисъ когѣ строшѣхъ конѣко владѣчки, сосъ зѣрѣ дѣ тѣратъ владѣка грѣчески, ѿ нароѣдо бѣлгарски наплънѣи, нѣ дѣде дѣ влѣзне владѣката.

XXV.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1861: 15: ѿнѣа дойдѣ войска цѣрска, ѿ заптиѣта ѿтъ конѣко, та ѿтвориѣхъ владѣчкѣо конѣкъ, ѿ седнѣа владѣката Дѣрчо, ѿ хѣпжсѣ тѣриѣхъ 33: дѣши Бѣлгаре, 26: дѣши безъ зинѣиорѣ, а 7: дѣши съсѣ зинѣиорѣ, ѿ седѣхъ 4: дни ѿз затѣорѣ, ѿ страѣхъ големъ выдѣ на Бѣлгарете, ѿ чѣрквите вѣхъ затѣорѣни.

XXVI.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1861: 20: октѣмврѣа, ѿтвориѣхъ цѣрквите Бѣлгарете. ѿ слѣжиѣхъ стѣлѣ литѣргѣа, нѣ владѣката нѣ пѣиѣхъ.

XXVII.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1861: 6: Декѣмврѣа, проклѣтно Дѣрчо владѣка. фана ѿ: Тошете, тѣ мѣ ѿстриже врадѣта, нароѣдо се совѣра, н ѿскаше да ѿвѣе владѣката, нѣ цѣрската войска го завардѣи.

XXVIII.

Бъ лѣто ѿ Хрѣста 1861: 14 Декѣмврѣа, ѿтидѣ проклѣти Дѣрчо на Цариградъ дѣ го сѣдатъ, зарадѣи ѿ: Тошете.

¹⁾ Пер. Сп. кн. VIII стр. 123.

XXIX.

Бъ лѣто ѿ Хріста 1862: мартъ започѣхме да правиме царско пѣтъ.

XXX.

Бъ лѣто ѿ Хріста 1863: 19: Априлъ започѣха да праватъ чаршіята.

Бъ лѣто ѿ Хріста 1864: стана средѣчката ѡбласть подъ Рѣшчкѣ, ѿ за весѣліе на Българите, а за плачъ на Гръците, загубен натѣреното ѿмъ рѣмилеті, ѿ сѣ наименова, „Дѣнавска Область“ съречъ „тѣна вилаети“.

XXXI.

На 7: те дѣши ѿмената.¹⁾

- 1: Павѣнъ Кюркчій
- 2: Никѡла Чекеѿ Гомѡро
- 3: Стоѡнчо Мѣстѡчковъ
- 4: Найденъ Чизмеѿ
- 5: Геѡрги Терзі
- 6: Стѡнко Семерѿ
- 7: Тѡдоръ П. Илиевчъ.

XXXII.

Гръчките фанаріѡтски лѣжи ѿзлѡзатъ на видѣло.

- 1: лѣжа когато занѣсоха пѣтата нѡга ѿ мѣската: що ѡзділѣ Тисѣсъ.
- 2: лѣжа кѡмикъ паднаѣ ѿ небѡто ѿ вѣлъ писанъ съ гръцки бѣкви.
- 3: Свѣтъ свѣтъ (нѡръ) падѡлѣ сѣка годѣна на велѣка събота.
- 4: та: за зхѣтъ да сѣ молиме ѿ за другѡ нещо на свѣтитѣ.
- 5: та лѣжа ѡбразъ да плаче ѿ да ѣ чѡдотворецъ.

XXXIII.

Октомврї 1: 1862: дойде г-нъ Морсъ въ Средець, ѿ седна съ кирилъ гр 1200: по 1: лир: тѣрска на мѣсецъ.

¹⁾ За седмѣтъ души, за които се казва въ XXV записка, че били турени подъ затворъ „съ зинѿуръ.“

XXXIV.

Като седелъ баща ми покойни на стѣбникъ пратилъ заплѣ Паница. И сакъ за бляжкѣа грѣ 150: и така продаѣ махчѣ и платѣ тѣа парѣ.

И запопил се за грѣ: 330;

Запискитѣ отъ XIX до XXXIII се отнасятъ до по-новото врѣме. Въ тѣхъ се виждатъ неуморнитѣ усилия на Софийскитѣ жителѣ да се отървѣтъ отъ инородното грѣцко духовенство; описватъ се вкратцѣ бѣснуванията на грѣцкия владика, за да се задържи насѣла на столѣ си. Борбата е била примѣрна и тогавашнитѣ Софѣянци заслужаватъ похвала за тая си дързостъ. Колкото и да сж отъ неотдавнашно врѣме тѣа записки, забѣлѣжавани отъ Тодора попъ Илиевичъ, мислѣ, че все ще иматъ нѣкакво значение за историята по черковний ни въпросъ и за това копирахъ и тѣхъ отъ стария тефтеръ.

Като свѣршвамъ, ще прибавѣ, че въ рѣченѣй тефтеръ има да се извлѣче още нѣщо, особено по обичаитѣ въ Софѣа при женение. Въ него има много орѣашки и братски смѣтки, смѣтки мѣжду майка и синъ, забѣлѣжки за подарѣци при свадба, инвентаръ на покѣщнина и др. подобни. Намирамъ въ него, че въ 1845 год. чѣрацитѣ при абаджѣнитѣ сж работили по една година даромъ на масторитѣ си: пѣрвата година сж вземали по 30 гроша хакъ, втората по 50 гроша, третата по 90—100, а четвѣртата, петата и т. н. т. споредъ дарбата имъ, додѣто станѣтъ самостоятелни мастори и да работѣтъ „на своя заповѣсть“. Намирамъ още колко се е похарчвало за единъ годежъ, свадба и за други подобни случаи въ домашния животъ.

СТИХОТВОРЕНИЯ.

НАШИТЪ ДЪДИ

(Боянъ магѣсникътъ, попъ Богумилъ).

Отъ автора на *Suspiria de Profundis*.

I.

БОЯНЪ МАГѢСНИКЪТЪ.

(Баллада).

Господину В. Стоянову посвещавамъ настоящата „Историческа Баллада.“ — X.

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той вечеръ се прѣправя на вълкъ, на левъ, на куче!
Той знае да прѣдсказва, кога ще вали дъждъ;
Той знае да прѣдосѣща, каквото ще се случи;
Той въ книгитъ все рови, и търси все да учи;
Но туй, което учи, погубва сѣкой мѣжъ!..

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

За него нѣма тайна, за него нѣма було,
Ний вчерашний день знайме—той утрѣшний день знай!
И името му, чада, за туй се е прочуло!
Той всичко може, всичко що прави е разумно:
Но грѣшенъ е тозъ разумъ, и не отвежда въ Рай!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна!
Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Боянъ когато ходи по слѣнце сѣнка нѣма,
Той сѣнката си, чада, на дявола продаъ!

Той знай да въскръсява — по вѣчността отнема!
 Той знай да утѣшава — по знай души да зема,
 Могъщия Духъ на Злото власть пълна му е далъ!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Боянъ лѣкува болки тѣлесни и душевни,
 Пѣвецъ е той, философъ и неподобенъ врачъ...
 Отъ билки чародѣйски, отъ сказки и отъ пѣсни,
 Пазете се, защото мѣчения вѣковѣчни
 Подирѣ си тѣ влачатъ, и безконеченъ плачъ!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Когато той приказва, прѣзъ неговитѣ устни
 Говори, сѣкашъ, нѣкой пророкъ или светецъ!..
 О, нѣма като него чловѣци сладкодумни!
 Речитѣ му, избрани, приятни, благозвучни,
 Възвръщатъ слухъ и зрѣние на глухъ и на слѣпецъ!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той винѣги разказва за Божията слава,
 Той знае да тѣлкува Господнитѣ нѣща;
 Но той все лѣже, даже когато право казва;
 Но той безъ Божья воля, чете по небесата,
 И върже разговори съ луната ноця!.

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той казва че звѣздитѣ сѣ едри кат' земята,
 Говори, че земята прилича на кълбо,
 Че туй кълбо пѣтува самѣ мѣжду слънцата,
 И други, много други... И още, че душата
 Чловѣшка и Господня едно сѣ естество!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той казва, че не трѣба да чака награждение
 Чловѣкъ когато прави въ живота си добро:

Че въ бѣдѣхъ свѣтъ нѣма ни сѣдба ни мѣчене,
 Че въ наш'тъ распри Господъ не иска да се мѣсе,
 Че злото е потрѣбно, че нѣма пълно зло!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той казва, че противно било на наш'та вѣра
 Да браниме честта си, светитѣ си права;
 Че повечето хора сѣ луди, и че трѣба
 Разумний да избѣгва отъ тѣхъ, да търси правда
 Въ сѣдѣтъ що носи въ себе, сѣдѣтъ на съвѣстѣта!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

На Кметовѣтъ наши, на Кнезовѣтъ наши,
 На нашитѣ Вѣйводи, велможи, голѣмци,
 Вмѣсто да имъ разказва дѣла юначки, стари,
 Той взѣлъ да имъ прѣдрича, че нѣкой день ще падни
 Голѣмото ни Царство, и ще се раздроби!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той взѣлъ да прѣдвѣщава, че грозни Исполнини,
 (Смили се Божѣ Майко, Владичице Света!)
 Наскоро ще нахѣлтатъ вѣвъ нашитѣ долини;
 Че намъ какви диваци, безмилостни, всесилни,
 Върху ни ще нападнѣтъ, отъ южната страна!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той взѣлъ да пророкува, че ний ще станемъ роби,
 (О Господи, пази ни отъ тѣжки грѣхове!)
 Че ний ще стачемъ роби на Господари лоши;
 Че страшни дни ще додѣтъ, че дѣлга нощъ ще доди,
 За наш'та Татковина, за наш'тъ домове!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той сѣднѣлъ да прѣдсказва, че внуцитѣ ни голи
 Ще ходятъ гладни, боси, прѣслѣдвани всегда;

Че Истокъ цѣлъ ще екне отъ българскитѣ болки,
 Че нашитѣ страданья, че нашитѣ неволи
 Земята ще расплачѣтъ, зачуди-щѣтъ свѣта.

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

(О Татко нашъ! Ти който стоишъ на небесата,
 Да доди твоео царство, и тукъ и навсѣдѣ,
 Да бѣде твоята воля за всички люди свята,
 И цѣлъ Миръ да те славн! Запазвай ни дѣцата,
 Запазвай нашѣтѣ внуци отъ външни врагове!)

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Това не е за вѣра, то нѣма да се сбѣди,
 Догдѣто свѣтъ свѣтува, догдѣто Богъ е живъ!
 България е силна, о чада, и могѣщи
 Сѣ нейнитѣ войскари, воздитѣ ѝ сѣ мѣдри,
 А Царѣтъ ѝ е храбѣръ, добѣръ, благочестивъ!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

О, нашии Царъ ще спазе великото си Царство!
 Той день и нощъ се грижи за милии си народъ!
 А Господъ го закриля, и да-ще му богатство,
 Свѣтъници способни, царуване всеславно,
 Семейство многобройно, и дълѣгъ тихъ животъ!

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

{ Боянъ не ходи въ черква и Богу се не моли!
 { Боянъ свѣщи не пали прѣдъ Божия Олтарь!
 { Той служи на Перуна, на старитѣ богови!
 { Той само се подсмива на днѣшнитѣ Закони!
 { На всички богохулци Боянъ е Главатаръ.

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
 Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Той срѣдъ нощъ, въ пещеритѣ, съ Демонитѣ съдружно,
 Пирува и ликува, върлува и бѣснѣй...

Той ъзди на пържина, и тича, припка буйно,
Върти се изъ въздуха, реве и лас шумно,
И послѣ се нагубва, петелѣтъ щомъ пропѣй...

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Кога е бурно врѣме, низъ гѣстата дѣбрава,
Селачитѣ го срѣщатъ, подъ видъ на козелѣ,
Което се търкаля и пушакъ черъ издава,
Дърветата събаря, водитѣ прѣсушава,
Пропѣжда сѣко живо и мъртво сѣщество.

Дѣца, недѣйте слуша Магѣсника Бояна,
Говореше добрата и мѣдра Баба Яна.

Когато, есень, силно студений вѣтъръ духа,
Когато се покрива небето съ тъмн,
Когато се изпълва съсъ призраци въздуха,
Тогазъ Боянъ, о чада! обръща се на бухалъ,
И който го съгледа умира въ сѣщий мигъ!

* * *

.....
Тѣй знаеше разумно и сладко да приказва
Прочутата готвачка на Българския Царъ,
Обичната на сички велможни Баба Яна,
Набожната съпруга на царския вратаръ.
Наоколо ѣ млади стражари и служанки
Съ внимание дълбоко я слушахъ цѣлъ день,
Защото Баба Яна отъ сичкитѣ готвачки
Приготвяше най-вкусно яхния отъ овенъ...
На свойтѣ дълги сказки добрата Баба Яна
Обичаше да дава единъ и сѣщи край,
Въ минутата когато насипваше естията
Ту въ срѣбърни паници, ту въ блюда отъ калай:
„— Пазете се, пазете, отъ сѣко искушенѣе,
„И умъ голѣмъ отъ Бога не искайте, дѣца,
„Пазете си душата отъ дяволско ученѣе,
„И книги кат' четете внимателни бждете,
„Книжята сѣ родили злините по свѣта!“

(Слѣдва втората часть).

НАРОДНИ ПЪСНИ.

(По Долно-Джбнишки говоръ въ Плъвенско).

I.

Телал вика, телал вика
Из Будина града:
„Чуйте мало, чуйте мало
Мало и големо:
Че ще мори, че ще мори
Черна връла чума;
• Ще зареди, ще зареди
Деца не кръстени;
Ще изреди, ще изреди
Деца не кръстени,
Ще зареди, ще зареди
Булки не венчани!“
Изредила, изредила
Булки невенчани
Ред е дошъл, ред е дошъл
Един син у майка,
Него мама, него мама
В градина закопа.
Заран ходи, заран ходи
Сжс шише ракия
И му каже, и му каже:
„Сино, добро ютро!“
Вечер ходи, вечер ходи
Сжс бжклица вино
И му каже, и му каже:
„Сино, добър вечер!
Кой ще мами, кой ще мами
Брашно да намеля,

Кой ще мамн, кой ще мамн
Дръва да донесе?“
Той на мама, той на мама
От гроба продума:
„Леле мале, леле мале
Леле стара мале!
Зжмня ми е, зжмня ми е
Очите испила
И в перчан ми, и в перчан ми
Гнездо си извила“.

II.

Заженил ми е крал Стефан
Два сина до два близнака,
Та е затръсил крал Стефан
Две снахи две близнакини.
Че ходи крал Стефан та тръси
По сите села околни,
По сите бели градове.
Нигде не може да найде
Две снахи две близнакини
Да си позгоди два сина,
Два сина до два близнака.
Че си отиде крал Стефан
На Рила Стара Планина
Дору на Злата ябълка.
Там си намери крал Стефан
Две снахи, две близнакини
Та си позгоди крал Стефан
Два сина до два близнака
И си свадбите заправи.
Че си е тръгнал крал Стефан,
До срет пжкя сж стигнале.
Крал Стефан са е усетил
Че си повръна синове
Тжщи петелка да скжсат,
Въ пазва жлътища да ѝ спущат.
Крал Стефан тихо говори:
„Кръснице свети Иоване!
Леко да връви свадбата,
Яс ще са назад повръна,

Тия сж млади и глупави,
 Тия сж пжкя збръкале⁶.
 Когн са назад повръна,
 Връвел е Стефан що връвел,
 Той ги на пжкя намери,
 Че сж двамата заклани
 И с бел опжнджак прикрити.
 Крал Стефан слезна от коня,
 Та им узе главите;
 Тури ги въ пжстри дисаги,
 Че си коня въсседна,
 И си свадбата пристигна,
 И на кумж си думаше:
 „Кръснице свети Иоване,
 Леко да връви свадбата,
 Яс ще напреди да ида!“
 Че на портите пристигна
 И ми са ясно провикна:
 „Кралице, станю Будимска,
 Стани ми Стано отвори!“
 Стана на вжнка излезе,
 Та му портите отвори
 И му е коня поела,
 Та го по двори развожда.
 Крал Стефан Стани думаше:
 „Кралице Стано Будимска,
 Я бръкни въ пжстри дисаги,
 Да видиш Стано да видиш,
 Що ти пратила свахата
 Дору две златни яблъки.
 Глас да не си дигнала,
 Да викнеш, Стано, да плачеш.
 Когито доде свадбата,
 Три дни щем свадба да дръжим,
 Да ядем, Стано, да пнем.
 Когито бжде треки ден,
 Ти си главите извади,
 Тури ги, Стано, в ржшето,
 Прикрий ги с тжнак тестемел,
 Срѣщу кума ще станеш,
 Ще станеш и понграеш
 Тогива свадба ще прѣснем“.

КНИЖНИНА.

I.

КРИТИКА.

дъ на *Плачовата критика върху прѣводѣтъ на Джево-*
нъ отъ г-жа Каравелова.

ата книжнина не може да се каже, че съществува се-
га. Не само политическиятъ вѣстници, но даже и пери-
урнали едва помѣщаватъ нѣщо по тази частъ. Това е
но, защото отсъствието на сериозна критика е причина
много безполезни книги безъ всѣко достоинство, безъ
а често пакти това същото е причина да останатъ не-
немарени книги, които заслужаватъ по-голямъ внимание
ително да получатъ по-голямъ разпространение. У насъ
обилствуватъ нови издания, но едва ли ще срещнемъ
одѣ оцѣнение за тяхъ, камо ли оцѣнение, което да е
но, и безпристрастно. Твърдѣ често критики, които се
написани не толкозъ съ цѣль да се оцѣни произведе-
безочливо да се нападне авторътъ му, ако се случн
икъ, или да се обсипе съ незаслужени хвалби, ако е
ъ, другаръ или съмисленникъ.

а критика особено е развѣдена въ Пловдивската журна-
е испаднала въ ръцѣ, които и съ книжнината експлоа-
кто и съ политиката. Въ столицата на Южна България
образували два три литературни кръга отъ нѣколко по-
и, които ако нѣщо сж заблѣщували самостоятелно, то се
ително на това обстоятелство, че още отъ начало на поли-
аздѣление, по-виднитъ наши политически дѣйци и лите-
инжжж въ Княжеството. Така напр. едва ли може да
сравнение мѣжду Михаилевски, Каравелова, Дринова,
онова, Балабанова, Грекова, Стоилова, Цанкова отъ
оставяме на страна толкози други второстепенни лица)
жярова, Величкова, Вазова, Гешева или Калчева отъ
като хора, при това, и съ по-вече достойнствъ, сж имали
кромностъ, отъ която вторитъ съвършено се лишаватъ,
съ унизителното онова себехвалство и взаимнохвалство,
тѣ се отличаватъ. Земете *Марица*, земете *Народний*
Гарика, прѣгледайте ги отъ начало и вне ще видите, че
го занятие на едни и същитъ лица е единъ другъ да се

прѣпорѣчватъ, единъ други да се хвалѣтъ, единъ други да се защищаватъ. Ние нѣмаме на рѣка всичкитѣ цѣли течения на горѣпоменжитѣ вѣстници, за да цитираме пасажи; но ето какво приближително се случаватъ: Въ единъ брой на *Марица* вне ще срѣщнете Бобчева и Маджарова да правѣтъ комплименти на Величкова и Вазова, въ слѣдующий номеръ на *Народний Гласъ*, вне ще видите, че Величковъ и Вазовъ „симпатично“ връщатъ двойно комплиментъ. Не много слѣдъ това въ *Наука* сжщитѣ людѣ правѣтъ взаимно сжщото. „Отличний нашъ ораторъ и драматургъ г. Величковъ“... пише *Марица*. „Учений нашъ юристъ и извѣстенъ литераторъ, г. Бобчевъ“... отговаря *Народний Гласъ*, а и двата тия вѣстника се съединяватъ да възнасятъ до небеса „младий нашъ и даровитъ поетъ, г. Вазова“, колчемъ този послѣдний издаде нѣкоя сборка на свои стихотворения, голѣма частъ отъ които е заимствувалъ отъ рускитѣ поети и обезобразилъ въ калпавъ прѣводъ. Яви се нѣкой учебникъ по историята на пр. съставенъ съ силната помощ на станжлитѣ вече пословични „литературни ножици“ на г-нъ Бобчева, и ето ти неговий другаръ, г. Маджаровъ, незакъснѣва въ *Марица* да направи отъ нѣколко колони дълга и благоприятна критика, размишленията на която изобилно сж черпени отъ готовий материалъ на Бокля. Величковъ напише една чудновата драма „Вичензо и Анджелина“ и неговитѣ приятели така се възхищаватъ отъ дългитѣ, утечнителни и безсмысленни монолози и отъ нескончаемитѣ многоточия и удивителни, щото турятъ го въ числото на драматургитѣ и той става извѣстенъ като авторътъ на това чутовно произведение. Душановъ и Груевъ прѣвждатъ всевъзможни глупости и единъ други се възнаграждаватъ отъ областний ковчегъ; дружеството самохваление и себехваление записва въ хрониката „излѣзла е такъва и такъва книга, която се е удостоила съ толкова лири награда“. Нископоклоненъ нѣкой учител земе готови логаритми и прѣведе отъ Чешки едно малко прѣдсловийце отъ една страничка и за голѣмий този трудъ и за голѣмата му ревностъ да принесе и той полза на българскій народъ проси и сполучва да земе отъ Дирекцията на Просвѣщението 30—40 тур. л. награда; но защото и редакторитѣ на *Наука*, които сж и редакторитѣ на *Марица* и *Народний Гласъ*, защото и тѣ взематъ помощъ 300—400 турски лири отъ сжщата Дирекция ужъ за поддържане на книжнината, а въ сжщность за свое убогатыяване, тѣ мълчатъ или одобряватъ станжлото и похваляватъ трудътъ. Толкозъ нови книги се явяватъ на бѣлъ свѣтъ, голѣмо число отъ които би било прѣдпочтително да не се явяважъ, за тѣхъ почтеннитѣ критици или нищо не споменуватъ или казватъ само: „излѣзла е изъ печатъ и пр. и пр.“; Но яви ли се нѣкоя книга, макаръ тя била сериозенъ и свѣстенъ трудъ, помъ авторътъ ѝ е извѣстно лице, което не се наслаждава на симпатитѣ на тройний съюзъ, ето че противъ него се откриватъ тежки батерии и той трѣбва да търпи, било всичката калъ на *Марица*, било всичкото словонизвържение на *Народний Гласъ*, или всичката научна изтънчена ирония на *Наука*. Вне ще видите особно едно напѣвяване да се докаже четверожглно, че трудътъ не струвалъ нищо и валь ще се приведѣтъ сумма софистически доказателства, че съчинението

непопула, че прѣводътъ билъ съвършено изхабенъ и се ставатъ събрания, ще се правятъ съвѣщания, ще се микроскопъ и най-малкитѣ погрѣшки, или неволни опущения, ще се потулятъ и най-явнитѣ достоинства и на всичко това ще бѣде една безобразна критика въ печатана по-вечето за личното удоволствие на редакторитѣ и за ползата и наизиданието на читающата публика.

Мисли и впечатления ни додохъ на умъ, когато прочетохъ *Наука* (книжка V и VI) критиката на Ивана Пачкова и на Джевонсовата Логика отъ г-жа Каравелова.

Каравелова отъ три години учителствува въ Пловдивската гимназия. Тя е била прѣдадена всецѣло на своето дѣло и за давала на привържеността и пълното уважение на своитѣ ученици, тя е прѣподавала и логика въ гимназията, прѣдвидени отъ программата по този прѣдметъ. Гимназията ни се лишава отъ учебници по тази частъ, г-жа Каравелова е ръководила отъ нѣколко английски учебници, най-добрите, може би, по този клонъ на науката; и, понеже

прѣдвижда и въ программитѣ на мъжкитѣ гимназии, тя прѣведе единъ отъ тия английски учебници, за да ги даде единъ по сериозно и пълно ръководство, което е само на учащитѣ тоя толкова полезенъ и нужденъ прѣдметъ, но въобще и на преподавателетѣ на

езикъ. Езикътъ е плодъ на постепенно и постоянно изучаване на хиляди години, и той се е образувал по правила и закони, които сж естественната логика на човеческия разумъ. Човекъ мисли прѣди да говори; мислените закони, които умътъ самъ открива и които той намира и формитѣ, въ които мисълта се прѣвръща въ писане. Явно е, че мѣжду логиката и грам-

матическа свръзка — първата като наука за правилното и истинното сѣждение, втората, като наука за правилното прѣвръщане и сѣждението въ приетитѣ форми на говорътъ и писането. Познаването на граматиката е необходимо за изучаването на логиката; основното познаване на логиката спомага за изучаване на езика, както и за неговото прѣподаване. Ученъ мимоходомъ за това отношение мѣжду логиката и езика обръщамъ на него вниманието на прѣподавателетѣ на езикъ.

Изиданието на такъвъ учебникъ, като Джевонсовъ, по изложенъ прѣдметъ, г-жа Каравелова не е имала лесна работа. Ней прави честь, че се е отнесла къмъ дѣлото сж и твърдѣ търпѣливо. Английскиятъ езикъ е единъ отъ най-труднитѣ за прѣводъ, особено на нашия езикъ, и затева да се развива литературно. Той има голѣми трудности, фрази и изречения, отъ които нашиятъ езикъ се отличава, въ която да сжществува такъва точна еквивалентъ е английската. Отъ това може и да се раз-
чно ще е било и съ какъвъ трудъ г-жа Каравелова

ще е прѣвождала. Изобщо взето, прѣводътъ ѝ е добросъвестенъ и до възможности точенъ и азъ не мога да не признамъ напълно справедливо оцѣненіето, което се дава на тойзи прѣводъ въ кн. VIII на „Пер. Списание“; щж кажж още, че мжчно ми се вѣрва да би било възможно да се направеше отъ другиго по-добъръ, безъ да се попадне въ такива грѣшки, каквито се намиратъ въ него, или безъ да се попадне, както нейний критикъ е попадналъ, въ много по-голямъ. Разумѣва се, английскій езикъ, както и всѣки другъ богатъ и обработенъ езикъ, си има мжнотинитъ и тънкоститъ, които самитъ обикновенни англичани трудно схващатъ. За чужденецъ, който самъ се е училъ този езикъ, или го е училъ 3 до 4 години въ нѣкое училище вънъ отъ Англия и Америка, не е чудно да попада въ грѣшки, и отъ такива прѣводътъ на г-жа Каравелова не се лишава; но тия грѣшки не могатъ да намалятъ достоинството на прѣводътъ, както нейний Пловдивски критикъ, Плачковъ, на дълго и широко се е подпрѣтнжалъ да доказва въ *Наука*.

Не е пръвъ пътъ, дѣто извѣстенъ единъ младъ новъ даскалъ въ Пловдивъ, подъ псевдонимътъ Плачковъ, излиза прѣдъ българската публика съ критики, които у свѣтнитъ хора не произвеждатъ освѣтъ смѣхъ. Едва ли не най-първото му произведение е една дръзнава критичка върху произведенията на г-на Вазова, въ която като дѣте си играе съ думи и само съ думи и други нищожни дреболии, съ които сериозната критика или съвсѣмъ не се занимава, или споменува върху тѣхъ твърдѣ повърхностно. Г-нъ Плачковъ е излѣзълъ въ нашата литература и съ още друго едно твърдѣ своеобразно свое произведение. Той е авторъ на едно глупаво филологическо разсказание върху употребението на съюзитѣ **та** и **па**, обнародвано въ в. *Ю. България* броеве 66, 67, 68. И третѣ тѣзи негови произведения се отличаватъ само по една вѣтреничавостъ, безграмотностъ и умствена босота.

Нашето намѣрение е да разгледаме последната критика на г-нъ Плачкова и да видимъ до колко е справедлива и състоятелна. И първото нѣщо, което ще кажемъ, е, че критикътъ, ако и да принадлежи къмъ класътъ „прогресивни животни“, никакъвъ прогресъ не е направилъ въ своеобразний свой начинъ на критикуване. И дѣйствително, какъ се е отнесълъ той къмъ дѣлото си? Разгрѣща прѣводътъ, отваря текстътъ, сравнява дума по дума, буква по буква и щомъ види, че е притурена нѣкоя отдѣлна дума, или друга е поставена, или пъкъ че третя не е буквално прѣведена, той драсва съ карандашъ, дръпва черта на критическии си работъ въ редътъ на грѣшкитъ, прибави нѣколко празни свои думи, турѣ имъ на крайтъ една удивителна или въпросителна, и, по всѣка вѣроятностъ, самоудоволствено си въображава, че това е всичката работа и всичкото искусство на критиката! Или, като вземе нѣкоя отдѣлна фраза, половината на нѣкой отдѣленъ периодъ, безъ да гледа смисълътъ въ контекста и безъ даже да е въ състояние да отбере тази смисълъ, прѣвожда пакъ буквално и искаква прѣводътъ смѣшенъ, когато, на-противъ, самъ той излиза двойно по-смѣшенъ. И на една върволица отъ такива отдѣлни блѣтъжки, умшлени изопачавания, кривѣ тълку-

вания и често дълбоко неразбиране на езика и прѣдмѣта, той е турилъ въ начало заглавието *критика!*

Но да минемъ отъ думи на дѣло. Нека разгледаме, до колкото имаме време и до колкото е необходимо, какви сж погрѣшкитѣ, на които критикѣтъ указва, за да могатъ читателѣтъ да видятъ, че нашата прѣсѣда за Плачковата критика е повече отъ вѣрна; че сжществуващитѣ грѣшки въ прѣвода на г-жа Каравелова, ако и да се срѣщатъ въ тѣхъ и такива които било би желателно да ги нѣмаше, нито сж толкозъ многобройни, както иска да увѣри критикѣтъ, нито сж всички отъ естество да даватъ право на Плачкова да издаде прѣсѣда, че прѣводѣтъ не го бива; че критикѣтъ въ много мѣста указва на грѣшки, които не сжществуватъ, или въ поправкитѣ които прави, попада самъ въ твърдѣ груби погрѣшки.

Така на примѣръ, въ грѣшката, указана на страница 97, критикѣтъ се сърди, че думата „главнитѣ“ въ прѣводѣтъ, я нѣмало въ текстѣтъ. Той послѣ разсѣждава, че такъво вмѣтане на думи въ други части на прѣводѣтъ било *и осждително, и неосждително*, но въ прѣвождане на „правило“ това било *пô-вече отъ осждително!!!* На таква примѣрно логическо разсѣждане, каквото се включва въ подчертанитѣ редове, ние лѣма що да кажемъ. Прѣвождане на правило е все едно дѣйствиe, както и прѣвождане на другитѣ текстѣ, и, безъ да се вираме въ това, че едно нѣщо не може да бѣде въ едно и сжщо време „и осждително, и неосждително“, ще прибавимъ, че не сжществуватъ особни правила за прѣвождане *правила* и особни правила за прѣвождане други части на единъ текстѣ.

Въ грѣшката указана на стр. 34 критикѣтъ казва, че трѣвало да се прѣведе *значението на единъ терминъ по съдържание, състои отъ качества необходимо принадлежащи на прѣдмѣтитѣ, които носятъ това име* (bearing that name), а не както г-жа Каравелова е прѣвела *които носятъ името на даденый терминъ*. Тукъ думитѣ *това име* се отнасятъ на термина, за който става дума, и разликата мѣжду двата прѣвода е тая, че на критика е букваленъ и затова не ясенъ и не вѣренъ, а на г-жа Каравелова е пô-вѣренъ. Нашиятъ езикъ въ нѣкои отношения е много аналитически и за това той твърдѣ често изисква повтарянето на една дума, тамъ дѣто това повтаряние въ чуждитѣ езици е излишностъ и вреда.

На стр. 50, критикѣтъ дѣтински се сърди, защо г-жа Каравелова е вмѣтнала въ фразата *твърдѣ грубъ и приблизителенъ начинъ* (in the roughest manner) думата „приблизителенъ“, която липсва въ текстѣтъ. Критикѣтъ, види се, незнае, че rough има нѣколко значения и че нашата дума *грубъ* не съответствува въ пълнѣ на думата rough. Така на пр. rough sea ще се прѣведе *бурно или развалено море*, rough sketch — *груба снимка* (въ рисуване), т. е. снимка която дава *приблизително* главнитѣ черти на нѣкой пейзажъ, или на нѣщо друго, безъ подробности и тъкности. Прибавянето на думата *приблизително* е не само безвредно, но даже нужно, за да се прѣдаде пô-точно мисълта на оригинала. Въ бѣлѣжката си пô-долѣ, Плачковъ умишленно прибави нарѣчието *твърдѣ* и при думата *приблизително*. Това царѣ

чие въ прѣвода го има само при *грубъ*. Такава недобросѣвѣстность, като тази, не се срѣща само на едно мѣсто въ критиката.

На стр. 93 критикътъ казва, че цѣло едно правило било погрѣшно прѣведено, защото думата „one“ е прѣведена *нѣкой*, а не *единъ*. Отъ неговитѣ разяснения (Наука стр. 558) излиза, че той тълкува думата *нѣкой* въ смисълъ на думата *нѣколко*, когато думата *нѣкой* винаги подразбира *единъ*, а никога *нѣколко*. И това е критика!

На стр. 71 г-жа Каравелова прѣвозда фразата J and O combined съ J и O *соединени* заедно. И това било грѣшка; прѣводачката трѣбвало да прѣведе *соединениѣ J и O*, понеже съществувало разлика въ значението на тия два прѣвода! Обаче той се пази да каже, каква е тая разлика.

Една значителна частъ отъ мнимитѣ и други грѣшки, които критикътъ намѣрилъ въ прѣводътъ, сж подобни на тия, които до сега разгледахме. Като ги оставяме на безпристрастното оцѣнение на читателѣтъ, минуваме върху други рѣдъ грѣшки, които критикътъ казва, че е избродилъ.

Въ голѣмото желание да наброи колкото може по-вече грѣшки, критикътъ пада въ това смѣшно положение, което най-добръ се очертава съ думата дърдорение. Той говори просто глупости и такива, свойствени само на дѣтца или на хора съ дѣтински още умъ. Тѣй на стр. 17 той се вира, че г-жа Каравелова прѣвела *нѣкои* английски собствени имена съ съответственнитѣ имъ или приблизително съответствени български имена; въ противоположность, на стр. 18 и 20, той гади прѣводачката, че пояснявала смѣсването на абстрактнитѣ термини съ конкретни чрѣзъ английски думи! Сжщо така на страницъ 29—36—41, той се придира, че и двусмислеността на думитѣ се пояснявала съ английски примѣри. Придирката му на страницъ 45 върху прѣвода на *wave* и *billow* е такъва, съ каквато само дребнави и вѣтрничави хора можтъ да се занимаватъ. Авторътъ на логиката, както е твърдѣ явно въ текстътъ, е обрѣщалъ внимание не на производството на думитѣ, но на употребението на синонимни или на приблизително синонимни думи. Критикътъ, напротивъ, за да намѣри случай да порицае прѣводача, обрѣща внимание на производството на думитѣ. Не е ли чудесна критика? Г-жа Каравелова не е вишова, че въ български езикъ нѣма чисто българска дума, която да бѣде синонимна на *вълна* и тя се е принудила да тури турската дума *джла* или гръцката талазъ. Ако критикътъ не знае, че даже въ нашия езикъ *вълна* е останала литературна дума, особено въ искусственната поезия, когато думитѣ *джла* и *талазъ* сж по-общо употребявани въ проститъ говоримъ езикъ, това оставяме за смѣтка на неговото невѣжество.

Тукъ е мѣстото да забѣлжимъ, че критикътъ, като задира на прѣводчката, гдѣто не употребила български думи вмѣсто английски, за да поясни, било смѣсването на абстрактни съ конкретни термини, било двусмислеността на думитѣ или еднаквото имъ значение, самъ се пази да доде на помощъ на прѣводачката въ това отношение. И добръ прави, защото той би намѣрилъ, че тая работа не е тъй лесна, както може да си я въображаваме. Български езикъ е твърдѣ

бѣденъ, за да може успѣшно всичко да се обясни съ примѣри взети отъ него, а г-жа Каравелова, види се, не е искала да чака, до гдѣто министерството отъ София или дирекцията въ Пловдивъ на просвѣщеніето даждѣтъ нѣколко хиледа лева награда на г-на Малей Лулчевъ, учений съотечественникъ на Ивана Плячкова и добрий неговъ сътрудникъ въ Пловдивската гимназия, за да напечата дълбокиѣ си филологически трудове и издирвания, отъ които прѣводачката да може да се възползува въ мжнотии такива, каквито е срѣщала въ помешитѣ мѣста и каквито критикѣтъ самъ не се е наелъ да рѣши.

Въ грѣшките, указани на страници 60—62 и пр. (Наука, стр. 556) критикѣтъ, като голѣмъ убожателъ и послѣдователъ на свои кръеникъ, г. Маджарова, слѣдвалъ е исключително методата, която този послѣдний тѣй въщо, но и тѣй несполучливо и нечестно бѣше употребилъ въ критиката си на моя прѣводъ на Шейкспировата трагедия „Юлий Цезарь“. Почтенний г-нъ Плячковъ изброиѣ купъ думи, отдѣлно взети изъ различни мѣста и съпротивопоставилъ буквалний тѣхенъ прѣводъ съ съотвѣтственитѣ на български думи въ прѣвода на г-жа Каравелова. Ако този начинъ критикувание е критика, то г-нъ Плячковъ трѣбва непрѣмѣнно да се причисли къмъ великиѣ критици на врѣмето.

Грѣшки като горнитѣ обематъ друга значителна часть отъ критиката на г-нъ Плячкова. Ний се ограничихме само да ги посочимъ на читателѣтъ, за да се увѣржѣтъ въ тѣхната несъстоятелность. Ние ще прѣминемъ сега въ третя една категория грѣшки, въ които още по-ясно личи и неспособноста, и невѣжеството, и недобросъвѣстността на Пловдивский критикъ.

На страница 9, г. Плячковъ, като поправя прѣвода на едно прѣдложение, самъ прави груба погрѣшка. Английското изражение *minor words* той прѣвозда съ *по-малки думи*. На Английски *по-малки думи* се прѣвозда съ *smaller words*; но отъ контекстѣтъ е много ясно, че авторѣтъ не е искалъ да каже *малки думи* по количество на буквитѣ или слоговетѣ, както тѣзи думи или съотвѣтственитѣ имъ английски *smaller words* даватъ да се разбере, а по значението на думитѣ въ прѣдложението. Въ всѣко прѣдложение главнитѣ или най-важнитѣ думи сж тѣзи, които показватъ прѣдмѣта, за който се говори и дѣйствието или качеството, което казваме за прѣдмѣта. Другитѣ думи въ изрѣчението се наричатъ второстепенни, приложени и като такива тѣ сж по-маловажни отъ главнитѣ. Въ изрѣчението на пр. *ти говоришъ о-без-по-кои-тел-но* думата *ти* е малка, отъ двѣ букви, единъ слогъ; но тя е главна дума, важна дума, защото означава прѣдмѣта, който върши дѣйствието. Напротивъ думата *обезпокоително*, акъ и да е много по-голѣма (14 букви и 7 слога) отъ думата *ти*, тя е маловажна (*minor word*), защото играе второстепенна и третестепенна роль въ прѣдложението. Ако критикѣтъ не се съгласи съ насъ въ горното, проваждаме го да прочете още веднѣжъ текста съ по-голѣмо внимание; или, ако не е въ състояние да разбере, нека си помогне съ рѣчицитѣ.

Въ сжщото мѣсто, гдѣто се говори за *minor words*, прави се и бѣтъжка за прѣвода на думата *statement*. Нека разгледаме до колко

и тукъ е правъ критикътъ, до колко и тукъ разбира, и за да бъде по-лесно на читателя да разбере, нека цитираме отъ прѣвода: „Ако разгледаме . . . аргумента,

Желѣзото е металъ,
Всѣкой металъ е елементъ,
Слѣдователно желѣзото е елементъ,

ние ще видимъ, че той е съставенъ отъ три *положения* или *утвърждения* и че всѣко отъ тѣхъ“ и пр.

Г. Плачковъ казва, че *statement* значаю нѣщо изложено, „утвърждение“, „прѣдложение.“ Ще забѣлѣжимъ, че специално *утвърждение* на английски е *assertion*, *прѣдложение* — *proposition*. *Assertion* е отъ гл. to assert, който има за синоними глаголитъ to maintain, aver, affirm. *Proposition* има за синонимъ *proposal*. *Statement* е отъ думата *state*, която има за синоними *situation* (мѣстоположение, положение) и *condition* (състояние). *Statement* наистина ще каже „нѣщо изложено“ и обикновенно се прѣвожда *изложение*; но въ смисълъ *изложение*, както се вижда наклоненъ критикътъ да я прѣведе, тя се взема само когато изложимъ една работа по-надълго. Така на пр. говори се, Mr. Gladstone made a short statement in the House of Commons — г. Гладстонъ даде едно кратко изложение (върху нѣкоя работа) въ Камарата на Общинитъ. Обаче, очевидно е, че въ горний случай, въ който три отдѣлни прѣдложения се наричатъ всѣко отдѣлно *statement*, не можемъ по никой начинъ да прѣведемъ думата *statement* съ *изложение*, защото тѣзъ дума се взема въ смисълъ на утвърждение, прѣдложение. Въ тѣзъ смисълъ я е прѣвела и г-жа Каравелова, като е турила при думата *положение* и думата *утвърждение*. Ако г-жа Каравелова бѣше прѣвела въ тоя случай *statement* съ *изложение*, прѣводътъ ѝ щѣше да бѣде и кривъ и смѣшенъ. Въпросътъ, прочее, „защо г-жа Каравелова прѣвожда дума *statement*, (!) по-вече отъ 50 пжти съ дума *положение*“, е въпросъ, който не показва освѣтъ нустословието и табуумиста на критикътъ. Той даже и това не е можилъ да съгледа, че тамъ гдѣто *statement* е прѣведено съ „положение“, английската дума е взета въ смисълъ не на *изложение*, но на *утвърждение*, *прѣдложение*. Критикътъ забравя, че думитъ, освѣтъ сѣщинското си значение, често се употребяватъ и въ отвѣчена смисълъ и че г-жа Каравелова не взема думата „положение“ въ сѣщинската ѝ смисълъ, но въ отвѣчената ѝ смисълъ на *утвърждение*, *прѣдложение*. Въ тая смисълъ думата *положение* отдавна е влѣзла въ употребление въ русскій езикъ, а тѣй сѣщо употребява се сега и е добръ да се употребява и въ българскій. На прѣводачката е било твърдѣ добръ извѣстно, че *положение* на английски се прѣвожда точно съ думата *position*; но ако Плачко си зададе трудъ да изучи, ще намѣри, че и въ английскій езикъ *position*, макаръ и да значи „положение“, „мѣстоположение“, употребява се тоже и въ смисълъ на „прѣдложение.“ Така мѣжду другитъ значения на думата *position*, които се намиратъ въ английскитъ рѣчници, стоатъ и тѣзи двѣ: a principle laid down as the basis of reasoning; a *proposition* to be defended or reasoned out. Мѣжду синонимитъ на *position* като: place, condition, situation и пр. намиратъ се

и думитѣ: proposition (прѣдложение), assertion (утвърждение). Читателѣтъ ще сж въ състояние да видѣтъ, че и тукъ брадвата на критика удари о камѣкъ.

На страница 39 въ прѣводѣтъ критикѣтъ намира, че законѣтъ: as the intension of a term is increased, the extension is decreased, е криво прѣведенъ съ „колкото съдържанието на единъ терминъ се увеличава, толкова и обемѣтъ му се намалява,“ намѣсто да бѣде прѣведенъ съ „съдържанието на единъ терминъ като се увеличи, обемѣтъ (му) се намалява.“ Тукъ ще забѣлѣжимъ първо, че, ако английската фраза стосеше тъй: the intension of a term *being* increased, its extension is decreased, тогава прѣводѣтъ на Плачкова щѣше да бѣде точенъ. Прѣводѣтъ на г-жа Каравелова дава да се разбере пропорция; този на критикѣтъ недава да се разбере такова нѣщо. Кой е по-правъ, вижда се много ясно отъ контекстѣтъ. Критикѣтъ признава, че частицата аз, показвала пропорция и съ това самъ искарева своя прѣводъ не вѣренъ. Въпросѣтъ слѣдователно е, да ли пропорцията е точна или не. Ако тази форма съ частицата аз, която често пѣти подразбира частицата so, не показваше точна пропорция, то авторѣтъ не щѣше да има никаква нужда по-долѣ въ текстѣтъ да прѣдупрѣждава ученикѣтъ да не мисли противното, както формата ясно дава да се разбере. Преводѣтъ на г-жа Каравелова, слѣдователно, е точенъ, но критикѣтъ, като не е разбиралъ и като дилетъ случай, гдѣ да турнѣ нѣколко удивителни, помислитѣ, че намѣрилъ тукъ мѣсто, въ което, ако има „противорѣчие,“ противорѣчието е у самия авторъ, а не у прѣводачката. Тѣй като е, оставаме удивителниѣ на челото на г. Плачка, за да се удивляватъ на умѣтъ му и на критиката му читателѣтъ.

На сѣщата страница критикѣтъ се улавя о слѣдующата фраза, за която казва, че е погрѣшено прѣведена: Abstract names can *hardly* possess connotation *at all* и я прѣвозжда тъй: „абстрактниѣ имена *едва* ли могатъ да притежаватъ съзнание,“ вмѣсто „никакъ немогатъ,“ както е прѣвела г-жа Каравелова. Да кажемъ първо, че прѣводѣтъ на г. Плачка игнорира думитѣ at all. Неговѣтъ прѣводъ допуца възможността абстрактниѣ имена да притежаватъ съзнание, което е положителното мнѣние на Милъ, а прѣводѣтъ на г-жа Каравелова недопуца тая възможность, което е мнѣнието на Джемонсъ. Да видимъ, кой е по-правъ въ този случай. Ако въ крайтъ на фразата въ текстѣтъ нѣмаше думитѣ at all, то прѣводѣтъ на критикѣтъ щѣше да бѣде точенъ; но тѣзи думи даватъ съвѣтъ отрицателна смисълъ на фразата, като покриватъ ограничителната до една степенъ смисълъ на думата *hardly* (едва), която на английски твърдѣ често се употребява по-вече по навикъ, отъ колкото по нужда.

Въ доказателство на нашето утвърждение, ще дадемъ опрѣдѣлението на думитѣ at all, което г. Плачковъ може да намѣри въ словаритѣ на Webster:

At all — a phrase much used by way of enforcement or emphasis, usually in negative or interrogative sentences, and signifying in the least degree, in the least, or to the least extent; in the least, under any circumstances.

At all, — фраза, която много се употребява за усиление или емоция, обикновено въ отрицателни или въпросителни изрѣчения и която значи: ни въ най-малка степенъ, ни най-малко... подъ каквито и да сж обстоятелства.

Но критикътъ, да покаже своята дълбока ученостъ, отъ голѣм. мания да дири грѣшки и тамъ даже, гдѣто ги нѣма, впусналъ е да критикува и самия учебникъ, и, като недоразбралъ текстътъ (когато е смѣшно чловѣкъ да иска да хвърка по-високо отъ колкото му носятъ крилѣтъ), сторило му се, че намира противорѣчие и въ оригиналътъ, за което обвинява и самия авторъ. Съ едно самооболбочение, свойственно само на глупавитѣ и съ вѣтръ надути хора, той казва, че *петъ реда по-долѣ самия учебникъ сгрѣшилъ*, като припожва въ доказателство слѣдущитѣ думи: „читателътъ трѣбва да помни мнѣнието на Милъ, че отвлеченитѣ имена сж обикновено несъзначающии, но могатъ да бждатъ такива въ нѣкои случаи.“

Тукъ и ученици даже на г. Плячкова, ако прочетехъ съ внимание прѣводътъ на г-жа Каравелова (логика стр. 39—40 — англ. текстъ стр. 43—44), ще бждатъ въ състояние да дажатъ на критикътъ да разбере, че авторътъ нищо не е сбъркалъ, по простата причина, че въ текстътъ нѣма ни грѣшка, ни противорѣчие. Авторътъ изказва своето мнѣние, че „абстрактнитѣ имена не могатъ да притежаватъ съзнание“, като дава и причинитѣ защо; но, понеже Милъ е на противно мнѣние, т. е. че „въ нѣкои случаи тѣ могатъ да бждатъ съзначающии“, то Джевонсъ просто съвѣтува ученикътъ да забѣлѣжи (to note Mr. Mill's opinion) т. е. да има прѣдъ видъ мнѣнието на този знаменитъ логикъ. И слѣдъ такъва неспособностъ у критикътъ да не разбира нѣщо тъй ясно изложено въ текстътъ, той има безочливостта да гади г-жа Каравелова, че „невнимавала, като прѣвождала,“ или че „неразбирала това, що прѣвождала“!!!

Въ слѣдущитѣ двѣ мѣста, невѣжеството отъ една страна, и безсѣвѣстността отъ друга, на г. Плячкова, още по-релефно биятъ въ очи. Да забѣлѣжимъ, прѣди да ги разгледаме, че критикътъ на общо избѣгва, и не безъ причина, да се впуска въ критикуване помжчни и по-тъмни пассажи. Той намира, че е много по-лесно да се ограничава въ сухи бѣлѣжки върху отдѣлна нѣкоя дума, отдѣлна нѣкоя фраза, или една частъ отъ нѣкой периодъ, отъ колкото да се впуска да разглежда помжчни и по-сплетени периоди. Единственното исклучение на това правило, о което твърдѣ умно строго се е придържалъ, е слѣдущий периодъ (стр. 67), на който обаче той е връхлѣтѣлъ на лошъ часъ и въ който твърдѣ злѣ се попада. За удобство въ сравнението давамъ текстътъ, прѣводътъ на г-жа Каравелова, както и прѣводътъ на критикътъ.

„When I say *some metals are brittle*, I intentionally refer only to a part of the metals, and exclude them from the class of *brittle substances*. but I cannot help at the same time referring to the whole of the brittle substances.“ (Текстъ).

„Когато казвамъ *нѣкои метали не сж крѣпки*, азъ собственно говорѣ само за една частъ отъ металитѣ и исклучямъ тази частъ изъ классътъ — *крѣпки вещества*; и (но) въ сѣщото врѣме отнасямъ това исклучение къмъ цѣлий классъ крѣпки вещества.“

(Прѣводъ на г-жа Каравелова).

Обръщаме вниманието на читателетѣ върху това, че критикътъ прѣдстави прѣводътъ съвсѣмъ не вѣренъ, не критикува цѣлий

периодъ, а взема и прѣвожда само послѣдната му часть. Споредъ него цѣлий периодъ трѣбвало тѣй да се прѣведе:

„Когато казвамъ нѣкои метали не сж крѣхки, азъ собственно говорѣя само за една часть отъ металитѣ и исключамя тази часть изъ классътъ крѣхки вещества; но въ сжщото врѣме не мож да не споменѣ за цѣлий классъ.“¹⁾

Тукъ критикътъ свѣршено криво и безсмисленно прѣвожда. (Споредъ неговий прѣводъ излиза, че когато *исключамя една часть метали отъ классътъ на крѣхкитѣ вещества*, ние не можемъ да направимъ това безъ да споменѣмъ за цѣлий классъ (крѣхки метали)! Нищо подобно не се казва въ текстътъ. Сравнително прѣводътъ на г-жа Каравелова е правъ, ако и не до тамъ ясенъ. Тя е отбирала това, което е прѣвождала, само че не сполучила да го прѣдстави въ по-ясна форма. Напротивъ, критикътъ не отбиралъ какво прѣвождатъ и прѣводътъ му излиза смѣшенъ, пълненъ nonsense, както казватъ Англичанетѣ. Поврѣхността едно прѣглеждане, било оригиналтътъ или прѣводътъ, ще убѣди всѣкого, че тукъ смисълътъ е тази: *Кога исключамя нѣкои метали отъ классътъ на крѣхкитѣ вещества, ние ги исключамя отъ цѣлий классъ на крѣхкитѣ вещества*, а не само отъ една каква да била малка или голѣма часть на този классъ.

Обръщамъ особено внимание на думата *цѣлий*, защото тя е ключътъ на мѣхнотията, която авторътъ самъ пояснява по-долѣ и съ думи и съ фигура, понеже и даже въ английскій текстъ послѣдната часть на периода не би била тѣй ясна и не би се разбрала тѣй лесно безъ по-подробно разяснение. Ако критикътъ прочетеше съ внимание оригиналтътъ или прѣводътъ, самъ ще види и съзнае, до колко не е разбралъ и до колко се е заблудилъ.

Като вѣнецъ на върволицата глупости, съ които критиката на г. Плачкова се отличава отъ начало до край, азъ ще привеждъ, най-послѣ и бѣлѣжкитѣ му върху фразата: *It (Logic) treats of the very origine and foundation of knowledge itself, и ще свѣршѣ.*

Тукъ г. Плачковъ не одобрява прѣвожданието на думата *origine* съ *зачевание*, понеже *origine* значаю *произхождение*, а *зачевание* значаю *commencement* или *conception*! Нека ни е позволено да дадемъ общъ единъ урокъ отъ английски и български на почтенний критикъ. Той трѣбва да знае, че английскитѣ думи *origine* и *commencement* сж синоними и че собственно *origine* означава *the commencement of a thing* (захващанieto, зачеванieto на нѣщо). Думата *зачевание* буквално по английски ще бѣде *commencement*, а не *conception*. Както англичанетѣ си иматъ специалната дума *conception* за да означятъ зачалото на непраздното състояние на жена, тѣй и въ нашия литературенъ езикъ думата *зачатие* се употрѣбѣва въ сжщия случай за сжщата цѣль. Г. Плачковъ и тукъ, както и на толкозъ други мѣста, е искалъ да бѣде саркастически и задава слѣдующий въпросъ: „любопитно щеше да бѣде, ако ни се разяснеше какъ се зачева знание?“ Видимо, той

¹⁾ Наука, стр. 556. Подчертанитѣ думи сж прѣводътъ на критикътъ, неподчертанитѣ сж вѣсти отъ прѣвода на г-жа К., за да се прѣдстави цѣлий периодъ. И. П. С.

мисли, че е задалъ кой знае каква трудна задача и самъ що се чудилъ на дълбокото си остроумие, безъ да му е миняло на умъ че сарказмътъ си нѣма никакъ смисълъ тукъ, и че, напротивъ, много по-ефективно да се обърне противъ самото него. Понеже билъ до толкова глупавъ, щото да прѣвожда гл. to conceive — *станж труденъ*, не ще ли е любопитно да ни кажеше г. Критикътъ, какъ би станжлъ *труденъ*?... Той не на едно мѣсто въ критиката позволява да порицава, да се присмива, да прави чудновати бѣлѣжки, и да задава ужъ любопитни въпроси, тамъ гдѣто никакво мѣсто за тѣхъ нѣма, тѣй що извинително е и за насъ поне единъ въпросъ да му зададемъ, за да види и той, и читателетъ, колко смѣшенъ излиза въ много мѣста на критиката си. Понеже съвършено безосновно и твърдѣ често е и грубъ, и циниченъ, и крайно невѣжливъ. добръ е да му се даде да знае, че може да му се плаща съ същата мѣра, съ която мѣри на друго.

Но нека спреме тукъ.

Мислимъ, че примѣритъ които наведохме и които разгледахме много добръ очертаватъ цѣлата критика на г. Плачкова и говорятъ сами за себе си, за да се простираме по-вече върху нея. Впрочемъ 12-тѣхъ страници, които г-нъ Плачковъ е изпълнилъ съ дребенъ шрифтъ въ Наука, не сж критика. Тѣ сж единъ редъ бѣлѣжки, които е надраскалъ да излѣзе прѣдъ свѣтъ съ нѣщо за да чуятъ хората, че и той знае да каканиже, безъ да може да снесе. Авторътъ на филологическото разсуждение върху съюзитъ *та* и *па* още веднѣжъ доказва, че той е нѣщо по-вече отъ босъ критикъ и голъ литераторъ; че той е нѣщо, което може да се изрази приблизително само съ слѣдущитѣ два реда:

„*Та-па, та-па тапало*

Плачко си е цапало“.

които ни се внушаватъ отъ самитъ негови досегашни литературни произведения, и които най-добръ характеризиратъ, както него така и неговата критика върху прѣводътъ на Джевансовата логика отъ г-жа Каравелова.

Ние едва ли бихме обърнали нѣкакво внимание на тази му критика, ако не виждахме, че тя е проникната съ цинизмъ и че единственната ѣ цѣль е да дискредитира извѣстенъ и доста значителенъ трудъ и извѣстно лице безъ нѣкакви особни основания. Освѣнъ това, тя (критиката) е написана съ такъва надутостъ и съ такъва претенциозностъ на знание, отбирание и вѣщо умѣяние, които се оказватъ несъстоятелни и при най-повърхностно разглеждане. Читателътъ е видѣлъ, че критикътъ, който е положилъ такова извънредно старание да не остави незабѣлѣзана и най-малката пропусната грѣшка; който дири грѣшки и мисли, че ги намира и тамъ, гдѣто не съществуватъ, твърдѣ често самъ попада въ такива невѣжествени, смѣшни и глупави, които явно трѣбваше да му се хвърлятъ въ очи, за да бѣде другъ нѣтъ и по-внимателенъ, и по-справедливъ, и по-малко претенциозенъ.

Иванъ П. Славейковъ.

II.

РЕЦЕНЗИИ.

1. *Найда* (селска приказка). Отъ К. Величкова (Наука. Кн. V и VI 1884).

Оскаждността отъ оригинални литературни трудове, многото несполучливи, неотбрани и не наврѣменни прѣводи, ни каратъ да се спираме съ особно внимание надъ какво годѣ произведение на нашитѣ писатели.

Много расправятъ за „извѣстността“ на г. К. Величкова, па и ние сами често сме сръбцали фамилията му по вѣстниците и подписа му подъ нѣкои трудове, та нѣма да се мѣчимъ да му отнемемъ славата. Ние искаме само да вникнемъ въ характера на тѣзи слава, което ще постигнемъ най-вѣрно и най-справедливо чрѣзъ разглеждане трудоветѣ му по нашето разбиране.

За стихотворенията на г. Величкова, прѣснжти тукъ-тамъ изъ периодическитѣ списания, не струва да се говори, защото тѣ освѣнѣ че нѣматъ нищо поетическо, но сѣ още безсмисленни. За повата му драма „Вичензо и Анжеллина“ писа, макаръ и расхвърлено нѣкакъ, но твърдѣ справедливо и вѣрно г. Ив. Д. Ш.

„Найда“ е най-новиятъ трудъ на г. Величкова. По него може да се сѣди, до колко врѣмето и критиката сѣ му помогнали да се поправи, да погледне по-сериозно на изкуството. За този му трудъ ще се помѣчимъ да направимъ нѣколко кѣси бѣлѣжки.

Строгъ нѣкой си баща на сила жени хубавата си дѣщеря за чорбаджийски синъ, къмъ когото тя нѣма никаква склонност, тъй като тя отколѣ е залюбена въ Петра — бѣденъ единъ ергенъ. Найда тѣгува въ дома на мѣжа си; тѣзи ѝ тѣга се прѣвърща въ веселостъ, щомъ любовникътъ ѝ се засели въ дома на свекра ѝ, та може да пооднови съ него любовта си. За да бѣде по-трайно блаженството, Найда напуща законния си мѣжъ, та забѣгва съ любовника си; забѣгналитѣ издирватъ, хващатъ ги, сѣдятъ ги, затварятъ грѣшницата, пушатъ я, послѣ което тя, отхвърлена и прѣзрѣна отъ свѣта, впуща се въ лошакия пѣтъ.

Туй е схемата, планътъ на приказката. Нѣма да отричаме възможността на такъвизъ случаи въ нашия животъ: бащинската тирания и до сега царува; тукъ-тамъ захваща да се забѣлѣзва смѣло непокорство къмъ тѣзи тирания, и самостоятелно избирание другаря и мѣжа си. Питането е само, какви лица вършатъ житейскитѣ драми, и тъй ли тѣ постѣпятъ въ живота?

Да исправимъ героитѣ. Найда ни се прѣдставя отъ г. Величкова, като крайно рѣшителна къмъ баща си, когато той господарски ѝ казваше, че я сгодява и ще я ожени за чорбаджийския синъ, и много корава и твърда въ умразата си къмъ чорбаджийския домъ и хората му; тя не крне отъ никого чувствата си, открито ги казва всѣкому. При извѣстна отхрана, при извѣстни душевни качества, при извѣстни обстоятелства таквазъ мома може да се сръбне въ селата. Но ето ти

че г. Величковъ прибързва съ перото си да събори този криво-лѣво създаденъ отъ него характеръ. Онѣзъ чистата, хубавата, юначната Найда, слѣдъ затвора и гоненията, загубва куражъ, забравя любовта си къмъ Петра, и тръгва по такъвъ пѣтъ, който би трѣбало да ѝ се покаже по-страшенъ и отъ смъртта. Таквазъ силна и чиста мома би се удавила, би се удушила, отколкото да отиде тамъ, където ѝ е запартилъ г. Величковъ. Таквозъ едно противорѣчие въ характера на главната героиня показва голѣмата некадърностъ на авторското творчество.

Характерътъ на Петра, чорбаджията, сина му и Найдиния баща сж замълчени и скрити отъ читателя. Но тогазъ откъдѣ ще знаемъ, че еди кои си могатъ да свършятъ или сж свършили еди коя си работа, безъ да познаваме самитѣ тѣхъ и способноститѣ имъ? За насъ останж нерѣшенъ въпросътъ за бѣдния любовникъ Петра: къдѣ се той денж, какъ е постѣпала съ него духовната властъ, какво наказание му е паложено за открадването чуждата жена? Приказката разчепква брачните отношения, погледитѣ на духовенството и обществото къмъ тѣхъ, а пакъ скрива отъ сцената тогози, който е посѣгналъ и скѣсалъ тѣзи отношения, и замълчава да ни каже, какво го е постигнало.

Г. Величковъ приказва, види се, на дѣца, че въ дома на чорбаджията не се намѣрилъ човѣкъ, който да свърже и си обясни ненадѣйното Найдино развеселяване съ присѣтствието на Петра, който, по думитѣ на автора, въ продължение на цѣлъ мѣсець „ставаше рано, гледаше кога отива Найда на изворъ, тръгваше подирѣ ѝ, скриеш се нѣкадѣ, дѣто тя не можеше да го види и чудеше се на хубостта ѝ, и въздишаше отъ далече“ (стр. 394). Възможно ли е въ нѣко сѣло да не се узнаятъ таквизъ севди, тѣй прилѣжно и ревностно продължавани около мѣсець? Възможно ли е да се допустне, че единъ селски чорбаджия ще е толкозъ будала и ахмакъ за да не се сѣти, че Найда любѣ Петра, и че причината на развеселяването ѝ е близостта на послѣдния къмъ снаха му? Чорбаджи Димо наивно си приказва: „Хаиръ ми донесе това момче (Петръ). Откакъ стѣпи въ дюкения, и работитѣ ми тръгнаха, и къщата ми свѣтнѣ“ (стр. 399). Таквизъ гламави нѣща сж възможни само въ приказкитѣ за песо-главцитѣ и караконджовцитѣ, но не въ едно литературно произведение.

Героитѣ г. Величкови сж вързани съ тѣль или пѣкъ сж умалгосани, та се явяватъ тѣй чевръсто, щомъ се поиска на твореца пѣтъ. Разтѣжена и расплакана отъ баща си, за дѣто на сила ще ѝ женѣтъ за чорбаджийския синъ, Найда чува гласа на любовника си Петра и бърза при него на свиждане (стр. 398). Нѣколко дена слѣдъ свободата си, Найда отива на извора за вода: тука тя спомня момпѣскитѣ си радости, спомня за любовника си, срѣщитѣ си съ него, сравнява настоящето съ минжлото, и тѣкмо когато се пита, къдѣ ли е забѣгналъ Петръ и да ли е той живъ, ето го и той самичкъ изникналъ като гжба отъ прѣдѣ ѝ (стр. 397). Не е ли наистина чудна тѣзи Петрова послушностъ: дѣто дотрѣба, обажда се, дѣто не трѣба, скрива се бозна къдѣ.

Фантазията на г. Величкова е толкова щедра, та надарява на-
шѣ герои съ такъвизъ пламенни сърдца, щото тѣ забравятъ селскитѣ
и работи и грижи, та денемъ и нощемъ мислятъ все за цѣлувки,
за прѣгръдки и други любовни дѣйствия (стр. 394 и 395).

Таквъзъ е вътрѣшното достоинство на приказката. Ни сюжетътъ
новъ, нито изпълнението е оригинално, нито пъкъ описанията сж
получливи. Чели сме у други български писателѣ много по-добри
описания на свадбитѣ. Разговоритѣ, като че се водятъ отъ едно лице,—
тъй сж тѣ еднообразно гладки и еднакви по конструкция. Нѣма да
скрпемъ, че ни хареса сполучливото описание Найдиния страхъ вътрѣ
въ затворната стая при черквата, верѣдъ гробищата (стр. 406). Язп-
кътъ е по-добъръ отъ прѣжнитѣ произведения на г-на Величкова;
свѣтъ туй забѣлъзваме голѣмъ напредѣкъ въ отсъствието на цѣли
грамади удивителни и многоточия, които вкиселявахъ безвкуснитѣ
му прѣжни трудове.

Отъ горнитѣ ни бѣлѣжки, върваме, читателѣтъ ни се същатъ,
че ний не можемъ да припознаемъ описаній въ приказката животъ
за вѣренъ и сжщияси, защото само фантазията може да създаде
такъвизъ искривени характери, като Найда, защото такъвизъ любовни
върлукания не могатъ да сжществуватъ въ българско село. Въ тѣзи
приказка, може би несъзнателно, но г. Величковъ подражава евро-
пейскитѣ писателѣ, та е смѣсвалъ чуждото съ българското. Ние
сме се убѣдили, че г. Величковъ умѣе да пише, и би написалъ ху-
бава нѣщо, ако би се придържалъ по-вече о живота, отколкото о фан-
тазията си. Други сж талантитѣ у тѣзи писателѣ, които умѣятъ
да прокаратъ извѣстна идея, извѣстна мисль въ творенията си, като
ги обличатъ въ хубава форма, като имъ създаватъ истински герои.
Съ такъвизъ таланти ние не трѣба да се мѣримъ, защото прѣдъ тѣхъ
ние сме мравѣе.

Безъ да посѣгаме върху „извѣстността“ на г. Величкова, ние
желаемъ, щото тя да бѣде по-свѣтла, по-чиста, а не, както до сега,
латънена и размжтена. Г. Величковъ не е старъ човѣкъ за да не
желае осъвършенствуванѣто и самопознанието си. Бѣлѣжкитѣ ни
едва ли ще му бѣдѣтъ излишни въ тѣзи му работа, която ние му
желаемъ най-искренно да захване.

П. П—въ.

2. Стихотворения отъ Хр. Ив. Дюкмеджиевъ. Пловдивъ 1884 год.

За да пише човѣкъ стихотворения не стига само едно желание,
или пъкъ само една обичъ къмъ стихотворството, но трѣба истинско
въодушевление, трѣба дарба и умѣне за въплотяване на чувствата
и мислитѣ си въ хубава форма, трѣба най-подиръ критически умъ
за да може да се прѣсѣва и отбира за въспѣване само туй, което
би подѣйствувало въ добра посока на читателѣ, би го накарало да
почувствува и той сжщото, което е вълнувало автора при писанѣто.

Произведенията на този писателъ, който притежава поне сж-
щинскитѣ отъ горнитѣ достоинства, винаги личѣтъ верѣдъ другитѣ
по привлекателността, гладкостта, сладкозвучността и хубостта
си; тѣ неволно накарватъ и най-простий читателъ да сѣти, че сж

хубави, та да се прѣклони прѣдъ исказаната въ тѣхъ идея. да и прѣгърне и слѣдва. Както хубавата музика, тѣй и масторската и истинска поезия се отзовава на човѣшкото чувство най-прѣко и най-осѣтно. Най-испѣкнпливи бѣлѣгъ на кѣпавитѣ стихове е спѣването въ четенѣто имъ, многоглаголието имъ, мъртвината въ ритмитѣ и удурмата въ съзвучието, — нѣща, които звѣнтѣтъ на ухото тѣй, както скърцањето на ненамазанитѣ колелета.

Таквизъ съображения ни рѣководехъ при разглежданѣто труда на г. Дюкмеджиева. Този трудъ е малъкъ, но ние го прочетохме безъ присърдце, не скоро. Прочитѣтъ ни доведе до заключение, че е можало да се мине безъ поезията на г. Дюкмеджиева. Наистина, въ тѣзи книжка не се срѣщатъ безсмисленни стихове, тѣй срѣчни и драги на нашитѣ поетчета, нито се съзиратъ прѣкалени въздишки, ахавни и любовни прѣвземки, но при отсъствието на тѣзи недостатѣци, стихотворенията не ни привлѣкохъ зарадъ туй, че въ тѣзи нѣма поезия, а има проза за високи и подли работи, за чисти стремления, за правото и справедливото. Стихотворната форма на г. Дюкмеджиевъ е калѣпъ, който служи за изливанье златни работи, но когато по нѣманье скѣпния металъ, нашии авторъ е оставилъ празенъ или го е напълнилъ съ куршумъ, като се е лѣгалъ, че хората могатъ да го прѣсторѣтъ на злато.

Че г. Дюкмеджиевъ нише разбрано и грамотно за хубави работи, че е обладаиъ отъ високи мисли — въ туй всѣки може да се убѣди отъ прочитанье книжката му; но че той не е поетъ, че нѣма поетическа дарба, — туй лесно се испитва отъ прѣврѣщанѣто стиховетѣ му въ проза, отъ растварянѣто калѣпа, за да се види, че той е напълненъ съ куршумъ, а не съ злато.

Г. Дюкмеджиевъ ни пѣе и въспѣва за Скобелева, за Свищовското Сѣбрание, за опълченцитѣ, за прѣврата, за правдата, за Македонскитѣ тегла, за сестрата, за избесенитѣ, но на слушателя не се ревне прѣспѣкнпливи му гласъ, нито пѣкъ го жегнуватъ хубавитѣ думи и поучения на пѣсенитѣ му. Инакво дѣйствиѣ не можехъ да произведѣтъ тѣзи стихове, въ които нѣма картинностъ, музикалностъ, нито сравнения, макаръ тукъ-тамъ и да се срѣщатъ подигравки, на мѣста невинни („Т.-Пазарджиѣскѣи мостъ“), а на мѣста пѣкъ кални и неприлични („въ Софѣискѣи пазаръ“ стр. 28).

Нѣкои отъ темитѣ, които служатъ за основа и материалъ на г. Дюкмеджиевитѣ стихотворения съ патристически характеръ, съ развивани отъ Ботева, Каравелова, Стамбулова, Вазова и Славейкова тѣй масторски и даровити, щото прѣдъ тѣхъ нашии авторъ чезне и блѣдне.

До колко г. Дюкмеджиевъ е некадъренъ, читателѣтъ могатъ да заключѣтъ отъ отсъствието на всѣкакви сравнения или пѣкъ отъ малкото число несполучливи, каквото е напр. сравнението турското врѣме съ прѣвратната епоха въ стихотворението „Слѣдъ прѣврата.“ За примѣръ ще приведемъ нѣколко отъ сравненията:

„Какъ морето разярено
„Погѣща вапори,

„Тѣй подлнтѣ ще изчезнатѣ,
„Че сж безъ основи“

(„Въчното заточение на поборника Петкова.“)

или пъкъ долнѣото:

„Школи и черкви
„Тя (неправдата) зарѣзала,
„Свѣтитѣ мѣста
„Обръща в'бала.“

(„Дѣ е правдата“ стр. 20).

На свършване ще повторимъ пакъ, че въ книгата не се срѣщатъ глупости, — това, който ще, може да счита за достоинство, но пакъ се чини, че таквазъ, каквато си е книгата на г. Дюкмеджева, тя не е нужна никому си, та поради туй печатанѣето ѝ считаме за излишенъ салтанатъ, съ който сме натрупани и прѣтрупани отъ многото наши поети-синигери.

II. II—въ.

3. „Не мили не драги“. *Повѣсть отъ Ив. Вазовъ. Наука год. 2.; кн. XI и XII; год. 3; кн. I, II, III и IV.*

Идеята за освобождението България и възстанията за осъществението на тази идея най-много сж въодушевявали и въодушевяватъ списателятъ ни, та зарадъ туй срѣщаме по-вечко трудове посветени за описване турската тирания, борбитѣ и теглата, надѣждитѣ и отчайванеето на българскитѣ юнаци. Л. Каравеловъ, Ботевъ, Стаболовъ, Вазовъ и др. сж написали по-хубавитѣ си поетически трудове подъ влияние на светата идея, зарадъ която първитѣ трима даже работихъ най-живо. Твърдѣ естествено е било таквозъ отношение на списателятъ ни къмъ възстанията, защото послѣднитѣ ни събудихъ отъ заспалостъ, и дадохъ възможностъ на българския характеръ да се покаже исплъкнѣло, та да стане прѣдмѣтъ за изучаване и описване. Впечатлението отъ видѣното и прѣтегленото възбужда въ хорскитѣ дѹши извѣстни чувства и вълнения; колкото по-силно е впечатлението, толкозъ по-живи и забѣлѣзани биватъ чувствата и вълненията; а тѣи като силата на впечатленията зависи отъ душевнитѣ способности, то ясно е за всѣкого, че едни и сжщи фактове пораждатъ нееднакви чувства и вълнения у разни лица: за едного хорскитѣ тегла сж приятна забава, за друго по-малко тѣ сж сжщинска мъка; на едного не мигва окоото прѣдъ злочестината на съезда му, у друго, наопаки, се поражда чувство за състрадане и подпомагане. Тѣй сжщо е било прѣзъ българскитѣ възстания: неизброимитѣ мъки народни не у всички възбуждахъ чувство за борба противъ тиранитѣ; една малка частъ — младежитѣ, цѣлѣтъ на народа, — като по-искрени и впечатлителни, впуснахъ се въ огъня най-юнашки, защото за тѣхъ бѣше по-мъчно да живѣятъ и да гледатъ тегла и мъки, отколкото да умрѣтъ защитници на страдалческия си народъ. Поетитѣ, както и героитѣ, биватъ крайно впечатлителни: случанитѣ и събитията пораждатъ въ тѣхъ най-силни чувства, които ги безпокоятъ и мъчатъ, до като не имъ даждѣ пакъ чрѣзъ въплотяванеето имъ въ звукове и картини, или чрѣзъ извѣ-

стни дѣйствия и постъпки за одобрѣние или укоряване станълото прѣдъ очитѣ имъ. Хр. Ботевъ загинъ за идеята, която въспѣваше и проповѣдаше, защото неговата душа е била огненна, защото неговитѣ вълнения сж били неудържими и неговитѣ чувства не погасили само съ една пѣсенъ или плачъ; сжщото тласкаше Ст. Стамболова къмъ борбата, отъ която той едвамъ уцѣлъ. Ив. Вазовъ не се опита даже въ борбата; той е чувствувалъ и страдалъ, както другитѣ, но не е билъ до толкозъ силенъ да се впусне въ боя, а се задоволилъ само съ лирата си, чрѣзъ която той въспѣва подвиги, оплаква тегла и мъки. Неговитѣ пѣсни и стихотворения бѣхж излѣзли отъ душата му, та зарадъ туй тѣ личатъ по хубостъта и сърдечностъта си. Ето защо съ тѣзи му трудове не могатъ да се сравняватъ другитѣ, като „*Михалаки Чорбаджи*“ и „*Митрофанъ*“, които Вазовъ е писалъ по подражание, безъ да се съображава съ живота, безъ да е вникналъ въ характера на геронитѣ. Макарь „*Митрофанъ*“ и да е написанъ съ прѣкрасенъ слогъ, но той не струва нищо въ литературно отношение, защото е слѣпо и папагалско подражание на Гоголя, подражание, което достига даже до кражба въ отдѣлни думи и прѣдложения („*Съвѣтникъ*“ статьята на г. С.). Истинското творчество не търпи никакви насилия и измами; то трѣба да е плодъ на чувствата и разума, а не само на голата фантазия, не съдържана отъ ума. „*Единакъ отъ Стара-Планина*“ за туй усажда читателя, защото въ него Вазовъ не съчинява невъзможни измислици, но рисува природнитѣ хубости и исказва душевнитѣ си вълнения, тъй както сж тѣ въ сжщность. Въ този малкъ трудъ личи дарбата на автора ясно и чисто, неоткрадната и не купена отъ чужди авторитети.

Повѣстъта „*Не мили не драги*“ сжщо тъй принадлежи къмъ самостоятелнитѣ трудове на Вазова. Самото име показва, че въ тѣзи повѣсти се описватъ тѣзи наши братъе, които, гонени отъ отечеството си, сж забѣгнали по Влашко, гдѣто се скитатъ безъ срѣдства, безъ приятели и роднини, както казва Ботевъ „*Не мили, кѣтти, не драги*“ и готови на всѣки часъ да се впускатъ въ борбата противъ тиранина. Таквизъ хжшове въ повѣстѣта сж: Македонски, Странджата, Попчето, Хаджиятъ и др. Вазовъ твърдѣ картинно рисува живота на тѣзи „нехранимайковци“, които гладни, голи, отчаени, прѣзрѣни, подритнати и нехайтени, най-нѣжно, като дѣца за майка, милѣхъ за България, та щомъ се прѣдстави случай, надварятъ се кой да отиде на явна смъртъ, както е било при рѣшението, кой да отиде отъ Браила въ Русее, за да се срѣдне съ дякона Левски. Като противоположностъ на „нехранимайковцитѣ“, въ сжщата повѣстъ сж описани кратко прокопсанитѣ, угоенитѣ и охолни чорбаджии — Гробовъ, „господинътъ съ цѣпнатата буза“ и др., които отъ слободия се подемиватъ и подгаврятъ съ кѣтнницитѣ, като мислѣтъ, че само тѣ иматъ сърдце и чувства, чѣ безъ тѣхнитѣ молитви и благословии не се постига свободата. Когато дойде врѣме за борба, виждаме да мржтъ юнашки въ Сърбия и България само тѣзи прѣзренитѣ, а онѣзъ разглѣзенитѣ и прѣхваленитѣ да се хилѣтъ и философствуватъ по кафенетата и хотелитѣ. Хвала Вазову, че е билъ тъй безпристрастенъ въ описване георитѣ си.

Твърдѣ трогателно — хубаво е описана болѣстѣта и смъртѣта на стария знаменосецъ Странджата и завѣщанието му Бръчкову нѣкои сжъпи „народни“ нѣща, останали у стария хжшѣ слѣдъ биткитѣ по Балкана. Сжщо тѣй ни харесва двоуменьето на младия поетъ Бръчкова да носи ли за проданъ поемата си, да се унизи ли прѣдъ богаташитѣ съ труда си, или да гладува? Най-картинно и най-поетично е описано минуваньето на Македонски по замръзналия Дунавъ за въ Русе, гдѣто да се срѣщне съ Левски, който въ туй врѣме е чакалъ въ кжщата на баба Тонка. Читателѣтъ съ трепетъ слѣди подиръ Македонски по леда, и най-живо се интересува за безопасното му прѣминуване. Въ тѣзи сцена е допуснжта малка невѣрностъ, която бърка много на п.люзията; тѣзи невѣрностъ се забѣлѣзва въ описване голѣмината на дѣската, която *едва* стигага двата срѣщни края на леда за да се прѣмине по нея зинжлото, незамръзнжло течение. Възможно ли е да чине по таквазъ кѣса дѣска тежкий Македонски? Разбираме, че тука е прѣувеличване, но не трѣбаше да се прѣкалява. Портретѣтъ на Левски е нахвърленъ набързо твърдѣ живо и вѣрно споредъ добрата характеристика, каквато срѣщаме за героя въ книгата на г. Зах. Стояновъ. Вазовъ е пропустнжлъ да ни каже, какво е гласялъ въ туй врѣме Левски; той ввожда Македонски при апостола, но нищо не ни казва, какво се е кроило. Сжщо тѣй е замѣлчано за движението въ Браила, зарадъ което Владиковъ е получвалъ писмо отъ Букурещъ. Въобще се съглежда, че Вазовъ не е запознатъ съ тайнитѣ по възстанията тѣй, както сж характеритѣ на главнитѣ дѣйци, та зарадъ туй ги замѣлчва. Самитѣ характери на героитѣ сж описани по-вече по външни борби и обноски, отколкото по вжтрѣшнитѣ способности, които най-явно се съзиратъ въ дѣлата, мислитѣ и убѣжденieto на всѣкого едного.

Изобщо взета повѣстѣта на Вазова „Не мили не драги“ заслужва да се нарѣче сполучлива и да се прѣпоржча на читателѣтъ. До колкото сме чували отъ работници по възстанието, Вазовото описанье на хжшопетѣ се посрѣща съ тѣхнитѣ разкази по истинностѣта си. Тѣй като нѣкои работи иматъ исторически интересъ, то важна е критиката върху фактическата страна на повѣстѣта. Мнозина отъ хжшопетѣ сж живи по мѣжду ни; по-вечето отъ тѣхъ сж работили неотколѣ, и има мнозина, които сж виждали живота имъ въ самитѣ имъ глѣзда, та намъ се чини, че е възможно, па и не алѣ да чумѣтъ отъ подобни лица присжда върху повѣстѣта на г. Вазова, присжда за вѣрностѣта ѣ съ истинския животъ, съ фактоветѣ, събитията и обстоятелствата.

Г-ну Вазову има да прѣпоржчаме пакъ да не бърза да хаби силитѣ и способноститѣ си съ недомислени трудове, но внимателно и съ присърдце да изучва живота, да пише по-полека, по-обмислено; инакъ несжмнѣний му талантъ ще вземе лоша посока, ще се заплѣте пѣзъ трѣнака на европейската поезия и мисль, и ще заглжхне. Всѣки пѣтъ, когато е описвалъ истински работи, прочувствовани и обмислени, Вазовъ е сполучвалъ. Туй нека му бжде добъръ водителъ въ по-патѣтъшнитѣ трудове, които, — ще му пожелаемъ най-искренно, — да нѣматъ нищо общо съ търговскитѣ съображения и смѣтки на други нѣкои писачи и драскачи.

П. П—въ.

4. „Записки по българските въстания“ (разказъ на очевидци 1870—1876 г. отъ З. Стояновъ. Томъ I. Пловдивъ. 1884 год.

Миналото (беллетристически и исторически очерки изъ областта на българските революционни движения отъ 1870—1877 год.) Отъ С. Заимовъ. Книжка първа. Варна. 1884 год.

Сегашната ни политическа и общественна дѣятелностъ е резултатъ на такива ниски инстинкти и животни стремления, щото неволно ни кара да се обърнемъ къмъ миналото си, за да си спомнимъ велики дѣла, високи и чисти идеали, самопожертвованни и юначни борци, та дано споменътъ ни утѣши и успокои за бъдущето. Прѣзъ „черната“ 1876 г. по-даровититѣ и искрени младежи изгниха въ борбата; тукъ-тамъ останяха отъ тѣхъ отдѣлни нѣкои юнаци съ подрѣзани крила, осамотени и разбити отъ тегла и хорска несправедливостъ и неблагоприятностъ. На чело испъкнахъ „благоразумнитѣ“ резоньори, които въ турско врѣме философствуваха и съвѣтваха, кориха и осмждаха бунтовниците и ни водиха не взеха участие въ борбата съ тиранитѣ. Сега, когато България е вече очистена отъ неспокойнитѣ елементи, „благоразумнитѣ“, съединени съ „крѣпоститѣ“ народни, испъкнаха на лице, поеха работата, и ръководими отъ своитѣ гърбушни чувства и животински страсти, заплѣтоха такива политически мръжи, присвояваха си такъва диктаторска властъ, щото безъ малко щѣхме да загубимъ свободата си за ксѣфа и ината имъ. Вѣрваме, че приятно ще бѣде за читателствъ ни, ако на врѣме забравимъ резиллицитѣ на перяститѣ и прѣвзети готовановци и се спремъ надъ свѣтлото си минало, за да се огледаме тамъ, да се сравнимъ съ братята и бацитѣ си.

Г.г. Захарий Стояновъ и Стоянъ Заимовъ, като пилци, оживѣли отъ оня орлякъ борци за свободата, като мъченици за тѣзи свобода, и като нейни апостоли въ турско врѣме, сж най-компетентнитѣ да ни осветятъ въ миналото ни. Въ своитѣ книги, главията на които турихме на чело на статията си, тѣ ни разказватъ историята на въстанията заедно съ своята автобиография, защото тѣхний миналъ животъ е свързанъ съ най-новитѣ движения, които тѣ ни въскресяватъ съ трудоветѣ си. Въ книгитѣ на двамата автори всѣки може да съгледа тъга и недоволство отъ настоящето, и вѣроятно е, че тѣзи чувства сж ги подбудили най-много да се заловятъ за старитѣ спомени.

Двѣтѣ книжки могатъ да се четатъ, като продължение една на друга. Г. Заимовъ описва организаторската дѣятелностъ на Дякона Левски въ Хасково и изобщо въ България; влиянието на Каравелова надъ Левски и Кънчова; начина на проповѣдничеството и характера на Левски, стоснѣто му въ Хасково мѣжду „даскалитѣ“, които той кръщава въ бунтовничество, участието му въ организиране централния бълг. революц. комитетъ и историята за възникването на послѣдния по разказитѣ на Любена Каравелова — главния инициаторъ, вдъхновителъ и ръководител на Левски и Кънчова. Освѣтъ туй г. Заимовъ дава характеристика на главнитѣ герои и единъ краткъ, но живъ и масторски прѣгледъ на движенията до

1870 г. Заедно съ причинитѣ имъ, състоянието на българското общество, раздѣлението на „черковници“ и „бунтовници,“ и тукъ-тамъ описва „менторитѣ“ — благоразумнитѣ сеирджии и философи, както и тѣхнитѣ познайници-чорбаджиитѣ, издадници.

Г. Зах. Стояновъ описва живота си мѣжду котленскитѣ овчери, мѣжду руссенскитѣ абаджии; разказва запознаването си съ бунтовницитѣ въ руссенското читалище и привързването си къмъ идеята; рисува ни портрета на Баба Тонка, участието ѝ заедно съ чедата си въ възстанията; описва самоубийството на Ангела Кънчовъ и неговата биография, — случката въ парахода „Германия“ и пр. Най-подробно г. Зах. Стояновъ разказва Заарското възстание, скитничеството на възстанниците по горитѣ и сключва първата си книга слѣдъ подробно и интересно описание приготовленията за възстание прѣзъ 1876 год. и дѣятелността на Бенковски, Волова, Каблешкова и др. по пробуждане населението за бунтъ. Книгата спира на 20 априлъ, въ който день избухна панагюрското възстание.

И двѣтъ книжки сж лични спомени, които ще послужатъ за прѣкрасенъ материалъ и за твърда основа на историка, който би се наелъ да напише новата ни история. Сжществува голѣма разлика въ начина на писаньето и изложението у двамата автори. Г. Заимовъ се мжи да бѣде по-вече обективенъ, та за туй е здържанъ въ изказване чувствата си; той намира по-вече на психологическата и беллетристическа страна на работата, а историческитѣ подробности туря на второ мѣсто. Изложението е хубаво; языкътъ обработенъ; материалътъ сгруппиранъ добръ и систематически. Личноститѣ сж нарисувани по единъ особенъ начинъ, непрактикуванъ до сега отъ наши списатели; г. Заимовъ раскрива умственото и душевното състояние на всѣкого отъ героитѣ си, като: Левски, Христа Ивановъ (голѣмия) Берковски и другитѣ Хасковски „даскали,“ като се стареа да ни обясни чрѣзъ това тѣхния характеръ и настроението имъ по възстанническитѣ работи. Психологическата частъ е най-оригиналната страна отъ г. Заимовия трудъ, върху която, върваме, сериознитѣ читатели ще обърнатъ особено внимание.

Ако прѣгледаме добръ прѣдисловието, беллетристическата и психологическата части на „Миналото,“ то ще додемъ до съзнание, че книжката е обработена сполучливо въ литературно отношение, защото авторътъ се е отнесълъ съзнателно къмъ материала, работилъ е съ любовъ надъ него, обяснилъ е критически събитията както и причинитѣ, които сж ги прѣдизвикали.

Читателътъ ще прочетатъ съ особенно удоволствие дохожданьето на *Отчето* въ стаята на Берковски, гдѣто заваря Дервиш-огу-Аслана (Левски), узнаването бивший диаконъ и разказването съня си за „котарашката опашка и владишката патерица“; сжщо тѣй хубаво е написано възненнието на „Звукаря“ (самий авторъ) при срѣщата му съ прѣблечения диаконъ и негова селенинъ; отъ характеристикитѣ особенно пълни и испъкнжли сж за Берковски и „Азаата“, на когото развитието се състои въ събиранието „дълги и прѣдълги свѣдѣния изъ „Дунавъ“ и „Едирне“ (вѣстници) за изгубването на нѣколко крави и магарета; подробното описание на Митхадъ пашовия

атъ“ и пр. заедно съ масалитъ на Насрадинъ-Ходжа. Тукъ-тамъ нѣкои отъ характеристикитъ сж тъмнички, прѣкалени и напръгнати, но изцѣло тѣ сж сполучливи и оригинални. На края на книжката е напечатано едно оригинално писмо до доктора В. Берона, като отговоръ на претенциитъ на послѣдния да записва само за себе си описването и обсъжданѣето „възстаническитъ движения въ XIX вѣкъ“, претенции изложени въ едно отворено писмо, напечатано въ „Славянинъ“ и адресувано до г. Заимова.

„Запискитъ по българскитъ възстания“ сж изложени тъй, както сж текли самитъ събития едно подиръ друго прѣдъ очитъ на самия авторъ; самата дума „записки“ указва ясно формата на изложенѣето. Авторътъ е съзнавалъ важното значение, което иматъ за събитията личноститъ, та се е спиралъ твърдѣ подробно въ изрисуванѣето имъ тамъ, гдѣто тѣ излѣзжтъ, като дѣятелсе въ разказваното събитие. Г. Захарий Стояновъ особено се е спрѣлъ въ тѣзи си книжка надъ Баба Тонка, Ангела Къпчовъ, Бенковскій и Волова, като споменува тукъ-тамъ и за Василъ Левски, биографията на когото той написа подробно и прѣкрасно въ особена книжка. Като участникъ въ повечето описани движения, авторътъ изказва своитъ чувства и впечатления, своитъ бѣлѣжки за хората и мѣсноститъ, за нравитъ и обичаитъ. Зах. Стояновъ не е съдържатъ и обективенъ, като Заимова, но гдѣ му падне пакъ и му прилѣгне, стрѣля ядовити стрѣли върху изедниците, прѣдателятъ, философствуващитъ ментори и върху нѣкои бунтовници, които само продаватъ чалъмъ на думи, на като дойде врѣме за работа, крижатъ се или пакъ се отказватъ отъ идеята. За всички такива авторътъ е безпошаденъ; той говори безъ забикалки, съ най-остри думи и съ най-дълбоко прѣзрѣние. Всѣки читателъ може да съти къмъ кои личности авторътъ има особена обичъ; той не крие въсторга си и удвоява енергията си, когато иска да прѣдаде този си въсторгъ и на читателѣтъ. Язикътъ е простъ и общедостъпенъ за разбиране; рѣчта е чисто българска. Книгата цѣла е написана прѣвѣсходно, но особено, върваме, ще хареса на читателѣтъ описанието на събранието въ „Оборище“; тука авторътъ е приложилъ особено старание за да схване и най-малкитъ физически и фактически подробности, за да прѣдстави картината пълна и величествена, каквато е била наистина. Описанието на Оборище е поетическо — масторско. Прѣдъ насъ се явява драгий и юначний попъ Грую, утрупанъ съ свещенни одѣжди и военни орѣжия, възхитенъ, неспокоенъ; прѣдъ насъ стои твърдий и непрѣклонний герой и ненавистникъ на „грамматичитъ“ Бенковскій, кроткий, женственний апостолъ Воловъ и всички други чисто-народни депутати на великото бунтовническо събрание; ний всички истрѣпваме и посърнуваме, като че ей сега мѣжду краката ни се промита и пълзи злокобната змия, която слика събранието въ Оборище. Таквитъ страници рѣдко се пишжтъ, и ние, читателѣтъ, рѣдко ще прочетемъ другагъ. Зах. Стояновъ тъй е владенъ и залибенъ въ идеята, за която ставатъ толкова жертви, щото намѣста той се възнася до лиризъмъ. Съ каква симпатия напр. джхатъ редовѣтъ му за Ивана Арабаджията, този простъ работникъ, който се е идеализиралъ, който се е вдаль и тѣломъ и духомъ въ

високата идея за свобода. Г. Зах. Стояновъ е не безучастенъ къмъ сегашнитѣ врѣмена, защото често той исказва негодуванетоъ си къмъ дрѣбнитѣ члѣвчета, които мислятъ да играятъ велики роли съ музевиринци и шарлатанлъкъ, прикрити подъ фракове, цилиндри и благородни манери.

Искаме да укажемъ на една обща черта, която характеризира историята на възстанническитѣ движения, за която свидѣлствуватъ и двамината автори - очевидци, и на която особено намира г. Захария Стояновъ. Тѣзи черта е изключителното почти участие въ възстаннето на прости хорица, самоуци, безъ дипломи, безъ степени и пр. Най-главнитѣ дѣйци, като Левски, Бенковски, Воловъ, Караджата, Даскалъ Киро, Никола Ганчовъ, Обретенкови и много други, сж хора безъ дипломи и сиромаси; изключение правятъ нѣкои образовани бунтовници измѣжду рускитѣ възпитанници (Ботевъ, Воловъ, Стамболовъ, Измирлиевъ, Цановъ и пр.). По-образованичскитѣ ни младежи или съвсѣмъ сж отказвали да се борятъ за свобода, като сж проповѣдвали да се мирува и да се напредва само съ наукъ, или пъкъ, ако сж участвували въ възстаннето, то всячески сж се мѣчили да изелинчатъ отъ опасността — бѣсшото или куршума. Най-самопожертвовани и юначни борци сж били самоукитѣ наши братя, които съставляватъ дългия списъкъ на мъченицитѣ за народа си, та и до сега тѣ сж най-на чело при каква да е опасна борба за правъ или принципъ. Разбира се, че е твърдѣ важно да се разяснятъ причинитѣ на туй явление, което констатирано отъ историята, прѣпорѣчва тѣи злѣ нашата образованна младежь, отъ която всички очакваме за напредъ да ни води юначно въ борбата за правдата и реда.

Отъ двѣтѣ книги, г. Стояновата ще намѣри повече читателъ, защото изложението ѝ е по-близу до разговорната рѣчь, и я прави чрѣзъ това по-достъпна за проститѣ ни градеки и селски читателъ, които съ особена услада четатъ писаното за българскитѣ възстания. Книгата на г. Заимова, особено началото ѝ, като отвлечено и сериозно, ще плаши простичкитѣ читателъ, защото тѣ не сж привикнали да четатъ психологически разсжждения, нито пъкъ сж до толкозь развити, за да разбератъ и усвоатъ подобни разсжждения. Но за сериознитѣ и по-развити читателъ, вѣрваме, че трудътъ на г. Заимовъ ще е твърдѣ прѣкрасенъ и интересенъ.

Недостатѣци въ книгата на г. Зах. Стояновъ, ние виждаме въ външната страна на труда му, въ граматическата небрѣжностъ и въ отсъствието на система, която го кара да размѣсва въ разказа си разни събития и прѣдмѣти, които, разказани систематически, би били по-удобни за усвояване отъ читателътѣ; авторътъ, напр. прѣкъсва разказа за нѣкое събитие на срѣдата му, за да опише портрета на лицето, което дѣйствува или се споменува въ разказваното събитие. Отъ „Записки“ ние нѣмаме право да искаме пълна научна система, но едно малко наредено сгруппиране на материала би направило книгата още по-прѣкрасна и неупдѣнима. Ние разбираме защо г. Стояновъ е помѣстилъ дългото описание живота на овчеритѣ и абаджийтѣ, мѣжду които е живѣлъ, но, чини ни се, че цѣлата цѣше да бѣде пакъ достигната, ако туй описание бѣше по-сбрано и кратко, за да бѣде по-

свързано съ другия материалъ. Сега, както е изложението, то нѣма тѣсна свръска съ бунтовническитѣ движения, и прилича, че **наистина** е чисто економически-социаленъ трудъ, трудъ хубавъ, изложенъ добрѣ, но само взетъ отдѣлно и самостоятелно.

Г. Заимовъ може да се укори само въ излишна любовъ къмъ нѣкои психологически термини и опрѣдѣления, защото макаръ и да обяснява сполучливо послѣднитѣ съ нагледни сравнения, но тѣ даватъ на труда му нежелателна специална боя.

Изобщо двѣтѣ озаглавени книги сж рѣдки явления въ нашата къпопава литература, въ която титлитѣ „извѣстенъ“ се даватъ на вересия или за книжовенъ буклукъ. Едноврѣменното появяванье и на двата трудове сж добъръ бѣлѣгъ, че почваме да издаваме сериозни книги. Вѣрваме, че авторитѣ нѣма да се оплачжтъ, че имъ липсватъ читателѣе, защото такива има мнозина, които съ жажда чакатъ да четжтъ нѣщо скопосно написано. Насъ особенно ни радва, че такива достойни политически работници въ минжлото, сега се явятъ, като даровити и добросѣвѣстни писателѣе. Таквизъ автори, като г. Зах. Стояновъ и Заимовъ заслужватъ най-искрено насърдчение за хубавитѣ си трудове, които ние препорѣчваме на читателѣетѣ си отъ душа и сърдце. Очакваме съ нетърпение вторитѣ книжки на сжщитѣ автори.

П. П-въ.

III.

КНИГОПИСЪ.

Въ редакцията на „Периодическото Списание“ се приехъ долу-
означенитѣ книги, подарени за библиотеката на Българското Книжо-
вно Дружество въ Сръдецъ:

I. Отъ г. Д-ръ Н. Планинскій въ Сливенъ:

1. Отборъ отъ животописи на Велики мѣжее отъ всички врѣмена
и народи. Книга първа. Съставилъ А. Т. Илиевъ. Издава Д-ръ Н. Планинскій.
Сливенъ, въ печатницата на вѣстникъ „Българско Знаме“. 1884. 8°, стр. 164. Цѣна
2 франка.

II. Отъ г. Ивана Вазова:

1. Поля и гори, нова сбирка стихотворения. Отъ И. Вазова. 1882—1883.
Пловдивъ. Издание и печатъ на Д. В. Манчовъ. 1884. 8° стр. 216, цѣна 2 лева.

III. Отъ г. Д. Ц. Коцова:

1. Лекция по педагогиката, четени отъ Д. Ц. Коцова въ приврѣмненитѣ
педагогически курсове презъ 1879, 1880, 1881 година въ Видинъ. Видинъ, печатница
на Коста Адамовичъ. 1882. 8°, стр. 32, цѣна 60 ст.

2. Естествоведение за трето отдѣление на първоначалните народни училища
(споредъ программата отъ Министерството на Просвѣщеніето). Отъ Д. Ц. Коцовъ.
Трето издание. Преработено и допълнено. Руссе, скоропечатница на в. „Славянинъ“. 1883. 8° стр. 30, цѣна 40 стот.

3. Географическо отечествоведение за трето отделение въ първоначал-
ните народни училища. (Споредъ программата отъ министерството на просвѣщеніето).
Отъ Д. Ц. Коцова. Трето издание. Преработено и допълнено. Руссе, скоропечатница
на в. „Славянинъ.“ 1883. 8°, стр. 24, цѣна 40 ст.

IV. Отъ Н. Д. Козльова:

1. Стихотворения: Старъ Помянъ, отъ Н. Д. Козльовъ. Напечатана съ изди-
виеніето на Тѣсковското читалище „Напредкъ“. Търново, печатницата К. Тулешкова.
1883. 8°, стр. 74, цѣна 1 левъ.

V. Отъ прѣводачитѣ:

1. М. Островскій: Кратка хронология на Всеобщата История. Старитѣ,
срѣднитѣ и новитѣ вѣкове. За II и III класове на гимназитѣ и трикласнитѣ учи-
лища. Прѣвели и издаватъ С. Станимировъ и Н. Голосмановъ. Руссе, печатница на
Р. М. Каролева. 1883. 8°, стр. 31, цѣна 60 ст.

2. И. Янчинъ: Краткъ учебникъ по Географіята. Курсъ II-ий (Африка,
Азия, Австралия и Америка), за ученицитѣ въ гимназитѣ и трикласнитѣ народни
училища. Съ карти въ текста. Прѣвели отъ Русскі (отъ 6-то поправено издание)
Р. Каролевъ, С. Станимировъ и Н. Голосмановъ. Руссе, печатница на Р. М. Каро-
левъ. 1884. 8°, стр. 100.

VI. Отъ книжарницата на г.г. Тодоровъ и Христовъ:

1. Разказъ „Самъ единъ денъ право“. Превелъ отъ руски Никола С. Шарапчиевъ. Издава книжарницата на Тодоровъ и Христовъ въ Търново. 1883. 8°, стр. 64, цѣна 70 стот.

VII. Отъ г. Д. В. Манчова:

1. Българска Христомагия, или сборникъ отъ избрани образци по всѣхъ китѣ родовъ съчинения, съ приложение на кратки живописания на най-знаменитѣ писатели. За въ класовѣтъ на градскитѣ училища и на реалнитѣ гимназии. Съставижд.: И. Вазовъ и К. Величковъ. Часть I. Проза. Книжарница на Д. В. Манчовъ, Пловдивъ, Свѣштовъ, Солунъ. 1884.

VIII. Отъ г. М. Георгиева:

1. Билкитѣ въ народната ни медицина, отъ М. Георгиевъ, преподавателъ на природнитѣ науки при Софийската държавна класическа гимназия. Препечатано отъ IV книжка на „Медицинска сбирка.“ София, Държавна печатница. 1883. 8°, стр. 33.

2. Слънцето и подчиненитѣ нему небесни тѣла. Сказка отъ Михаилъ Георгиевъ, преподавателъ на природнитѣ науки при държавната Софийска класическа гимназия. Отдѣлно отпечатано изъ VII и VIII книж. на „Учебенъ Вѣстникъ“. Сръдецъ, Държавна печатница 1883. 8°, стр. 39.

IX. Отъ г. П. Сырку въ С. Петербургъ:

1. Полихроній Сырку: Исторія свѣтскихъ сказаній, повѣстей и разсказовъ въ старинной Болгарской литературѣ. Томъ второй. Византійская.

X. Отъ г. Дацова:

1. Байрактаръ Бояна. Разказъ изъ Херцеговското въстание 1875 годниа отъ П. Попповичъ. Превелъ: С. Ж. Дацовъ. Русчукъ, скоропечатница на в. „Славянинъ“. 1881. 8°, стр. 16 цѣна 30 ст.

2. Зайчаръ и неговото население (единъ отъ българскитѣ предѣли въ Сърбия) отъ С. Ж. Д—въ. Прѣпечатено отъ „Периодическото Списание“ на българск. дружество, кн. VIII и IX. Сръдецъ Държавна печатница. 1884. Голѣма 8°, стр. 38. Цѣна 50 стотинки.

3. Черницитѣ и коприната. Кратко ръководство за сѣяне и огледванье черници и храненье свилени буби. (Съ рисунки въ текста). Съставилъ С. Ж. Дацовъ. София, държавна печатница 1884. 8°, стр. 62. Цѣна 1. 20 стотинки.

XI. Отъ г. С. Шивачова.

1. Ключъ на программата за испитванье кандидатитѣ за адвокати въ Источна Румелия. Отъ С. Шивачовъ. Сливенъ, печатница на вѣстникъ „Българско Знаме“. 1884. 8°, стр. 101.

XII. Отъ г. П. Иванова:

1. Апостоли за свободата. Драма въ три дѣйствия отъ П. Ивановъ. 1884 Издаване и печатъ на Христо Г. Дамовъ въ Пловдивъ. 8°, стр. 76. Цѣна 1 лвъ.

XIII. Отъ г. Д. Василиева:

1. Братушка. Комедия въ едно дѣйствие (изъ живота ни). Отъ Димитъръ Василевъ. Пловдивъ, Областна печатница 1883. 8°, стр. 24. Цѣна 30 стотинки.

XIV. Отъ статистическото бюро:

1. III Статистика на Княжество България. Общи резултати отъ проброяването на населението на 1 Януарий 1881 г. Издава статистическото бюро. София, книгопечатница на Янко С. Ковачевъ и С-ие. 1884. 4°.

XV. Отъ Дирекцията на народното просвѣщение въ Источна Румелия:

1. Рапортъ до Негово Сиятелство Главний Управителъ на Источна Румелия отъ директора на народното просвѣщение върху положението на учебното дѣло прѣзъ 1882—83 училищна година. Пловдивъ, Областна печатница. 1883. 4°.

XVI. Отъ г. Г. В. Попова, книжаръ въ Стара Загора:

1) Кратка Психология и Логика, отъ Аристиди К. Спатаки, докторъ на философията. Прѣведе за употребяване въ българските сръдни училища: Д. Т. Душановъ. Издава книжарницата Г. В. Поповъ въ Стара Загора. Пловдивъ, Областна печатница. 1883. 8°, стр. 91. Цѣна: 1 левъ и 20 стотинки.

2. Учебникъ по Историята на Педагогията, отъ Аристиди К. Спатаки, докторъ на философията. Прѣведе Д. Т. Душановъ. Удобенъ отъ дирекцията на народното просвѣщение, съ писмо подъ № 2061, за употребяване въ сръднитѣ дѣвически училища. Издава книжарницата Г. В. Поповъ въ Стара Загора. Пловдивъ, Областна печатница. 1883. 8°, стр. 121. Цѣна 1 левъ и 60 стотинки.

3. Наградно труѣило за майки, отъ Ивана Д. Аристоклеуса. Прѣведе за труѣение българските майки, бавачки, учителки и ученички отъ горнитѣ классове на сръднитѣ дѣвически училища: Д. Т. Душановъ. Издава книжарницата на Г. В. Поповъ въ Стара Загора. Пловдивъ, Областна печатница. 1883. 8°, стр. 59. Цѣна: 4 гроша или 80 стотинки.

XVII. Отъ г. Никола П. Попова:

1. Старобългарска граматика, съ сборникъ отъ образци за четение, разборъ и прѣводъ. (Учебникъ за сръдни училища). Съставилъ Никола П. Поповъ, прѣподавателъ на български езикъ въ Варн. държ. реална гимназия. Прага, печатница на х-ръ Едуардъ Грегръ въ Прага. Собствено издание. 1883. 8°, стр. 72. Цѣна 1 левъ.

XVIII. Отъ г. Н. А. Начова въ Сливенъ:

1. Докладъ на Сливненский префектъ за състоянието на округа и на разнитѣ въ него общи служби. (Прѣдставенъ на Сливненский главенъ съвѣтъ въ сесията му презъ септемврий 1883 год.). Сливенъ, печатница на вѣстникъ „Българско знаме“. 1883. Стр. 43.

XIX. Отъ г. Кавалджиева:

1. Грамматическия способъ за изучанне 10-тѣ части на рѣчта по нагледенъ кроежъ (приблизително). Дѣлъ първий. За основнитѣ училища, трето отдѣление. Второ издание. Съставилъ Д. Кавалджиевъ. Сливенъ, печатница на вѣстникъ „Българско Знаме“. 1883. 8°, стр. 75. Цѣна 4 1/2 гроша.

XX. Отъ автора:

1. Писма на единъ румелийскій Българинъ. Книжарница на Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ, Русчукъ, Солунъ. 1879. 8°, стр. 117. Цѣна 1 франкъ 50 сант.

XXI. Отъ г. J. M. Жујовића у Београд:

1. Прилози за палеостнологију српскихъ земаља, од J. M. Жујовића, проф. велике школе. Београд, у краљевско-српској државној штампарији. 1883. 8°, стран. 15.

2. Приступно предање. Јована Жујовића, сунлента велике школе. Држано 16 Децембра 1880. Отштампано на „Просветног Гласника.“ У Београду, штампано у државној штампарији. 1881. 8°, стр. 22.

3) Кратки преглед историје минералогіје, извео J. M. Жујовић, проф. велике школе. Београд, у краљевско-српској државној штампарији. 1883. 8°, стр. 71.

4. Note sur les roches éruptives et métamorphiques des Andes, par J. Joujovitch. Belgrade, imprimerie national. 1880.

XXII. Отъ г. Никола Бончевъ :

1. Сборникъ отъ Български народни пѣсни. Събралъ Николай Бончевъ. Издава съ Деню Н. Поповъ. Варна, печатница на Х. Хаджи Ралева. 1834. 8°. стр. 192. Цѣна 2 лева и 20 ст.

XXIII. Отъ издателката :

1. Иступленный дървишъ, или Възточный въпросъ. Отъ Г. С. Раковскаго. Издава го Неша Стойкова, сестра на Г. С. Раковски. Пловдивъ, Областна печатница. 1884. 8°, стр. 72. Цѣна единъ левъ (алатенъ франкъ).

XXIV. Отъ редакцията на Русскій филологически вѣстникъ въ Варшава :

1. А. Смирновъ. Сборникъ Древне-Русскихъ памятниковъ и Образецъ народной русской рѣчи. Пособіе при изученіи исторіи русскаго языка Варшава, въ типографіи М. Земкеевича и В. Ноаковскаго. Краковское предмѣстье. № 415 (15). 1882. 8°, стр. 226 + I—VI. Цѣна 1 руб.

XXV. Отъ Сърбското Учено Дружество въ Бѣлградъ :

1. Гласник Српског Ученог Друштва. II одеѣакъ, кнѣга XIV. Исторіјски споменици Јужнихъ Словена и околнихъ народа. Изъ Италијанскихъ архива и библиотека. Написао Вићентије Макушев, редовни професор у свеучилишту Варшавском. дописни члан Петроградске Академије за науку, Српскога ученог друштва и т. д. Кнѣга 2.

XXVI. Отъ г-на Георги Златарски :

1. Материяли по геологията и минералогията на България, II геологически профилъ отъ Видинъ презъ Бойница, Вършка чука, Макрешъ, Бѣлоградчикъ до Горний Ломъ и отъ Долний Ломъ, презъ Превала, Чепоровци, Иеловица до Берковца. Отъ Георги Н. Златарски. Препечатано отъ книжка VI на периодическото списание на Българското Книжовно Дружество въ Сръдецъ. Сръдецъ. Държавна печатница 1883 год. и 8°, стр. 1—27.

XXVII. Отъ издателя.

1. Червенитѣ Панталони. Комедия въ едно дѣйствиѣ (преводъ отъ грѣцки). Издава Кирилъ Х. Янчевъ. Пловдивъ печатницата на Д. В. Манчевъ. 1884 г. 8°, стр. 1—46.

XXVIII. Отъ авторътъ :

1. География и История, за учение въ III и IV отдѣление. Допълнение на кнѣга Бащинъ езикъ. Състави Д. В. Манчевъ. Книжка препоръчана отъ Областний училищенъ Свѣтъ. Печатница и книжарница на Д. В. Манчевъ въ Пловдивъ, Свищовъ и Солунъ. 1883 г. и 8°, стр. 1—152. Цѣна 1 левъ.

2. Бащинъ Езикъ за малки дѣца. Първа година. Букваръ и първа читанка за учение слѣдъ букварътъ. Съ примѣри за първоначално писание и рисуване и съ изображения изъ книгата. Състави Д. В. Манчевъ. Одобрена отъ Управляющій отдѣла на Народното Просвѣщение и духовнитѣ дѣла. 16-то издание. Книжарница на Д. В. Манчевъ въ Пловдивъ, Свищовъ, Солунъ 1883 год. 8°, стр. 1—111. Цѣна 60 ст.

3. Бащинъ Езикъ за малки дѣца. Втора година. Втора читанка за учение слѣдъ букварътъ. Съ изображения. Състави по начинътъ на Ушинскій Д. В. Манчевъ. Одобрена отъ Управ. отдѣла на Народното Просвѣщение и духовнитѣ дѣла. Тринадесето издание. Книжарница на Д. В. Манчевъ въ Пловдивъ, Свищовъ, Солунъ. 1883 год. 8°, стр. 1—128. Цѣна 80 ст.

4. Бащинъ Езикъ за дѣца. Трета година. Трета читанка за учение слѣдъ букварътъ, съ изображения. Състави Д. В. Манчевъ: Одобрена отъ Управ. отдѣлтъ на Народното Просвѣщение и духовнитѣ дѣла. 9-то издание. Книжарница на Д. В. Манчевъ, Пловдивъ, Свищовъ, Солунъ. 1884 г. 8°, стр. 1—141 + I—III. Цѣна 1 левъ.

д-ра Конст. Иречака.

eerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Bal-Historisch-Geographische-Studie von D-r Constantin Jos. Jireček. Prag F. Tempsky. 8°, стр. 1—1872 + VI.

издательтъ:

цъ. Списание за забавление и наука на Българската младежъ. Първа дубла. Редакторъ-издатель Тончо Мариновъ 1882 год. 8°, стр. 208.

списаніе отъ сжщия за 1883 год. Цѣна 1 руб. 8°, стр. 192.

ика по законъ Божий за учителитѣ въ народнитѣ учил-
и Ае. Ф. Соколовъ. Преведе отъ Русски Тончо Мариновъ. Одобрена
на Народното Просвѣщение въ Источна Румелия. София. Книгопе-
Т. Ковачевъ. 1882 год. 8°, стр. 143 цѣна 8 гроша.

иръ въ расказъ за дѣтца. Първа книжка Шейлокъ венециан-
превежда отъ Русски и издава Тончо Мариновъ. Варна 1881 г. Пе-
тсковъ. 8°, стр. 22. Цѣна 20 ст.

иръ въ расказъ за дѣтца. Втора книжка, Мѣра за мѣра, пре-
и издава Тончо Мариновъ. София. Книгопечатница на Янко С. Ко-
", стр. 16. Цѣна 20 стотинки.

ски Народни Гатанки. Българска мъдростъ 777 гатанки издава
Книжка първа. София. Скоропечатница на Янко С. Ковачевъ. 1879 г.
60 св.

авторътъ:

детство за унтеръ-офицеритѣ при изучаваніето на разсипалний
Устава о строевой пѣхотной службѣ" съставилъ поручикъ В. П.
84 г. 16°, стр. 55. Цѣна 40 стот.

за пѣхотата съ необходимитѣ свѣдения за унтеръ-офице-
съгласно „Наставления по самоокапиванію пѣхоты малою лопа-
П. Дѣловъ. Варна 1884 год. 1°, стр. 15. Цѣна 20 ст.

книжка за рядовитѣ солдати въ пѣхотата, съдържаща
и, нужни за всѣкий солдатинъ въ Българската войска. Съ пор-
Височество и съ 33 рисунки. Съставилъ поручикъ В. П. Дѣловъ.
", стр. 92. Цѣна 1 левъ.

Областната реална гимназия въ Пловдивъ.

годишенъ отчетъ на Обласната реална гимназия въ Плов-
дина 1882—83. Съдържание: 1) Нѣщо по българския явикъ
ковъ, преподавателъ. 2) Кратко описание изъ исторіята и
Българ. земи отъ В. Добрувский, преподавателъ. 3) Учили-
съ Управителя на гимназията Г. Караджовъ. Пловдивъ
а 1883 г. 8°, 102. (Два екземпляра).

книжарницата на Хр. Дановъ:

тъ по Православний Християнскій Катихизисъ. Съставилъ
та Високопреосвященнаго Филарета, Владимиръ Ив. Петковъ. Раз-
въ отъ Св. Български Синодъ за употребление въ православнитѣ
и печатъ на Хр. Г. Дановъ, Пловдивъ. Цѣна 1 л. 60 ст.

преводача:

ние умствено, нравствено и физическо отъ Хербертъ
последното английско издание Добри П. Тинковъ. Издава кни-
лгарско Знаме." Сливень, печатница на вѣстникъ „Българско

XXXV. Отъ прѣводача:

1. Комедия отъ грѣшки въ петъ дѣйствия, превелъ Кр. Ив. Мирски. Варна 1884. Печатница на Х. Н. Войниковъ и С-ѣ въ Варна. Цѣна 80 ст.

2. Книжовникъ, драма въ двѣ дѣйствия по Скриба и Морвела; и Пепелъ въ окоето, комедия въ едно дѣйствие по Емиля Вендинга, отъ Кръстья Ив. Милски. Руссе, скоропечатница на в. „Славянинъ“ 1884. Цѣна 1 л. 30.

XXXVI. Отъ прѣводача:

1. Нѣставление за самоокопаванпето на пехотата съ малката лопата. Превелъ поручикъ Златоустовъ. Издава Военното Министерство. София, Книгопечатница Я. С. Ковачевъ и С-ѣ. 1884.

XXXVII. Отъ съставителя:

1. Учебникъ по Латинский языкъ, споредъ Чешкий учебникъ отъ Ф. Риссъ, за българските гимназии. Съставилъ Ив. Бронжа, преподавателъ на Латинский языкъ при класическата гимназия въ Сръдецъ. Настоящия учебникъ е одобренъ отъ Учебний Сѣвътъ при Министерството на Нар. Просвѣщение и за напечатването му се отпуснаха 800 лева държавна помощ. Сръдецъ. Народна печатница на Богданъ Прошекъ, 1884.

XXXVIII. Отъ прѣводача:

1. Записки на единъ лудъ, отъ Н. В. Гоголя. Превелъ Х. М. Златоустовъ. (Собствено издание на преводача). София, Книгопечатница Янко С. Ковачевъ и С-ѣ. 1884. Цѣна 40 ст.

XXXIX. Отъ съставителя:

1. Геометрия и чѣртание за долните класове на сръдни учебни заведення и трикласни училища. (Съ 342 чѣртежа въ текстъ). Съставилъ А. Тодоровъ. (второ, поправено и допълнено издание). Търново, книгопродавницата на Н. Тодоровъ. 1883 год.

XL. Отъ прѣводача:

1. Историата на едно престѣпление (показание отъ единъ свидѣтель отъ Викторъ Хюго, превелъ отъ французски Д. Х. Ивановъ. Часть I. Издава А. Паламидовъ. Пловдивъ, Областна печатница, 1884. Цѣна 2 лева.

XLI. Отъ автора:

1. Образци за рисуване отъ Л. Л. Лукашъ. Издание и печать на Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ.

2. Рѣководство къмъ образци за рисуване, написанъ Л. Л. Лукашъ. Прегледано и одобрено отъ Дирекцията на Народното Просвѣщение. Пловдивъ, издание и печать на Хр. Г. Дановъ, 1882.

XLII. Отъ съставителя:

1. Втора Читанка за четение въ втора година подиръ изучаване буквите или за второ отдѣление въ народните училища; по методата на руский педагогъ К. Ушинский, съставилъ Н. В. Сарановъ. Прегледана и одобрена отъ Дирекцията на Нар. Просвѣщение. Издание и печать на Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ, 1883.

XLIII. Отъ прѣводачката:

1. Елементарни уроци по дедуктивната и индуктивна Логика съ въпроси, упражнения и рѣчникъ отъ логически термини, отъ Стенлей Джевансъ (по английското ново издание). Превела Екатерина Н. Каравелова. Издание и печать на Х. Г. Дановъ въ Пловдивъ 1884. Цѣна 3 лева.

(Сгѣда).

Прѣвъ текжщата 1884 година въ редакцията на „Периодическото Списание“ се приематъ слѣдующиѣ журналы и вѣстници:

1. Русскій филологическій вѣстникъ. Ученый журналъ. За годиситѣ 1880—81—82 и 83 сж испроводени изъ единъ пѣтъ.

Тоя интересенъ журналъ излиза четири пѣти въ годината (въ неопрѣдѣленно време). Всѣкоя книжка съдържа отъ 10 до 15 печатни коли, така щото общото число печатни коли въ едно годишно течение достига — до 50. Годишната му цѣна е седемъ книжни рубли съ доставката. Прѣдмѣтъ на журнала е: езикъ, народна поезия и древна литература на славенскитѣ племена, прѣимущественно на русскій нарѣчъ. Освенъ разнитѣ материали, изслѣдвания, критики и проч., въ всѣкой брой на журнала се прибавятъ и нѣколко листа по педагогический отдѣлъ, въ който ще сѣдѣтъ: а) статьи за прѣподаване на русскій езикъ и словесность въ учебнитѣ заведенія, прѣимущественно въ срѣднитѣ; б) критика на учебницитѣ по тие прѣдмѣти; в) разни извѣстия и забѣлѣжки, които иматъ отношение въ прѣподаването на езика и словесности и проч. Желажитѣ да приематъ тоя журналъ, да се адресиратъ така: Въ Варшаву. Въ редакцію русскаго филологическаго вѣстника.

2. Странникъ. Духовный журналъ. Четвертый годъ. Изданія подъ новой редакцией. 1884. С. Петербургъ.

Споредъ обнародваната программа списанието „Странникъ“ отъ 1880 г., подъ новата редакция, мѣжду равнитѣ критически и библиографически статьи на новитѣ произведения по руската духовна литература, извѣстия и забѣлѣжки по въпроса на общественный животъ, народното образование и проч., ще съдържа отборъ статьи въ слѣдующий редъ: а) общедоступни статьи, изслѣдвания, забѣлѣжки и необнародвани материяли по всякитѣ отдѣли на руската църковна история; б) статьи по разнитѣ отрасли на богословското знание, прѣимущественно по общата църковна история; в) църковни слова, поучения, рѣчи, бесѣди и други нравоучителни произведения; г) разскази, повѣсти, характеристика, прѣгледъ на минѣлото и сегашно положение на духовенството; д) важни съврѣмenni явления изъ църковно-религиозный животъ на православный и неправославный свѣтъ на истокъ и западъ, особенно у славенитѣ и проч.

Списанието „Странникъ“ излиза всѣки мѣсець и всѣки брой състои отъ 10 до 12 и повече печатни коли. Спомоществованието за едно годишно течение е осемъ книжни рубли за въ странство. Желажитѣ могатъ си достави това списание, както и прѣдишнитѣ му течения, отъ самата редакция по слѣдующия адресъ: Въ редакцію журнала „Странникъ“, въ С. Петербургъ (Невскій просп., д. № 167).

3. Дневникъ казанскаго общества врачей при императорскомъ университетѣ. 1883 (седьмой годъ). Подъ редакцией предѣдателя общества А. В. Петрова, ординарнаго профессора патологической анатоміи при императорскомъ казанскомъ университетѣ. Казанскаго общества врачей годъ шестнадцатый. Казань, типографія императорскаго университета. 1883. 8°. стр. 440.

4. Дневникъ казанскаго общества врачей при императорскомъ университетѣ, (Восьмой годъ). 1884.

„Дневникъ казанскаго общества врачей при императорскомъ университетѣ“ се издава въ отдѣлни коли два пѣти въ мѣсеца, така щото годишното му издание ще съдържа въ себе не по-малко отъ 24 печатни коли. Съгласно съ постановлението на обществото „Дневникъ“ ще състои отъ два отдѣла: общий и мѣстный.

Годишната цѣна на „Дневникъ“ за текжщата година е само три рубли въ прѣдплата и се исписва направо въ редакцията въ Казань, въ общество врачей при университетѣ.

5. Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Шестое десятилѣтіе. Часть ССXXXI. 1884. С. Петербургъ, типографія В. С. Балашева. Средняя Подъяческая, № 1. 1884.

Освѣтъ правительственнитѣ распоряженія относящи се до просвѣщенію въ Русію, въ тоя журналъ се печататъ отборъ статіи по отдѣла на педагогичната и науката, критики и библиографіи, и соврѣмenna лѣтопись по учебното дѣло въ Русію и вънъ отъ нея. Журналътъ изляза въ началото на всѣки мѣсець и всѣки брой състои отъ около 39 печатни коли. Годишната му стойность е 13 руб. 75 коп. Подписка се приема: въ редакціи (по Троицкому переулку, домъ № 13) въ С. Петербургъ.

6. Университетскія извѣстія. Годъ XXIV. Кіевъ, 1884.

Пръвъ текущата (1884) година книжкитѣ отъ „Университетскія Извѣстія“ излязатъ въ края на всѣки мѣсець, и всѣка книжка се състои отъ 20 и повече печатни коли. Цѣната за 12 книжки е седемъ рубли. Желающитѣ да получаватъ тоя журналъ да се обръщатъ направо въ „Правление университета св. Владиміра въ Кіевъ.“

Цѣльта на тоя журналъ е: да доставя на членовѣтъ отъ университетското съсловіе свѣдѣнія, които имъ сѣ необходими по тѣхнитѣ отношения къмъ университета, и при това, да запознава публиката съ състояніето и дѣятелността на университета и съ различнитѣ негови части.

7. Извѣстія С. Петербургскаго Славянскаго благотворительнаго общества. 1884 год.

По съдържанието си, списанието „Извѣстія“ се подраздѣля на три отдѣла, отъ които въ първий отдѣлъ се обнародватъ извлечения отъ протоколитѣ на обществото и въобще неговитѣ и на други подобни общества дѣйствия, въ вторий — прѣгледъ на общеславянското развитіе и третий — славянски книгописни извѣстія, прѣдружени съ кратки рецензии.

Годишната цѣна на „Извѣстія“ (12 книжки, — всѣкоя книжка състои отъ 2 и повече печатни коли) изъ вънъ предѣлитѣ на Русію е 2 рубли, и ония, които си запамятъ таягодишното течение, ще получатъ безплатно и излѣвнитѣ 3 броевъ пръвъ 1883 г. Писма и всичко що се отнася до списанието, испращатъ се по съдѣлюющия адресъ: Въ С. Петербургъ, Площадъ Александровскаго театра, д. № 7.

8. Журналъ русскаго физико-химическаго общества, при императорскомъ С. Петербургскомъ университетѣ. Годъ шестнадцатий. Отвѣтственный редакторъ Н. Меншуткинъ.

Годишното издание на Ж. Р. Ф. Х. О. състои отъ 9 книжки и всѣкоя една книжка — отъ 6 до 7 печатни коли. Цѣната му за текущата (1884) година е 5 рубли и желающитѣ да го получаватъ трѣбва да се обръщатъ направо до редакціята на журнала въ С. Петербургскій университетъ, въ химическата лабораторія.

9. Древности. Труды императорскаго московскаго археологическаго общества. Изданные подъ редакцію И. Д. Мансветова, секретаря общества. Томъ девятый. Выпускъ II и III. Съ 8-ю политипажамъ въ текстѣ и съ 4-мя таблицами снимковъ. Москва 1883. Цѣна 4 рубли.

10. Гласник српског ученог друштва у Београду.

11. Starine. Na sviet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

12. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razred filozofsko-historički i filozofsko-juridički. U Zagrebu 1883.

13. Przegląd Powzeczny. Kraków. Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1884. Изляза всѣки мѣсець. Годишната му стойность е 32 лева.

14. Slovanský Sborník. Statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života. Redaktor Eduard Jelínek. 1884, v Praze.

15. Časopis musea království českého. 1882. Redaktor: Jos. Emler. V Praze.

16. Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva. Godina VI. U Zagrebu. 1884.

17. Spomenik šestsoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem. Založila i na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani. Natisnala Ig. Kleinmavt. & Jed. Bamberg. 1883.

18. Училищенъ дневникъ. Мѣсечно педагогическо списание на дирекцията на народното просвѣщение. Пловдивъ 1883—84. Областна печатница. Цѣната на цѣлата годишнина отъ 12 книжки е 40 гр. алатни.

19. Домашенъ лѣкаръ. Вѣстникъ за домашни медицински повнания. Издава два пѣти въ мѣсець. Редакторъ-издатель д-ръ Хр. Н. Етърски. Стойността му се предплаща и за на всѣждъ е: за година 7 лева, за $\frac{1}{2}$ грдина 4 лева.

20. Учебенъ вѣстникъ. Издава министерството на народното просвѣщение подъ редакцията на г. С. Вацова. Стойността му за текжщата (1884) година е 8 лева за навсѣждъ изъ българско, а за чужбина 10 фр. алатни. Издава въ края на всѣки мѣсець въ книжки отъ четире печатни коли.

21. Знание. Списание за наука и литература. Това периодическо списание е започнало да излиза отъ 1-й априлий т. г. въ Стара-Загора. Издава го книжовното дружество „Знание“ въ Стара-Загора. Цѣната му е 12 фр. за Источна Румелия, 14 за Княжеството и Македония и 16 за Европа. Издава на 15 и 30 число на всѣки мѣсець.

22. Церковный вѣстникъ, издаваемый при С. Петербургской духовной академіи. Еженедѣльный журналъ въ двѣ части: часть офиціальная и часть неофиціальная. Въ офиціальной части офиціальныи органъ Святѣйшаго Синода и состоящихъ при немъ центральныхъ учрежденіи. Еженедѣльный журналъ съ неофиціальной частью и съ неофиціальными двухмѣсячными книжками прибавлений.

Това списание се получала въ дружеството отъ Априлий т. г. насамъ.

23. Русскія вѣдомости. Ежедневное издание. Годъ XXI. Излиза въ Москва.

24. Lužica. Měsíčník za zábavu a poučení. Zhromadny organ serbskích towarstwow. Zamolwily redactor a wudawař: D-r plil. Ernst Muka w Kamjenicy, Administrator: Jan Kapleř w Budyšinje. Letnik 3.

25. Vjenac. Zabavi i pouci. God. XVI. Izlazi u Zagrebu svake subote na dva arka. Godišnja ciena 6 for., poštom i domařim u kuću 7 for. Vlastništvo i tisak dioničke tiskare. Izdavaju i ureduju V. Klaić i M. Maravić.

26. Наука. Периодическо списание. Издава научно-книжовното дружество въ Пловдивъ. Излиза всѣки мѣсець. Пловдивъ, печатница на Д. В. Манчовъ, 1884. Година прѣдплата 4 нови рубли за Областа, 16 лева за Княжеството, 7 бумажни рубли за въ Россия, 8 флоринта за Австрия и 5 бѣли меджидии за Турция.

27. Народний гласъ. Недѣленъ вѣстникъ. Излиза единъ пѣтъ въ недѣлята. Издатель и притежатель Д. В. Манчовъ.

28. Търновска конституция. Органъ на народната либерална партия. Излиза два пѣти въ седмицата: сръда и сѣбота. Цѣната ѝ е: въ сѣверна и южна България: за година 20 лева; за 6 мѣсеца 10 л. Въ Македония и Одринско: за година $\frac{1}{2}$ л. т.; за 6 мѣсеца $\frac{1}{4}$ л. т. Единъ брой 25 ст. Отговорникъ К. Досевъ. Народна печатница на Б. Прошекъ.

29. Отечество. Вѣстникъ за политика, наука и литература. Излиза всѣка сръда и сѣбота. Цѣна: за въ Княжеството, Одринско и Македония 20 л. за год.; 10

за 6 мѣс.; за въ други мѣста 25 л. за год.; 13 л. за 6 мѣс. Отговорникъ Н. Груевъ. Нар. печатница на Богданъ Прошекъ въ София.

30. Записки императорской академии наукъ. Томъ сорокъ седьмой. Книжка I. Санктпетербургъ, 1883 г.

31. Записки императорской академии наукъ. Томъ сорокъ седьмой. Книжка II. Санктпетербургъ, 1884 г.

32. Народенъ учитель. Чисто-научно ежемѣсечно еписание. Цѣната за година е 2 рубли. Издава се въ гр. Руссе. Отговорний уредникъ Ст. Ив. Роглевъ. Съчинитель Др. Валтеръ.

33. Смѣшлю. Вѣстникъ хумористический, сатирический, политический и литературный. Цѣната за една година е: за Южна България 2 рубли нови, въ Сѣверна България 2 $\frac{1}{2}$ рубли нови. Излиза всѣка сѣбота. Издатель и отговорникъ Ив. Дочковъ въ Сливенъ.

ГЛАВНО СЪБРАНИЕ

НА

„Българското Книжовно Дружество“.

А.

Тържественно заседание на 29 Юлий 1884 година.

Засяданието се отвори съ водосвѣтъ, извършенъ отъ Икономъ п. Тодора Митовъ и други столчни свещенници въ присѣтствието: а) на **Негово Височество Князьтъ**, Височайшии Покровитель на Дружеството; б) на г.г. Министритѣ и други чиновници; в) на присѣтствовавшиитѣ при управителнитѣ засѣдания дѣйствителни и дописни членове, и г) на многобройна публика столчни граждани и гражданки и гостѣе отъ други градове.

Слѣдъ свѣршванъето на водосвѣта и изслушванието рѣчьта, казана отъ прѣдсѣдателтъ на приврѣменний управителенъ комитетъ на дружеството, **Н. В. Князьтъ**, поздрави главното Събрание съ слѣдущето слово:

Господа Членове на Българското Книжовно Дружество!

„Сърдечно се радвамъ, като гледамъ, че Българското Книжовно Дружество, което бѣше основано вѣнъ отъ България още прѣди 15 години отъ наши патриоти, е подновило въ свободна България сериозната си научна дѣятелность, и че вече желае да пристѣпи къмъ увеличение на своята толкова полезна за народа ни дѣятелность.

Азъ желая и на драго сърдце ще помагамъ винаги на нашето дружество, щото да може то да напредва постоянно къмъ светата си цѣль и да развива плодотворно своитѣ духовни трудове върху изучаванието на страната и върху повдиганието на българската наша литература, съобразно съ истинскитѣ нужди на милото наше цѣлокупно отечество.

Богъ да Ви е на помощъ, Господа!“

Период. Списание К.

Ето и казаната отъ прѣдсѣдателя, г. В. Д. Стоянова, рѣчь:

Ваше Височество!

Достопочтени Господарѣ и Господжи!

Дружеството, което сте почели съ Вашето присѣтствие, е учрѣдено прѣди 15 години отъ нѣколко наши родолюбиви еднородци вънъ изъ България. Неговата цѣль е да спомага за умствения и духовенъ напредѣкъ на българския народъ, или, съ други думи да кажѣ, да спомага за сдружаванieto на разпрѣснѣтитѣ български умствени сили, каквото тѣ да не заглѣхвватъ, а ведно и задружно да работѣтъ за привдиганieto на българската сериозна книжнина.

Слѣдъ спиранието на познатитѣ „Български Книжници“ въ Цариградъ, отъ учрѣждането на подобно едно дружество се явяше една налѣжаща нужда за нашия народъ. А врѣмената тогава бѣхъ такива, щото не позволявахъ и да се мисли за подобно нѣщо въ България, та за това и новосъставеното дружество трѣбваше да се отвори вънъ отъ отечеството ни, именно въ румѣнска Браила. Основателстѣ му обаче не губехъ надѣжда, че рано или късно тия злочести за народа ни врѣмена ще изминѣтъ и че новосъставеното „Българско Книжовно Дружество“ ще се прѣнесе единъ день въ България, гдѣто му е и мѣстото.

Чудесното избавление на нашия народъ дойде да изпълни тая надѣжда, и да ѣ изпълни даже по-рано, отъ колкото можеше да се очаква.

Слѣдъ десетгодишното сжществуване въ чужда земля. Българското Книжовно Дружество биде честито да се прѣнесе въ столицата на свободна България; и тукъ да поднови своята дѣятелностъ по старий си редъ.

Макаръ че грамадни прѣвратъ, който освобождението ни направи въ общественний нашъ животъ, и да изискваше нѣкои измѣнения въ устава на дружеството, но се намѣри за добро да се поотложѣтъ тие измѣнения, догдѣто самото врѣме и опитътъ (практиката) не изяснехъ по-добрѣ характера, който трѣбваше да имъ се даде. Споредъ мнѣшнето на приврѣмения управителенъ комитетъ сега вече е настѣжло врѣме за правилното изврѣшване на тия измѣнения.

това комитетътъ си позволи да свика сегашното събрание“, за да прѣобрази нашето дружество.

и да се приетъ къмъ тая работа, не е злѣ да единъ погледъ върху досегашната дѣятелностъ гвото, сѣщо и върху прѣдстоящата негова бѣдѣща гь. Споредъ досегашний си уставъ дружеството лжно най-много да се труди:

за разработване най-главнитѣ наши национални ренно: нашия езикъ, нашата народна словесностъ, торця, нашия народенъ битъ и пр.

за изучаване нашето отечество и отъ други то неговитѣ естествени богатства, неговий ико- битъ и т. н.

за распространение истинната наука, истинното ие мѣжду народа ни, именно: за добрата наредба цтата ни, за изработване добри учебни книги, и обогатяване на книжнината ни съ добри и писания.

е било най-главната задача на дружеството.

достопочтенни господарѣе, съмъ ималъ честъта отъ самото основание на дружеството и до днесъ гъ свидѣтель на неговата дѣятелностъ, и, като въ сегашното тържественно събрание считамъ за ностъ да кажж по нѣколко думи за резултатитѣ, произлѣзали отъ тая дѣятелностъ. Тукъ менъ да изкажж нѣколко похвали за дружеството, и изкажж безъ всѣко стѣснение, защото ни най- не могатъ да се отнасятъ лично къмъ мене, а нжтъ на други дѣятелъе.

еството, достопочтенни господарѣе, е поставило основа събиранъето паметницитѣ на народната есностъ и езикъ. Обнародванитѣ въ нашето „Перио- писание“ материяли по тая частъ не малко сж и за да се състави въ словесната филологическа о по-правилно понятие за нашия езикъ. Доста е. че, да си наумимъ, че тия материяли накарахж и славистъ Миклошича да поизмѣни българскій своята сравнителна грамматика на словенскитѣ

Относително езика ни дружеството е спомогнало не малко и да се пооправи и изравни нашето правописание. Бъркотията на което прѣди 10—15 години нѣмаше край. Каквото и да казватъ нѣкои за сегашното състояние на нашето правописание, но едно обективно изучаване на работата може да увѣри всѣкого, че въ това правописание твърдѣ малко сж оние пунктове, които могатъ да възбуждатъ още прѣспирия. Дружеството обаче и за тия дребни въпроси е приготвило вече потрѣбний наученъ материялъ. Та се надѣва въ едно най-кратко врѣме да прѣдложи и за тѣхъ много или малко удовлетворително рѣшение. Само слѣдъ това рѣшение, по миѣние на дружеството, ще се яви възможность за съставенъе научно изработенъ учебникъ за писменний български езикъ, сирѣчь граматика. Отсутствието на която тъй силно се чувствува сега въ нашата книжнина,

Слѣдъ тия бѣлѣжки за езика, нека прѣминежъ къмъ историята. Тукъ може смѣло да се каже, заслугитѣ на дружеството не сж малко важни. Материялитѣ и учениѣ издирвания, които сж обнародвани въ досегашнитѣ книжки на „Пер. Списание“ по нашата политическа история, по историята на нашата черква, на нашата писменность и народно възраждане, се признаватъ вече и отъ европейски ученъ свѣтъ като единъ добъръ влогъ въ историческата наука. Тѣ спомогнахъ за освѣтлението на доста много страни въ минжлий животъ на народа ни.

По етнографията, по старата и нова география на България дружеството може съ гордостъ да каже, че е изнесло на свѣтъ материяли и издирвания.

Нашето дружество, достопочтенни господарѣе, биде честито да стори добъръ почеткъ и за изучаване нашата геология, познаванъето на която е подлежаща държавна необходимость въ сегашно врѣме.

Не м гж да не споменжъ, че страницитѣ на нашия журналъ се украсихъ и съ първитѣ научни студии по българската статистика.

Колкото за другитѣ клонове на нашата книжнина, дружеството не е могло да покаже такива заслуги, но и тука неговата дѣятелность не е била съвсѣмъ безплодна. Доста е да укажемъ на обнародванитѣ въ журнала ни ста-

тин върхъ отхраната, върхъ животописанията, върхъ църковните наредби и пр.; да укажемъ още и на критическия отдѣлъ въ нашето „Период. Списание“. Нека ми бѣде позволено да споменѣ тука и за трудоветъ на прѣждеврѣменно починалия нашъ талантливъ другаръ, Нешо Бончовъ, именно за неговата прѣкрасна статия върху училищата, за неговитѣ хубави прѣводи въ проза и въ стихове, за неговитѣ литературни критики, които, на врѣмето си, стрѣснѣхъ всичката българска, читающа публика.

Такива сѣ под-главнитѣ работи, които Българ. Книж. Дружество е извършило прѣвъ досегашний си животъ, животъ прѣизпълненъ съ всѣкакви спѣнки и мъчности. Тия работи при дружеството сѣ били извършени отъ ония неговни членове, които сѣ били постояннитѣ му непосредствени труженници и които, за под-лесното и под-плодотворното изпълнение на своята задача при дружеството, вѣзли сѣ, съгласно съ устава му, въ сношения съ нѣколко учени корпорации и лица, за които ще се говори въ подробний отчетъ за досегашната дѣятелностъ на дружеството и за неговото материялно състояние. Има пълна надѣжда, че за напредъ отъ това дружество могатъ да се очакватъ много под-добри плодове, защото по семъ сега неговата дѣятелностъ несъмнѣнно ще може да се извършва при много под-сгодни условия материялни и нравствени. За това ни рѣчателствува горещата поддържка, която Негово Височество, царствуещий нашъ Господаръ, заедно съ народното ни Прѣдставителство, както и българската столица показахъ вече и продължаватъ да показватъ тъй великодушно и щедро къмъ Българ. Книжовно Дружество; рѣчателствува за това и постоянното нарастване на работницитѣ при дружеството, работници, бройтъ на които за напредъ навѣрно ще се уголѣмява още под-вече и под-вече.

Твърдо укрѣпенъ въ тая си надѣжда, Приврѣменний Управ. Комитетъ ще има честта да прѣдстави на сегашното главно събрание нѣколко съображения за разширяване дѣятелността на дружеството. Комитетътъ, покрай друго, ще прѣдложи, че за напредъ е необходимо да се издаватъ и въ особни книги, както оригинални така и прѣведени, съчинения по разнитѣ клонове на науката и въобще на литературата. Освѣнъ това комитетътъ мисли, че за по-

успѣшнѣй вѣрвежъ на дружественнитѣ работи, потребно е да се раздѣли вече дружеството на нѣколко клонове, а именно: на клонъ историко-филологически, на природоиспитателнѣй клонъ и на клонъ за държавнитѣ познания.

Тоя послѣднѣй клонъ, достопочтени господарѣ, се прѣдизвиква отъ нашия новъ политически животъ, който ежедневно възбужда капитални въпроси по политическата наша икономия, по статистиката ни, по държавното и мѣждународно право и пр. Не ще казване, че правилното и народополезно рѣшение на въпроси отъ такъва голѣма държавна важность изисква пълно и всестранно изучаване, за каквото нито народното прѣдставителство, нито пъкъ административнитѣ учрѣждения въ държавата не могатъ има всѣкога потребното врѣме и срдѣства. Това е вече отдавна доказано и признато отъ опита на вситѣ просвѣтени и напреджли държави, въ които отколѣ съществуватъ научни учрѣждения за разработване разнитѣ, тъй да кажемъ, социологически въпроси. Такива научни учрѣждения сж принесли и принасятъ голѣма полза на просвѣтителитѣ стари държави: а ако тамъ такива научни общества се признаватъ за полезни и нуждни, то тѣхното съществуване е една възпижща необходимостъ въ нашата млада държава, за която лекото и прибързано рѣшение на подобни въпроси често може да повлѣче слѣдъ себе си прѣтежки и непоправими сѣтнини. Работници за тоя новъ клонъ ще се намѣржатъ.

Това е, достопочтени господарѣ, което, като прѣдседател на приврѣменний управителенъ комитетъ, съетохъ за своя длъжность да искажж прѣдъ Васъ.

Слѣдъ като остави събранието **Негово Височество**, г. В. Д. Стояновъ покани г.г. членовѣ на Дружеството да се събержатъ на управително засѣдание въ слѣдующий день. 30-й Юлий, часътъ на 5 слѣдъ пладнѣ, въ помѣщеніето на классич. гимназия.

Б.

Управителни засѣдания.

Дневникъ І.

Засѣдание на 30-ий Юлий 1884 год.

Присѣстваваха:

а) лично: г. г. М. Дриновъ, В. Д. Стояновъ, Д-ръ К. Иречекъ, Т. Пѣвъ, Д-ръ Г. Вълковичъ, П. Генчевъ, А.

д. Агура, Е. Карановъ, И. Ковачовъ, П. Минчовичъ, Н. Михайловский, Хр. Стояновъ, П. Каравеловъ, Д. Цанковъ, Д-ръ Г. Атанасовичъ, М. Д. Балабановъ, Д-ръ И. Браделъ, С. Вацовъ, Г. Златарски, И. Касабовъ, Г. Кирковъ, Д-ръ Д. Молловъ, Хр. Павловъ, М. К. Сарафовъ, Д-ръ К. Стойловъ, Д. В. Храновъ, М. Георгиевъ, Ив. Даневъ, П. Пешовъ, Ив. П. Славейковъ, П. Стаматовъ, Ив. Ев. Гешовъ, Ив. Гюзелевъ, Св. Миларовъ, П. Оджакъвъ, А. И. Шоповъ, Т. Китанчевъ, Д. Мишевъ, и

б) прѣдставлявани чрѣвъ пълномощници: Високопрѣосвещенний Тръновский Митрополитъ Климентъ Браницкий, г. Н. Ценовъ, г-жа Ив. Ценова, г. Ст. С. Беронъ, г-жа М. С. Беронъ, г. г. Ив. Ст. Ивановъ, Н. Хр. Палаузовъ, С. И. Доброплодный, Високопрѣосвещенний Митрополитъ Мелетий, Ѳ. Бурмовъ и Ив. Саллабашовъ отъ В. Д. Стоянова; Високопрѣосвѣщенний Доростолочервенский Митрополитъ Григорий отъ Г. Златарскаго; Д-ръ В. Беронъ отъ А. Ташикманова; І. Груевъ и М. Ив. Маджаровъ отъ Ив. Ев. Гешова; Д-ръ Д. Павловичъ отъ С. Константиновича; Д-ръ Планинскии отъ П. Станчева; Д-ръ Мирковичъ отъ Хр. Павлова; Ц. Гинчевъ отъ П. Генчева; Ст. Панаретовъ отъ К. Стоилова; Тулчанското българско читалище отъ Д-ра П. Минчовича, и Видинското читалище отъ М. Георгиева.

Засѣданието отвори прѣдсѣдателятъ на приврѣмненний комитетъ г. В. Д. Стояновъ.

По прѣдложението на г. Г. Златарски приетъ е, съгласно съ чл. 54 отъ устава на Българското книжно дружество, къмъ избиранieto прѣдсѣдатель и дѣловодителъ на главното годишно събрание. По тайно гласоподаване за прѣдсѣдатель се избра г. М. Дриновъ и за дѣловодителъ г. Ив. Даневъ.

Слѣдъ това г. В. Д. Стояновъ прочете слѣдующето изложение върху дѣятелността на дружеството отъ отваряннето му въ Сръдецъ до сега:

„Българското Книжно Дружество“ е основано въ Браила на 1 Октомврий 1869 год. и въ течение на деветъ години то работи оттаткъ Дунава, особно съ издаване книжкитѣ на „Периодическото Списание“, като намираше усърдна поддръжка отъ страната на нашитѣ еднородци,

живуци въ Ромъния и въ Россия. Освобождението на България най-послѣ му отвори пътъ за да се прѣнесе въ отечеството, нѣщо, което се прѣдполагаше още до войната (съ прѣнасяне въ Цариградъ), но поради тогавашнитѣ политически обстоятелства подобно прѣдприятие се показва неосъществимо.

Прѣмѣстванъето на дружеството въ България и именно въ новата столица София се бѣ рѣшило отъ главното събрание въ Браила на 28 Ноемврий 1878 год., съ условие, че то трѣбва да поднови и продължи дѣятелността си въ родната страна по същата программа и по същото направление, съ което е основано. Това обаче подновение въ начало срѣщнахъ доста спънки и спомѣжду голѣмитѣ залиси, които тогава занимавахъ многобройната наша интелигенция при мжното нареждане на освободеното ни отечество. Найсѣтнѣ, на 5 Септемврий 1881 год., събрахъ се присѣстествуващитѣ въ София членове въ помѣщенieto на Бъл. Народна Библиотека подъ прѣдсѣдателството на г. М. Дринова, прѣдсѣателя на дѣйствителнитѣ членове, който се случи тогава въ столицата, и рѣшихъ книжовната дѣятелностъ на дружеството да се започне отъ началото на идущата 1882 година. За самия начинъ на подновението това събрание упълномощи тогавашний министръ на народното просвѣщение, да опрѣдѣли една цето-членна коммисия, която да се занимава съ редакцията на списанието и съ управлението на дружеството до идущето главно събрание, което имаше да се събере до година (1882). На тоя приврѣмененъ комитетъ се възложи и грижата за издирване и нареждане всичкитѣ дружественни работи и съставяне единъ проектъ за новъ уставъ, какъвто е нуженъ въ новитѣ обстоятелства. Всичкото прѣдприятие за подновение на дружеството много се спомогна и насърчи съ една щедра помощъ отъ 12,000 лева, която Народното Събрание бѣ помѣстило въ бюджета за 1881 год., за издаване списанията на дружеството и която послѣ се е повтаряла въ вситѣ слѣдующи бюджети до сега. Сжщеврѣменно, по рѣшението на дѣйствителнитѣ членове, съставътъ на дружеството се допълни съ приеманъето цѣлъ редъ нови дописни членове.

Приврѣменний управителенъ комитетъ на Българското Книжовно Дружество се опрѣдѣли съ прѣдписаніе отъ

министра на Народното Просвѣщение отъ 24 Февр. 1882 год. подъ № 489, съ което се назначихъ за редовни членове на комитета П. Генчевъ, Г. Н. Златарски, Д-ръ К. Пречекъ, Г. Кирковъ и В. Д. Стояновъ, а за допълнителни — Н. Михайловский, В. Поповичъ, Хр. Стояновъ, Д. В. Храновъ. Въ първото заседание на комитета, станжло на 4 Марта 1882 г., прие се правилникътъ за приврѣмното управление на дружеството (напечатанъ въ I кн. на подпоевното „Пер. Списание“) и на негово основание се избрахъ за прѣдседател на комитета и редакторъ на Списанието В. Д. Стояновъ, за дѣловодител П. Генчевъ, за ковчежникъ Г. Кирковъ и за библиотекаръ Г. Н. Златарски. За списанието се рѣши да излиза подъ същото название и въ същия форматъ, който бѣше въ Браила на всѣки два мѣсеца по една книжка наймного отъ десетъ коли. Първата книжка се издаде на 11 Май 1882, на празника на св. Солонски равноапостоли Кирила и Методия.

Споредъ рѣшението на послѣдното събрание дѣятелността на комитета нѣмаше да се продължава повече отъ една година, сирѣчь до иджцето главно събрание; но по непрѣдвидѣни обстоятелства тая една година се продължи на три години. Причинитѣ на това окѣсневане сѣ отъ една страна самитѣ общественни обстоятелства въ Княжеството, които постоянно отвлечахъ вниманието отъ книжовни и научни работи и които не бѣхъ благоприятни за погълъмо литературно събрание, а отъ друга страна нуждата да се събержтъ колкото се може повече членове, за да разискватъ върху важний въпросъ за реформитѣ въ устава на дружеството — нѣщо, което не бѣше възможно всѣка година. Найпослѣ прѣзъ тая 1884 год. се осжществи рѣшението на послѣдното събрание отъ 5 Септемврия 1881 год. и се свика настоящето главно събрание, да обсжди въпроса за привождане дружеството отъ врѣмното му състояние въ трайно и за да се настанн то въ новото си положение.

Приврѣмний комитетъ се е грижилъ за работитѣ на дружеството въ двѣ отношения — за продължение на книжовнитѣ му работи и за осигурение на материалнитѣ му сръдства. Засѣдания е ималъ венчко 25. За помѣщение на дружествотото най-напрѣдъ (прѣзъ априлия 1882 г.) се отстѣпи безплатно отъ Държавний Съвѣтъ една голѣма

стая, но слѣдъ унищожението на тоя Съвѣтъ Министерството на Правосъдието не благоволи да продължава тоя отстъпкъ и така комитетътъ бѣ принуденъ да наеме една къща за 90 пола годишна кирия.

За външното положение на дружеството прѣди всичко трѣба да се спомене, че Негово Височество Князътъ благоволи да бѣде Височайший покровителъ на Българското Книж. Дружество и че по настояние на Негово Височество Градско-Общинското Управление на нашата столица подари прѣзъ минжлата 1883 год. на дружеството едно мѣсто на Цариградската улица, което обнма 4600 квад. метра съ лице отъ 81 метръ къмъ речената улица.

Отъ „Период. Списание“ въ течение на 25 мѣсеци отъ подновението му излѣзнихъ деветъ книжки, които се печатахъ въ Държавната Печатница, испърво въ 1000, отпослѣ въ 2000 екземпляри.

Десетата книжка ще излѣзе наскоро. Въ съчиняване и събиране материята за тия книжки сж взели участие слѣдующитѣ г-да: М. Дриновъ, Д-ръ К. Иречекъ, Г. П. Златарски, Хр. Бѣлчевъ, Ив. Вазовъ, Т. Васильовъ, С. Вацовъ, М. Георгиевъ, Цани Гинчовъ, С. Ж. Дацовъ, Ефремъ Карановъ, Иос. Ковачовъ, Н. Козльовъ, Хр. П. Константиновъ, А. К. Людскановъ, С. Миларовъ, Л. Милетичъ. Ст. Михайловски, П. Пешовъ, Н. Поповъ, В. Поновичъ. Т. Пѣйовъ, М. К. Сарафовъ, П. Р. Славейковъ, В. Д. Стояновъ, А. Тодоровъ, И. Шишмановъ.

Годишната цѣна на списанието бѣ опредѣлена за I-та година (6 книжки) 20 лева, както въ Бранла, за II година 16 лева. За събиране спомоществования се направилъ отстъпка отъ 10%. А спомоществвателъ е имало първата година (кн. I—VI) 892 (въ Княжеството 617, въ Румелия 164, въ Русия и другадѣ 111), и за втората година (кн. VI слд.) сж се явили до сега 405 (въ Княжеството 202, Румелия 121, въ Русия и другадѣ 82), отъ които 375 сж граждански лица, 16 духовни и 14 военни. За разпрѣдѣленieto спомоществвателетѣ по градове могатъ да послужатъ слѣдующитѣ числа: София 124, Габрово 12, Самоковъ 10. Търново, Варна и Добричъ по 6, Орхание 5, Русе и Шуменъ по 3 и пр. А въ Румелия: Сливенъ 31, Стара-Загора 20.

ловдивъ 16, Казанлъкъ 15, Харманлии 12, Хасково 11, Орлово 10 и пр. Има много градове, въ които списването се приема, както въобще участието на спомоществоване не е силно. Едно число екземпляри се даватъ на кон училища, на български ученици въ странство, гдѣто събрани въ дружества и се пращатъ на разни иностранны ени лица въ подаръкъ и въ замѣна съ други книжовни цества и журнали. Отъ I течение 98 екз. се давахъ за даръкъ, 43 въ замѣна, отъ II течение — 66 за подаръкъ 26 въ замѣна.

При тоя случай трѣбва да се спомене, че дружеството итежава още едно количество отъ книжкитѣ, издавани Браила. Цѣли тѣла има само 11, които се назѣтъ за чан на замѣна съ цѣли списания на чужди учени общества. Отъ другитѣ книжки има: I 89 екз., II нищо, III 214, 228, V и VI 331, VII и VIII 350, IX и X 372, XI и 529. Продаватъ се само кн. V—XII по 2½ лева, само XII по 1½ левъ. Отъ новитѣ книжки има: I само 469 . а отъ другитѣ — по 1000 до 1100 екз. Отъ „Тарасъ Буа“ има 963 екз.

По нѣманье на кн. IX и X бѣ се рѣшило прѣпечатането ѣ въ 500 екз., остатѣкътъ на конто влиза въ горѣ числа. Сѣщо и прѣводътъ на „Тарасъ Булба“ отъ Бончова се прѣпечата въ 1500 екз. и се раздаде като аръкъ за абонатитѣ на новитѣ книжки.

Дружеството бѣ влѣзѣжло още въ Браила въ сношения разни научни дружества въ странство и е получвало нитѣ издания въ замѣна на своитѣ. Приврѣмѣнний контъ се е погрижилъ да поднови тия сношения и да обрѣте и други. Научнитѣ дружества, които сѣ влѣзли сношение съ Българското Книж. Дружество, сѣ слѣдѣщитѣ: Императорската академия на наукитѣ въ С.-Петербургъ, Импер. Географическо общество въ С. П. Б., ество испытателей природы при Харковския универси., Общество врачей въ Казань, Киевский и Варшавский верситетъ, Чешкий музей въ Прага, Чешкото кралев-дружество на наукитѣ въ Прага, Югославенската ака-я въ Загребъ, Хърватското археологическо дружество аребъ, Матица Словенска въ Люблина, Сърбско учено ество въ Бѣлградъ.

Списания, които се приематъ въ замѣна, сж слѣдую-
щитѣ: Rad Jugoslavenske akademije, Zagreb; Stari pisci hrvatski.
izdaje akademija, Zagreb; Starine, izdaje akademija, Zagreb; Mo-
numenta Spectantia historiam Slavorum merid. Издава Загреб-
ската академия; Гласник Српског ученог друштва въ Бѣл-
градъ; Записки Императорской академіи наукъ, С. Петербургъ.
отъ 47-й томъ, кн. I и II 1883—84 г. 2 vol.; Учебенъ вѣст-
никъ, издава Министерството на Народ. Просвѣщение въ Со-
фня, год. I и II; Дневникъ Казанскаго общества врачей, отъ
1883 г.; Наука, Период. Списание въ Пловдивъ отъ 1882
год. II и III; Труды общества испытателей природы при
Импер. Харьковскомъ университетѣ, отъ I—XV (1881) —
3 vol.; Časopis Musea Království českého, отъ 1882 г.; Журналъ
Министерства Народнаго Просвѣщенія, С. Петербургъ отъ
1884 г.; Извѣстія и отчетъ Императорскаго русскаго геогра-
фическаго общества, отъ 1883 год.; Медицинска сбирка, издава
Медиц. Съвѣтъ въ София, отъ началото на 1883 година:
„Странникъ“, духовный журналъ, отъ 1884 г., С. Петер-
бургъ; Kres Leposloven in znanosti list. Celovci, отъ II год.
1882; Przegląd powszechny — Kraków, отъ началото на 1884
година; Университетскія извѣстія — Кіевъ, отъ 1883 год.:
Русскій филологическій вѣстникъ — Варшава, отъ 1880 г.:
Журналъ русскаго физико-химическаго общества, С.-Петер-
бургъ, отъ 1882 год.; Училищенъ дневникъ, Пловдивъ.
отъ начало; Домашенъ лѣкаръ, отъ начало; Slovanský sbor-
ník, Praha, отъ год. III; Народенъ учитель, Руссе, отъ II
година; Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva, год. V
Zagreb; Vienac, отъ год. 1883, Загребъ; Lužica — Budišin.
отъ 1883 год.; Знание, Стара Загора, отъ начало; Домакинъ.
листъ за земледѣлие, индустрия и търговия, София, отъ
1884 година.

Библиотеката на дружеството, слѣдъ прѣнасянето ѝ
отъ Браила въ София, се е назила въ Българската Народна
Библиотека, а прѣзъ Августъ 1882 год. се е прѣдала на
приврѣмения комитетъ. Тя сега е напълно наредена и
снабдена съ каталогъ. Отъ когато е възобновено дружест-
вото тя постоянно расте съ подаръци. Имената на пода-
рителъетѣ се печататъ въ всѣка книжка на „Пер. Списа-
ние.“ Комитетътъ особно внимание е обърналъ върху съби-
ранieto български книги, за да може съ време да прибере

въ своето книгохранилище всичката новобългарска книжнина. Библиотеката брой сега 1032 съчинения въ 1819 тома. Освѣнъ това въ нея се пазятъ и нѣколко стари ръкописи.

За материалното състояние на дружеството приврѣмненний комитетъ трѣба да съобщи прѣди всичко, че министерството на Народн. Просвѣщение прѣзъ септемврия 1880 год. и прѣзъ февруария 1881 г. е прибрало вситѣ капитали на „Бълг. Книж. Дружество“, които се намирахъ въ Браила на съхранение у г. Никола Цѣновъ, и ги е турило въ Бълг. Народна Банка, гдѣто се намиратъ до днесъ. Тия капитали бѣхъ тогава 50,800 л., а сега, съ лихвитѣ, сж се вѣскачили до една сума отъ 65,300 лева. Отъ тѣхъ 57,300 л. сж въ Румѣнски облагащи „фончияри рурални“ и 8,000 въ „фончияри урбанс“ съ лихва по 7%. Комитетътъ е рѣшилъ да остава лихвитѣ отъ тия сумми непожтѣжти и да употребява за плащане нуждитѣ на дружеството само другитѣ му доходи вѣнъ отъ капиталитѣ.

Отъ правителството дружеството е приело въ 1881 г. 10,000 и въ 1882, 83 и 84 по 12,000, всичко 46,000 лева. Отъ спомощесвования и отъ продажбата на книжкитѣ сж получени 10,278 л. и 22 ст., а всичко 56,278 л. и 22 ст. Отъ тия сумми сж израсходвани 37,082 л. и 79 ст. и оставатъ непохарчени, депонирани въ Банката на текѣща смѣтка 19,195 лева и 43 ст.

Другояче имотътъ на дружеството състои въ мобелитѣ (2692 л. 30 ст.) въ склада на книгитѣ (съ цѣна отъ 30,965 л.) и въ мѣстото, подарено отъ столичното общинско управление (цѣна 50,000 л.).

Отъ старитѣ обѣщани пожъртвования дружеството е приело само 113 л. 50 ст. отъ дѣда Натанаила, Митрополита Охридский. Другитѣ доста значителни сумми, записани прѣди 12—15 години, сж слѣдующитѣ: а) отъ Одесса 70,000, б) отъ Кишиневъ 2,000, в) отъ Браила 58,000, г) Болградъ 3,000, д) Галацъ 16,500, е) Букурещъ 2,000 и ж) Гюргювъ 5,000.

Расходитѣ на дружеството бѣхъ почти само за издаване книжкитѣ, сирѣчь за напечатването имъ 19,711 л., въ тая сума влиза прѣпечатването на IX—X кн. отъ

старото издание и на „Тарасъ Булба“ 2261 л., възнаграждение за статиитѣ (за една кола поезия 100 л., оригинална статия 80—60, прѣводъ 40—30, материялъ събиранъ отъ народа 40, критика 80, дребни книжовни извѣстия 40 5008 л. и 40 ст.; възнаграждение на редактора (1800 л. на година) 4050 л. Освѣтъ това изживило се е за плати на единъ писаръ 840, за прислуга 1355 л. и 54 ст., за наемъ на помѣщението 632 л. 50 ст., за пощенски разноски 1461 л. 35 ст., мобили, покъщнина и други прибори 2474 л. 30 ст. и най-послѣ за ограждане на мѣстото 1550 лева.

Приврѣмненний комитетъ е приелъ работитѣ на дружеството, когато издаването на списанието бѣше почти съмнително, когато състоянието на библиотеката се намни-
раше въ неувѣстностъ, когато капиталитѣ не бѣха наж-
дени и когато самото дружество бѣше до нѣйдѣ си упад-
нжло въ забвение. Той се счита за честитъ, като може да
прѣдаде на главното събрание едно врѣменно списание,
което е трѣгнжло вече напрѣдъ и е станжло общезвѣстно.
една наредена библиотека, едно множество ново свързани
сношения съ научний свѣтъ, точенъ прѣгледъ върху умно-
женитѣ капитали и други парични срѣдства на друже-
ството и пайподирѣ едно мѣсто за дружественно здание,
подарено въ течението на минжитѣ три години отъ град-
ский свѣтъ.

Прѣдсѣдательтъ г. Дриновъ покани г. г. членовѣтъ на
събранието да искажжтъ, ако иматъ, нѣкои бѣлѣжки по
четеното отъ г. Стоянова изложение.

Г. Д-ръ Минчовичъ поиска нѣкои разяснения върху при-
чинитѣ, поради които извѣстни нѣкои родолюбци и до сега
не сж внесли обѣщанитѣ си на Дружеството помощи.

Г. В. Стояновъ отговори, че отъ събранитѣ за друже-
ството пожертвования въ Кишиневъ, Одесса и една частъ
(около 500 рубли) въ Болградъ се намирали у покойний
Н. М. Тошковъ, които заедно съ собственното му пожер-
твование отъ 15 хил. рубли възлизатъ на 24 хил. рубли.
Лихвата на тая сума по 8% покойний Тошковъ плащатъ
на дружеството въ течение на двѣ години, както се вижда
това отъ прѣписката мѣжду дружеството и Тошкова и
смѣткитѣ на тозъ послѣдния, които сж прѣдадени за съхра-
нение въ Бѣлг. Народ. Банка. Слѣдъ смъртьта на Тошкова

дружеството е пращало г. г. М. Родионова и Т. Пшева въ Одесса за да прибержтъ реченитѣ пари, но изпълнителетѣ на Тошковото завѣщание не рачили да имъ ги даджтъ подѣ прѣдлогъ, че книж. дружество не е припознато за юридическо лице и че поради това пожертвователетѣ, които сж внесли тѣзъ пари, можтъ да си ги поискатъ назадъ. Има и други сумми, добави г. Стояновъ, обѣщани въ Букурещъ, Галацъ и Браила, но пожертвователетѣ казватъ, че ще ги внесжтъ, когато виджтъ дружеството укрѣпнжло.

Като имаше прѣдъ видъ, че дружеството вече е укрѣпнжло и че може отъ година на година да се очеква по-добъръ успѣхъ, прѣдсѣдателятъ г. Дриновъ попита събранието не желае ли, щото дружеството да се обърне къмъ тия пожертвователѣ и да имъ поиска обѣщанитѣ и невнесени помощи.

Г-ръ Атанасовичъ бѣ на мнѣние самото главно събрание на дружеството да поиска тѣзъ пари, а г. г. В. Стояновъ и Д. Цанковъ, като имахъ прѣдъ видъ, че сегашното главно събрание има за цѣль да прѣгледа устава и да паде съ новата организация ново направление на дружеството, намѣрвахъ за по-добъръ събранпето да рѣши само по начало какъ да се постжпи за прибиранието на тѣзъ пари, а изпълнението на рѣшенпето му да се възложи на бжджщето управително тѣло на дружеството.

Г. Г. М. Д. Балабановъ и Ив. Ев. Гешовъ прѣдложихъ съгласно съ чл. 55 отъ устава, да се избере една коммисия, която, мѣжду друго, да разгледа и документитѣ за обѣщанитѣ и невнесени пари и да рапортира за това на събранието. Тогава, добавихъ тѣ, на основание на тоя рапортъ ще може събранпето да се произнесе върху тоя въпросъ по-основателно. Това прѣдложение се прне и по явно гласоподавание избрахъ се за членове на ревизионната коммисия г. г. Ив. Ев. Гешовъ, И. Ковачовъ, Хр. Стояновъ, Д-ръ Г. Вълковичъ и П. Пешовъ.

Слѣдъ това прѣдсѣдателятъ г. Дриновъ каза, че споредъ устава трѣбва да се пристжпи къмъ избирание дѣйствителни членове на дружеството. Но понеже сегашното главно събрание има и учрѣдителна задача — прѣработващето на устава, той прѣдложи да се прѣгледа прѣдвари-

телно уставътъ, като добави, че за улеснение на дѣлото било би по-добръ да се избере за тая цѣль една коммисия, която утрѣ до пладнѣ да обмисли, като какви допълнения и измѣнения могатъ да станжтъ въ устава, а слѣдъ пладнѣ да чете въ събранието рапорта си върху това.

Г. Г. Д-ръ Минчовичъ и Балабановъ бѣхж съгласни съ прѣдговорившии, но намѣрвахж срокътъ, който се дава на прѣдлагаемата коммисия твърдѣ късъ и прѣдложихж да се продължи той поне два дни.

Г. Д-ръ К. Иречекъ, като мислеше, че всѣкий ще да е вече прочелъ и обмислилъ проекта за измѣненieto на устава, понеже тоя проектъ е распратенъ прѣди 2—3 недѣли, прѣдложи и събранието прие да не се избира коммисия, но да се престѣпи още отъ утрѣ къмъ разгледването въ събранието членъ по членъ проектътъ за новий уставъ.

Г. Прѣдсѣдатель закри сегашното засѣдание, като объяви, че слѣдующето ще стане утрѣ, часа на петъ слѣдъ пладнѣ.

(Подпис.) Прѣдсѣдатель: **М. Дриновъ.**

Дѣловодитель: **И. Даневъ.**

Дневникъ II.

Засѣдание на 31-ий юлий 1884 година.

Присѣтствувахж сжщитѣ членове, които бѣхж на вчерашното засѣдание.

Слѣдъ прочитаньето на дневникъ I прѣдсѣдательтъ г. Дриновъ покани г. г. членовѣтъ да направжтъ своитѣ бѣлѣжки.

Г. Михайловски, като мислеше, че въ дневниците на главното събрание ще се съдържатъ подробности както за досегашната дѣятелность на дружеството, така и за материалното му състояние изобщо, и за Одескитѣ пари и други обѣщани но не внесени още помощи въ особенность, а сжщо и върху прѣобразованието на учрѣждението за една по-плодотворна дѣятелность въ бждѣще, прѣдложи, щото тия дневници да се напечатжтъ въ книжкитѣ на „Период. Списание“. По тоя начинъ, добави г. Михайловски, пожертвователѣтъ на невнесенитѣ помощи и други родолюбци ще иматъ възможность да се запознажтъ по-добръ

съ значението и нуждитъ на дружеството, както и съ ползата, която би то могло да принесе на българския народъ, ако се снабди съ достатъчни за прѣслѣдване на цѣльта си срдѣства, и ще прибързатъ усърдно да си платятъ не само обѣщанитъ пожертвования, но и нови помощи да направятъ. Това не подлѣжи, продължи той, на съмнение толкова по-вече, че слѣдъ освобождението на една частъ отъ отечеството ни, постигнѣ се горещото желание на мнозина родолюбци, да се укрѣпи съществуването на Книжовното Дружество.

Г. Хр. Стояновъ бѣ съгласенъ съ прѣдговорившия, че цѣльта на печатанието дневницитъ е полезна; но като мислеше, че тия дневници на да ли ще бждатъ до тамъ точни отъ една страна и че не за всичко ще е удобно печатанието имъ отъ друга, прѣдложи да се печататъ извлѣчения само за работи, които ще иматъ особенъ интересъ за публиката.

Г. В. Стояновъ разясни, че по досегашната практика дневницитъ на главнитъ събрания никога не сж се печатани изцѣло, но въ извлѣчения или резюмета. Той прѣдложи, така да се постѣпи и за напредъ.

Но г. г. К. Иречекъ и П. Пешовъ подкрѣпихъ прѣдложението на г. Михайловски и събранието прие по вишегласие, дневницитъ на засѣданията му да се печататъ *in extenso* въ книжкитъ на „Пер. Списание“.

Слѣдъ прочитанъето и приеманъето пълномощнитъ писма на г. г. К. Мирокий и Е. Каранова, отъ които първий опълномощява г. Златарски да го прѣдставя въ събранието и вторий — г. И. Ковачова,

Прѣдседателтъ г. Дриновъ констатира, че избраний въ прѣдшествувашето засѣдание дѣловодителъ не ще може самъ да насмогне водението дневницитъ. По негово прѣдложение избрахъ се още двамина дѣловодителъе, — г. г. Ив. П. Славейковъ и С. Вацовъ.

Прѣдседателтъ г. Дриновъ съобщи, че нѣкои отъ членоветъ на бившия управителенъ комитетъ, за да улеснятъ и ускорятъ занятията на събранието, направили нѣкои измѣнения и допълнения въ напечатаний и раздадений на членоветъ проектъ още прѣди нѣколко седмици. Той прѣдложи да се чете допълнений проектъ.

Г. П. Пешовъ прѣдложи, и двата проекта да се четятъ паралелно.

Г. С. Вацовъ забѣлѣжи, че допълнения проектъ различава отъ напечатаний най-вече въ раздѣлянето дружеството на секции, въпросътъ за които щомъ се рѣши, разглежданието на допълнения проектъ ще се улесни.

По прѣдложението на г. Иречка събранието прие и се пристѣпи къмъ четенето на допълнения проектъ. Слѣдъ прочитането на § 1, въ който се опрѣдѣля цѣльта на дружеството,

Г. Сарафовъ обърнѣ вниманието на събранието върху § 57 отъ старий уставъ, споредъ който цѣльта на дружеството и назначението на капитала му отъ никого не могатъ да бѣждатъ никогн и подъ никакъвъ видъ ни най-малко промѣнени или отмѣнени.

Г. Дриновъ не намѣрваше никаква разлика мѣжду опрѣдѣлението цѣлта на дружеството въ старий му уставъ и измѣненіята по новий проектъ. Приложенитѣ къмъ § 2 на старий уставъ забѣлѣжки той считаше като просто разяснение къмъ члена.

Г. Ив. Гешовъ вѣрваше, че първата часть отъ § 2 на старий уставъ е възпроизведена въ § 1 на проекта, но че втората часть „и да му показва пътя къмъ неговото вещественно обогатяване“ не се включава ясно въ новий проектъ. Той счете за добръ да се прибавятъ къмъ § 1 отъ проекта думитѣ: „и подобряването на икономическия битъ на България“.

Г. Г. К. Иречекъ и Хр. Стояновъ поддържахъ мнѣніето на г. Дринова, като разяснихъ, че въ научнитѣ изслѣдвания се включава и втората часть отъ цѣльта на дружеството, както е опрѣдѣлена тая цѣль въ старий уставъ.

Като се видѣ, че въ събранието има 44 гласа, прѣдставляни отъ 27 души, прие се § 1 безъ измѣнение, съгласно съ § 60 отъ старий уставъ, по вишегласие (съ $\frac{2}{3}$ отъ вситѣ гласове).

Слѣдъ непродължителни разисквания § 2 се прие въ слѣдующата редакция, прѣдложена отъ г. П. Стаматова: „Българското Книжовно Дружество е самостоятелно и независимо учрѣждение и се намира подъ личното покровителство на Н. В. Българскій Князь Александръ I.“

Засѣданието се затвори, като се рѣши слѣдущето да се отвори пакъ въ помѣщението на класическата гимназия въ идѣщия день, часътъ на 5 слѣдъ пладнѣ.

(Подпис.)

Прѣдсѣдатель: **М. Дриновъ.**

Дѣловодителъ: { **Ив. П. Славейковъ.**
С. Вацовъ.

Дневникъ III.

Засѣданне на 1-ий августъ 1884 година.

Засѣданието отвори прѣдсѣдателятъ г. М. Дриновъ въ присѣдствіието на членовѣтъ: г. г. Н. Михайловски, В. Д. Стояновъ, П. Пешовъ, П. Станчовъ, Т. Пѣевъ, Ив. П. Славейковъ, Д. Д. Агура, Д-ръ Атанасовичъ, Др. Цанковъ. Хр. Стояновъ, Ив. Касабовъ, Д-ръ Г. Вѣлковичъ, Д. В. Храмовъ, Д-ръ К. Иречекъ, Ив. Даневъ, С. Вацовъ, А. Ташикмановъ, Г. Златарски, П. Генчевъ, И. Ковачовъ, М. Балабановъ, Хр. Павловъ, П. Стаматовъ, Д-ръ Д. Молловъ, М. К. Сарафовъ, Г. Кирковъ, Ив. Ев. Гешовъ.

Чете се дневникътъ на минѣлото засѣдание и г. Прѣдсѣдателятъ покани присѣдствуващитѣ да направятъ забѣлѣжитѣ си върху тоя дневникъ.

Г. Ташикмановъ забѣлѣжи, че не сж упоменѣти присѣдствувавшитѣ на засѣданието членове, слѣдъ което събранието прпе да се каже, че сж присѣдствуваели членовѣтъ отъ първото управително засѣдание.

Г. Агура повдигна въпросъ относително приетото вече рѣшение да се обнародватъ дневницитѣ in extenso, като каза, че въ нѣкои случаи това ще бѣде неудобно. Това се призна отъ по-вечето присѣдствуващи членове, които останалъхъ съгласни, да си остане вчерашното рѣшение по тоя въпросъ, като се прѣдостави право на бѣдѣщото управление на дружеството, когато даде дневницитѣ подъ печатъ, да въздържи отъ публикуване ония части, обнародването на които би счело за неумѣстно.

Г. Цанковъ помолн събранието да дозволи на ония свои членове, които иматъ работа по уреждането въпроса за отпразднуванието тисецелѣтнето на св. св. Кирилъ и Методий, да напуснатъ засѣданието въ 6 часа, за да могатъ да присѣдствуватъ и на засѣданнето, което се

занимава съ поменжтий въпросъ. Събранието се съгласи на това, но като станъ явно, че другото заседание щъ почне отъ 7 часа, г. Цанковъ и другитѣ останѣхъ да участвуватъ въ разискванията до това врѣме.

Слѣдъ това се пристѣпи къмъ дневний редъ и Г. Иречекъ чете § § 3, 4, 5, 6 и 7 отъ поправения проектъ, които се приехъ безъ измѣнение, освѣнъ § 5, въ който, по прѣдложението на г. Михайловски, думата „прочули“ се замѣни съ „отличили“.

При четението на § 8,

г. Златарски прѣдложи и събранието прие цѣлий тоя параграфъ да се тури като забѣлѣжка на § 7.

Г. Иречекъ прочете § § 9, 10 и 11 по проекта, които се приехъ безъ измѣнение.

Върху § 11, въ който се постановява, че всѣки членъ приема изданията на дружеството безплатно, явихъ се нѣколко мнѣния.

Г. г. Кирковъ, Михайловски и Ив. П. Славейковъ поддържахъ, че изданията на дружеството не трѣбва никому да се пращатъ даромъ, понеже е по-голѣма нуждата да привикнатъ нашитѣ хора да плащатъ за това, което четатъ.

Г. г. Д. Цанковъ, Д-ръ Молловъ, Д-ръ Атанасовичъ и други бѣхъ на мнѣние, че, за да привикнатъ хората да четатъ, което за сега е нужда у насъ, трѣбва изданията на дружеството да се пращатъ даромъ на всичкитѣ членове.

Г. Д-ръ Вълковичъ прѣдложи за членоветѣ на дружеството изданията му да се пращатъ по цѣната, която коствуватъ.

Г. И. Ковачовъ бѣ на мнѣние да се пращатъ даромъ само на почетнитѣ членове, а г. Касабовъ — само на благодарителнитѣ.

Тури се пай-напрѣдъ ца гласуванье прѣдложението „никому даромъ да се не пращатъ книги“ и се обявихъ 21 гласъ „за“, сравнително вишегласие.

Г. Сарафовъ забѣлѣжи, че прѣдложението пада, понеже нѣма за него двѣ трети отъ гласоветѣ на присѣдствуващитѣ членове.

Г. Ив. Славейковъ възрази, че за тоя въпросъ не сж нуждни $\frac{2}{3}$ отъ гласоветѣ, защото той не се касае до цѣльта

Д-ръ Молловъ, П. Генчевъ, Д-ръ Атанасовичъ, В. Д. Стояновъ, Д. Д. Агура, Др. Цанковъ. Д-ръ Минчовичъ, М. Сарафовъ, Д. В. Храновъ, Д-ръ К. Иречекъ, Ив. Даневъ, С. Вацовъ, М. Георгиевъ, Т. Пъевъ, Калинковъ, Д-ръ К. Стоиловъ, Ив. Ев. Гешовъ.

Чете се писмото на г. С. Панаретова, който опълномощава г-на Д-ра Стоилова да го прѣдставя въ гл. Събрание.

Слѣдъ това се пристѣпи къмъ дневний редъ и

г. Иречекъ прочете § 12 отъ гл. III на проекта, въ който се прѣдвижда раздѣлението дружеството на клонове.

Г. Стоиловъ изяви боязнь да не би прѣдвидения клонъ за държавнитѣ познания, въ който се съдържа и държавното право, да стане причина за распространението у насъ на политически дилетантизмъ и съ това дружеството да се отклони отъ чисто научната си дѣятелность, а списанието му да дойде да се изравни съ дневнитѣ наши политически вѣстници. Той бѣ съгласенъ да се взематъ отъ държавнитѣ познания само положителнитѣ, каквито сж политическата икономия, статистиката, обичайното право и пр., но не и държавното право, което е прѣимжественно философия. Още, г. Стоиловъ, като не бѣ противъ приеманъето на административното право, допускаше, че съ прѣдвижданъето на държавното право (*Staatsrecht*, государственное право) може лесно да се случи обнародванъето на статии на пр. по избирателното право, по двукамерната система, каквито статии мжчно ще е да бждатъ написани безъ политическа тенденчность и партизански характеръ, особено сега при неразвитата още у насъ гражданска доблестъ.

Г. Дриновъ каза, че подъ името „държавно право“ се разбира най-много административното право, въ което влиза общинското, окръжното, сѣдебното, както и политическото устройство на страната. Това така сж разбирали, добави г. Дриновъ, и оние отъ г. г. членоветѣ, които сж приготвили проекта за измѣнението на устава. Той намѣруваше доста умѣтни изказанитѣ отъ г. Стоилова бѣлѣжки. по съгледваше възможность да се избѣгне, щото дружеството да не става органъ на политическитѣ партии, щомъ се постанови: статитѣ които ще се помѣстятъ въ списанието, да иматъ наученъ и обективенъ, а не партизански характеръ, и редакционний комитетъ да обръща внимание

върху стила и начина, по който ще се пишжтъ подобни статии.

Г. **Калинковъ** бѣ съгласенъ съ прѣдговорившиѣ относительно ограждението дружеството отъ политически дилетантизмъ, но не намѣрваше за умѣстно изоставянъето на държавното право, съ което сж тѣсно свързани както другитѣ части на държавнитѣ познания, така и административното право, приеманъето на което г. Стоиловъ допуска.

Г. **Д-ръ Молловъ** поддържа да се приеме мнѣнието на г. Стоилова поне за първо врѣме; а

г. **П. Стаматовъ**, като мислеше, че главната задача на дружеството би трѣбвало да бжде разработванъето на нашия езикъ и словесность, тъй като ние още нѣмаме граматика и академически словарь, не намѣрваше за нужно още отъ сега дружеството да се дѣли на клонове и прѣдложи то да бжде чисто историко-филологическо академическо учрѣждение.

Г. **Д-ръ Иречекъ**, като имаше прѣдъ видъ, че за сега само въ София се намѣрватъ повече отъ 40 члена по разни специалности, поддържа прѣдложенieto, дружеството да се раздѣли на клонове. Той намѣрваше това раздѣление полезно и за по-успѣшното редигиране на списанието, въ което ще се помѣстятъ статии по различни специалности. Още, като мислеше за сега да се отворятъ само три клона, той оставяше другитѣ клонове да се отварятъ постепенно, а въ клона за държавнитѣ познания той считаше необходимо да се прѣдвиди дѣятелность и по държавното право.

Вситѣ членове, съ исклучение на г. **Стаматова**, приехъ дружеството да се раздѣли на клонове, като при това редакцията на алинея а) и б), споредъ които се опрѣдѣлятъ първитѣ два клона, се прие, както бѣ въ проекта. Слѣдъ прочитанъето на алинея в), въ която се опрѣдѣля клонътъ за държавнитѣ науки,

г. **Ив. Ев. Гешовъ** забѣлѣжи, че било би умѣстно и полезно да се прибави и финансовата наука, а г. **Калинковъ** — и черковното право. Събранието прие тие прѣдложения, както и прѣдложението на г. **Стоилова** вмѣсто „държавно“ да се каже „административно“ право.

По прѣдложението на г. **М. Сарафовъ** събранието прие, да се разпрѣдѣлжтъ досегашнитѣ членове на дружеството

по разнитѣ му клонове въ настоящето главно събрание, а въ бѣдѣще съврѣменно съ приеманъето нови членове да се опрѣдѣля и клонѣтъ, въ който тѣ ще постѣпватъ.

§ § 13, 14, 15 и 16 се приехъ съ незначителни измѣненія. Въ § 17 се прѣдвидѣ, главний дѣловодителъ да се избира за три години, а другитѣ членове на управителнии съвѣтъ — за една година.

По прѣдложението на г. **Иречека** прибави се къмъ § 16 забѣлѣжка, съ която се постановява, че длѣжността на прѣдсѣдателя и дѣловодителя въ клоноветѣ е съвмѣстима съ други длѣжности въ съвѣта на дружеството.

Слѣдующето засѣданіе се назначи за утрѣ въ сѣщото помѣщение и часъ.

(Подпис.)

Прѣдсѣдатель: **М. Дриновъ.**

Дѣловодителъ: { **Ив. П. Славейковъ.**
С. Вацовъ.

Дневникъ V.

Засѣданіе на 3-ий августъ 1884 година.

Засѣданіето отвори прѣдсѣдатель г. М. Дриновъ въ присѣдствіето на членовѣтъ: г. г. Д-ръ Атанасовичъ, Пв. Касабовъ, Д-ръ Молловъ, Д-ръ Вѣлковичъ, Д-ръ К. Иречекъ, М. Сарафовъ, Ив. Даневъ, М. Георгиевъ, С. Вацовъ, П. Генчевъ, Д. В. Храновъ, Калниковъ, Стаматовъ, Поповъ, Т. Пѣевъ, В. Д. Стояновъ, Ив. Славейковъ, Хр. Стояновъ, К. Стоиловъ, Балабановъ, Ив. Ев. Геншовъ.

Слѣдъ прочитањето на дневницѣтъ III и IV и писмото на г. Д. В. Агура, който по болѣстна причина опѣлномо-щява г. В. Д. Стоянова да го замѣстя въ засѣданията.

г. К. Стоиловъ прѣдложи да се забѣлѣжи само, че въ IV дневникъ е пропуснато запитванието му относително педагогичната, която би могла по-послѣ да влѣзе въ програмата на дружеството.

Слѣдъ това се пристѣпни къмъ разглежданіето проекта за новий уставъ и се прочете § 17.

Г. Сарафовъ попита, заплатата на дѣловодителя и на неговий помощникъ за периодъ отъ три години ли ще бѣде опрѣдѣлена, или ще се опрѣдѣля всѣка година.

По прѣдложението на г. **Иречека** събраніето прие да се каже, че размѣрътъ, на заплатата на дѣловодителя и на

пеговий помощникъ не може да се намалява въ течение на периода, за който сѣ избрани.

При прочитанието на § 18 г. **Стаматовъ** прѣдложи да се прѣдвиди, че съвѣтътъ на дружеството може да опълномощава прѣдсѣдателя си или друго нѣкое лице, за да прѣдставява дружеството прѣдъ сѣдилищата, както и прѣдъ други държавни или общественни учрѣждения.

Г. В. Стояновъ поиска редовнитѣ засѣдания на съвѣта да ставатъ най-малко два пѣти въ мѣсеца.

Г. Дриновъ разясни, че съвѣтътъ може да прѣдвиди въ вжтрѣшний си правилникъ по-вече редовни засѣдания въ мѣсецъ, ако това се намѣри за потрѣбно, понеже уставътъ, който гласи, че засѣданията въ съвѣта ставатъ *най-малко* единъ пѣтъ въ мѣсеца, не прави за това ограничение.

Събранието прие § 18 само съ прѣдложеното отъ г. **Стаматова** измѣнение на алинея а).

§ 19 се прие така: „рѣшенята на съвѣта иматъ сила само тогава, когато сѣ присѣдствуваели най-малко петмина членове. Гласоподаванието става устно; тайно гласоподаване се приема, ако го поискатъ най-малко двама членове.

§ § 20 и 21 се приехъ безъ измѣнение, като по прѣдложението на г. **М. Сарафова** се прибави при § 20, че ковчежникътъ, въ случай на отсѣствие, има право да избира самъ своя намѣстникъ измѣжду членоветѣ на съвѣта.

Тукъ г. **В. Стояновъ** заяви, че трѣбва да се прѣдвиди въ надлежний параграфъ една особенна алинея за избирането въ главното събрание трима допълнителни членове, които да замѣстятъ другитѣ членове на съвѣта въ случай на смъртъ, дълговрѣменно болѣдуване или изселване изъ Срѣдецъ.

Г. Иречекъ прѣдложи и събранието прие такава алинея да се прибави къмъ § 16.

§ § 23 и 24 се приехъ безъ измѣнение слѣдъ даденото отъ г. Прѣдсѣдателя разяснение по запитванието на г-на **М. Георгиева**, че всѣки членъ, отъ който да е клонъ, може да чете реферати въ всѣки клонъ на дружеството.

§ 25 по прѣдложението на г. **В. Стоянова**, подкрѣпено отъ г. **Хр. Стоянова**, се прие, като се каза, че главното събрание се счита пълно, когато се явятъ най-малко $\frac{2}{3}$ отъ присѣдствуващитѣ въ София членове.

Относително деньтъ, въ който ще ставатъ главнитѣ годишни събрания, изказахъ се нѣколко мнѣния: Д-ръ Вълковичъ предложи 11 май; Ив. Славейковъ — 10 юлий, и П. Генчевъ — 16 августъ. Събранието прие послѣдното предложение.

§ 26 се прие съ предложената отъ г-на Стаматова поправка, че и почетнитѣ членове могатъ да гласуватъ при избиранъето на редовнитѣ членове.

§ 27 се прие безъ измѣнение.

Чете се § 28, за измѣнението на който станяхъ нѣколко предложения. Най-послѣ, по предложението на г. М. Георгиева, събранието прие, че ако не се постигне изискваното число членове за главното събрание, съвѣтътъ продължава дѣйствиата си по старий бюджетъ и въ течение най-много на три мѣсеци повторно се свиква главното събрание. Ако и слѣдъ втората покана не се събератъ ¹/₃ отъ присъствуващитѣ въ София членове, съвѣтътъ продължава дѣйствиата си по старий бюджетъ до началото на иджщата година, т. е. до 16 августъ.

§§ 29 и 30 се приехъ безъ измѣнение.

Върху § 31 станъ предложение отъ г. Ив. Ев. Гашова, всѣки мѣсець да излиза една книжка отъ „Пер. Списание“. или да се каже поне, че за сега ще излиза на два мѣсеци по една книжка. Това предложение се отхвърли и § 31 се прие, както бѣ въ проекта, като се допуснъ уголѣмението на всѣка книжка, която ще има най-малко 10 печатни коли.

§ 32 се прие безъ измѣнение, а 33, по предложението на г. Вацова, се отхвърли.

§§ 34 и 35 по проекта тоже се приехъ безъ измѣнение, а 36 се прие съ тая само поправка, че вѣнъ отъ Банката не могатъ да се държатъ въ дружеството по-вече отъ 500 лева за текущи разноски.

И §§ 36, 37, 38, 39, 40 и 41 се приехъ безъ измѣнение.

Слѣдъ изказаното мнѣние отъ г. В. Стоянова, при редактиранието на новий уставъ да се има прѣдъ видъ и старий, избра се редакционна комисия, състояща отъ г-да: Д-ръ К. Иречекъ, М. Дриновъ, В. Стояновъ и П. Генчевъ.

Засѣданието се затвори, като се рѣши послѣдующето да стане утрѣ въ сжщій часъ и помѣщение.

(Подпис.) Прѣдсѣдателъ: **М. Дриновъ.**

Дѣловодителъ: { **Ив. П. Славейковъ.**
 { **С. Вацовъ.**

Дневникъ VI.

Засѣдание на 4-ий августъ 1884 година.

Присѣстствувахъ Прѣдсѣдателътъ **М. Дриновъ** и членовѣ: **М. Георгиевъ, П. Генчевъ, Шоповъ, Калинковъ, В. Стояновъ, Д-ръ Минчовичъ, Касабовъ, М. Сарафовъ, Д-ръ Молловъ, Д. В. Храновъ, Д-ръ Иречекъ, Ив. Даневъ, Д-ръ Вълковичъ, Стаматовъ, Ив. Славейковъ.**

Прочете се дневникътъ на прѣдното засѣдание, който се прие едногласно.

Четохъ се и се приехъ пълномощнитѣ: а) отъ г. **П. Каравелова** за г. **Ив. Славейкова** и б) отъ г. **Д-ра Атанасовича** за г. **Д. В. Хранова.**

Иаслуша се писмото на **Д-ра В. Верона**, прѣдставено чрѣзъ г. **А. Ташикманова**, съ което г. **Веронъ** се оплаква и иска изяснение, защо нѣкои документи, пратени отъ него прѣди година врѣме за обнародване въ „Пер. Списание“, и до сега не били обнародвани.

Г. В. Стояновъ отъ страна на управителний комитетъ изясни, че вслѣдствие станжалото съвѣщание върху въпроснитѣ документи, оказало се съмнѣние за точността на прѣводътъ имъ, като при това и не вситѣ се намѣрили особено важни за обнародване. Поради това рѣшението за обнародването на тѣзъ документи се отложило, слѣдъ като се прѣгледатъ и се провѣри прѣводътъ имъ отъ компетентни лица.

Въ допълнение на казаното отъ прѣдговорившия

г. **Иречекъ** яви, че той е прѣгледалъ документитѣ, отъ които единъ заслужвалъ да се обнародва, стига прѣводътъ му да е точенъ.

Г. Прѣдсѣдателъ Дриновъ прѣдложи въпросътъ за тия документи да се възложи на бѣдъжщия съвѣтъ, именно на историко-филологическата секция, която да ги прѣгледа,

като ги покаже на експерти, и слѣдъ това да вземе рѣшение по тѣхъ.

Г. Ив. Славейковъ прѣдложи това рѣшение съвѣтътъ да съобщи г. Берону.

Събранието прие прѣдложенията на г. Прѣсѣдателя и на г. Ив. Славейкова.

Слѣдъ това се пристѣпи къмъ второто четене на проекта за устава.

Г. Хр. Стояновъ прѣдложи думата „разработване“ въ § 1 да се замѣни съ „распространение“.

Г. Ив. Славейковъ бѣ на мнѣние да се приемѣтъ и двѣтъ думи.

Събранието прие прѣдложението на г. **Славейкова**.

Г. Хр. Стояновъ прѣдложи § 2 да се прѣредактира, като се каже, че дружеството се намира подъ личното покровителство на Н. В. Българский Князь **Александър I**; това прѣдложение се прие отъ събранието едногласно.

§ § 3, 4, 5 до 10 включително се приехъ безъ измѣнение.

Слѣдъ прочитанието на § 11,

Г. Хр. Стояновъ забѣлѣжи, че терминътъ „държавни познания“ не е ясенъ.

Г. Иречевъ прѣдложи и събранието прие тѣзъ думи да се замѣнижтъ съ „държавни науки“. Въ сѣщия §. ал. б) думитѣ „до колкото не влизатъ въ първитѣ два клона“, като излишни, се исхвърлихъ.

Въ § 40 (41 по приетий проектъ)

Г. Хр. Стояновъ забѣлѣжи, че по въпросътъ за измѣняване уставътъ има противорѣчие.

Г. Ив. Славейковъ, като каза, че противорѣчието състои въ това, гдѣто $\frac{2}{3}$ отъ *всичкиятѣ* членове ще искатъ измѣненieto на устава, а само $\frac{2}{3}$ отъ *присѣдствающитѣ въ София* ще го приематъ, подкрѣпи забѣлѣжката на г. **Хр. Стоянова** и поиска да се каже, че въпросътъ за измѣнение уставътъ се рѣшава отъ $\frac{2}{3}$ на присѣдствающитѣ въ София членове.

Г. В. Стояновъ прѣдложи да се редактира членътъ така, щото да се иска писменното съгласие на $\frac{2}{3}$ отъ *всѣтъ* членове, родомъ Българе.

Събранието прие слѣдущата редакция: „измѣненieto въ устава могатъ да ставатъ тогава, когато поискатъ тоѣ

писмено $\frac{2}{3}$ отъ вситѣ почетни, редовни и дописни членове, родомъ Българе. Такива измѣнения ставатъ въ главното събрание по вишегласие, състояще отъ $\frac{2}{3}$ на присъствуващите въ събранието членове.

Въ ал. 1 на § 16, по прѣдложението на г. В. Стоянова, прие се, помощникътъ на дѣловодителя да се избира отъ съвѣтътъ на дружеството, а не отъ глав. събрание.

Г. Ив. Славейковъ прѣдложи, щото прѣдвиденитѣ въ ал. а) на § 26 ревизори, които ще прѣглеждатъ и рапортиратъ върху смѣткитѣ на дружеството, да се избиратъ не въ прѣдидущето събрание, но при отварянето на всѣко събрание и да даватъ отчетъ на своята работа въ едно отъ слѣдующитѣ засѣдания.

Слѣдъ доста разискване събранието прие прѣдложението на г. И. Славейкова.

Въ ал. г) на § 34 по прѣдложението на г. Стаматова прие се да се замѣни думата „завѣщание“ съ „имоти по завѣщания“.

Слѣдъ прочитанъето на § 43, въ който се постановява, че уставътъ на дружеството се потвърждава отъ Правителството,

г. Стаматовъ, като имаше прѣдъ видъ, че споредъ Конституцията дружествата у насъ сж свободни, прѣдложи рѣченный § да се исхвърли.

Г. Др. Цанковъ каза, че параграфътъ трѣбва да си остане, защото ако станжтъ завѣщания на името на дружеството, сждилищата не ще можтъ инѣкъ да признажтъ това учрѣждение за юридическо лице.

Г. Хр. Стояновъ, като бѣ съгласенъ въ това, че Конституцията позволява безпрепятствено учрѣждаване и дѣйствуване на дружествата, не разбираше, че това дава право на дружествата да сж и юридически лица.

Г. В. Стояновъ наведе примѣръ съ Ромжния, гдѣто книжовното дружество не е било потвърдено отъ Правителството и ромжнскитѣ трибунали не сж го припознавали за юридическо лице, ако отъ друга страна да не се е срѣщало прѣпятствие въ учрѣжданъето и дѣйствуванъето му.

Г. Ив. Славейковъ мислеше, че щомъ по Конституцията се позволява свободно учрѣждаване на дружества и нѣма законъ, по който Правителството да може да утвърждава

установитѣ на такива дружества, то § 43 си нѣма мѣстото. Ако ли остане тоя §, въ такъвъ случай дружеството ще се тури въ фалшиво положение, защото споредъ устава му то ще трѣбва да бѣде припознато отъ правителството, а това не може да стане.

Г. г. Д-ръ Молловъ, Касабовъ и др. се произнесохъ въ полза на § 43, а г. Калинковъ противъ.

По вишегласие прие се тоя § въ слѣдующата редакция: „Уставътъ се потвърждава отъ Правителството“.

Г. Д-ръ Вълковичъ повдигна въпросъ да се тури членъ, въ който да се прѣдвижда и печатъ за дружеството; но събранието не счете това за нужно, защото и безъ такова постановление дружеството може и трѣбва да си има печатъ.

Засѣданието се затвори, като се рѣши слѣдующето да стане на 6 августъ, часътъ на петъ слѣдъ пладнѣ.

Забѣлѣжка. По приетото рѣшение въ засѣданието отъ 8 августъ т. г., тоя и IX дневници сж подписани отъ Управителний Съвѣтъ на дружеството.

(Подпис.)

Прѣдсѣдателъ на Управит. Съвѣтъ: **М. Дриновъ.**

Подпрѣдсѣдателъ: **В. Д. Стояновъ.**

Гл. Дѣловодителъ: **Т. Пѣевъ.**

Ковчежникъ: **Ив. Ев. Гешовъ.**

Дневникъ VII.

Засѣдание на 6-ий августъ 1884 година.

Прусѣтствувахъ: М. Дриновъ, Ив. Ев. Гешовъ, Д-ръ Атанасовичъ, М. К. Сарафовъ, М. Д. Балабановъ, Д-ръ Молловъ, Ив. Даневъ, С. Вацовъ, М. Георгиевъ, Т. Пѣевъ, Д-ръ К. Иречекъ, А. Шошовъ, П. Генчевъ, П. Стаматовъ, Калинковъ, В. Д. Стояновъ, Г. Кирковъ, Ив. Славейковъ, Д. В. Храмовъ, Д-ръ К. Стоиловъ, Д. Мишевъ, И. Ковачовъ, Д-ръ Г. Вълковичъ.

Прѣдсѣдателътъ г-нъ **М. Дриновъ** отвори засѣданнето, като съобщи, че въ прѣдшествувавшй на това засѣданне день въ едно съвѣщанне отъ 15—16 членове се направилъ едно разпрѣдѣление на досегашнитѣ дописки и други членове на дружеството въ *почетни*, *редовни* и *дописни*. Той прѣдложи да се вземе за основа на разискване това разпрѣдѣление.

Събранието разгледа това разпрѣдѣление и едногласно провъзгласи и прие.

а) За почетни членове:

1. Г. Кръстювичъ, прогласенъ за такъвъ още когато дружеството е било въ Браила; 2. Митрополитъ Натанаилъ Охридский, 3. П. Р. Славейковъ, 4. Д. Цанковъ, 5. Д-ръ Г. Атанасовичъ, 6. Савва И. Радуловъ, 7. С. И. Доброплодный, 8. Н. С. Михайловский, 9. Д-ръ С. Чомаковъ, 10. Н. Хр. Палаузовъ, 11. Д-ръ Ив. Богоровъ, 12. Ив. С. Ивановъ, 13. Н. Геровъ, 14. А. Ексархъ, 15. Евлогий Георгиевъ, 16. Николай Ценовъ, 17. С. Р. Беронъ, 18. Димо Петровичъ, 19. Митрополитъ Панаретъ Рашевъ, 20. Ив. С. Аксакъ, 21. Нилъ А. Поповъ, 22. Професоръ Голубинский, 23. Архимандритъ Леонидъ, 24. В. И. Ламанский, 25. В. Г. Васильевский, 26. А. Н. Пипинъ, 27. Проф. В. Ягичъ, 28. Францъ Мйклошичъ, 29. М. Хаттала, 30. Д-ръ Ф. Рачки, 31. Цв. Кукулевичъ Такцински, 32. Професоръ Лескинъ, 33. Стоянъ Новаковичъ, 34. А. Хажджу, 35. Константинъ Сакасъ, 36. И. Штросмаеръ, 37. Д-ръ Лонгъ, 38. Катковъ. 39. Лун Леже, 40. Ф. Каницъ.

б) За редовни членове:

І. Дѣйствителнитѣ: 1. М. Дриновъ, 2. Митрополитъ Климентъ Браницкий, 3. В. Д. Стояновъ, и 4. Т. Пѣевъ;
 II. Дописнитѣ: 1. М. Д. Балабановъ, 2. Д-ръ В. Беронъ, 3. Ст. Бобчевъ, 4. Д-ръ Брадсль, 5. О. Бурмовъ, 6. Ив. Вазовъ, 7. К. Величковъ, 8. Д-ръ Г. Вълковичъ, 9. Цане Гинчовъ, 10. М. Георгиевъ, 11. Ив. Ев. Геновъ, 12. Ив. Гюзелевъ, 13. Митрополитъ Григорий, 14. Якимъ Груевъ, 15. Ив. Даневъ, 16. Г. Златарски, 17. Тодоръ Икономовъ, 18. Д-ръ К. Иречекъ, 19. П. Каравеловъ, 20. Р. М. Каролевъ, 21. Ив. Касабовъ, 22. Г. Кирковъ, 23. Еф. Карановъ, 24. Н. Ковачовъ, 25. Митрополитъ Мелетий, 26. С. Миларовъ, 27. Д-ръ Мирковичъ, 28. Д-ръ Молловъ, 29. Иванъ Найденовъ, 30. Гр. Начовичъ, 31. П. Оджаковъ, 32. В. Н. Палаузовъ, 33. С. Панаретовъ, 34. П. Пешовъ, 35. В. Поповичъ, 36. Д-ръ В. Радославовъ, 37. М. К. Сарафовъ, 38. Митрополитъ Симеонъ, 39. Ив. П. Славейковъ, 40. П. Стаматовъ, 41. Ст. Стамбуловъ, 42. К. Стоиловъ, 43. Хр. Стояновъ, 44. А. Теодоровъ, 45. А. Шоповъ, 46. Д. В. Храновъ, 47. С. Вацовъ, 48. П. Генчевъ, 49. Д. Грековъ, 50. П. Ива-

новъ, 51. Т. Китанчевъ, 52. М. Маджаровъ, 53. Д-ръ II. Минчовичъ, 54. Кр. Мирски, 55. Д. Мишевъ, 56. Хр. Павловъ, 57. Ив. Саллабашовъ, 58. К. Станишевъ, 59. Д-ръ Стояновичъ, 60. Г. Беневъ.

Прѣдъ видъ на заслугитѣ, които Д-ръ Б. Иречекъ е направилъ на дружеството особено и на България изобщо, както и прѣдъ видъ на това, че той по младостъ не желалъ да бѣде причетенъ въ реда на почетнитѣ членове, събранieto едногласно рѣши да му се даде отъ страна на дружеството адресъ.

Г. М. Дриновъ, слѣдъ като изчисли направенитѣ отъ г. Д-ра Б. Иречекъ книжовни услуги, събранieto постанови: г. В. Д. Стояновъ да състави проекта за поменжити адресъ, който, като се прегледа и редактира окончателно и подпише отъ бѣдѣщия Управителенъ Съвѣтъ, да се поднесе г. Б. Иречку отъ името на главното Събрание.

Бѣлѣжка. Съдържанието на поменжити адресъ, който се подаде отъ Съвѣта г. К. Иречку прѣдъ трѣгванѣто му отъ Сръдецъ, на 31 августъ т. г., е слѣдущето:

Високопочитаемий Господине!

„Прѣди четиринадесетъ години Вие първъ пѣтъ привлѣкохте къмъ себе вниманието на българскитѣ просвѣтени свѣтъ чрѣзъ нѣколко критически статии по българската история и, особено, чрѣзъ Вашия „Книгописъ на новобългарската книжнина“. Качествата, съ които се отличавахте Ваши трудове, възбудиха надѣжда, че въ Вашето лице българското, отворедъ утиснѣто тогава плѣме, се е сдобило съ единъ колкото вѣщъ, толкова и енергиченъ изслѣдователъ. Тая надѣжда Вие не се забавихте да осъществите съ единъ цѣль редъ учени трудове. На 1876 год. излѣзе на свѣтъ Вашата „Българска История“, въ която съ възможна пълнота е изобразенъ всѣки мнѣжлъ многовѣковенъ животъ на Българетѣ. Не е му мѣстото да се говори тукъ за голѣмитѣ учени достоинства на тоя Вашъ трудъ; ще забѣлѣжимъ само, че Вашата „Българска История“, която се яви два три мѣсеца прѣди Българското сръднегорско възстание, принесе и една особна услуга на Българскитѣ народъ; тя станъ главния изворъ, на който сѣриозната европейска публицистика почерпваше вѣрени и обиленъ материалъ за запознаване читателетѣ си съ нашия народъ въ онова толко критическо за него врѣме.

По тоя начинъ Вашата „Българска История“ не малко спомогна за разпространяването на онова съчувствие, съ което образованый свѣтъ посрѣщна великото дѣло, прѣдприето и извършено отъ нашитѣ освободителѣ.

Наскоро слѣдъ „Историята“ появиохъ се една слѣдъ друга, двѣ други Ваши книги, които хвърлихъ обилна нова свѣтлина върхъ историческата география на цѣлий Балкански полуостровъ, та и на нашата земля. Ние тука разбираме Вашитѣ Heerstrasse und Balkanpässe и Вашитѣ Handelstrassen und Bergwerke von Bosnien und Serbien in Mittelalter.

Два три мѣсеца слѣдъ сключването на Санъ-Стефанскій договоръ появи се пакъ Вашата книга за „Българското Княжество“, гдѣто, мѣжду друго, отъ научна историко-етнографическа страна се доказва правото за съществуване на Санъ-Стефанска България — тоя най-милъ български идеалъ, тоя прѣдмѣтъ на най-горещитѣ български стремления, на които (стремления) Вашата книга е и ще бѣде една отъ най-добритѣ анологии.

Слѣдъ Вашето дохождане въ България, прѣзъ последнитѣ петъ години, Вие обнародвахте пѣколко статии върхъ старинитѣ, които се намѣрватъ по нашата земля, обнародвахте и цѣлъ редъ пѣтнически бѣлѣжки за различни части на България, бѣлѣжки, които ще останѣтъ едно отъ най-хубавитѣ и увлекателни четива въ новобългарската книжнина. Излишно е да изброяваме и другитѣ особно важни за насъ учени трудове, които Вие въ разни врѣмена сте обнародвали въ различни журналы, както и въ „Периодическото Списание на Българското Книжовно дружество“. Неможемъ обаче да не споменемъ, че прѣзъ петгодишното Ваше прѣбывание въ нашето отечество, Вие не малко сте съдѣйствovali за укрѣпване наредбата и благоустройството на училищното наше дѣло. Най-послѣ нека ни бѣде позволено да споменемъ и за добринитѣ, сторени отъ Васъ на нашето Книжовно дружество, което въ Вашето министерствуване и при Вашето горещо участие може да поднови дѣятелността си въ новата българска столица.

Сега, когато Вие, за общо наше съжалѣние, се готвите да оставите България и да се завърнете въ отечеството

си, за да се посветите тамъ изцѣло на своята научна дѣятелностъ, Главното Събрание на Българското Книжовно Дружество еднодушно ни задължи да Ви изкажемъ отъ негова страна най-дълбока и гореща благодарностъ за Вашитѣ услуги народу ни. Заедно съ това, рѣченото главно събрание ни задължи да Ви изкажемъ и неговата надѣжда, че Вие и за напредъ ще останете такъвъ драгъ и плодovitъ дѣятелъ по изучаванъето на българската земля и отечество, какъвто сте били прѣзъ цѣли четиринадесетъ години.

Като изпълняваме съ настоящето си тая многоприятна за насъ длъжностъ, молимъ Ви да вървате въ нашата най-искренна и дълбока къмъ Васъ почитъ.

(Подписали:)

Прѣсѣдатель на Управителний Сѣвѣтъ при Българското Книжовно Дружество: **М. Дриновъ.**

Подпрѣдсѣдатель: **В. Д. Стояновъ.**

Гл. Дѣловодитель: **Т. Пѣевъ.**

Членове на сѣвѣта: $\left\{ \begin{array}{l} \text{М. Д. Балабановъ.} \\ \text{Д-ръ Д. Молловъ.} \\ \text{Ив. П. Славейковъ.} \\ \text{С. Вацовъ.} \\ \text{Ив. Касабовъ.} \\ \text{Ив. Ев. Гешовъ.} \end{array} \right.$

Прѣдсѣдательтъ г. Дриновъ повдигна въпросъ за съставяньето бюджета-проектътъ на дружеството. Рѣши се, тоя бюджета-проектъ да се състави отъ досегашний управителенъ комитетъ заедно съ ревизионната комисия.

Забѣлѣжка. Рѣчений бюджета-проектъ съставенъ, прие се отъ управителний сѣвѣтъ на дружеството въ засѣданнето му на 29-й августъ т. г., както слѣдва:

а) Приходи:

	лева	ст.
1. Налични пари на текща смѣтка въ Банката .	17,014	15
2. Държавна помощ	12,000	—
3. Отъ абонаменти на „Пер. Списание“:		
” ” нови 300 $\times 16 =$	4,800	} . . 6,000 —
” ” вети	1,200	

Всичко приходъ 35,014 15

б) Разноски :

	лева	ст.
1. Недоплатенъ хонораръ за издадени книжки на „Пер. Списание“,	2,500	—
2. Издаване на три книжки (X, XI и XII) отъ втората година	7,500	—
3. Издаване шестъ книжки отъ III-та год.	15,000	—
4. „ разни сборници и пр.	2,500	—
5. Възнаграждение на гл. дѣловодителъ по 150 л. мѣсечно	1,800	—
6. Възнагр. на помощ. дѣловодителя по 100 л. мѣсечно	1,200	—
7. Заплата на служителъ по 60 л. мѣсечно	720	—
8. Наемъ за помѣщението	2,000	—
9. Печатание бланкове, обявления и др. канцелярски потребности, отопление и освѣщение	1,000	—
10. Пощенски и телегр. разноски	500	—
11. Непрѣдвидѣни	294	15

Всичко разноски 35,014 15

Г. Ив. Славейковъ прѣдложи и събранието прие, прѣди да се пристъпи въ иджщето засѣдание къмъ избирањето съвѣтътъ на дружеството, да се опрѣдѣли по-прѣди за-платата на дѣловодителя.

Слѣдъ това засѣданието се затвори, като се рѣши идущето засѣдание да стане на слѣдующий день, часътъ на 5 слѣдъ пладнѣ.

(Подп.)

Прѣдсѣдателъ: М. Дриновъ.

Дѣловодителъ: { Ив. П. Славейковъ.
С. Вацовъ.

Дневникъ VIII.

Засѣдание на 7-й августъ 1884 година.

Засѣданието отвори прѣдсѣдателътъ М. Дриновъ въ присѣдствието на членоветъ: Д-ръ Г. Вълковичъ, Д. Цановъ, П. Оджаковъ, Ив. Касабовъ, Д-ръ Молловъ, М. К. Царафовъ, М. Д. Балабановъ, Д. В. Храновъ, Д-ръ П. Минковичъ, Д-ръ К. Иречекъ, С. Вацовъ, М. Георгиевъ, Т. Пѣвъ, П. Станчовъ, К. Стоиловъ, П. Калинковъ, П. Стама-новъ, В. Д. Стояновъ, И. Ковачовъ, А. Шоновъ, Г. Кир-

ковъ, Ив. Славейковъ, С. Константиновичъ, Д. Мишевъ, Ив. Ев. Гешовъ, Д-ръ Г. Атанасовичъ.

Като имаше прѣдъ видъ издадената отъ приврѣмненъ управителенъ комитетъ за свикване главното събрание покана, въ която се казва, че събранието ще трѣбва да рѣши и въпроса за съзиждане здание за дружеството,

Прѣдсѣдателятъ г-нъ Дриновъ прочете издаденото отъ Соф. Гр. Общинско Управление свидѣтелство подъ № 833 за подареното на дружеството мѣсто и прѣдложи да се произнесе събранието, какъ се разбира тоя актъ, т. е. освѣтъ домъ за помѣщение и ботаническа градина може ли дружеството да построи и други здания, отъ наемтъ на които да се ползува учрѣждението.

Г. В. Д. Стояновъ, който е ходатайствувалъ отъ името на приврѣмненъ комитетъ за подаряването на рѣченото мѣсто и комуто сж познати подробноститѣ на прѣговоритѣ мѣжду общинското управление и комитетътъ, изясни, че дружеството никога и подъ никакъвъ начинъ не може да отчуждава цѣлото мѣсто или частъ отъ него, но че освѣтъ домъ и градина могатъ да се построятъ и здания, съ които да се обезпечятъ извѣстни приходи за дружеството.

По сжщия начинъ разбираше подарителния за рѣченото мѣсто актъ и г. П. Оджаковъ.

Г. Ив. Славейковъ прѣдложи рѣшението на тоя въпросъ да се остави за тогава, когато се рѣши построяването на дружественъ домъ.

Г. Д. В. Храмовъ, като намѣрване срѣдствата на дружеството твърдѣ осекъдни, бѣ противъ всѣко рѣшение да се строи сега здание.

Г. В. Д. Стояновъ намѣрваше твърдѣ обрѣменителенъ наемтъ, който дружеството плаща за помѣщениа не до тамъ удобни. При това, добави той, и честитѣ прѣнасяния библиотеката и другитѣ принадлежности струватъ много на дружеството. Той каза, че построяването домъ за дружеството е належаща потрѣба и рѣшението на тоя въпросъ не може да се отлага.

Съ прѣдговорившии бѣ съгласенъ и Г. Кирковъ.

Г. М. Георгиевъ заяви, че не е практично тоя въпросъ да се отложи за една или по-вече години. Още отъ сега, добави той, може да се възложи всестранното изучаване

на работата Съвѣту, който слѣдъ това да прѣдстави въпроса на идущето гл. Събрание за окончателно рѣшение.

Събранието едногласно прие въпросътъ за построяване здание за дружеството да се възложи за изучаване на бѣдъщия Съвѣтъ, съгласно съ исказаното отъ г. М. Георгиева мнѣние.

Г. Стойловъ не виждаше никакво прѣпятствие да се започне още отъ сега и уреждането на ботаническата градина, макаръ и въ найскромнѣ размѣръ.

Слѣдъ като станяхъ доста разисквания по въпроса за ботаническата градина, събранieto се произнесе, и тоя въпросъ да се прѣдостави на бѣдъщия Съвѣтъ за изучаване.

Тукъ г. В. Д. Стоязовъ заяви, че Соф. Град. Общинско Управление било показало готовностъ прѣдъ досегашний управителенъ комитетъ да подари на дружеството около 10,000 квадр. метра мѣсто вънъ отъ града за устрояване ботаническа градина.

По прѣдложението на г-на Прѣсѣдателя, събранието рѣши, да се помоли правителството да отстъпи на дружеството нѣколко стаи отъ нѣкое правителствено помѣщение, за да не плаща дружеството наемъ, който сега възлиза на 1800 лева годишно.

Г. Прѣсѣдатель каза, че прѣди да подложи въпросътъ за избиране членове на Съвѣта, подлага на разискване въпросътъ за опрѣдѣленіе заплатата на дѣловодителя, съгласно съ приетото рѣшение въ прѣдшествовавшето засѣданіе.

Г. М. Георгиевъ бѣ на мнѣние, че при опрѣдѣляне заплатата трѣбва да се има прѣдъ видъ, че дѣловодителътъ ще се занимава исклучително съ дѣлата на дружеството и че не би трѣбвало той да има друга държавна или общественна служба.

Г. Д-ръ Е. Иречекъ, като изброи длѣжноститѣ на дѣловодителя, прѣдвидѣни въ устава, намѣрваше, че дѣловодителътъ може да бѣде лице, което да има и друга служба.

Г. Ив. Славейковъ поддържа мнѣнието на г. Иречека, особено защото срѣдствата на дружеството не сж такива, щото да може то само достатъчно да възнагради специално за тая длѣжностъ лице. Той прѣдложи размѣрътъ на заплатата на дѣловодителя да е отъ 150 лева мѣсечно.

Г. г. Минчовичъ прѣдложи 200, Д-ръ Атанасовичъ 250 и И. Ковачовъ 500 лева.

Г. **Ив. Славейковъ** мотивира предложението си за 150 лева мѣсечно и съ това, че освѣтъ дѣловодителъ се прѣд-вижда и неговъ помощникъ, комуто може да се опрѣдѣли и по-голъма отъ 150 лева заплата, за да работи постоянно въ дружеството.

Прѣди да се гласуватъ горнитѣ прѣдложения за за-платата, повдигна се въпросъ; да ли при избиране чле-новетѣ на Съвѣта ще се вземжѣ въ внимание гласоветѣ, прѣдставяни съ пълномощия.

Събранието рѣши съ 26 отъ 44 присѣдствуващи гласове, изборътъ на членоветѣ на Съвѣта да се извърши по реда, прѣдвиденъ въ старий уставъ, както се е слѣдвало до сега.

Засѣданието се затвори, като се рѣши послѣдующето да стане на 8 августъ въ сѣщото врѣме и помѣщение.

(Подписалъ) Прѣдсѣдателъ: **М. Дриновъ.**

Дѣловодителъ: { **Ив. П. Славейковъ.**
С. Вацовъ.

Дневникъ IX.

Засѣдание на 8-ий августъ 1884 година.

Засѣданието отвори Прѣдсѣдателътъ г. Дриновъ въ присѣдствието на членоветѣ: г. г. Д-ръ Г. Вълковичъ, И. Ковачовъ, В. Д. Стояновъ, Т. Китанчевъ, Д. Мишевъ, С. Вацовъ, М. Георгиевъ, Ив. Славейковъ, П. Станчевъ, П. Стаматовъ, М. К. Сарафовъ, Д-ръ К. Иречекъ, А. Шо-повъ, Д-ръ Г. Атанасовичъ, П. Калинковъ, Д. Цанковъ, П. Оджаковъ, М. Д. Балабановъ, Д-ръ Молловъ, К. Стои-ловъ, П. Генчевъ, Ив. Ев. Гешовъ, Т. Пѣевъ.

Прочетохъ се и се одобрихъ отъ събранието VII и VIII дневници.

По предложението на г. Прѣдсѣдателя пристѣпи се къмъ распрѣдѣляне редовнитѣ и дописнитѣ членове по разнитѣ клонове на дружеството.

Събранието одобри слѣдующето распрѣдѣление:

I. въ историко-филологический клонъ.

а) редовни членове:

1. М. С. Дриновъ, 2. Д-ръ К. Иречекъ, 3. В. Д. Сто-яновъ, 4. Георгий Беневъ, 5. О. Бурмовъ, 6. Ив. Вазовъ, 7. Конст. Величковъ, 8. П. Генчевъ, 9. Якимъ Груевъ, 10. П. Ивановъ, 11. Т. Икономовъ, 12. Ефр. Карановъ.

13. Р. М. Каролевъ, 14. Митрополитъ Климентъ Браниц-
кий, 15. Иосифъ Ковачовъ, 16. Т. Китанчовъ, 17. М. Мад-
жаровъ, 18. Митрополитъ Мелетий, 19. С. Миларовъ, 20.
Кр. Ив. Мирский, 21. Д. Мишевъ, 22. Ив. Найденовъ,
23. С. Панаретовъ, 24. В. Поповичъ, 25. Т. Пѣевъ, 26.
Ив. Славейковъ, 27. С. Стамбуловъ, 28. А. Теодоровъ;

б) дописни членове:

1. Д. Д. Агура, 2. Хр. Г. Дановъ, 3. Свещеникъ Ми-
ханлъ Казанакли, 4. Георгий Тишевъ, 5. Шапкаревъ.

II. Въ клонa за природнитѣ и медицинскитѣ науки.

а) Редовни членове:

1. Д-ръ В. Беронъ, 2. Д-ръ И. Брадель, 3. С. Вацовъ,
4. Д-ръ Г. Вълковичъ, 5. М. Георгиевъ, 6. Ц. Гинчовъ,
7. Ив. Гюзелевъ, 8. Г. Златарски, 9. Г. Кирковъ, 10. Д-ръ
П. Минчовичъ, 11. Д-ръ Мирковичъ, 12. Д-ръ Д. Молловъ,
13. Ив. Саллабашовъ, 14. К. Станишевъ, 15. Д-ръ Стоя-
новичъ, 16. Д. В. Храновъ;

б) дописни членове:

1. В. Василневъ, 2. Д-ръ Начовъ, 3. Д-ръ Павловичъ,
4. Д-ръ Планинский.

III. Въ клонa за държавнитѣ науки.

Редовни членове:

1. П. Каравеловъ, 2. М. Д. Балабановъ, 3. С. Бобчевъ,
4. Ив. Ев. Гешовъ, 5. Д. Грековъ, 6. Митрополитъ Гри-
горий, 7. Ив. Даневъ, 8. Ив. Касабовъ, 9. Гр. Начовичъ,
10. П. Оджаковъ, 11. Хр. Павловъ, 12. В. Палаузовъ, 13.
П. Пешовъ, 14. Д-ръ В. Радославовъ, 15. М. К. Сарафовъ,
16. Митрополитъ Симеонъ, 17. П. Стаматовъ, 18. К. Сто-
иловъ, 19. Хр. Стояновъ, 20. А. Поповъ.

За това разпрѣдѣление събранието постанови слѣду-
ющето: всѣки членъ, който не е присѣствувалъ при на-
стоящото разпрѣдѣление на членоветѣ по клонове, може
въ течение на шестъ мѣсеци да поиска и, ако съвѣтътъ
на дружеството одобри, да прѣмине въ другъ клонъ.

Пристѣпни се къмъ опрѣдѣление заплатата на дѣлово-
дителя, която се и опрѣдѣли съ пълно вишегласие въ раз-
мѣръ отъ 150 лева мѣсечно.

По поканването на г. Прѣдсѣдателя събранието слѣдъ

това пристъпи и къмъ избирането членове за управителния Съвѣтъ на дружеството.

Г. Д-ръ Молдовъ, като изброи нѣкои отъ особеннитѣ заслуги, които г. М. С. Дриновъ е направилъ на дружеството и на българската книжнина изобщо, прѣдложи и събранието едногласно провъзгласи и съ акламация поздрави г. М. С. Дринова за прѣдсѣдателъ на управителния Съвѣтъ.

Г. Дриновъ благодари на Събранието за честта, която му прави то съ тоя изборъ и прѣдложи отъ своя страна да се избере за подпрѣдсѣдателъ на Съвѣта г-нъ В. Д. Стояновъ, който е единъ отъ най-дѣятелнитѣ начинателъе за урежданъето на дружеството, за прѣуспѣванъето на което той неуморно се е трудилъ.

Събранието съ ржкоплѣскание посрѣщидж това прѣдложение и провъзгласи г. В. Д. Стоянова за подпрѣдсѣдателъ.

Слѣдъ това Събранието единодушно избра и поздрави г. Т. Пѣева за гл. дѣловодителъ и г. Ив. Ев. Гешова за ковчезникъ на Съвѣта.

Най-сѣтитѣ събранието, като избра за допълнителни членове на Съвѣта г. г. Д-ра П. Минчовичъ, К. Стоиловъ и Г. Златарски, направи слѣдуещето постановление: До окончателното организиране на клоноветѣ, дружественнитѣ работи да се управляватъ отъ г. г. Прѣдсѣдателтъ, Подпрѣдсѣдателтъ, главния дѣловодителъ, ковчезникътъ и тримата допълнителни членове.

Г. Ив. Ев. Гешовъ прочете слѣдуещето изложение на комисията, избрана да разгледа смѣткитѣ на бившия управит. комитетъ и състоянието на обѣщанитѣ но не внесени на дружеството помощи:

„Почитаемо Събрание!

Комисията, избрана на основание на членъ 55 отъ стария уставъ на дружеството, за да прѣгледа смѣткитѣ на това учрѣждение, има честь да Ви прѣдстави съ настоящето своитѣ заключения по миссията, която ѝ повѣрихте.

Тая миссия, господа, значително се улесни чрѣзъ готовността, съ която г. г. членоветѣ на бившия управителенъ комитетъ на дружеството доставихж всичкитѣ книги, книжа и разяснения, необходими за провѣрката. Комисията по тоя начинъ можѣ да срѣщне вситѣ пера на приходорасходната книга съ съотвѣтствуещитѣ имъ оправда-

телни документи отъ деня, въ който първий расходъ слѣдъ прѣнасянето на дружеството въ София е станалъ, отъ 26-й априлия 1882 г., до деня, въ който сж забѣлѣжени послѣднитѣ приходорасходни операции на дружеството, до 6-й августъ 1884 год. Вситѣ касови завѣро-задължения се намѣрихъ вѣрни; има само 11 квитанции за абонаменти на списанието съ стойностъ до 220 лева, които сж отрѣзани отъ кочана, но които, като не събрани още, не сж минжти въ кассата. Длъжностъ на новий свѣтъ на дружеството ще бжде да гони и тѣхното събиране, както и прибирането на вситѣ други закъснѣли вземания на дружеството.

Веднѣжъ провѣрена приходо-расходната книга, лесно бѣ за комиссията да дойде до заключение, че и равносметката, която ѝ прѣдстави ковчежникътъ, г. Г. Кирковъ, за приходо-расходитѣ на дружеството отъ подновяването му въ Сръдецъ до сега, бѣше вѣрна. Споредъ тая равносметка приходитѣ на дружеството въ течение на тоя периодъ сж възлѣзли на лева 56,278 22

А именно:

Отъ държавна помощ . . .	лева 46,000 —
„ абонаменти до 1 авг. 84 г. „	10,164 72
„ пожертвование „	113 50

Всичко лева 56,278 22

Расходитѣ отъ друга страна въ течение на сѣщій периодъ сж възлѣзли на 37,082 79

Отъ които дадени сж:

За издаване на списанието .	лева 19,711 —
„ хонораръ на сътруднитѣ „	5,008 40
„ „ редактору . . . „	4,050 —
„ покъщнина „	2,474 —
„ заграждане мѣстото . . „	1,550 —
„ заплата на писаря . . . „	840 —
„ „ „ слугата . . . „	1,355 54
„ наемъ на помѣщението . . „	632 50
„ канцеляр., пощенски и др. „	1,461 35
„	37,082 79

Слѣдоват. приходитѣ надмина- ватъ расходитѣ съ „	19,195 43
„	56,278 22

Отъ тоя доста утѣшителенъ за бѣдѣщето на дружеството излишъкъ днесъ за днесъ се намиратъ на текуща лихвенна смѣтка въ Бан- ката	лева 18,860 60
У г. ковчезника	„ 334 83
	Всичко лева 19,195 43

Слѣдъ провѣрката на банковата бѣлѣжна книжка, отъ която провѣрка се яви, че дружеството дѣйствително днесъ разполага съ горний излишъкъ отъ лева 19,195 43, комиссията пристѣпи къмъ втората часть отъ посланието, което ѝ се възложи — опрѣдѣлението дѣйствителний и обѣщаний имотъ на дружеството. При изпълнението на тая своя задача комиссията съ удоволствие забѣлѣжи, че реализирания и въ лихвоносни фондове облѣченъ имотъ на дружеството, който при прѣнасянето на учрѣждението въ Срѣдецъ е възлизалъ всичко на лева 50,800, днесъ, благодарение на лихвитѣ, тоя имотъ е нарастналъ до една сума отъ лева 65,300 —

Отъ които 57,300 л. сж въ 7% румжнски
„фончияри рурале“, а 8,000 л. сж въ
7% „фончияри урбане“. Ако при това
количество прибавимъ:

а) Стойността на покжщнината оцѣнена около	„ 2,692 30
б) Стойността на книгитѣ въ запазъ . . .	„ 30,956 —
в) „ „ подареното мѣсто въ Срѣдецъ	„ 50,000 —
намираме, че цѣлий имотъ на дружеството възлиза на	„ 148,948 30

Въ това количество, господа, както забѣлѣжавате, не влизатъ старитѣ пожертвования, обѣщани още при основанието на дружеството и записани въ книгата му. Тяя не внесени още пожертвования, споредъ една равномѣтка на дружеството, приготвена за 1870—71 година, сж възлизали на лева 157,219 53

Прѣзъ послѣдующитѣ години сж постѣ- нили само	„ 2,211 47
Така щото остоятъ да се събиратъ . . .	„ 155,008 06

Комиссията, безъ да има най-малкото съмнѣние въ добрата воля и въ патриотизма на щедритѣ пожертвователи, е на мнѣние, че дружеството ще се изложи на горчива пзмама, ако помисли, че ще може нѣкога да събере напълно това значително количество. Мнозина отъ пожертвователѣтъ не сж днесъ въ положение да изпълнятъ обѣщанието си. Едни сж били прѣждевременно грабнати отъ смъртта, неудовлетворени труженници, починжли прѣди да видятъ труда на това, що сж сѣяли, съ отворени може би очи за тая свобода и за тая възможность за независимо развитие, на които се радваме ние сега. Други се намиратъ въ такива обстоятелства, щото патриотизмъ ще бѣде отъ насъ, не да имъ искаме, но да имъ забравимъ пожертвованията, като задържимъ отъ тѣхъ въ паметта си само горещата любовъ къмъ народното възраждане, която е внушавала тѣзи пожертвования. По благополучию обаче не всички подписници, имената на които украсяватъ кондиктъ на дружеството, могатъ да се подведатъ подъ тая категория. Измѣжду тѣхъ има пожертвователи, които, по вѣрванъето на комиссията, ще се считатъ честити да увѣнчаатъ днесъ дѣлото, така патристически насърчено и така щедро подпомогнато отъ тѣхъ прѣди петнадесетъ години. За това и въ заключение комиссията има честь да Ви прѣдложи, господа, да опълночите новоизбранный съвѣтъ на дружеството да се занимае сериозно съ това дѣло, като подкани писменно вситѣ ние пожертвователи, които счете той за нужно, да внесатъ обѣщаната си лепта и по тоя начинъ да дадатъ на дружеството още по-голяма възможность да принесе ония ползи, които отечеството очаква отъ него.“

Събранието едногласно одобри напълно това изложение и по негова молба г. прѣдсѣдатель изказа благодарността му въ лицето на г. **Ив. Ев. Гешова** къмъ ревизионната комиссия за това нейно подробно и хубаво изложение, както и на досегашний управителенъ комитетъ за неговитѣ старания, положени така усърдно за прѣуспѣването на дружеството.

По прѣдложението на г. **Д-ра Иречека** събранието рѣши: ставътъ, списъкътъ на членовѣтъ, дневницитѣ и др. да

се напечататъ въ първата книжка на Пер. Списание, която слѣдъ главното събрание ще се издаде.

Г. В. Д. Стояновъ прѣдложи и Събранието прие Управителний съвѣтъ да благодари на Соф. Град. Общинско управление за подареното на дружеството мѣсто.

Слѣдъ като се съобщи отъ страна на избраната комисиия, че по нѣматъ време не е успѣла да приготви бюджетно-проектътъ.

г. Д-ръ Иречекъ прѣдложи и събранието прие: бюджетътъ на дружеството за тая година да се състави и обнародва отъ съвѣта и бившата ревизионна комисиия.

Събранието единодушно и съ ржкоплѣскание посрѣщна прѣдложението на г. Ив. Ев. Гешова и искаа благодарности г. М. С. Дринову за неговото вѣщо ржководене разискванията на засѣданията и за положенний му трудъ за благополучното извършване задачата на настоящето главно събрание.

Най-сѣтливъ, понеже нѣкои отъ г. г. членовѣтъ заявиха, че ще тръгнатъ отъ Сръдецъ веднага слѣдъ затваряннето на главното събрание и не ще имъ бѣде възможно да изслушатъ четенето на настоящий дневникъ, както и на VI, които още не сж готови, рѣши се:

Дневниците на 6-то и 9-то управителни засѣдания да се четатъ въ съвѣта и слѣдъ това да се подпишатъ отъ членовѣтъ на сжщия съвѣтъ.

Слѣдъ това г. прѣдсѣдатель обяви закриването на главното Събрание.

(Подпис.)

Прѣдсѣдатель на Управит. Съвѣтъ: М. Дриновъ.

Подпрѣдсѣдатель: В. Д. Стояновъ при особно миѣние, изложено въ дневника на Съвѣта отъ 10-й августъ т. г.

Ковчезникъ: Ив. Ев. Гешовъ.

Гл. Дѣловодитель: Т. Пѣевъ.

Слѣдующата записка се поднесе на Височайший Покровитель на „Българското Книжовно Дружество“ **Негово Височество Българский Князь Александръ I-й** отъ подпрѣдсѣдателятъ на Управ. Съвѣтъ, В. Д. Стояновъ, съгласно съ приетото рѣшение отъ сѣщия Съвѣтъ въ засѣданието му на 20-й августъ т. г.

Ваше Височество!

Новоизбранный Управителенъ Съвѣтъ на „Българското Книжовно Дружество“, което е щастливъ свидѣтель на Височайшето благоволение и Августѣйшата заинтересованность на **Ваше Височество** за укрѣпванието и напредъкътъ на това толкова полезно за българский народъ учрѣждение, счита за първъ свой дългъ отъ името на дружеството да изрази на **Ваше Височество** всеподаннѣйша признателность, като същеврѣменно най-смирено доложи, че тѣзгодишното главно събрание на дружеството благополучно извърши миссията си, а именно:

1) Събранието прѣработи и прие новий уставъ, споредъ който на учрѣждението се отваря по-обширна дѣятелность, като се поставя то въ съобразность съ нинѣшното положение на отечеството ни;

2) Избра прѣдвидения въ новий уставъ Управителенъ Съвѣтъ и редовни членове за кловетѣ, които вече се образуваха при дружеството: а) за историко-филологическия клонъ; б) за клона на природнитѣ и медицински науки, и в) за клона на държавнитѣ науки, и

3) Провѣзгласи за почетни и дописни членове на дружеството лица, както Българи така и чуждестранци, на които подобава такова звание поради отличнитѣ имъ заслуги въ науката и книжнината.

Заедно съ настоящето, като поднасямъ на **Ваше Височество** единъ екземпляръ отъ новоприетия уставъ и списъкъ на лицата, избрани за въ състава на управителния съвѣтъ и на кловетѣ, както и на почетнитѣ, редовнитѣ и дописни членове на Дружеството, имамъ честь да прѣдавамъ и пр.

(Подпис.) Подпрѣдсѣдатель: В. Д. Стояновъ.

Ето и приложенията при горнята записка:

УСТАВЪ

на

БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО ВЪ СРЪДЕЦЪ.

I. Общи положения.

§ 1. Цѣльта на „Българското Книжовно Дружество“, което има сѣдалището си въ Срѣдецъ, е всестранното изучаване на България, развиванieto на българската книжнина, разработването и распространението на наукитѣ изобщо.

§ 2. „Българското Книжовно Дружество“, което се намира под личното покровителство на Негово Височество Българский Князь Александръ I, е самостоятелно и независимо учрѣждение.

II. Членоветѣ на дружеството.

§ 3. Дружеството има четире вида членове: а) почетни, б) редовни, в) дописни, г) благотѣлни.

§ 4. За почетни членове се избиратъ лица, както Българе, тъй и чуждестранци, които сж принесли особно голѣми заслуги на науката, книжнината и на общото образование у българский народъ.

§ 5. Редовни членове сж български книжовници, които сж се отличили съ самостоятеленъ книжовенъ трудъ.

§ 6. Дописни членове сж български или чуждестранни писатели, които сж развивали или развиватъ книжовна дѣятелностъ върху България, или пакъ върху Словенството, или изобщо върху нѣкой прѣдмѣтъ, който влиза въ задачата на дружеството.

§ 7. Благотѣлни членове ставатъ: а) оние, които сж спомогнали вече или ще спомогнатъ на дружеството съ единъ подарѣкъ, наймалко отъ петстотинъ лѣва, или б) които сж се рѣшили да го снабдяватъ съ ежегодна помощ наймалко отъ петдесетъ лѣва.

Забѣлѣжка. Отъ досегашнитѣ членове на дружеството: а) почетнитѣ оставатъ почетни; б) дѣйствителнитѣ ставатъ редовни; отъ дописнитѣ ставатъ почетни и редовни оние, които се изберажтъ отъ нинѣшното главно събрание, а другитѣ си оставатъ при сжщото звание; г) оние спомогателни членове, които изпълняватъ условията на § 7, ставатъ благотѣлни.

§ 8. Нови почетни, редовни и дописни членове се избиратъ само единъ пжтъ прѣвъ годината, въ главното събрание. Прѣдложения за избирание нови редовни и дописни членове се правжтъ въ

редовнитѣ засѣдания на съвѣта, наймалко отъ тройца членове, и то писмено съ исчисление на вситѣ книжовни трудове и други заслуги на предлаганото лице. Такъви предложениа трѣбва да ставатъ поне единъ мѣсецъ прѣди главното събрание.

Благодѣтелни членове се приематъ направо отъ съвѣта, щомъ изпълнятъ условията на § 7.

§ 9. На всѣки членъ се дава диплома, съ подписа на прѣдседателятъ и на главний дѣловодителъ.

§ 10. Почетнитѣ, редовнитѣ и благодарнитѣ членове приематъ по едно тѣло отъ всѣко списание на дружеството бесплатно; подобно право има и всѣки дописенъ членъ, който ще да е вече принесълъ съществена полза на дружеството.

III. Вътрѣшното устройство и управление на дружеството.

§ 11. „Българското Книжовно Дружество“ се раздѣля на слѣдущитѣ клонове:

а) клонъ историко-филологический, въ който влизятъ историята, археологията, географията, етнографията, езиковѣдѣнието, словесността;

б) клонъ за природнитѣ и медицинскитѣ науки изобщо: зоологията, ботаниката, минералогията, геологията прѣимжественно на Балканскій полуостровъ; физическата география (съ метеорологията и пр.), физиката, химията, антропологията и медицината;

в) клонъ за държавнитѣ науки, именно: политическа икономия, статистика, финансова наука, черковно право, обичайно право, административно и мѣждународно право.

Забѣлѣжка 1. Клоноветѣ ще се стварятъ постѣпенно споредъ възможността. Клонъ се съставя, ако има за него наймалко петъ редовни члена.

Забѣлѣжка 2. Ако стане потребно, главното събрание може да увеличи числото на клоноветѣ.

§ 12. Споредъ специалността си редовнитѣ и дописнитѣ членове се разпрѣдѣлятъ по различнитѣ клонове на дружеството.

§ 13. Всичкитѣ членове иматъ право да присѣтствуватъ въ клоноветѣ и да взиматъ участие въ тѣхнитѣ разисквания, но само редовнитѣ иматъ рѣшающъ гласъ въ своитѣ клонове.

§ 14. Всѣки клонъ се занимава съ работата по своята специалностъ и си има особенъ прѣдседателъ и дѣловодителъ, които си избира за една година измѣжду прѣбивающитѣ въ Сръдецъ членове.

§ 15. Събранието на клона се счита за пълно, ако присѣтствуватъ наймалко трима редовни членове.

§ 16. Общитѣ текжщи работи на дружеството се управляватъ отъ единъ *сѣбѣтъ*, който сѣстои отъ слѣдующитѣ лица:

- а) отъ прѣдсѣдатель, подпрѣдсѣдатель, ковчезникъ и главенъ дѣловодитель, които се избиратъ измѣжду редовнитѣ членове отъ главното сѣбрание, първитѣ за една година, послѣдний за три години;
- б) отъ вситѣ прѣдсѣдателѣ и дѣловодителѣ на клоноветѣ.

Главното сѣбрание ежегодно избира още тройца допълнителни членове, които да замѣстятъ избранитѣ за сѣбѣта лица въ случаи на дълговременно отсъствие, на болестъ или на смъртъ.

Забѣлѣжка 1. Ковчезникътъ може да се избере и измѣжду благотѣлнитѣ членове. Дѣловодителътъ има единъ помощникъ, избранъ отъ сѣбѣта.

Забѣлѣжка 2. Длъжността на прѣдсѣдателя и дѣловодителя въ клоноветѣ е съвмѣстима съ други длъжности въ сѣбѣта на дружеството.

§ 17. Всичкитѣ длъжности въ сѣбѣта сѣ безплатни, освѣнъ главний дѣловодитель, който приема възнаграждение въ размѣръ, опрѣдѣленъ отъ главното сѣбрание.

§ 18. Сѣбѣтътъ се сѣбира всѣки мѣсець наймалко единъ пѣтъ на редовно и, щомъ има нужда, на извънредно засѣданне, въ което върши слѣдующитѣ работи:

а) прѣдставя дружеството въ вѣтрѣшнитѣ и външнитѣ му сношения, води прѣписката му и упълномощява прѣдсѣдателя или друго лице, да прѣдставя дружеството прѣдъ сѣдилищата, както и прѣдъ други държавни и общественни учрѣждения;

б) обсъжда и рѣшава въпроси, внасяни отъ клоноветѣ и относящи се до изданията и до всичката дѣятелность на дружеството;

в) рѣшава и опрѣдѣля размѣра на възнаграждението, което ще се дава на одобренитѣ за напечатване трудове;

г) рѣшава всички текжщи въпроси за икономическитѣ работи на дружеството;

д) рѣшава въпроси за замѣна съ други книжовни или научни общества или съ редакции на периодически списания, както и за подаряване изданията на дружеството;

е) приготвя отчетъ за главното сѣбрание;

ж) избира потрѣбнитѣ за дружеството лица и опрѣдѣля възнаграждението имъ;

з) изобщо взима мѣрки за правилний вървежъ както на общитѣ работи въ дружеството, така и на дѣятелностьта въ клоноветѣ.

§ 19. Рѣшенията на сѣбѣта ставатъ съ вишегласие и иматъ сила само тогава, когато сѣ присѣдствували наймалко петмина чле-

нове. Гласоподаването става устно; тайно гласоподаване се допуска, ако го поискатъ наймалко двойца членове.

При раздѣление гласовѣтъ по равно гласѣтъ на прѣдсѣдателя надвива.

§ 20. Прѣдсѣдательтъ или въ отсъствието му подпрѣдсѣдательтъ свиква и ръководи общитѣ и главнитѣ събрания и подписва писмата заедно съ дѣловодителя или ковчезника, споредъ съдържанието имъ.

§ 21. Главний дѣловодителъ съ помощника си се грижи за приготвяне дневницитѣ на засѣданията, води прѣписката, пази архивитѣ, нарежда библиотеката, нагледва печатанието на изданията и управлява другитѣ служащи лица въ дружеството.

§ 22. Ковчезникътъ води смѣткитѣ за приходитѣ и разноскитѣ на дружеството и държи инвентаръ за дружественнитѣ имоти. Въ случай на отсъствие той избира одного отъ членоветѣ на съвѣта за свой намѣстникъ.

IV. Събранията.

§ 23. Събранията сж: а) книжовни (на клоноветѣ), б) общи (на съвѣта), в) главни (на цѣлото дружество).

§ 24. Всѣки клонъ на дружеството се събира наймалко единъ пѣтъ въ мѣсеца на книжовно засѣдание, въ което се четѣтъ разни нови книжовни трудове и научни съобщения, или се обсъждатъ разни въпроси, които се отнасятъ до научни издирвания.

При чтенията иматъ пристѣпъ всичкитѣ членове на дружеството, както и гостѣе, понапрѣдъ прѣдставени отъ нѣкой членъ на клона.

§ 25. Главното събрание става единъ пѣтъ прѣвъ годината, на 16 Августъ. Въ него участвуватъ всичкитѣ членове лично; прѣдставяване съ пълномощия не се допуска. Главното събрание се счита за пълно, ако се съберѣтъ въ него наймалко двѣ трети отъ присѣтствуващитѣ въ Сръдецъ членове.

§ 26. Главното събрание се дѣли на двѣ засѣдания, управително и тържественно. Въ управителното засѣдание ставатъ слѣдующитѣ работи:

а) прѣдлага се годишниятъ отчетъ на ковчезника и се избиратъ двама ревизори, които да провѣрѣтъ годишнитѣ смѣтки, прѣдварително съставени и прѣгледани отъ съвѣта, и да рапортиратъ върху тѣхъ на събранието въ едно второ засѣдание;

б) избира се прѣдсѣдатель, подпрѣдсѣдатель, главенъ дѣловодителъ, ковчезникъ и трима допълнителни членове, ако имъ е истекълъ срокътъ, или ако е упразднено нѣкое мѣсто;

в) избиратъ се нови членове. При това въ избора на нови редовни членове взиматъ участие само почетнитѣ и редовнитѣ членове;

г) гласува се бюджетътъ на дружеството;

д) рѣшаватъ се въпроси, предложени отъ съвѣта или частно отъ членоветѣ.

Изборитѣ ставатъ съ тайно гласоподавание, всяко друго се рѣшава явно.

§ 27. Въ тържественното засѣданіе, въ което иматъ пристапъ и канени гости:

а) чете се отъ главний дѣловодителъ годишенъ отчетъ, който се печата въ списанието на дружеството;

б) провъзгласяватъ се новитѣ членове;

в) чете се една или по-вече лекции или по научното изсѣждане на отечеството, или по общий напредѣкъ на наукитѣ.

§ 28. Ако изискваното число на членоветѣ не се постигне на главното събрание, съвѣтътъ продължава дѣйствието си по старий бюджетъ и въ течение най-много на три мѣсеци се свиква повторно главно събрание. Ако и слѣдъ втората покана не се събератъ най-малко една третя частъ отъ присѣдствающитѣ въ Срѣдецъ членове, съвѣтътъ продължава дѣятелността си по старий бюджетъ до началото на иджщата година, сирѣчь до 16 августъ.

§ 29. Въ случай на нужда съвѣтътъ може да свика и едно извънредно главно събрание за рѣшеніето на нѣкой важенъ и неотложень въпросъ.

V. Изданията.

§ 30. Журнальтъ на дружеството излиза подъ име „Периодическо Списание на Българското Книжовно Дружество“, на всѣки 2 мѣсеца по една книжка най-малко отъ десетъ печатни коли.

§ 31. Освѣнъ „Периодическото Списание“ дружеството издава и отдѣлни книги, и то: 1) сборници съ научни материяли върху страната, и 2) единъ видъ българска библиотека, състояща отъ отбрани оригинални съчинения или отъ прѣводи на прочути чуждестранни списания. Изданието имъ се рѣшава отъ съвѣта, като се изслуша за всѣка книга писмено оцѣнение отъ двама оцѣнители, избрани въ клоновѣтъ на дружеството за тая цѣль.

§ 32. Дружеството може да обявя и награди за съчинения по разни въпроси за насърчаваніе книжовната дѣятелность.

VI. Сбиркитѣ.

§ 33. Сбиркитѣ на дружеството състоятъ:

- а) отъ една библиотека;
- б) отъ сбирка на старини и природословни прѣдмѣти;
- в) отъ една сбирка ликове на прочути и заслужни Българе;
- г) отъ една архива, която съдържа прѣимжественно документи за старата и новата българска история, политическа и книжовна.

VII. Приходитѣ и разноскитѣ.

§ 34. Приходитѣ на дружеството сж:

- а) приходитѣ отъ капитала му;
- б) приходитѣ отъ продажбата на изданията му;
- в) помощъ отъ държавата;
- г) частни пожъртования и имоти по завѣщание.

§ 35. Обикновеннитѣ разноски сж:

- а) за печатание изданията на дружеството;
- б) възнаграждение за всичкия материялъ, обнародванъ въ изданията на дружеството;
- в) възнаграждение на дѣловодителя и на неговий помощникъ;
- г) възнаграждение на другитѣ служащи при дружеството лица;
- д) разноски за умножаване библиотеката и сбиркитѣ;
- е) разноски за научни изслѣдвания;
- ж) съдържанне на помѣщението (мобили, отопление, освѣщение и проч.);
- з) разноски за писалището и пощата.

§ 36. Всичкитѣ пари на дружеството се пазятъ въ Българската Народна Банка. Вънъ отъ банката се държи само най-нужното количество за текущи разноски, не по-вече отъ петстотинъ лева.

§ 37. Непрѣдвидѣни разноски, по-големи отъ сто лева, трѣба прѣдварително да сж одобрени отъ съвѣта.

§ 38. Другитѣ подробности на вътрѣшния редъ въ дружеството се опрѣдѣлятъ съ особенъ правилникъ, изработенъ отъ съвѣта.

VIII. Заключение.

§ 39. Дружеството има печать съ надписъ: „Печатъ на Българското Книжовно Дружество“.

§ 40. Всичкитѣ постановления на устава отъ 1869 г. и на правилника за приврѣмения комитетъ отъ 1882 г. се отмѣняватъ.

§ 41. Измѣнения въ настоящий уставъ могатъ да станатъ само тогава, когато го поискатъ писмено двѣ трети отъ всичкитѣ почетни,

редовни и дописни членове, родомъ Българе. Такива измѣненія ставатъ винаги въ главното събрание по вишегласие, състояще отъ двѣ трети на присѣдствуващитѣ въ събраниято членове.

§ 42. Въ случай че сѣществуванието на дружеството по независящи отъ него причини се прѣкрати, върху имота му рѣшава Народното Събрание, като го опрѣдѣля само за научна цѣль.

§ 43. Уставътъ се потвърждава отъ Правителството.

Срѣдецъ, 7 Августъ 1884 год.

Подписали:

Прѣдсѣдатель на Главното Събрание: М. Дриновъ.

Дѣловодителъ: { Ив. П. Славейковъ.
 { С. Вацовъ.
 { Ив. Даневъ.

Членове:

П. Каравеловъ, Д-ръ Д. Молловъ, В. Д. Стояновъ, Д-ръ Конст. Иречекъ, Д-ръ Г. Атанасовичъ, А. П. Шоповъ, Д. В. Храновъ, Д-ръ П. Минчовичъ, М. Георгиевъ, П. Х. Стаматовъ, Т. Пѣевъ, Г. Кирковъ, Ив. Ев. Гешовъ, П. Генчевъ, Д. Мишовъ, Т. Китанчевъ, Др. Цанковъ, М. Д. Балабановъ, П. В. Оджакъ, І. Касабовъ, К. Стопловъ, И. Ковачовъ, Д-ръ Г. Вѣлковичъ и М. К. Сарафовъ.

Опъ. номощени:

а) В. Д. Стояновъ 1) отъ почетни членъ, г. Никола Цѣновъ; 2) отъ благодѣтелни членъ, г-жа Иванка Цѣнова; 3) отъ Стефана Р. Беронъ, почетенъ членъ; 4) отъ г-жа Мария С. Беронъ, благодѣтеленъ членъ; 5) отъ г. Ив. Ст. Иванова; 6) г. Николая Христофоровича Палаузова; 7) отъ Сава И. Доброплоднаго, почетни членове; 8) отъ Високопрѣосвещенни Митрополитъ г. Мелетия; 9) отъ Високопрѣосвещенни Митрополитъ Търновски г. Климента Браницкаго; 10) отъ г. Θ. Бурмова; 11) отъ г. Ив. Саллабашова, редовни членове, и 12) отъ г. Д. Агура, дописенъ членъ на Дружеството;

б) Д-ръ Конст. Иречекъ 1) отъ г. Г. Н. Златарски и 2) отъ Високопрѣосвещенни Доростолочервенски Митрополитъ г. Григория, редовни членове;

в) Ив. Ев. Гешовъ 1) отъ г. І. Груева и 2) отъ г-на М. Ив. Маджарова, редовни членове;

г) П. Генчевъ 1) отъ Д-ра В. Берона и 2) отъ Ц. Гинчова, редовни членове;

- д) С. Константиновичъ отъ дописния членъ Д-ра Д. Павловича;
 - е) П. Калинковъ отъ редовния членъ П. Пешова;
 - ж) П. Станчовъ отъ дописния членъ Д-ра Планински;
 - з) И. Ковачовъ отъ редовния членъ Ефрема Карановъ;
 - и) К. Стоиловъ отъ Стефана Панаретовъ, редовенъ членъ;
 - к) Д-ръ П. Минчовъ отъ Тулчанското българско читалище, и
 - л) М. Георгиевъ отъ Видинското българско читалище..
-

СПИСОКЪ

на

лицата, съставляващи „Българското Книжовно Дружество.“

I.

Височайший покровитель на Дружеството, **Негово Высочество Българский Князь Александръ I.**

II.

Почетни членове:

Гаврилъ Кръстевичъ.	Ив. С. Аксаковъ.
Николай Ценовъ.	Проф. Нилъ А. Поповъ.
Ст. Р. Беронъ.	Професоръ Голубинский.
П. Р. Славейковъ.	Архимандритъ Леонидъ.
Митрополитъ Натанаилъ	Проф. В. И. Ламанский.
Охридский.	„ В. Г. Васильевский.
Драганъ Цанковъ.	А. Н. Пипинъ.
Д-ръ Г. Атанасовичъ.	Проф. В. Ягичъ.
Савва И. Радуловъ.	„ Францъ Миклошичъ.
Никола С. Михайловский.	„ М. Хаттала.
Д-ръ С. Чомаковъ.	Д-ръ Ф. Рачки.
Николай Хр. Палаузовъ.	Ив. Кукулевичъ Сакцинский.
Найденъ Геровъ.	Професоръ А. Лескинъ.
Савва И. Доброплодный.	Стоянъ Новаковичъ.
Д-ръ Ив. Богоровъ.	А. Хжжджу.
Иванъ Ст. Ивановъ.	Константинъ Сакасъ.
Александръ Екзархъ.	Епископъ И. Штротмайеръ.
Евлогий Георгиевъ.	Д-ръ Лонгъ.
Димо Петровичъ.	Катковъ.
Митрополитъ Панаретъ	Луй Леже.
Рашевъ.	Ф. Каницъ.

III.

Редовни членове :

М. Дриновъ.	Гр. Начовичъ.
В. Д. Стояновъ.	П. Оджакъвъ.
Търновскій Митрополитъ	В. Н. Палаузовъ.
Климентъ Браницкй.	С. Панаретовъ
Марко Д. Балабановъ.	П. Пешовъ.
Т. Пѣвъ.	В. Поповичъ.
Д-ръ В. Беронъ.	Д-ръ В. Радославовъ.
Ст. Бобчевъ.	М. К. Сарафовъ
Д-ръ Брадель.	Варненскій и Преславскій
Ө. Бурмовъ.	Митрополитъ Симеонъ.
Ив. Вазовъ.	Ив. Славейковъ.
К. Величковъ.	П. Стаматовъ.
Д-ръ Г. Вълковичъ.	Ст. Стамболовъ.
Ив. Ев. Гешовъ.	Д-ръ К. Стоиловъ.
Ив. Гювелевъ.	Хр. Стояновъ.
Доростолочервенскій Митро-	А. Теодоровъ.
политъ Григорий.	А. Шоповъ.
Якимъ Груевъ.	Д. В. Храновъ.
Ив. Даневъ.	С. Вацовъ.
Г. Златарскй.	П. Генчевъ.
Тодоръ Икономовъ.	Д. Грековъ.
Д-ръ Конст. Иречекъ.	П. Ивановъ.
П. Каравеловъ.	Т. Китанчевъ.
Ефремъ Карановъ.	М. Маджаровъ.
Р. М. Каролевъ.	Д-ръ Минчовичъ.
Ив. Касабовъ.	Кр. Ив. Мирскй.
Г. Кирковъ.	Д. Мишовъ.
П. Ковачовъ.	Хр. Павловъ.
Митрополитъ Мелетий.	Ив. Саллабашовъ.
Св. Миларовъ.	К. Станишевъ
Д-ръ Мирковичъ.	Д-ръ Стояновичъ.
Д-ръ Д. Молловъ.	Г. Беневъ.
Ив. Найденовъ.	Цане Гинчовъ.
М. Георгиевъ.	

IV.

Дописни членове :

Хр. Г. Дановъ.	Св. Михаилъ Казанакли.
Д. Д. Агура.	Г. Тишевъ.

Шапкаревъ.
В. Василиевъ.
Д-ръ Начовъ.

Д-ръ Павловичъ.
Д-ръ Планинскій.

V.

Благодѣтелни членове:

Въ Одесса	43	Въ Виена	5
„ Кишиневъ	13	„ Крайова	1
„ Болградъ	75	„ Габрово	1
„ Браила	87	„ Зимничъ	1
„ Галацъ	26	„ Свищовъ	1
„ Букурещъ	44		
„ Гюргьево	23		
			Всичко 320

VI.

Съставътъ на управителний съвѣтъ:

Прѣдсѣдатель: М. С. Дриновъ.
Подпрѣдсѣдатель: В. Д. Стояновъ.
Гл. дѣловодитель: Т. Пѣвъ.
Ковчезникъ: Ив. Е. Генцовъ.

Членове: {
М. Д. Балабановъ.
Д-ръ Д. Молловъ.
Ив. Славейковъ.
Ив. Касабовъ.
С. Вацовъ.

Замѣстници: {
Д-ръ П. Минчовичъ.
Д-ръ К. Стоиловъ
Г. Н. Златарскій.

VII.

Историно-филологический клонъ:

Прѣсѣдатель: В. Д. Стояновъ.
Дѣловодитель: Ив. П. Славейковъ.

а) Редовни членове:

Г. Беневъ.
Ө. Бурмовъ.
М. Дриновъ.

Търновскій Митрополитъ
Климентъ Браницкй.
Т. Пѣвъ.

Ив. Вазовъ.	М. Маджаровъ.
К. Величковъ.	Митроп. Мелетий.
П. Генчевъ.	Св. Миларовъ.
Якимъ Груевъ.	Кр. Ив. Мирский.
П. Ивановъ.	Д. Мишовъ.
Т. Икономовъ.	Ив. Найденовъ.
Д-ръ К. Иречекъ.	С. Панаретовъ.
Е. Карановъ.	В. Поповичъ.
Р. М. Каролевъ.	С. Стамболовъ.
П. Ковачовъ.	А. Теодоровъ.
Т. Китанчевъ.	А. П. Поповъ.

6) Дописни членове:

Хр. Г. Дановъ.	Г. Тишевъ.
Д. Д. Агура.	Шанкаревъ.
Св. М. Казанакли.	

VIII.

Клонъ за природ. и медицински науки:

Прѣдсѣдатель: Д-ръ Д. Молловъ.
Дѣловодитель: С. Вацовъ.

а) Редовни членове:

Д-ръ В. Беронъ.	Г. Кирковъ.
„ И. Брадель.	Д-ръ Минчовичъ.
„ Г. Вълковичъ.	„ Мирковичъ.
Мих. Георгиевъ.	Ив. Саллабашовъ.
Ц. Гинчевъ.	К. Станишевъ.
Ив. Гюзелевъ.	Д-ръ Стояновичъ.
Г. Златарский.	Д. В. Храновъ.

б) Дописни членове:

В. Василиевъ:	Д-ръ Д. Павловичъ.
Д-ръ Начовъ.	„ Планинский.

IX.

Клонъ за държавнитѣ науки:

Прѣдсѣдатель М. Д. Балабановъ.
Дѣловодитель И. Касабовъ.

Редовни членове!

С. Бобчевъ.	В. Палаузовъ.
Ив. Ев. Гешовъ.	П. Пешовъ.
Д. Грековъ.	Д-ръ В. Радославовъ.
Доростолочервенский Митро-	М. К. Сарафовъ.
политъ Григорий.	Варненский и Преславский
Ив. Даневъ.	Митрополитъ Симеонъ.
П. Каравеловъ.	П. Стаматовъ.
Гр. Д. Начовичъ.	Хр. Стояновъ.
П. Оджаковъ.	Д-ръ К. Стоиловъ.
Хр. Павловъ.	

Печатни погрѣшки.

Страница	2 редъ	2 на мѣсто	Прикавявали ми още, чети:	Прикавявали ми сж още,
"	3	6	потвърдилъ	потвърдилъ.
"	3	14	капун-намѣ	капун-намѣ
"	3	29	появили	появили
"	4	11	Къджалии	Кърджалии
"	5	33	веселихъж.	веселехъж.
"	6	25	бассина	бассйна
"	8	15	който	които
"	8	16	Джби	Джбове
"	28	2	доброволно се му . .	доброволно му се
"	30	10	Землище	Землището,
"	37	14	едно мѣсто	тя е била едно мѣсто
"	40	32	животописание . . .	животописанието
"	48	4	ми прикавявали, . . .	ми прикавявахъ,
"	51	13	прикавявали,	прикавявахъ,
"	66	13	похлупци	похлупки
"	66	33	"	"
"	67	9	екпляръ	екземпляръ
"	73	1-2	иягубили	сж иягубили
"	76	8	На губи	Не губи
"	76	12	количество	количеството
"	80	7	Мауделей	Мауделей
"	80	8	че мисльта за уми- ранье не примирява	че съ мисльта за уми- ранье ни примирява
"	81	32	физиологическа . . .	физиологически
"	83	28	заболѣвши	заболѣвали
"	84	3	Мауделей	Мауделей
"	84	23	погубно	пагубно
"	85	28	Гарнъ	Горнъ
"	87	2	спиритни	спиртливи
"	87	25	кривата написанъ отъ камертина,	кривата (линия) написа- на отъ камертона,
"	88	16	се спира,	я спира,
"	89	34	четвъртина	четвъртина
"	96	18	горията	горията
"	96	34	риаскп	риаскй
"	116	44	прѣводчката,	прѣводчката,
"	122	17	примѣритъ	примѣритъ,
"	127	23	влияние	влияние
"	132	24	на като дойде	но като дойде
"	147	32	Обнародванитъ . . .	Обнародванитъ
"	153	17	Солонски	Солунски
"	160	14	престъпи	престъпи
"	169	20	членове	членове.
"	170	33	И §§ 36, 37, 38, . . .	И §§ 37, 38,
"	175	2	прие	прие
"	175	17	Талцински,	Сакцински,